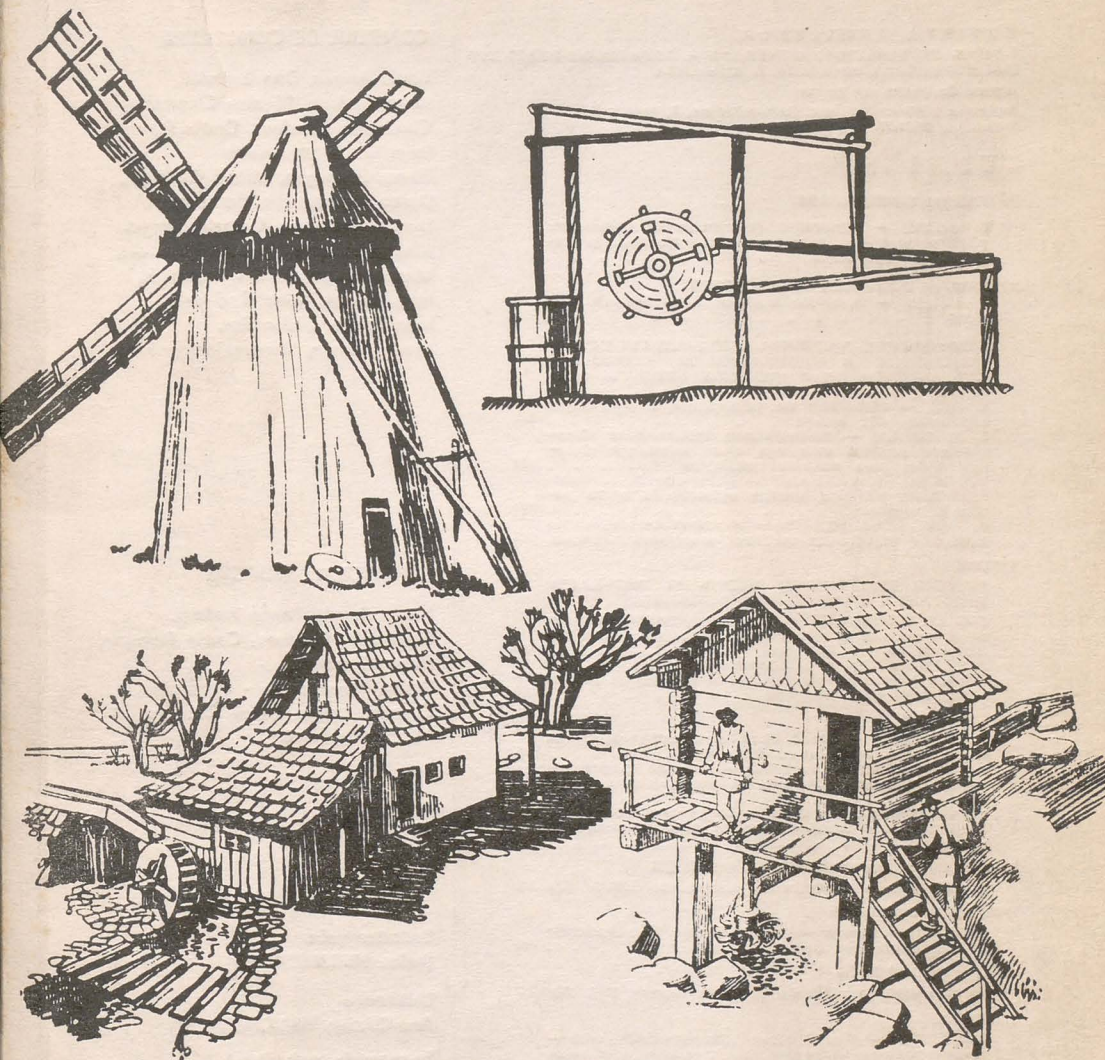

REVISTA ARHIVELOR

APRILIE • MAI • IUNIE

2/1983

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Apare de patru ori pe an

Redacția : București, str. Arhivelor nr. 2, sector 5

Telefon : 13.37.77

CUPRINS

STUDII ȘI COMUNICĂRI

- T. GEMIL — Observații referitoare la încheierea
păcii și stabilirea hotărârilor dintre Moldova și Im-
periul otoman (1486) 117

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

- I. PLEȘA — Arhivele Statului Alba într-un nou
lăcaș 129

SIMPOZIONUL NAȚIONAL «MODALITĂȚI DE VAL-
ORIFICARE A INFORMAȚIILOR ECONOMICE
DIN ARHIVE» (COMUNICĂRILE ȘEDINȚEI PLE-
NARE, I) :

- I. GAL — Modalități de valorificare a informației
economice din arhive 131

- I. MUREȘAN — Valorificarea informațiilor docu-
mentare privind existența unor substanțe mine-
rale utile, prin cercetări geologice 135

- V.I. NIȚU, D. SAVEANU — Rezervele de combust-
ibili fosili ale țării noastre oglindite în vechi pu-
blicații românești 139

- F. RÎNZIȘ, M. KLAUS — Sistemul informatic al
Arhivelor Statului în sprijinul economiei naționale 141

OPINII

PENTRU UN LEXICON MEDIO- ȘI NEO-LATIN
PRIVITOR LA ȚINUTURILE ROMÂNEȘTI :

- GH. DUZINCHEVICI — Propuneri pentru un glo-
sar de cuvinte și expresii din izvoarele latine re-
lative la istoria României 145

- D. SLUȘANSCHI — Instrumentele de lucru în cer-
cetarea izvoarelor vechi și mediul ale istoriei patriei
— un imperativ categoric 150

DOCUMENTE

- G. IONESCU — Două cărți domnești relative la
moșii de pe valea râului Bîsca Chiojdului 155

- D. IVĂNESCU, H. FASSEL — Mărturiile despre re-
voluția germană din 1848 în corespondența unui
român 159

- V. COSTACHEL — Nicolae Iorga portretist 165

- N. SCURTU — Nicolae Iorga în Banat (Iconografie
inedită) 168

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

- E. MOISUC — Colecția de microfilme R.F.G. (II) 172

ȘTIINȚE AUXILIARE

- O. GUȚU — Reconstituirea unor acte de proprietate
în cancelaria lui Radu Șerban 182

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- *** Cercetări în arhivele de peste hotare, 1981 (II) 193

CRONICA

- I. SABĂU — Consfătuirea „Documentele arhive-
lor maramureșene în sprijinul identificării și valo-
rificării resurselor de zăcăminte mineralogice” 201

- AL. NASTOVICI — Simpozionul „50 de ani de la
eroicele lupte din 1833 ale muncitorimii române” 205

- S. POPOVICI — Ședința „Centenarul Convenției
de la Paris pentru protecția proprietății industriale,
1883—1983” 207

- AL. NASTOVICI — Sesiunea „90 de ani de la
crearea Partidului Social Democrat al Muncitorilor
din România” 208

REVISTA REVISTELOR

210

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

218

INSTRUMENTE DE LUCRU

- *** Indicator al termenelor de păstrare a documen-
telor create de administrația centrală a Ministeru-
lui Industriei Metalurgice, centralele industriale,
grupuri industriale, unități independente, institute
și școli 225

CONSILIUL DE CONDUCERE

Vasile Arimia, Dan Berindei,
Ioana Burlacu, Nicolae Chipurici,
Constantin Condrea, Costin Feneșan,
Ionel Gal — președinte
Elena Gheorghe, Mihail Guboglu,
Ștefan Hurmuzache, Petru Ignat,
Dumitru Ivănescu, Corneliu Lungu,
Alexandru Matei, Nicolae Mocioiu,
Mircea Mușat, Emilia Poștăriță,
Ioan Pușcaș, Mihai Rachieru,
Ioan Ranca, Traian Rus,
Maria Soveja, Micara Tudorică

COLEGIUL DE REDACȚIE

Vasile Arimia, Ioana Burlacu,
Constantin Condrea, Costin Feneșan,
Elena Gheorghe,
Ștefan Hurmuzache — președinte,
Corneliu Lungu, Mihai Rachieru,
Mioara Tudorică

Redactor șef :

Ștefan HURMUZACHE

Redactor :

Ana-Cristina HALICHIAS

Secretar de redacție :

Alexandru NASTOVICI

Coperta I : Moară de apă acționa-
tă cu făcaie ; Moară de vînt ; Ma-
șină de spălat minereu ; Moară de
apă.

Coperta IV : Regăsire de informații
documentare.

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Observații referitoare la încheierea păcii și stabilirea hotarului dintre Moldova și Imperiul Otoman (1486)

TAHSIN GEMİL

Este un adevăr axiomatic faptul că sursele istorice de proveniență turcă au o însemnătate primordială pentru corecta descifrare, în detaliu și în ansamblu, a evoluției raporturilor româno-otomane. Progresele remarcabile obținute, mai ales în ultima vreme, în cunoașterea acestei probleme complexe se datoresc tocmai deschiderii căilor de acces la izvoarele documentare de asemenea sorginte. În acest sens se cuvine să relevăm în primul rând contribuțiile reputaților specialiști Mihail Guboglu și Mustafa A. Mehmed, cărora le datorăm nu numai elucidarea temeinică a numeroase aspecte ale relațiilor româno-otomane, ci și introducerea în circuitul nostru științific a unui mare număr de cronici și documente turcești importante pentru istoria României¹.

Ne propunem aici să stăruim asupra unui document publicat, în traducere românească, în această prețioasă serie de „Izvoare orientale privind istoria României”², dată fiir d însemnătatea lui cu totul aparte pentru deslușirea cadrului

¹ Mihail Guboglu și Mustafa A. Mehmed, *Cronici turcești privind țările române. Extrase*, vol. I—III, Editura Academiei R. S. România, București, 1966—1980 (vol. II — ed. M. Guboglu, vol. III — ed. M. A. Mehmed); Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României, 1455—1774*, Editura Academiei R. S. România, București, 1976; Mihail Guboglu, *Crestomație turcă. Izvoare narative privind istoria Europei orientale și centrale (1263—1683)*, București, 1978.

² Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești...*, p. 10—11.

politico-juridic în care s-au desfășurat relațiile dintre Moldova și Poarta otomană în faza lor de început.

Este vorba de raportul original al cadiului de Aidos, Mustafa, adresat Porții, în legătură cu misiunea sa oficială privind stabilirea, la fața locului, a hotarelor dintre Moldova și orașele-cetăți Chilia și Cetatea Albă, căzute în stăpînirea otomană în 1484. Pînă în prezent, acest raport este *cel mai vechi document original de arhivă* care atestă în mod indubitabil existența așa-numitelor „capitulații” (*ahd-name*) date domnilor Moldovei de sultanii otomani. Totodată, el este primul document original cunoscut care conține referiri concrete la hotarul moldo-otoman.

Documentul nu are dată. Editorul l-a plasat, desigur cu rezerve, în perioada domniei lui Ștefan cel Tânăr (1517—1527), deoarece este menționată în el numele Ștefan (*Iștefan*) al domnului de atunci al Moldovei. Recent au fost avansate însă două supoziții noi de identificare a acestui domn al Moldovei: cu Ștefan cel Mare (1457—1504)³ și, respectiv, cu Ștefan Lăcustă (1538—1540)⁴. Este bine știut faptul că în cazul surselor istorice nedatate, mai ales al celor publicate în cadrul unui corpus, soluțiile privind plasarea lor în timp prezintă, în mod inerent, coeficiente de probabilitate, care sînt cu atît mai mari, cu cît izvoarele respective sînt mai izolate și mai vechi. Astfel de caracteristici poartă și documentul pe care îl avem în vedere.

După forma și conținutul său, acest document aparține, fără îndoială, perioadei de pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Numele *Iștefan*, sub care este desemnat în el domnul în exercițiu al Moldovei, poate fi raportat așadar la: Ștefan cel Mare (1457—1504), Ștefan cel Tânăr (1517—1527), Ștefan Lăcustă (1538—1540), Ștefan Rareș (1551—1552), Ștefan Tomșa (1563—1564) sau Ștefan Răzvan (1595). Semnatarul raportului precizează însă faptul că, pentru a stabili cu exactitate hotarele Cetății Albe și Chiliei, potrivit obiceiului otoman, a făcut apel la localnicii vîrstnici, cunoscători ai problemei. Aceștia au indicat limitele teritoriale vechi ale celor două orașe-cetăți; dar, în cazul Chiliei — se arată în raport — „ghiaurii din Moldova” au precizat atît hotarul din vremea „cînd o ținea Ungaria”, cît și pe cel din timpul „cînd o stăpînea Țara Românească”. Curn condominiumul ungaro-muntean asupra Chiliei s-a exercitat între 1448 și 1465, este logic să admitem faptul că acest document a fost elaborat nu mai tîrziu de epoca lui Ștefan cel Mare. Un alt argument în sprijinul acestei supoziții îl reprezintă limba arhaică și stilul deosebit de simplu în care a fost redactat documentul. De asemenea, o mare parte din toponimele și hidronimele menționate în document (*Kızıl Bulak*, *Kara Bulak*, *Don (Ten) suyu*, *Oglan Geçidi*, *Kutlu Buga* ș.a.) sînt

³ Vezi Nicoară Beldiceanu, Jean-Louis Bacqué-Grammont ș.a., *Recherches sur les Ottomans et la Moldavie ponto-danubienne entre 1484 et 1520*, „Bulletin of the School of Oriental and African Studies”, University of London, vol. XLV, part. 1, 1982, p. 53. Autorii se mulțumesc doar cu observația: „Etant donné l'absence de tout élément permettant de dater précisément ce document, on peut aussi supposer que l'Istefan qui s'y trouve mentionné n'est pas Ștefan le Jeune, mais Ștefan le Grand (1457—1504)”.

⁴ Sergiu Iosipescu, *Drumuri comerciale în Europa centrală și sud-estică și înseamnărea lor politică (secolele XIV—XVI)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol””, Iași, XIX, 1982, p. 282, presupune că semnatarul raportului în discuție, cadiul Mustafa, ar fi același cu „cineva cu numele de Mustafa” dintr-un document din 15—24 septembrie 1538 (vezi Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești...*, p. 30), fără a observa însă faptul că între cele două personaje omonime există o diferență clară de rang social. Diplomatica otomană era extrem de riguroasă în privința sublinierii demnităților; numele unui cadiu nu era, în nici un caz, expedit atît de simplu, mai ales într-o scrisoare de protest a sultanului, adresată regelui Poloniei, cum este acest document din 1538, invocat ca argument.

de origine nord-turcă (dialectul tătar), ceea ce ilustrează faptul că amintirea stăpînirii Hoardei de Aur în acea regiune era încă destul de vie.

Documentul se integrează perfect în contextul evoluției raporturilor moldo-otomane din perioada imediat următoare anului 1484, fiind chiar acel element important a cărui lipsă se simțea atunci cînd se încerca reconstituirea structurii acestor relații. El exprimă limpede noua orientare politică a Moldovei față de Poarta otomană. Datorită ineficienței dovedite a alianțelor sale europene și a slăbiciunii manifeste a sprijinului intern al întregii boierimi, începînd cu anul 1486, Ștefan cel Mare a fost nevoit să-și reconsidere substanțial atitudinea față de sultan⁵.

Mărturisirea semnatarului acestui raport că a primit sprijin binevoitor din partea domnului Moldovei în îndeplinirea misiunii sale de stabilire a hotarelor Chiliei și Cetății Albe, reprezintă un indiciu clar al faptului că Ștefan cel Mare renunșase la proiectele sale vizînd redobîndirea celor două orașe-cetăți. Schimbarea de conținut în obiectivele politice ale lui Ștefan cel Mare a intervenit în contextul începerii și desfășurării negocierilor de pace ungaro-otomane și polono-otomane, determinate în principal de agravarea vechii rivalități ungaro-polone, pe de o parte, iar pe de alta de rezbucnirea conflictului otomano-mameluc. Lipsită de susținerea celor două puteri europene, Moldova a trebuit să-și reglementeze raporturile cu Poarta. La rîndul ei, aceasta dorea rezolvarea „problemei moldo-vene” pentru a avea mină liberă în Orient⁶.

Actul de delimitare a frontierei moldo-otomane presupune, într-adevăr, *ipso facto* încheierea unui tratat de pace între cele două părți⁷. În ultima vreme, această problemă a păcii moldo-otomane a fost abordată cu insistență de către Ștefan S. Gorovei⁸. Reluînd și dezvoltînd unele constatări ale lui N. Beldiceanu în această privință⁹, Șt. S. Gorovei susține că „știrea atît de exactă despre încheierea păcii moldo-otomane din 891 H (1486 — n.n.s.) nu a fost luată în considerație de cei ce s-au ocupat de aceste evenimente. E drept însă, că relatarea trunchiată a evenimentelor din anul 891 H a putut contribui la crearea impresiei că solia moldovenească nu e datată și că ea trebuie pusă în legătură cu plecarea lui Davud pașa în Arabia. Editarea și a celorlalte pasaje din cuprinsul anului 891 H. de către Mihail Guboglu (*Crestomație turcă...*, p. 273—274) nu mai lasă loc pentru nici un fel de îndoială; după solia moldovenească și plecarea lui Davud pașa se menționează sosirea lui Bayezid II la Adrianopol în luna Șevval 891 H. (30 septembrie — 28 octombrie 1486), apoi sosirea unui sol ungar, numit Iahșioğlu, la mijlocul lunii Șevval (10—19 octombrie 1486)”¹⁰. După o amănunțită

⁵ Vezi ultimele studii de sinteză ale celor mai avizați cercetători ai epocii lui Ștefan cel Mare: Leon Șimanschi, *Politica internă a lui Ștefan cel Mare*, în „Revista de istorie”, nr. 5—6, 1982, p. 585—606; Șerban Papacostea, *Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, în „Revista de istorie”, nr. 5—6, 1982, p. 607—638.

⁶ Cronicarul turc contemporan Kemal Pașa-zade (m. 6 aprilie 1535) a exprimat plastic motivația opțiunii politice otomane în raport cu Moldova și statul mameluc: „Doi pepeni nu pot fi ținuți într-o mină, (așa cum nici) doi dușmani nu pot fi nimicîți în același timp” (Apud Selâhattin Tansel, *Sultan II Bâyezit' in siyasî haytî* (Viața politică a sultanului Bayezid al II-lea), Istanbul, 1966, p. 105, n. 74).

⁷ N. Beldiceanu, J. L. Bacqué-Grammont ș.a., *op. cit.*, p. 52.

⁸ Ștefan S. Gorovei, *Autour de la paix moldo-turque de 1489*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, nr. 3, 1974, p. 535—544; idem, *Moldova în „Casa păcii”*. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol””, Iași, XVII, 1980, p. 643—645; idem, *Pacea moldo-otomană din 1486. Observații pe marginea unor texte*, în „Revista de istorie”, nr. 7, 1982, p. 807—821.

⁹ Vezi Nicoară Beldiceanu, *La Moldavie à la fin du XV-e siècle et au début du XVI-e siècle*, în „Revue des Etudes Islamiques”, 2, 1969, p. 244—245.

¹⁰ Ștefan S. Gorovei, *Pacea moldo-otomană...*, p. 809—810.

analiză a textelor din vechile cronici otomane, în coroborare cu alte surse, Șt. S. Gorovei ajunge la concluzia lui N. Beldiceanu¹¹ că pacea moldo-otomană s-a încheiat „în toamna anului 1486”¹². Ciudat este însă faptul că un cercetător de talia lui N. Beldiceanu a asociat în timp solia la Poartă a Moldovei cu cea a Ungariei și cu plecarea sultanului la Edirne. Chiar în variantele *Cronicilor anonime* avute în vedere de către N. Beldiceanu și Șt. S. Gorovei se distinge diferența cronologică netă dintre sosirea la Istanbul a celor două solii; prima, cea a Moldovei, fiind raportată la plecarea marelui vizir Davud pașa în expediția orientală, iar cea de-a doua, a Ungariei, fiind pusă în legătură cu reîntoarcerea din campanie a lui Davud pașa și cu plecarea sultanului la Edirne¹³. Confuzia provine de la plasarea, în aceste surse, a celor trei evenimente în același an 891 H (1486). Dar, un alt manuscris vechi turco-osman, pe care îl considerăm tot o variantă a *Cronicilor anonime*, conține o relatare mai clară în această privință: „În 891 (1486), cînd s-a raportat la Poarta împărătească despre faptul că Hersek-oğlu Ahmed pașa a fost luat prizonier (de mameluci — n.n.) oceanul furiei lor (al sultanului — n.n.) fiind cuprins de valuri, i-au dat marelui vizir Davud pașa misiune la hotarul arabesc. El, la rîndul său, a pornit (în acea parte) cu patru mii ieniceri și cu cîteva unități (*bölük*) dintre robii Porții (*kapukulları*) și cu oștile Anatoliei și Rumeliei. În anul 892 (1487), cînd și-a fixat corturile în partea cealaltă a văii Uçkapu, sub Ala Dag (Muntele Înalt), lîngă cetatea Kodja, a fost instigat de Dülkadîr-oğlu să înlătore mai întîi tulburarea (produsă) de Turgud-oğlu, succesorul (*cânîşin*) beifului de Karaman, Kasîm. De aceea, regiunea muntoasă (*kuhistan*) Varsak a fost înconjurată din trei părți, iar cînd fu strîmtorat, Turgud-oğlu a fugit la Alep, schîmbîndu-și înfățișarea. Atunci, beii de Varsak s-au supus; Davud pașa i-a îmbrăcat pe toți cu caftane și a trimis pe fiecare la locul său. De asemenea, trecînd anotimpul expediției, (Davud pașa) s-a înapoiat la Prag (Istanbul — n.n.); la Akşehir a dat învoire oastei și în nahiaua Vize a fost onorat cu sărutarea picioarelor şahînşahului (Bayezid al II-lea — n.n.).

În vremea plecării lui Davud pașa a sosit sol din Moldova, care, venînd cu haraciul pe doi ani, a plecat înapoi cu acceptarea păcii. În timpul reîntoarcerii lui (Davud) pașa, atunci cînd padişahul mergea la Edirne, a sosit și din Ungaria solul numit Yahşi-oğlu. Apoi, la înapoiere, în părțile Smederovei, un viteaz — pe al cărui frate, mai înainte, sus-numitul (Yahşi-oğlu) îl prinsese și îl arsesese pe rug (*kebab eylemişâi*) — i-a tăiat calea pentru a se răzbuna și l-a ucis pe acel blestemat. atunci, cei sortiți pierderii (oștenii creștini — n.n.) din preajma sa l-au împresurat și l-au făcut martir pe acel tînăr. Sfîrșitul cărții (*Tennmet*)”¹⁴.

Așadar, potrivit acestui manuscris, expediția comandată de Davud pașa a început în 1486 și s-a terminat în toamna anului următor. Trebuie să precizăm că manuscrisul nu are nici un gol cronologic în prezentarea anuală a evenimentelor de după cucerirea Chilie și Cetății Albe¹⁵. Observația legitimă privește

¹¹ Reafirmată recent în N. Beldiceanu, J. L. Bacqué-Gramont ș.a., *op. cit.*, p. 52: „octombrie 1486”.

¹² Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 820.

¹³ Așa cum reiese din pasajul citat mai înainte, Șt. S. Gorovei a sesizat această diferență, dar nu a putut să rectifice datarea lui N. Beldiceanu.

¹⁴ Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi (Biblioteca Universității din Istanbul), T.Y.—3976, f. 297—298 (Arh. St. București, Colecția Xerografii Turcia, pach. XXII, doc. 1, p. 148—149).

¹⁵ Beilerbeul Rumeliei, Hadîm Ali pașa a intrat în Moldova „în ziua de 25 Şaban 890” (6 septembrie 1485); în 891 (1486), Ștefan cel Mare (*Bogdan-oğlu*) a atacat din nou Chilia și Cetatea Albă; în același an este plasată și expediția de represalii a lui Malkoci-oğlu Bali bei în Moldova, precum și expediția împotriva mamelucilor a beilerbeului Anatoliei, Hersek-oğlu Ahmed pașa (Arh. St. București, Colecția Xerografii Turcia, pach. XXII, doc. 1, p. 146—147).

doar durata neobișnuit, de lungă a acestei expediții a lui Davud pașa; numai supunerea turkmenilor de Varsak pare să nu justifice rămânerea marelui vizir în estul Anatoliei timp de peste un an. În manuscrisul de la Cambridge (il considerăm tot o variantă a *Cronicilor anonime*) al cronicii atribuită lui Orudj bin Adil¹⁶ se arată însă că Davud pașa nu s-a putut întâlni cu dușmanul, dar „nu a mers înainte, spunînd că oastea nu va rezista climei din acel ținut (arab — n.n.), a zis «vom reveni în sezonul următor»”. Abia după aceste căutări zadarnice ale oștilor mameluce, pînă la granițele Siriei, este relatată întâlnirea dintre Davud pașa și Dülkadir-oğlu și desfășurarea acțiunilor împotriva turkmenilor de Varsak¹⁷. Datarea în 891 (1486) din manuscrisul de la Cambridge a desfășurării expediției lui Davud pașa și a sosirii solului Ungariei (nu este menționată solia Moldovei) poate fi explicată prin sincopa cronologică — observată și de Șt. S. Gorovei¹⁸ — din variantele cunoscute pînă acum ale *Cronicilor anonime*; în manuscrisul de la Cambridge lipsește anul 892 (1487). Cu alte cuvinte, în acest manuscris evenimintele anilor 891 și 892 au fost contopite sub anul 891. În schimb, așa cum s-a văzut, manuscrisul de la Biblioteca Universității din Istanbul a înregistrat evenimentele de referință în 391 și în 892.

Ipoteza plasării expediției lui Davud pașa numai în anul 892 (1487)¹⁹ nu rezistă, întrucît toate sursele arată limpede faptul că această acțiune s-a declanșat imediat după aflarea știrii despre înfrîngerea și căderea în prizonierat a beiler-beiului Anatoliei, Hersek-oglu Ahmed pașa, în anul 1486. Este adevărat, nici acest din urmă eveniment nu este datat exact în cronicile vremii; este indicată fie luna ianuarie²⁰, fie august 1486²¹. Amănuntul are importanță, deoarece, așa cum am arătat, de datarea expediției lui Davud pașa sînt asociate temporal sosirea solului lui Ștefan cel Mare la Bayezid al II-lea și încheierea păcii moldo-otomane. Datarea în toamnă ar explica de ce campania lui Davud pașa a continuat și în anul următor; dar, ar fi în contradicție cu obiceiul otoman (extrem de rar încălcat, inclusiv în privința campaniilor în Orient) de a porni expediția în primăvară (Sf. Gheorghe) și de a o isprăvi în toamnă (Sf. Dumitru)²².

Documentele originale descoperite în Arhiva Muzeului Topkapı Sarayı din Istanbul și publicate în fotocopii de Selahattin Tansel²³ aduc precizări irefutabile, cel puțin în privința datării începutului expediției lui Davud pașa, deci și a încheierii păcii moldo-otomane.

¹⁶ În teza noastră de licență, consacrată cronicii lui Orudj bin Adil, susținută în 1965 la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, am avansat ipoteza că „Orudj și-a scris opera pînă la căderea Constantinopolului. Restul nu face parte din cronică sa originală” (p. 10); „*Cronicile anonime* au fost scrise în ultimii ani ai sec. XV și au avut ca model de bază cronică veche a lui Orudj, pe care au continuat-o din memorie sau din alte izvoare” (p. 9) (Gemil T. Tasin, *Tevrich-i Al-i Osman (Istoriile dinastiei otomane) a lui Orudj bin Adil — un vechi izvor otoman pentru istoria țărilor române (secolele XIV—XV). În anexă traducerea integrală a mss. Cambridge*, Lucrare de diplomă, Universitatea „Al. I. Cuza”, Facultatea de istorie-filozofie, Iași, 1965, 100 p. Se păstrează la Biblioteca Facultății de istorie-filozofie din Iași).

¹⁷ Orudj bin Adil, *Tevrich-i Al-i Osman*, ed. Franz Babinger, Hannover, 1925, p. 134 (Gemil T. Tasin, *op. cit.*, p. 91 — în mss.)

¹⁸ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 810—811.

¹⁹ În valoroasa *Mufassal osmanlı tarihi* (Istoria otomană amănunțită), II, Istanbul, 1958, p. 650, este indicat anul 1487 pentru această expediție.

²⁰ Ismail Hami Danişmend, *Izahlı osmanlı tarihi kronolojisi* (Cronologia explicativă a istoriei otomane), I, Istanbul, 1971, p. 386.

²¹ Ismail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi* (Istoria otomană), II, Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankarâ, 1947, p. 184.

²² Campaniile împotriva mamelucilor, din 1485 și 1488, au început primăvara; în același sezon pornise în ultima sa expediție, probabil tot împotriva mamelucilor, sultanul Mehmed al II-lea, în 1481.

²³ Selahattin Tansel, *op. cit.*, p. 93—132.

Astfel, în *evahur-i Rebiülâhur* 891 (26 aprilie — 4 mai 1486), sultanul Bayezid al II-lea poruncește marelui vizir Davud pașa: „dacă beilerbeiu de Karaman, Karagöz, a venit lângă tine, să-l arestezi de îndată, în același ceas în care vei primi porunca împărătească; însoțindu-l cu oameni destoinici, să-l trimiți legat la dizdarul de la Kermiyan Karahisar“²⁴. Este clar că la acea dată Davud pașa se afla deja în campanie. Succesiunea cronologică a evenimentelor care au dus la declanșarea acestei expediții, în primăvara anului 1486, este limpezită de un raport al beilerbeului Karamaniei, Karagöz pașa²⁵ (același care, potrivit poruncii sultanului citată mai înainte, trebuia să fie arestat de către Davud pașa). Adresându-se probabil sultanului, Karagöz pașa arată că în ziua de 5 Rebiülevvel (11 martie 1486) își stabilise tabăra lângă Adana, pentru a porni a doua zi atacul împotriva oștilor mameluce; lupta nu a avut loc însă la 12 martie, ci câteva zile mai târziu²⁶, când Karagöz pașa a fost înfrânt, iar întreaga Ciukurova a căzut în stăpânirea mamelucilor. Evenimentele s-au precipitat; s-a declanșat imediat acțiunea de ripostă a beilerbeului Anatoliei, Hersek-oğlu Ahmed pașa, soldată însă rapid cu un eșec total, datorat în bună măsură pasivității lui Karagöz pașa (fapt ce motivează, de altminteri, emiterea poruncii menționată mai sus pentru arestarea acestuia). S-a reacționat imediat prin pornirea expediției lui Davud pașa, probabil în aprilie 1486, dar, cert înainte de sfârșitul lunii Rebiülâhur (4 mai), căci la acea dată Davud pașa se afla în drum către hotarul arab.

Sfârșitul campaniei lui Davud pașa are mai puțină importanță pentru noi, căci momentul încheierii păcii moldo-otomane este raportat, în toate vechile izvoare turcești care îl consemnează, la declanșarea ei. Dar, N. Beldiceanu și Șt. S. Gorovei au asociat data sosirii soliei Moldovei la Foartă de momentul primirii de către sultan a solului Ungariei, Dimitrie Iakšić, precum și de cel al reîntoarcerii din expediție a marelui vizir. Nu începe nici o îndoială că Davud pașa s-a înapoiat toamna din Anatolia răsăriteană; sursele arată limpede acest fapt. Problema rămasă încă în suspensie o reprezintă anul încheierii campaniei comandată de Davud pașa. Am văzut că, în această privință, în manuscrisul anonim de la Biblioteca Universității din Istanbul este indicată toamna lui 1487. Aceeași cronologie o acceptă și S. Tansel, fără să fi cunoscut însă acest manuscris. În schimb, celelalte variante ale *Cronicilor anonime* (inclusiv manuscrisul de la Cambridge) arată că Davud pașa s-a reîntors în toamna lui 1486. Toate aceste manuscrise menționează că reîntilnirea dintre sultan și marele vizir a avut loc la Vize, atunci când Bayezid al II-lea se afla în drum către Edirne. Potrivit variantelor publicate ale *Cronicilor anonime*, sultanul ar fi ajuns la Edirne „în luna Șevval 891 (30 septembrie — 28 octombrie 1486)“, iar „pe la mijlocul lunii Șevval, blestematul de ungur a trimis un sol, care se numea Iahşioğlu“²⁷. În cazul în care am accepta această cronologie, rămâne nerezolvată problema datei călătoriei sultanului la Edirne și cea a sosirii solului Ungariei, deoarece se știe că Bayezid al II-lea a revenit la Istanbul în primăvara anului 1488, când a început expediția împotriva mamelucilor, comandată de beilerbeul Rumeliei, Hadım Ali pașa²⁸. Este greu de admis ideea că sultanul a rămas la

²⁴ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi — Istanbul, F-5592/14.

²⁵ Ibidem, F-5844/13 — nu se indică anul, dar nu există nici un dubiu că este vorba de 891 (1486).

²⁶ De fapt, scopul acestui raport, scris probabil chiar în ziua de 12 martie 1486, a fost acela de a justifica întârzierea cu câteva zile a atacului hotărât, datorită aminării cerute de beiu de Dülkadir, Alaüddevle.

²⁷ Mihail Guboglu, *Crestomație turcă...*, p. 273, Orudj bin Adil, ed. cit., p. 134 (trad. rom în Gemil T. Tasin, loc. cit., p. 91—92; în mss. Cambridge nu este indicată luna).

²⁸ *Mufasssai osmanlı tarihi*, II, p. 650—651; Selahattin Tansel, op. cit., p. 106 și urm.; İsmail Hami Danşmend, op. cit., p. 388.

Edirne timp de un an și jumătate, lăsînd totodată fără replică un timp așa de îndelungat acțiunile de extindere a mamelucilor în Anatolia răsăriteană. Fără să afirmăm în mod categoric, considerăm că marele vizir Davud pașa s-a reîntors din expediție în toamna anului 1467; la această dată credem că a venit solul lui Matei Corvin la Bayezid al II-lea.

Două rapoarte originale²⁹ ale lui Davud pașa, trimise din expediție sultanului, relevă faptul că obiectivul inițial al acestei desfășurări militare fusese recucerirea Adanei și Tarsusului, dar, ulterior, Bayezid al II-lea îi ceruse: „renunțînd la porunca privind Tarsusul să mergeți în (ținutul) Taș, pentru a-l scoate pe Turgut-oğlu și pentru a pedepsi Varsakul“. Înainte de a trece însă la executarea acestei porunci, Davud pașa arată că s-a întîlnit cu peiul de Dülkadîr, Alaüddevle, „la hotarele arabe, în partea cealaltă a văii Uçkapu, lângă cetatea Kodja“, așa cum se relatează, dealtfel, și în manuscrisul anonim citat mai înainte. Numai că în document se precizează că întrevădarea lui Davud pașa cu Alaüddevle a avut loc la 2 Receb; acesta din urmă venise să-l convingă pe marele vizir să nu renunțe la războiul cu mamelucii (nu contrariul, cum se arată în izvoarele narative). Raportată la anul 892, această dată înseamnă 24 iunie 1487, ceea ce este plauzibil dacă avem în vedere faptul că pînă atunci armata otomană căutase zadarnic să dea lupta, plănuiind chiar un marș asupra Alepului, unde se retrăseseră forțele mameluca³⁰; se pare că Davud pașa a rămas multă vreme la hotarele Siriei, pentru a supraveghea mișcările mamelucilor, desfășurînd totodată și acțiuni militare pînă la Marea Mediterană. Dacă data de 2 Receb se raportează la anul 891 (4 iulie 1486), ni se pare prea scurt timpul pentru îndeplinirea acestor sarcini, cu atît mai mult cu cît — reiese din aceleași documente — Davud pașa îl informa de mai multă vreme pe Bayezid al II-lea despre situația zonei și starea sănătății sultanului Egiptului.

În asemenea împrejurări s-a produs schimbarea de direcție a expediției, ordonată de Bayezid al II-lea. După calmarea spiritelor răvășite de șocul înfrîngerii și luării ca prizonier a beilerbeiului Anatoliei (în primăvara lui 1486), sultanul³¹ și-a dat seama de slăbiciunea structurii politice centralizate de Mehmed al II-lea și a cărei defecțiune se produsese la prima încercare. El a apreciat ca deosebit de stringentă lichidarea forței centrifugale pe care o mai păstrasera unele din fostele beilicuri anatoiene, incitate și susținute de mameluci. Pornită ca o ripostă împotriva mamelucilor, expediția lui Davud pașa s-a transformat într-o acțiune de refacere și întărire a legăturilor Anatoliei răsăritene cu Istanbulul, ceea ce a necesitat, desigur, un timp mai îndelungat de acțiune a marelui vizir în acea regiune.

Așadar, solia Moldovei a sosit la Istanbul în timpul pregătirilor febrile pentru expediția marelui vizir Davud pașa, ceea ce ar explica și acceptarea grabnică de către sultan a propunerii de pace a lui Ștefan cel Mare³². Nereușita noii sale tentative, de la sfîrșitul anului 1485, de a redobîndi Chilia și Cetatea Albă, și incursiunea de represalii în Moldova, de la începutul anului următor, a lui Malkoci-oglu Balı bei (numit de curînd la Silistra, se pare cu misiunea

²⁹ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi-Istanbul, E-8599/18—19 (publ. de Selahattin Tansel, *op. cit.*, p. 121—123 (fotocopii).

³⁰ Din al doilea raport al marelui vizir (E-8599/19) aflăm motivul (parțial) evitării de către mameluci a confruntării armate: emirul Özbek, comandantul mameluc, era îngrijorat din pricina gravului accident suferit de sultanul Kayıtbai (cauze de pe cal).

³¹ Reamintim că atacul mameluc în Anatolia s-a desfășurat în contextul amplexării pe care o dobîndea atunci „cazul Djem“ (contestarea, cu sprijin extern (în primul rînd mameluc), a legitimității domniei lui Bayezid al II-lea, de către fratele său Djem).

³² Vezi nota 6.

expresă de a exercita presiuni asupra Moldovei) au constituit motivele imediate ale deciziei lui Ștefan cel Mare de a se împăca cu sultanul. Momentul propriu-zis al încheierii oficiale a păcii credem că a fost în *aprilie 1486*. După toate probabilitățile, această solie a Moldovei s-a întors cu actul de legământ (*ahd-name*) al lui Bayezid al II-lea. La acest document și la *sulh-name*-a (*ahd-name*) din 1480—1481³³, considerăm că se referă cadiul Mustafa, semnatarul raportului, atunci când mărturisește că domnul Moldovei i-a „arătat *ahd-name*-iele sale“.

Din nefericire, nu cunoaștem încă prevederile acestui tratat de pace din primăvara anului 1486³⁴. Alături de vechile stipulații referitoare la statutul de *dar-ül-ahd* (teritoriu de legământ), în care era inclusă Moldova, trebuie să fi fost înscrisă în mod expres recunoașterea oficială de către Ștefan cel Mare a stăpînirii otomane asupra Cetății Albe și Chilia, de vreme ce reginul politic al acestora reprezentase cauza esențială a conflictului dintre Moldova și Poartă după 1484. Este firesc să admitem că sultanul s-a grăbit să ia măsurile corespunzătoare pentru rezolvarea depînă a acestei probleme importante. A urmat procedura, obișnuită în astfel de situații, de trimiteră a împuternicitului însărcinat cu efectuarea cercetărilor pe teren. Considerăm că semnatarul raportului în discuție, cadiul Mustafa, a venit în Moldova cu un asemenea mandat în vara anului 1486; aceasta înseamnă că documentul respectiv datează de la sfîrșitul verii sau începutul toamnei anului 1486 (august-septembrie). Potrivit practicii curente în cazuri de hotărnicie, iimitele teritoriale ale celor două orașe-cetăți au fost stabilite împreună cu delegații Moldovei. Semnatarul raportului arată că împuterniciții lui Ștefan cel Mare s-au opus înscrierii fortului lui Iurghici, de lângă Cetatea Albă, în hotarul otoman, precum și trecerii populației Chilie în jurisdicția Isaccei. Această ultimă obiecție se pare că avea în vedere pe acei locuitori ai Chilie care se refugiaseră sau fuseseră mutați în Isaccea.

Nu cunoaștem forma finală a actului oficial de hotărnicie (*sinur-name*), care a fost încheiat, desigur, după acest raport al cadiului Mustafa. Se pare însă că această *sinur-name* era invocată la 9 septembrie 1581 ca fiind păstrată la Chilia și avînd încă valabilitate³⁵. Astfel, se pune sub semnul întrebării afirmația — prezentă nu numai în lucrările cercetătorilor problemei, ci chiar și în documentele otomane tîrzii³⁶ — că imediat după cucerirea Chilie și Cetății Albe ar fi fost emisă o *sinur-name*. Întocmirea și emiterea unui asemenea act presupunea neapărat reglementarea mai întîi a cadrului politic al raporturilor moldo-otomane. Or, după cum se știe, căderea celor două orașe-cetăți a fost urmată de o creștere a tensiunii în relațiile dintre Moldova și Polonia, pe de o parte, și Imperiul otoman, pe de altă³⁷. Destinderea s-a produs începînd cu anul 1486, în condițiile mutațiilor intervenite în obiectivele politice ale Poloniei și Ungariei. Poarta a

³³ Publicată de Aurel Decei, *Tratatul de pace—sulhame—incheiat între sultanul Mehmed al II-lea și Ștefan cel Mare la 1479*, în „Revista istorică română“, XV (1945), fasc. IV, p. 465—494; M. Guboglu, *Paleografia și diplomatica turco-osmană. Studiu și album*, Edit. Academiei R. S. România, București, 1958, p. 132; Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 5—7.

³⁴ Vezi N. Beldiceanu, *Problema tratatelor Moldovei cu Poarta în lumina cronicii lui Pecevi*, în „Balcanica“, V, 1, București, 1942, p. 393—407.

³⁵ Vezi Mihai Maxim, *Le statut de la Moldavie et la Valachie à l'égard de la Porte Ottomane dans la seconde moitié du XVIe siècle*, în „Nouvelles Études d'Histoire“, VI, 1, (Bucarest, 1980) p. 241; Valeriu Veliman, *Cîteva considerații privind haraciul Moldovei la mijlocul secolului al XVI-lea*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol““, Iași, XIX, 1982, p. 288.

³⁶ Într-o poruncă către beii de Kirkillise, din 19 mai 1552, este menționată „cartea de hotărnicie dată atunci cînd răposatul și iertatul de păcate sultanul Bayezid Han — fie-i țărîna parfumată — a cucerit cetățile Chilia și Akkerman“ (Valeriu Veliman, *op. cit.*, p. 288).

³⁷ Vezi Șerban Papacostea, *Relațiile internaționale ale Moldovei...*, p. 627—628.

profitat de împrejurări pentru a impune, mai întâi, Moldovei, apoi și celor două puteri europene, intermitent (și chiar concomitent) suzerane ale acesteia, recunoașterea oficială a faptului împlinit în 1484.

Alături de copia *ahd-name*-lei din 1480—1481, documentul original pe care îl prezentăm aici (în transliterare, traducere și fotocopie) constituie până acum cea mai prețioasă sursă de referință de origine turco-osmană în cercetarea relațiilor dintre Moldova și Poarta otomană din epoca lui Ștefan cel Mare. Totodată, acest document relevă, o dată în plus, necesitatea studierii raporturilor româno-otomane în conexiune cu desfășurarea relațiilor Porții pe alte planuri, între care celor direcționate către Orient ar trebui, în sfârșit, să li se acorde atenția cuvenită.

(1486). Raport către Poarta otomană al cadiului de Aidos, Mustafa, privind misiunea sa de stabilire, la fața locului a hotarului dintre Moldova și cetățile Chilia și Cetatea Albă. Acest impunităvise sarcina de a face hotărnicia și în Țara Românească. Domnul Moldovei, Ștefan, îi arătase „actele de legămint” (*ahd-name*), pe care i le dăduse sultanul.

Hüve

Dergâh-i muallaya ve Bergâh-i aliyye yüz-i hâk-sâr-i ubûdiyyetde koyub arz-i bendeği budur ki :

Şimdiki halde emr-i pâdişâhî mûcibince Ulâk Beğine varub sınıır hususî arz olundukda benim sinûrum kon evvel Akkermen ve Kili sinurunu görün ben sonra bir iş idem didiği sebebden Kara Boğdân Beğine varub ahd-nâmelerin gösterdi devr gelüb ikrâm-i izzet eyledi âmâ hüdâvendigâr hazretleri kerem eylesun ben kulunı esirgesin erham eylesün didi bir pâre ekmek vîrsün ben dâhi bir kulıyım didi cemî' kapusı halkından nekadar yarar âdemleri varsa yedi sekiz yüz gönderdi bile koşub Akkermen sinûruna varıldı asılda Akkermen sinurunu teftiş idecek kadimî kâfirlerinden getürdüb teftiş olundu Akkermen'in sinurı Yürgeç-Kermen'dir ki Akkermen kurbında bir hisârdır didiler Kara Boğdân kâfirleri Yürgeç Kermen'den beri Kızıl Bulak'dır andan andan (sic) Dikili Taş'a varır sonra Kara Depe'ye varır ve andan sonra Botu (?) suya varır Tatar'da Don suyu derler andan den suyu denize varır âmâ mezkûr hisâr elbette Akkermen'de olmak gerek deyildi Akkermen sinuruna bile yazıldı âmâ razı olmamak istediler Asitâne-i devlet'e arz idelim didik dilerse ala ve dilerse sübhâ(n) (?) bağışlyı didik ve Kili sinur(i) Üngürüs dutarken ibtidâsı Kara Bülâk kundağından Koca (?) gölüne vara andan Kutlu Buğâ gölüne vara andan Saftian gölüne vara andan Büyük Öyük'e andan Oğlan Geçidi'ne varır ve Eflâk hükm iderken Kili'nin sinur(i) Turhan Bınarı'ndan Kara Bülâk kundağına andan zikr olunan izden Oğlan Geçidi'ne varır didiler Kili hisâr halkı Sakçı Geçidi'nden olmak evlâdır didiler kâfirler incıdılar fakir eyitdik kim Asitâne-i devlet kibeline arz idevüz deyü cevâb virdik İstefân girü gelesiz dididi kemine varmadım emr ben kulına tekrâr varmak yokdur didim şol ki emr-i pâdişâhî'dir yerine kodik didim hem mariz oldım Hasan kuhniz girü vardi anlarinla kavlı itdik gelince güyâvüz geldüğü vakit bile varavuz ne buyurursız bakî fermân Dergâh-i mualla'ya menûtdır.

Mîn abdu-kemü'l-fakir (?)
Mustafa el hakir
el-kadi-i Aydos.

Arh. St. București, Colecția microfilme Turcia, rola 4, c. 372 (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi — İstanbul, E-4639).

Ediție : Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României 1455—1774*, vol. I, Editura Academiei R. S. România, București, 1976, p. 10—11.

(Traducere)

El (Allah)!

Plecînd cu supunere umila mea față la înalta Curte și la mărețul Prag, raportul de rob este acesta că :

[illegible]

În starea de acum, am mers la domnul Țării Românești¹ și, cînd, potrivit poruncii împărătești, i s-a raportat despre problema hotarului, el a spus: „Lăsați hotarul meu; vedeți mai întîi hotarul Cetății Albe și al Chiliei; voi face eu ceva după aceea”. Din această pricină, am mers la domnul Moldovei²; (acesta) ne-a arătat actele sale de legămînt³ și ne-a oferit multă bunăvoință și prețuire. Dar, a zis: „Majestatea Sa împăratul să fie milostiv, să aibe îndurare și milă față de mine, slujitorul său; să-mi dea o bucată de piine, (căci) și eu sint un slujitor al său”. Din întreaga sa oaste de Poartă⁴ ne-a dat pe toți oamenii săi destoinici pe care îi avea, trimițînd împreună cu noi șapte sute — opt sute (dintre aceștia).

S-a mers la hotarul Cetății Albe, care a fost cercetat aducîndu-se creștini bătrîni în stare să cunoască adevăratul hotar al Cetății Albe. Creștinii din Moldova au spus că hotarul Cetății Albe este la *Iurgheci Kerman*⁵, care este o fortăreață în apropierea Cetății Albe; dincoace de Iurgheci Kerman este *Kızıl Bulak*⁶. De acolo, hotarul Cetății Albe merge la *Dikili Taş*⁷, iar de acolo merge apoi la *Kara Depe*⁸ și de acolo ajunge apoi la apa *Botu* (?)⁹; între tătari i se spune *apa Don*¹⁰; de acolo apa Don ajunge la mare. S-a zis însă că pomenita cetate¹¹ trebuie neapărat să fie la Cetatea Albă; a fost chiar înregistrată în hotarul Cetății Albe; dar ei nu au vrut să accepte. Le-am spus: „Să facem raport la Poarta statului; dacă va dori o va lua și dacă — deie Domnul (?) — va dori o va dăruia”.

Și hotarul Chiliei, atunci cînd o ținea Ungaria¹² începea la matca *Kara Bulak*¹³-ului și mergea la lacul *Kodja* (?)¹⁴, iar de acolo ajungea la lacul *Cătlăbuga*¹⁵, de acolo mergea la lacul *Saftian*, de acolo la *Büyük Öyük*¹⁶, de acolo ajungea la *Oğlan Geçidi*¹⁷. Ei au mai zis că, atunci cînd o stăpînea Țara Românească¹⁸, hotarul Chiliei mergea de la *Turhan Bınarı*¹⁹ la matca *Kara Bulak*¹³-ului și de acolo pe urma menționată²⁵ ajungea la *Oğlan Geçidi*. Au mai spus că este mai bine ca populația cetății Chiliei să fie la Vadul Saccea²¹; creștinii s-au supărat. Sărmanul de mine le-am răspuns zicînd: „Vom face raport către Poarta statului”.

Ștefan²² spusese: „Să veniți înapoi”; dar, supusul de mine nu m-am dus; i-am zis: „Nu este poruncă ca eu, slujitorul, să mă duc iarăși”; am mai spus și aceea că „am îndeplinit porunca padișahală”. M-am și îmbolnăvit. S-a dus înapoi slujitorul vostru Hasan. Am vorbit cu el să-i așteptăm pînă va veni; la întoarcerea lui vom merge împreună²³. Ce porunciți?

¹ Vlad Călugărul (1482—1495).

² Ștefan cel Mare (1457—1504).

³ *Ahd-name* — act de legămînt; are accepțiunea de tratat, „capitulație”.

⁴ *Kapusı halkından* — „dîn lumea (oastea) Porții sale”, în sens de oaste de gardă, de curteni.

⁵ *Iurgheci Kerman* — „Cetatea (fortul) lui Iurghici”, pircălab de Cetatea Albă (martie 1443 — februarie 1447).

⁶ *Kızıl Bulak* — „Izvorul Roșu” (în limba turcă nordică — tătară).

⁷ *Dikili Taş* — „Coloana de piatră” sau o piatră mare pusă anume ca semn.

⁸ *Kara Depe (Tepe)* — „Movila Neagră”.

⁹ *Botu suyu* (?) — „apa Botu”, probabil Botna; eventual Bug, pe care tătarii îl denumeau însă Aksu (Apa albă).

¹⁰ *Don (Den, Ten) suyu* — „apa Don”; este exclus, desigur, să fie vorba aici de fluviul cu același nume; probabil se referă la Nistru (*Turla, Nester*) sau Bug (*Aksu*).

¹¹ Iurgheci Kerman.

¹² Ungaria a deținut controlul asupra Chiliei între anii 1448 și 1462; de fapt condominium cu Țara Românească.

¹³ *Kara Bulak kundagi* — „matca Izvorului Negru” (*kundag* înseamnă „fașă matcă, obîrșie”).

¹⁴ *Kodja* (?) — „mare”, „bătrîn”; probabil lacul Chitai.

¹⁵ *Kutlu Buga* — „Taurul norocos, sfînt”; poate fi citit însă și *Kuvvetlu Buga* — „taurul puternic”.

¹⁶ *Büyük Öyük* — „Colina Mare”.

¹⁷ *Oğlan Geçidi* — „Vadul, trecătoarea prințului”.

¹⁸ Țara Românească a stăpînit Chilia între 1462 și 1465, cînd orașul-cetate a fost reluat de Ștefan cel Mare.

¹⁹ *Turhan Bınarı (Pınarı)* — „Fîntîna lui Turhan”.

²⁰ Este vorba de hotarul Chiliei din vremea cînd ea s-a aflat sub stăpînirea Ungariei (vezi mai sus).

²¹ *Sakçı Geçidi* — „Vadul Saccea” (denumirea localității Isaccea).

²² Ștefan cel Mare.

În rest, firmanul depinde de Curtea cea înaltă.

Robul neînsemnat printre sărmani (?),
bietul Mustafa,
cadii de Aidos ²⁴.

RESUMÉ

Le but de l'article est de dater à nouveau un ancien et important document ottoman gardé par l'Archive Topkapi Sarayı d'Istanbul (E — 4639) et qui a été situé par son ancien éditeur entre 1517 et 1527. Il s'agit de l'original du rapport rédigé par le cadi d'Aidos, Mustapha, sur sa mission officielle concernant la détermination sur place de la frontière entre la Moldavie et les villes-cités Chilia et Cetatea Albă (Akkerman), tombées en 1484 sous la domination ottomane.

En analysant la forme ainsi que le contenu de ce rapport, on peut constater cependant qu'il appartient à la seconde moitié du XV-ème siècle. L'auteur de l'article le date 1486 (août-septembre). Par conséquent, ce rapport devient le plus ancien document d'archive original qui atteste clairement l'existence des fameuses „capitulations“ (*ahd-name*) ocroyées par les sultans ottomans aux princes de la Moldavie. En même temps, c'est le premier document original connu qui offre des informations concrètes sur la frontière entre la Moldavie et l'Empire Ottoman.

Il y a concordance parfaite entre le document en question et l'évolution des relations moldo-ottomanes immédiatement après l'année 1484. Etant donné que la mission du cadi d'Aidos supposait *ipso facto* la réglementation des relations entre les deux parties, l'auteur remet en question aussi la date où a été conclue la paix entre la Moldavie et l'Empire Ottoman. Invoquant à titre d'arguments supplémentaires une variante des Chroniques anonymes (la Bibliothèque de l'Université d'Istanbul, T.Y.-3976, f. 297—298), ainsi que les documents publiés par Selahattin Tansel (*Sultan II Bayezit'in siyasi hayatı*, Istanbul, 1966), l'auteur arrive à la conclusion que le traité de paix en question a été conclu en avril-mai 1486.

PRÉCIS

The survey deals with an old and important Ottoman record kept in the Topkapi Sarayı Archives in Istanbul (E-4639) that was published as pertaining to the years 1517—1527. It is speaking about the original report of Mustafa, the Cadi of Aidos, relating to his formal mission concerning the setting up of the borders between Moldavia and the town-cities Chilia and Cetatea Albă (Akkerman) which since 1484 were under the Ottoman rule.

But both the form and the contents of this report go to the finding that it belongs to the second half of the 15th century. The author of the article places the report in the year 1486 (August-September). Thus, this report becomes the oldest original report in archives which clearly certifies the existence of the so called „capitulations“ (*ahd-name*), given to the Moldavian hospodars by the Ottoman sultans. As well, it is the first original record known which contains concrete references to the border between Moldavia and the Ottoman Empire.

The record perfectly integrates itself with the Moldavian-Ottoman relationship from the period that followed the year 1484. Since the Cadi of Aidos mission to Chilia and Cetatea Albă presumes *ipso facto* the settlement of relations between the two parties, the author takes again the discussion concerning the date of the Moldo-Ottoman peace conclusion. The author, by adding as supplementary arguments a variant of the Anonymous Chronicles (Istanbul University Library, T.Y.-3976, f. 297—298), as well as the records published by Selahattin Tansel (*Sultan II Bayezit'in siyasi hayatı*, Istanbul, 1966), comes to the finding that this peace treaty was concluded in April-May 1486.

²³ Dezacordul gramatical este în textul original ; semnatarul avea în vedere și însoțitorii lui Hasan.

²⁴ Aidos — localitate pe teritoriul R. P. Bulgaria, la 30 km nord-vest de Burgas.

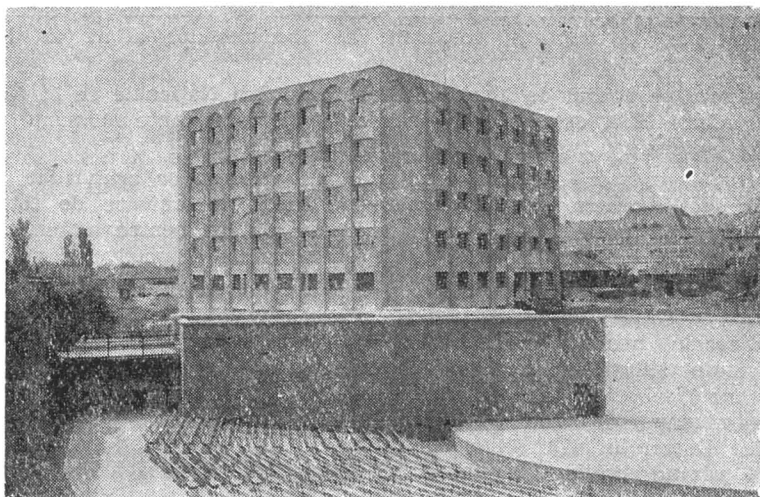
Filiala arhivelor statului din județul Alba într-un nou lăcaș

IOAN PLEȘA

La 1 decembrie 1982, în cadrul manifestărilor științifice și cultural-educative consacrate împlinirii a 64 de ani de la făurirea statului național unitar român, la Alba Iulia, orașul simbol al unității naționale, a fost inaugurat noul local al Filialei Arhivelor Statului din județul Alba.

În contextul aniversării Marii Uniri din anul 1918, evenimentul inaugural s-a bucurat de o numeroasă și, mai ales, prestigioasă asistență, în frunte cu conducerea organelor județene de partid și de stat, cu reprezentanții conducerii Ministerului de Interne și ai Direcției generale a Arhivelor Statului.

Printre participanți s-au aflat șefii serviciilor din cadrul D.G.A.S. și directorii filialelor județene ale Arhivelor Statului — constituiți în grupa de învățămînt profesional a șefului Direcției generale — precum și cercetători din domeniul istoriei, muzeografi, bibliotecari, profesori de științe sociale, activiști de partid și de stat.

Noul sediu al Filialei Arhivelor Statului județul Alba

Cu prilejul inaugurării au fost înmînate oaspeților de onoare și invitaților micromonografia filialei Alba și cîte o plachetă de porțelan reprezentînd localul nou și purtînd inscripții menite să immortalizeze momentul. Participanții la inaugurare au semnat apoi în cartea de onoare a filialei. Programul manifes-

tărilor a continuat cu sesiunea științifică intitulată „Continuitate, unitate și independență în istoria poporului român” la care arhiviștii au susținut teme de istorie și de arhivistică, cu sesiunea cercului de învățămînt profesional a șefului Direcției generale și cu vizita la obiectivele turistice și cultural-educative cuprinse în incinta cetății Alba Iulia.

Noul local al Arhivelor Statului Alba este amplasat pe „Platoul romanilor”, la o altitudine de circa 25 m față de nivelul Mureșului, lângă poarta de vest a cetății, rămasă și ea simbolică prin marile înfăptuiri de la 1599 și 1918.

Alături de Casa de cultură a sindicatelor, Institutul județean de proiectări, hotelul „Cetate” și noile blocuri aflate în construcție, el contribuie la completarea și înfrumusețarea laturii de sud a amplului spațiu sistematizat din fața monumentelor arhitectonice ale cetății.

Silueta modernă a localului se armonizează cu ale celorlalte clădiri din zonă. În curînd, pe frontispiciul său, orientat spre parcul central, va fi realizat un mozaic din marmură sau porțelan, reprezentînd evenimentele fundamentale ale istoriei noastre naționale petrecute pe teritoriul județului Alba.

În ceea ce privește structura sa interioară, localul este alcătuit din 6 nivele (demisol, parter și 4 etaje), dintre care 4 exclusiv pentru depozite iar 2 cuprinzînd și spațiile funcționale.

Spațiile destinate lucrului cu publicul s-au stabilit la parterul clădirii. Este vorba de sala de studii, biblioteca, biroul de rezolvare a cererilor, expoziția documentară, depozitul de carantină, camera de primire a documentelor, rampa de descărcare și altele.

Pentru a se crea o ambianță plăcută, la intrarea în local a fost creat un hol spațios, ornamentat cu mozaic de marmură, cu tablouri și statui istorice, între care tabloul color reprezentînd intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în cetatea Alba Iulia, la 1 noiembrie 1599, amplasat pe peretele de fundal, domină întregul spațiu.

Din hol se trece, printr-un portal larg, în sala de expoziție, prevăzută cu casete și diapozitive color, cu vitrine orizontale și verticale în care se află expuse facsimile, xerocopii și fotocopii ale documentelor aflate în depozitele filialei.

Dominată pe fundal de imaginea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, expoziția prezintă cele mai importante momente ale istoriei noastre naționale petrecute pe teritoriul județului Alba.

Pentru executarea în bune condițiuni a operațiunilor arhivistice, în local s-au creat spații pentru birouri, camere de lucru, laboratoare de fotocopiere, legătorie și microfilmare și s-a pus în funcțiune un lift pentru materiale. Depozitele, echipate cu rafturi metalice, au fost asigurate împotriva pericolelor de orice natură prin instalații moderne de semnalizare și alarmare.

Pentru desfășurarea unei munci cultural-educative și științifice mai eficiente, în localul nou s-a creat o sală cu 50 de locuri, în care se vor putea organiza sesiuni științifice, simpozioane, proiectii, mese rotunde, dezbateri, sesiuni ale cercurilor de învățămînt profesional, instruiți și schimburi de experiență cu factorii ce răspund la organizațiile socialiste și la alte organizații de aplicarea prevederilor Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național și ale Legii nr. 63/1974 privind ocrotirea Patrimoniului Cultural Național și multe altele.

Colectivul filialei, exprimîndu-și satisfacția pentru condițiile de muncă create în noul local, se simte mobilizat în a ridica activitatea arhivistică din județul Alba pe noi trepte calitative.

Luînd localul în primire și punîndu-l în funcțiune, el adresează tuturor celor care au contribuit în vreun fel la realizarea lui, cele mai sincere mulțumiri și urări de sănătate și prosperitate.

Simpozionul național «Modalități de valorificare a informațiilor economice din arhive» (I)

MODALITĂȚI DE VALORIFICARE A INFORMAȚIEI ECONOMICE DIN ARHIVE

IONEL GAL

Arhivele îndeplinesc misiunea nobilă de a păstra și conserva pentru posteritate mărturiile scrise ale devenirii istorice a poporului român, ale națiunii noastre libere și suverane stăpînă pe destinul și viitorul ei. Arhivele îndeplinesc în societatea noastră importante funcții legate de sprijinirea cercetării istorice, menite să oglindească conform adevărului istoric, trecutul glorios de luptă și muncă al poporului român, să aducă noi contribuții la elucidarea marilor probleme ale evoluției umanității, la dezvoltarea și influențarea reciprocă a diferitelor civilizații. Realizările istoriografiei românești sînt fundamentate azi mai mult ca oricînd de bogatele izvoare păstrate în depozitele de arhivă. Sarcinile arhivelor depășesc însă sfera cercetării istorice, ele sînt mai largi, mai complexe.

Astăzi, cînd accelerarea timpoului progresului tehnico-științific este unul din factorii hotărîtori ai ridicării eficienței producției sociale, cînd nici o ramură a economiei, științei și culturii nu se poate dezvolta fără studierea și generalizarea experienței trecute, informația documentară retrospectivă dobîndește o importanță deosebită, iar satisfacerea nevoilor societății în privința acesteia tinde să devină una din funcțiile de bază ale oricărei instituții de arhivă.

Activitatea Arhivelor Statului în sprijinul economiei cunoaște o continuă creștere, eforturile sale fiind îndreptate în direcția implicării sale nemijlocite în realizarea obiectivelor prioritare trasate de Congresul al XII-lea al Partidului privind dezvoltarea bazei proprii de materii prime și de obținerea independenței energetice, în vederea depășirii greutăților provocate pe piața mondială de criza de materii prime, de criza monetar-financiară și de creșterea vertiginoasă a dobinzilor.

În vederea extinderii activității menite să valorifice informația retrospectivă în sprijinul dezvoltării economice a patriei Arhivele Statului au elaborat un program de măsuri care să asigure o mai bună organizare a muncii în acest domeniu.

În urma consultării noastre cu întreprinderile de resort, cu specialiștii, obiectivele de cercetare și valorificare a informației economice sînt orientate spre următoarele domenii : 1. surse de minerale utile și energetice, minereuri feroase, neferoase, nobile și rare ; surse petrolifere, zăcăminte de cărbuni ; alte surse minerale și energetice ; 2. surse hidroenergetice și gospodărirea apelor, lucrări de hidroameliorare, de combatere a inundațiilor, izvoare de apă potabilă ; 3. informații referitoare la activitatea agricolă, industrială și de construcții ; 4. tehnologii industriale și agricole și concepții de politică economică ce pot fi reactualizate.

În raport cu baza documentară, filialele județene au prevăzut în planurile lor de activitate obiectivele cercetării arhivelor în vederea sprijinirii dezvoltării economiei naționale, ce sînt în concordanță cu activitățile economice locale.

În scopul asigurării ministerelor, departamentelor, întreprinderilor și organizațiilor interesate cu informația documentară retrospectivă unitățile Arhivelor Statului folosesc diverse modalități și forme de lucru : organizarea folosirii documentelor de către specialiștii din economia națională prin sălile de studiu, eliberarea de copii de pe documente, realizarea de întîlniri între lucrătorii din arhive și reprezentanții organizațiilor interesate, pregătirea unor documente de

informare din proprie inițiativă (scrisori rezumate, sinteze, informări, liste de documente etc.), informarea asupra documentelor prin mijloacele informative de masă.

Desigur, în ansamblul acestor forme și metode de lucru un loc principal îl ocupă organizarea folosirii documentelor prin sălile de studiu, unde specialiștii din economie au condiții bune pentru primirea informațiilor referitoare la temele ce-i preocupă. Aici, pe lângă inventare și serii de instrumente de informare editate, se află deseori și fișiere tematice ce facilitează în mod sensibil cercetarea. E demn de relevat că, în ultimul timp, s-a acordat o atenție mai mare perfecționării evidenței fondurilor întreprinderilor economice, a instituțiilor administrative intensificându-se prelucrarea automată a informațiilor economice și cu prioritate a celor referitoare la resursele minerale și energetice. Calculatorul a furnizat deja informații valoroase pe baza unor cereri tematice.

Valorificarea informațiilor arhivistice în sprijinul dezvoltării economiei naționale este condiționată în mare măsură de asigurarea unei colaborări funcționale între arhive și întreprinderile economice. Arhivele Statului acordă un interes deosebit antrenării geologilor, economiștilor și a altor specialiști la cercetarea izvoarelor arhivistice. Important în acest sens este stabilirea unui sistem eficient de conlucrare care să permită cunoașterea de către arhive a obiectivelor cercetării geologice și economice prioritare, iar de către specialiști a izvoarelor utile activității lor. Aceasta se realizează prin mai multe mijloace.

O cale importantă de legătură între arhive și specialiști sînt consfătuirile. Ele creează o ambianță propice dialogului în vederea găsirii celor mai bune mijloace pentru realizarea scopului propus. Am avut în mai multe rînduri întâlniri de acest fel.

Cu rezultate bune s-a soldat consfătuirea organizată de Direcția generală a Arhivelor Statului în colaborare cu redacția „Revistei Economice”, pe tema „Documentele de arhivă în sprijinul cunoașterii și valorificării resurselor minerale și energetice”, la care au participat reprezentanți din ministerele economice, institute de cercetări, întreprinderi geologice, de gospodărire a apelor și arhiviști. Cu acest prilej s-au conturat soluții și propuneri utile a căror aplicare a condus la o conlucrare mai eficientă între arhive și organizațiile economice. Foarte eficiente sînt consfătuirile zonale, organizate pe o tematică mai restrînsă, care oferă prilej deosebit dialogului. O asemenea consfătuire s-a ținut de exemplu la Ploiești*, unde în centrul atenției au stat posibilitățile și direcțiile de cercetare a arhivelor pentru valorificarea de noi resurse petrolifere și de minerale utile, specifice zonei, precum și valorificarea resurselor locale de către industria mică, meșteșugărească și casnică. Filiala Arhivelor Statului Maramureș a participat la un simpozion cu documentației Institutului de cercetări și proiectări miniere unde s-a dezbătut chestiunea folosirii izvoarelor documentare în activitatea de prospectare și exploatare geologică.

Deosebit de utilă a fost masa rotundă organizată de aceeași filială privind „Documentele de arhivă în sprijinul economiei naționale”. Cu acest prilej s-a propus completarea fișierului tematic al filialei, cu noi informații economice atît din fondurile proprii cit și din microfilmele din străinătate, în special din Cehoslovacia, urmînd ca acestea să fie comunicate întreprinderilor și institutelor de specialitate în vederea cercetării lor operative precum și antrenarea studenților de la Institutul superior din Baia Mare în acțiunea de depistare a informațiilor geologice și folosirea acestora în activitatea de cercetare.

Dar una din formele cele mai importante și de perspectivă a muncii în arhive o constituie informarea din proprie inițiativă a Comitetelor județene de partid și a organizațiilor socialiste despre prezența documentelor pe o temă dată sau care pot fi folosite în cercetarea unor anumite probleme sau pentru rezolvarea unor sarcini concrete ale dezvoltării economiei naționale.

Disponem deja de o valoroasă experiență privind eficiența acestei activități. Vom ilustra acest aspect cu cîteva exemple: Filiala Arhivelor Statului Hunedoara a semnalat întreprinderii de prospecțiuni și exploatare geologice Deva

* Vezi interviul realizat de Șt. Hurmuzache, *Documentele arhivistice în sprijinul economiei naționale*, în Revista Arhivelor nr. 4/1982, p. 376—384.

existența unor hărți miniere din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea pe care sînt marcate zăcămintele metalifere și galeriile de mine. Studiarea lor a folosit la identificarea unor noi zăcăminte, iar prin localizarea galeriilor abandonate s-au întreprins măsuri de prevenire a accidentelor. Comitetul Geologic a cercetat cu ani în urmă Arhiva Tezaurariatului minier al Transilvaniei, păstrat la Arhivele Statului din Cluj-Napoca pentru a determina localitățile din Munții Apuseni unde s-au făcut exploatarea în trecut, anii în care s-a lucrat, gradul de exploatare a minelor și conținutul minereurilor. Informațiile și datele culese au fost folosite la elaborarea programelor de cercetare geologică.

Filiala Arhivelor Statului Maramureș a semnalat Institutului de cercetări și proiectări miniere Baia Mare un document din anul 1931, apreciat ca fiind de o importanță vitală, de natură să transforme Valea Roșie într-o zonă principală a mineritului baimărean. Studiul întocmit de Institut asupra valorii informațiilor cuprinse în document a fost transmis Centrului minelor din Baia Mare. Cercetarea documentelor a furnizat date asupra vechilor galerii, pentru definitivarea traseului unui tunel de la gura de exploatare Herja la flotația centrală din Baia Mare, care a și fost dat în exploatare.

Filiala Arhivelor Statului Arad a informat organele de partid locale asupra unor documente care atestă existența pe teritoriul județului a unor zăcămintele de cupru, plumb, aur, argint și roci silicoase. Verificările au stabilit că aceste zăcămintele nu erau cunoscute și în prezent există preocupări pentru valorificarea lor.

Filiala Arhivelor Statului Prahova a transmis întreprinderilor de profil informații documentare referitoare la zăcămintele de cărbune. Pe baza lor s-au extins exploatarea la mina Filipești — zona Măgureni — prelungindu-se exploatarea — după aprecierea specialiștilor — cu cel puțin două decenii, deși în anul 1980 se considera că mina trebuie închisă, deoarece zăcămintul s-a epuizat. O altă zonă, necunoscută a fost inclusă într-un amplu program de cercetări geologice. Informațiile documentare au grăbit cercetările privind zăcămintele de ben-tonită și alte materiale asfaltice.

Filiala Arhivelor Statului Caransebeș a înaintat documente Comitetului județean de partid în care a semnalat resurse minerale, cărbune superior și metale prețioase, în zona Bozovici și Veredin, ultima nefiind în exploatare.

Informațiile înaintate de Filiala Arhivelor Statului Bacău au contribuit la evidențierea unor resurse de cărbune neexploatate. Pe baza lor au fost începute cercetările la minele Lăpuș, comuna Dărmănești. Cercetările se află într-un stadiu avansat, iar întreprinderea minieră Comănești a transmis mulțumiri filialei pentru informația transmisă și și-a exprimat convingerea că la începutul anului viitor vor fi scoase la suprafață primele cantități de cărbune din zonă.

Filiala Arhivelor Statului Brașov a semnalat Inspectoratului geologic Brașov documentația asupra unor zăcămintele de cărbune la Vulcan și Cristian care pot fi cu succes utilizate pentru nevoi locale, industriale, agricole și casnice.

Informațiile din documentele de arhivă au contribuit la punerea în exploatare de noi zăcămintele în județul Vilcea și la efectuarea de foraje pentru determinarea cantitativă și calitativă a cărbunelui din zona Gura Văii.

Comitetul executiv al Consiliului popular Mehedinți a fost informat de Filiala Arhivelor Statului asupra unor exploatarea de cărbune abandonate în timpul primului război mondial.

În urma informărilor transmise de Filiala Arhivelor Statului Harghita au fost repuse în exploatare zăcămintele abandonate în 1930.

Rezerve necunoscute de cărbune au mai fost semnalate și în județele Neamț și Suceava.

Filialele Arhivelor Statului au semnalat existența unor zăcămintele de țiței în localitățile din județele Bacău, Iași, Maramureș, Neamț și Vilcea, abandonate în anii 1953—1954 din cauză că extragerea era prea costisitoare sau datorită unor dificultăți tehnice de exploatare.

Cercetarea documentelor de arhivă a contribuit și la elaborarea proiectelor de construire a unor centrale electrice mici și mijlocii, pentru satisfacerea unor nevoi energetice locale, fără a se apela la sistemul energetic național. Astfel, Filialele Arhivelor Statului Maramureș și Arad au semnalat documente ce conțin planuri ale unor microcentrale electrice acționate cu resurse energetice locale (cărbune de calorii redusă, cursul râurilor etc.). Aceste informații au contribuit la elaborarea unor proiecte energetice locale.

Filiala Arhivelor Statului Sibiu a pus la dispoziția organelor locale de partid și de stat un proiect asupra folosirii potențialului energetic la punctul

„Pisc“, lângă Gura Riului, unde s-a construit ulterior un lac de acumulare pentru alimentarea cu apă a Sibiului și o microhidrocentrală.

Arhivele Statului Caransebeș au semnalat documente privind amplasarea unei hidrocentrale pe Nera.

Atenția a fost îndreptată și spre valorificarea informațiilor referitoare la potențialul hidroenergetic și la gospodărirea apelor. Întreprinderi de amenajări hidrologice și de îmbunătățiri funciare au efectuat, îndeosebi după inundațiile din 1970 și 1975, cercetări în arhive pentru depistarea documentelor ce conțin soluții ce au aplicabilitate și în prezent. De un real folos au fost informările transmise de Filiala Arhivelor Statului Brașov Oficiului de îmbunătățiri funciare, asupra planurilor și documentațiilor privind rețeaua hidrografică, amenajarea cursului apelor Buzăului, Oltului și Birsei, în vederea construirii rețelei de irigații și de apărare contra inundațiilor. Oficiul de hidrografie a cercetat și folosit documente privind sursele de apă potabilă din Poiana Brașov, Cuical, Valea Cetății, Zărnești, în vederea măririi debitului de apă din izvoarele existente și captarea unor noi izvoare.

Filialele Arhivelor Statului au transmis informări și date tehnice care au fost folosite la amenajarea râurilor Covansa, Pîrîu Negru și Prut, la îndiguirea Bistriței, la elaborarea unor planuri de îmbunătățiri funciare, la alimentarea cu apă potabilă a unor orașe: Cîmpina, Iași, Rîmnicu Sărat și altele, la canalizarea orașelor Ploiești, Iași și Oradea.

Este salutară inițiativa Consiliului Național al Apelor care a indicat direcțiilor apelor din teritoriu să cerceteze documentele referitoare la gospodărirea apelor existente în depozitele Arhivelor Statului.

Au existat inițiative și pentru folosirea documentelor tehnice. Astfel Filiala Arhivelor Statului Brașov cercetînd documentele tehnice elaborate în trecut de întreprinderile cu renume din oraș: I.A.R. Schiell, Prerom etc., se preocupă de valorificarea datelor ce au utilitate practică și în prezent. Documentele au fost puse la dispoziția Întreprinderii de construcții aeronautice Ghimbav-Brașov, care a manifestat interes pentru ele; cercetarea și valorificarea lor va duce fără îndoială, la reducerea timpului de proiectare a unor produse și subansambluri.

Așadar, valorificarea informațiilor din documentele de arhivă s-a dovedit a fi deosebit de utilă. Ea a contribuit la rezolvarea unor sarcini stringente ce stau în prezent în fața economiei, a ușurat și grăbit cercetarea, a facilitat punerea în evidență a noi resurse naturale și energetice și a posibilității de valorificare a lor în activitatea geologică, minieră, industrială, agricolă și de gospodărirea apelor, a dus la economisirea de forțe materiale și umane importante.

Considerăm că activitatea pe linia utilizării documentelor în sprijinul dezvoltării economiei trebuie să fie extinsă în viitor. Ea trebuie să acopere toate sectoarele care pot beneficia de valoarea informațiilor de arhivă. Eficiența cercetării este dovedită chiar și în cazul cînd numai unele din informații au aplicabilitate. Activitatea noastră de sprijinire a economiei beneficiază de o bază documentară bogată. Fondurile și colecțiile păstrate în depozitele Arhivelor Statului acoperă toate domeniile activității economice. Depinde numai de priceperea noastră de a organiza judicios activitatea de cunoaștere a izvoarelor, pentru a asigura eficiența dorită cercetării. Este necesară cu pregnanță impulsivitatea cercetării tematice a fondurilor și a colecțiilor și, pe această bază, realizarea în viitor a unor cataloage speciale, tematice, la cererea instituțiilor și a specialiștilor interesați. Din acest punct de vedere este salutară inițiativa F.A.S. Maramureș care elaborează un Catalog al documentelor miniere din bazinul minier Baia Mare. Se impune de asemenea intensificarea activității de înmagazinare și de regăsire a documentelor care se constituie în surse de informații privind localizarea resurselor naturale, a fenomenelor meteorologice și hidrologice, lucrări hidrotehnice și de gospodărire a apelor.

O condiție importantă este asigurarea utilității cercetării documentelor. Eforturile în depistarea informațiilor trebuie să fie axate pe obiectivele de cercetare a organizațiilor economice. Este necesară, de aceea, stabilirea unei bune colaborări între Arhive și organizațiile interesate, astfel, încît arhiviștii să cunoască sarcinile generale ale cercetării geologice și ale organizațiilor economice, iar specialiștilor să le fie asigurat accesul rapid la informații.

Cerințele recomandă elaborarea unor planuri comune ale arhivelor și organizațiilor interesate de a se încheia convenții de colaborare, în care să se precizeze obiectivele ce se urmăresc, izvoarele ce se cercetează și obligațiile reciproc asumate pentru coordonarea activității. Este necesar să dezvoltăm interesul spe-

cialiștilor față de informația de arhivă, să-i ajutăm să simtă în activitatea practică avantajele ei economice. În vederea realizării acestui scop e necesar să folosim mai multe mijloace de propagandă în masă (presă, radio, televiziune). Până în prezent în presa economică de specialitate sînt publicate informații despre fondurile și colecțiile arhivistice ce pot fi cercetate, despre eficiența aplicării informațiilor documentare în activitatea economică practică ș.a.m.d.

Revista Arhivelor la rubrica „Teorie și practică arhivistică” publică sub genericul „Arhivele în sprijinul dezvoltării economiei naționale” o serie de materiale pentru cei interesați. E un început bun ce trebuie continuat cu concursul nostru al tuturor.

Considerăm că este foarte important ca specialiștii să fie antrenați în acțiunea de depistare și cercetare a arhivelor dată fiind competența lor în stabilirea direcțiilor de investigare a documentelor, a valorii informațiilor și a modului de valorificare a lor. Lărgirea colaborării va contribui la perfecționarea metodicii cercetării mecanismului de organizare a nevoilor sociale în ce privește informația din arhive, la mai buna cunoaștere a eficienței muncii de informare.

Nici o strădanie nu este de prisos, cînd e vorba de cunoașterea și valorificarea complexă a tuturor resurselor ce pot contribui la dezvoltarea economiei naționale. Chiar dacă numai o parte din informații vor fi valorificate, și vor da satisfacții, în fapt va fi răsplătit întregul nostru efort.

VALORIFICAREA INFORMAȚIILOR DOCUMENTARE PRIVIND EXISTENȚA UNOR SUBSTANȚE MINERALE UTILE, PRIN CERCETĂRI GEOLOGICE¹

IOAN MUREȘAN

În condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane industria cunoaște o dezvoltare fără precedent și reclamă cantități sporite de energie și de materii prime.

¹ La elaborarea comunicării a fost utilizată următoarea bibliografie: Antonicu Suzana, *Bibliografia geologică a Republicii Socialiste România*, Al IV-lea Supliment (cuprinde publicațiile din 1960—1965), Institutul de Geologie și Geofizică, București 1969; Codarcea Alexandru, *O sută de ani de cercetări geologice în România* în „Studii și cercetări de geologie, geografie și geofizică. Seria Geologie”, 1966, II, 2, p. 279—298, București, 1966; Fichtel, J. E. *Beiträge zur Mineralgeschichte von Siebenbürgen. I. Nachrichten von den Versteinerungen des Grossfürstentums Siebenbürgens. II. Geschichte des Steinsalzes und der Salzgruben in Siebenbürgens*, Nürnberg, 1780; Fridwelsky I, *Mineralogia magni principatus Transilvaniae*, Claudiopolis, 1767; Gheorghiu Constantin, Boldor Alexandra, Hano-molo Antoaneta, Cerneaveschi Constantin, Pop Ion, *Evidența documentațiilor geologice înregistrate la Fondul geologic din Comitetul de Stat al Geologiei, în perioada 1950—1967*, Comitetul de Stat al Geologiei, București, 1968; Haiduc Ilie, *Industria aurului din România*, București, 1940; Hauer F. R., Foetterle, F., *Geologische Übersicht der Bergbaue der Österreichischen Monarchie*, Wien, 1855; Herbich, Fr., *Ein neues Erzvorkommen am Gyálu Bradului*, Westlich von Szt. László, O.T.-t.Ert., 12, Földt. Közl., 1889, 19, 4—6, 229—230, 1887; Istrate Nicolae, *Indicatorul comunelor din Ardeal și Banat*, Cluj, 1925; Jekelius Erich, *Bibliografia geologică a României*, I-ul Supliment (pentru anii 1927—1929) Institutul Geologic al României, 1929; Köleseri Samuel, *Auraria Romano-Dacie*, Cibinii, p. 1—237, 1717; Kräutner Theodor, *Bibliografia geologică a României*, al II-lea Supliment (cuprinde publicațiile din 1 aug. 1929 — 31 dec. 1938), Institutul Geologic al României, București, 1939; Kürthy, S. A. *Hideg-Szomos vidékének geologiei viszonyai*, Földt. Közlöny, VI, 165—179, Budapest, 1876; Magda Ion și colab., *Industria minieră a județului Cluj. Monografie*, 1972, p. 78; Maghiar Nicolae, Olteanu Ștefan,

După cum rezultă din Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea Planului cincinal unic de dezvoltare economică-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalelor, a hotărârilor Congresului al XII-lea al partidului², între marile probleme ale prezentului și viitorului, pe primul loc se situează sursele de energie și materiile prime, deoarece întreaga economie națională, ca și cea mondială de altfel, este condiționată de aceste două elemente.

În epoca contemporană cerințele de energie și materii prime cresc în salturi mari; de la o generație la alta, nu ca în trecut, cînd creșteau de la o epocă istorică la alta.

Dezvoltarea industriei mondiale, în perspectivă, este confruntată cu problema reducerii treptate a rezervelor cunoscute de surse de energie și materii prime minerale. Resursele minerale nu regenerează și cu fiecare tonă extrasă se scumpește materia primă rămasă, iar cheltuielile de exploatare și valorificare sînt tot mai mari. Se fac cercetări geologice intense pentru descoperirea de noi zăcăminte, pentru valorificarea zăcămintelor mici și cu conținuturi scăzute în componenți utili, precum și pentru valorificarea integrală a tuturor componentelor dintr-un minereu.

Dezvoltarea procesului de industrializare a României este condiționată de asigurarea bazei de materii prime și combustibil. În acest scop, fondul de investiții alocat pentru cercetări geologice a fost de 22 miliarde lei în cincinalul 1976—1980, iar în actualul cincinal (1980—1985) este de 33—35 miliarde lei. O importantă cotă din investiții este alocată pentru descoperirea de noi rezerve de combustibili minerali (hidrocarburi, cărbuni, sisturi combustibile), urmărindu-se ca în deceniul 1981—1990 să se asigure independența României din punct de vedere al combustibililor și energiei. Fonduri importante din investițiile de stat sînt dirijate și pentru descoperirea zăcămintelor de minereuri metalifere, nemetalifere, pentru cercetări hidrogeologice și de geologie inginerască etc. În vederea asigurării eficienței maxime a lucrărilor de cercetare geologică se impune ca ele să fie fundamentate pe cele mai noi concepții științifice, să valorifice integral fondul de cunoștințe geologice acumulat în publicații sau în documentele de arhivă, metodologia de cercetare să fie complexă și să folosească aparatură de înaltă tehnicitate precum și mijloace automate de prelucrare și interpretare a datelor.

Dintre mijloacele de sporire a eficienței cercetărilor geologice ne oprim asupra informării și documentării din publicațiile de specialitate și din documentele de arhivă. Oricare ar fi tema sau perimetrul ce urmează a fi cercetat geologic se impune, în prima etapă, informarea și documentarea geologică. Informarea și documentarea trebuie să furnizeze, celui interesat, toate cunoștințele

Din istoria mineritului în România, Edit. științifică, București, 1970 ; Marin Ioan, *Istoricul minelor metalice din România*, București, 1931 ; Martinovici C. și Istrate N., *Dicționarul Transilvaniei*, Cluj, 1921 ; Nica Ecaterina, *Bibliografia geologică a Republicii Socialiste România*, Al V-lea Supliment (cuprinde publicațiile din 1966—1970), Institutul de Geologie și Geofizică, București, 1975 ; Olaru Martin, *Bibliografia Banatului*, Reșița, editată de Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin, 1978 ; Peltz Margareta, Ștefănescu Marica, Stoica Maria, Dinu Laura, *Bibliografia geologică și geofizică a Republicii Socialiste România*, Al VI-lea supliment (cuprinde publicațiile din perioada 1971—1975), Institutul de Geologie și Geofizică, București, 1981 ; Rădulescu D. și Dimitrescu R., *Mineralogia topografică a României*, Edit. Academiei R. S. România, București, 1966 ; Roman D. și Codarcea A., *Bibliografia geologică a României*, București, 1926 ; Rusu-Abrudeanu Ion, *Aurul Românesc*, București, 1933 ; Sabba S., G. Murgeanu și V. Mihăilescu, *Istoria științelor în România, Geologia, Geofizica, Geodezia și Geografia*, Edit. Academiei R. S. România, București, 1977 ; Semaka A., Atanasiu L. și Gheorghiu Gh., *Bibliografia geologică a Republicii Populare Române*, Al III-lea Supliment (cuprinde publicațiile din 1 ianuarie 1939 — 31 decembrie 1959), Institutul geologic, București, 1962 ; Stoicovici E., Mureșan I., *Studiul zăcămintului de limonit oolitic și de glauconit din formațiunile eocene ale Bazinului Transilvaniei*, în „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai», Seria Geologie-Geografie”, fasc. 1. 7—16, și fasc. 2. 17—29, Cluj, 1964 ; Suciu Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, 1967, și vol. II, 1968, Edit. Academiei R. S. România, București, 1967—1968 ; „Vasárnaoi Ujzág” din 1864, nr. 22, p. 208.

² „Scînteia” din 17 decembrie 1982.

acumulate de predecesori, asupra temei sau perimetrului respectiv. Sînt deosebit de valoroase sursele de informare și documentare geologică publicate, dintre care amintim — Bibliografia geologică a României, elaborată de D. Roman și Al. Codarcea (1926), precum și Suplimentele la această lucrare; I-ul din 1929, al II-lea din 1939, al III-lea din 1962, al IV-lea din 1969, al V-lea 1975 și al VI-lea din 1981.

— Evidența documentațiilor geologice înregistrate la Fondul geologic din Comitetul de Stat al Geologiei, în perioada 1950—1967³, elaborat de Constantin Gheorghiu și colaboratorii (1968).

— Mineralogia topografică a României, elaborată de D. Rădulescu și N. Dumitrescu (1966).

Pentru Transilvania și Banat se găsesc numeroase informații în cele 3 volume din Mineralogisches lexicon (I — 1859; II — 1873 și III — 1893) elaborat de V. R. Zepharovich și în Bibliografia Banatului, întocmită de M. Olaru în 1978.

Dezvoltarea științelor geologice și geofizice, în România prezentată de Al. Codarcea la Centenarul din 1966, a fost tratată exhaustiv în cadrul Istoriei Științelor în România (1977), de către cei mai buni specialiști.

Elaborarea unei *Istории a mineritului în România* este un omagiu adus harnicilor lucrători din domeniul minier, care trudind din greu de-a lungul secolelor, au scos la lumina zilei atîtea bogății. În același timp, se prezintă în fața națiunilor lumii, realizările însemnate ale românilor, în exploatarea și valorificarea bogățiilor minerale. Realizările de pînă acum, în acest domeniu, aparțin lui Ioan Marin (1951), Ion Rusu-Abrudeanu (1933), Ilie Haiduc (1940), Maghiar N., Olteanu S. (1970), etc. Mai există numeroase aspecte ale cercetărilor geologice și miniere care nu sînt suficient cunoscute și prin cercetarea cărora ne vom completa datele asupra istoriei mineritului, indicîndu-se zone odinioară cunoscute, care pot să prezinte interes economic în prezent.

În activitatea de informare și documentare pentru elaborarea temelor sau programelor de cercetări geologice, unii cercetători folosesc cu precădere informații din publicațiile de specialitate și mai puțin datele din arhiva unității sau din alte arhive. Acest fapt se poate constata din lista bibliografică ce însoțește tema sau proiectul respectiv. Datele din arhive sînt mai puțin folosite pentru că nu se cunosc, uneori sînt mai greu accesibile și cercetătorul, adesea, este grăbit. Cunoașterea documentelor de arhivă și verificarea lor în teren, poate contribui la reducerea volumului de muncă și chiar de lucrări costisitoare.

Un prețios fond documentar asupra cercetărilor geologice și miniere, desfășurate de-a lungul deceniilor și secolelor, pe tot cuprinsul României, se află la Direcția generală a Arhivelor Statului din București, precum și la filialele din țară. Filialele Arhivelor Statului din zonele țării cu bogății minerale, pot intensifica ajutorul dat informării și documentării geologice, prin publicarea unor cataloage cu documentele pe care le dețin, grupate pe substanțe minerale. Documentele de arhivă, prelucrate în colaborare cu geologii, localizate și valorificate în teren, pot duce la identificarea unor zone cu interes economic, care să fie prinse în programele de explorare. Activitatea de localizare și identificare în teren a informațiilor obținute din documentele de arhivă, la Cluj, s-ar putea face și de către studenții anilor III și IV ai Secției de Inginerie geologică și geofizică, împreună cu cadrele didactice, în cadrul practicii de cercetare, pe bază de contracte încheiate cu Ministerul Geologiei, ca principal beneficiar, și cu filiala din Cluj a Arhivelor Statului.

Localizarea în teren a informațiilor rezultate din cercetarea arhivelor, referitoare la mineralizații sau foste exploatări miniere, întîmpină dificultăți, deoarece deseori nu există o concordanță între denumirile toponimice din documente și cele actuale. Denumirile au suferit schimbări, și în prezent nu dispunem de un dicționar în care să găsim echivalențele între denumirile aceluiași loc, de-a lungul timpului. Uneori, denumirile au fost schimbate de către organele administrative. În prefața la Dicționarul Transilvaniei (1921), autorii arată dificultățile apărute la denumirea localităților „în labirintul de numiri ale localităților botezate în tot felul și în toate chipurile, la voia întîmplării, de fosta administrație, care își propusese să șteargă din geografia acestor provincii orice urmă de nume românesc”. Identificarea corespondenței dintre denumirile maghiare și românești ale localităților din Transilvania și Banat, este mult ușu-

³ Din informația verbală primită de la Margareta Peltz, rezultă că Institutul de Geologie și Geofizică a completat la zi, atît Bibliografia geologică cît și Evidența documentațiilor geologice, urmînd ca aceste lucrări să fie publicate.

rată de lucrările lui Martinovici și N. Istrate (1921) și N. Istrate (1925). Dar modificarea denumirilor, de către administrația austro-ungară, nu s-a referit numai la localități ci și la rețeaua hidrografică și formele de relief. Aceste denumiri figurează pe Planurile directe în proiecția Lambert 1 : 25 000, ridicate de administrația austriacă.

Planurile directe de tragere, în proiecția Lambert, la scara 1 : 20 000 ale Ardealului și Banatului, reambluate după cele austriece de către Serviciul Geografic al Armatei în 1924 sau 1936, parțial păstrează vechile denumiri.

Ridicările topografice actuale în proiecția Gauss, făcute cu mijloace mecanice automatizate pe baza sero-fotografierii, sînt sîrace în denumiri toponimice (mai ales de piraie, văi, dealuri), fapt ce îngreunează identificarea în teren a unor mineralizații sau exploatări miniere menționate în documente de arhivă. Se resimte nevoia unui dicționar toponimic, în cadrul căruia să-și găsească rezolvarea problemele menționate. Ar fi foarte utilă, completarea la zi și reeditarea valorosului Dicționar istoric al localităților din Transilvania, elaborat de Coriolan Suciu și publicat în 1967 și 1968.

În activitatea de identificare în teren a unor mineralizații semnalate în publicații sau documente din jumătatea a doua a sec. XIX, trebuie avute în vedere și unele prevederi din legislația minieră a timpului. Astfel, prin „Legea austriacă a minelor” din 25 mai 1854, acceptată provizoriu și în Ungaria din 1861, se prevede că lucrările de exploatare se pot întreprinde pe baza unui Permis pentru cercetări generale de explorare, ce se acorda pe termen de un an (după Ilie Haiduc, 1940, p. 354). Posesorul permisului avea obligația de a face anumite lucrări de explorare, altfel pierdea acest permis. Se pare că de aici s-au născut unele situații, în care posesorul permisului afirma că a găsit unele mineralizații, care poate că nu existau, pentru a-și putea menține în continuare permisul. Aceste informații erau apoi reluate de publicațiile științifice ale vremii. Aceasta ar fi una din explicațiile pe care le putem da în legătură cu unele zone mineralizate sau chiar explorate parțial, citate în publicațiile vremii dar care ulterior nu au mai putut fi identificate. Nu este exclusă nici posibilitatea ca mineralizația respectivă, ulterior descoperirii, să fi fost acoperită de material deluvial. Iată două exemple:

În șisturile grafitoase de pe Piriul Crucii (dreapta Someșului Cald), este menționată de V. R. Zepharovich (1873) o mineralizație cu stibină pămîntoasă descoperită în 1865. Mineralizația a fost cercetată sumar prin lucrări de explorare în anul 1876, cînd s-au scos 2 400 kg minereu (S. Kürthy, 1876). Mineralizația constă din stibină, pirită, cuarț și calcit.

Pe Dealul Bradului (vest de satul Fînișel), în șisturi talcoase și mica-șisturi se afirmă că s-a descoperit un filon de cuarț lenticular, situat în culcușul unei mineralizații de stibină, blendă, pirit, cu gangă de cuarț și dolomit (Fr. Herbach, 1887). Descoperirea s-a făcut pe baza unei sesizări din 1885.

Aceste mineralizații, după semnalarea lor, sînt mereu citate în lucrările de specialitate, dar nu le-a mai putut identifica nimeni, pînă în prezent.

Uneori cercetătorii interpretează greșit informațiile referitoare la bogățiile minerale ale unei regiuni, cunoscute la un moment dat.

Așa de ex. Vajda L. în lucrarea „Industria minieră a județului Cluj” (1972, p. 78) citind în text dintr-un ziar de duminică, „Vasárnapi Ujság” 1864, în care se spune, printre altele : „Iar pentru faptul că în împrejurimile Clujului s-ar putea înfăptui într-adevăr o industrie siderurgică înfloritoare și că în munții de acolo sînt zăcămintele minunate de minereuri de fier, avem suficiente date”, vine să afirme că „Autorul articolului făcea aluzie la valorificarea zăcămintelor de la Căpușul Mic”. Acest zăcămintă nefiind cunoscut în secolele XVIII și XIX așa cum rezultă din lucrările de specialitate ale autorilor : Köleseri, S. (1717), Fridwalsky, I. (1767), Fichtel, J. E. (1780), Hauer, F. R., Foetterle, F. (1855) V. Zepharovich, 1859, p. 249 ; 1873, p. 185 ; 1893, p. 150—151 și nici de cei din prima jumătate a secolului XX, zăcămintul fiind descoperit abia în 1960, de către E. Stoicovici și I. Mureșan (1964). Este surprinzătoare afirmația cercetătorului clujean și lipsită de argumentație științifică. De ce, dacă se cunoșteau zăcămintele de la Căpușul Mic, din 1864, nu le-a valorificat nimeni în cei circa 100 ani pînă la descoperirea lor în 1960, iar istoricii care au știut de existența lor, nu le-au făcut cunoscute conducerii statului ?

Iată, încă un argument în sprijinul ideii de a se realiza o documentare științifică riguroasă, din arhive și din publicații, asupra tuturor mineralizațiilor sau zăcămintelor din țară, această documentație servind atît societatea contem-

porană care are nevoie de toate bogățiile minerale ale subsolului cit și adevărul istoric.

O problemă importantă pentru cercetările geologice o reprezintă existența unei documentări complete, mineralogice, petrografice, chimice și paleontologice a tuturor lucrărilor de cercetare geologică (foraje, galerii etc.) executate pe întregul teritoriu al țării și accesul ușor la aceste documentații. Existența unei astfel de documentări, la nivel județean pentru lucrările de pe teritoriul județului și la nivel național, contribuie la îmbunătățirea cercetărilor geologice și la reducerea unor cheltuieli materiale. Menționăm că există o astfel de documentație la Institutul de Geologie și Geofizică, dar care nu posedă chiar toate datele despre lucrările executate de alte ministere.

Uneori, în urmă cu ani, lucrările geologice de cercetare prin foraje se documentau cu precădere pentru o anumită problemă (mineralizație, cărbune, probleme de mecanică a rocilor etc.) și se tratau doar parțial celelalte aspecte. Această situație se îmbunătățește continuu, prin documentarea complexă a lucrărilor în curs de execuție (foraje, lucrări miniere etc.).

Litoteca din București a Ministerului Geologiei constituie un valoros fond de documentare și ar fi deosebit de utile colecții litologice reprezentative, pentru toate tipurile de roci străbătute de numeroasele lucrări executate pentru amenajări hidroenergetice sau pentru alte scopuri.

Elaborarea și publicarea cataloagelor cu exponatele existente în principalele colecții și muzee de mineralogie, petrografie și paleontologie din țară, ar constitui un alt mijloc eficient de informare și documentare pentru lucrătorii din domeniile științelor geologice.

În spiritul Directivei Congresului al XII-lea al P.C.R. și ale Conferinței Naționale din 16—18 decembrie 1982 toți lucrătorii din domeniul geologiei sînt antrenați plenar în activitatea de sporire și gospodărire judicioasă a bazei de materii prime minerale, necesare dezvoltării în ritm înalt a întregii economii.

REZERVELE DE COMBUSTIBILI FOSILI ALE ȚĂRII NOASTRE OGLINDITE ÎN VECHI PUBLICAȚII ROMÂNEȘTI

V. I. NITU, D. SĂVEANU

O seamă de documente vechi ne dezvăluie începuturile folosirii de către poporul nostru a rezervelor de combustibili fosili înmagazinați în subsol.

Astfel prima mențiune documentară despre existența petrolului în țările române este din 4 octombrie 1440, cînd Ilieș și Ștefan, domni ai Moldovei, întăresc mănăstirii Bistrița stăpînirea asupra satului Lucăcești. În stadiul actual al cercetării satul Lucăcești este cea mai veche localitate din țară în care se atestă existența unor zăcăminte de țiței valorificate prin mijlocirea unor fîntîni; Lucăcești reprezintă astfel leagănul industriei petroliere din România.

Informații documentare referitoare la petrolul din Țara Românească apar mai tîrziu. Cel mai vechi document este din 20 noiembrie 1517 cînd Neagoe Basarab întărește „mănăstirii lui Drăghici dăn Crișov ocina satului Secăreni“, amintind printre hotarele acestei moșii „...peste Dămbul la păcuri... de la păcuri în sus“.

Dintr-un alt document, din 6 februarie 1660 dat de Gheorghe Ghica „voievod a toată țara Ungrovlahiei“ se poate afla că încă înainte de 1654 schierii din Cămpina extrăgeau petrol de pe teritoriul comunei Băstenași. Către sfîrșitul secolului al XVII-lea, în 1694, petrolul este menționat și la Cămpina. În mod frecvent în secolul al XVIII-lea pentru a scoate în evidență valoarea suprafețelor vîndute pe moșia Cămpina, documentele amintesc, alături de produsele solului, și zăcămintele de țiței.

De altfel zăcămintele de țiței și extragerea lui, pînă la începutul secolului, al XIX-lea întîlnim în județul Saac (în mare parte județul Prahova de astăzi). **139**

Din studiul documentelor vechi se pot deja contura zonele petroliere din țara noastră, localizate în curbura externă a Carpaților orientali și meridionali, în bazinele râurilor Dimbovița, Prahova, Teleajen, Buzău, Tazlău și Trotuș.

Pînă la apariția relațiilor de producție capitaliste formele de energie folosite cu mare precădere erau totuși cele regenerabile (lemnul, alți combustibili vegetali, energia animală). În lucrarea „Petrul” editată la București, în 1931, de Emil Severin, se emite ipoteza că în perioada 1640—1854, cînd „extracția petrolului a fost curat empirică și lăsată exclusiv în mîna țăranului român”, în România nu s-au extras mai mult de 100 000 tone (din care 77 000 tone în Moldova).

Creșterea necesarului de energie al societății a făcut să se apeleze tot mai mult la combustibilii neregenerabili atacați în scoarța pămîntului (cărbuni, petrol, gaze naturale).

Odată cu trecerea la această etapă, pentru cercetătorul de astăzi alături de vechile mențiuni documentare, de lucrările cronicarilor și istoricilor, apar lucrările de specialitate ce tratează problema combustibililor fosili.

Mai întîi cîțiva savanți străini au explorat Carpații din România insistînd asupra importanței zăcămintelor de petrol. Cu toate că aceste studii și scrieri au avut răsunset în străinătate, ele nu au atras atenția celor ce dețineau capital.

Francezul Fuchs, unul dintre cei mai mari geologi ai timpului, a scris, în 1872, o broșură asupra zăcămintelor petrolifere din Cîmpina, broșură pe care a trimis-o și prințului Știrbei. Neținînd seama de sfaturile și prezicerile lui Fuchs, Știrbei a vîndut platoul din Cîmpina pe un preț de nimic, unor cumpărători avizați care l-au revîndut, cîțiva ani mai tîrziu, cu zeci de milioane unei societăți austriece care va deveni societatea „Steaua Română”.

Dintre savanții români, cei dintîi care s-au ocupat cu geologia petrolului au fost Grigore Ștefănescu și Grigore Cobălcescu. În broșura sa „Despre originea și despre zăcămintele petrolului în general și în particular în Carpați” din 1887, Cobălcescu a descris regiunile petrolifere din România, fixînd și principalele localități după importanța lor.

După un an de la publicarea broșurii, exploatarea petrolului a început în regiunile indicate de Cobălcescu producția țării sporind cu 325%.

O evidență centralizată a producției de țitei din România avem cu începere din anul 1857 :

— în 1857 275 tone (Prahova, 220 Dimbovița 55)

— în 1858 495 tone (Prahova 330, Dimbovița 165)

După enciclopedia engleză „The science of petroleum” (vol. I, p. 20) din 1938, România este prima țară din lume care apare în statisticile mondiale de producție a țiteiului, Statele Unite apărînd abia în 1859.

Părerile cu privire la rezervele de combustibili fosili ale României ne arată limite foarte largi.

După datele preluate de Mihai Vasiliu în lucrarea „Din aspectele problemei combustibililor” apărută la București în 1928 România avea la acea dată următoarele resurse de combustibili :

— cărbuni 2 454 450 000 tone

— gaze naturale 72 000 000 000 mc

— petrol 112 000 000 tone

Autorul considera ca destulă siguranță că pentru fazele următoare de dezvoltare ale industriei naționale petrolul și gazele naturale vor dispărea în țara noastră în jurul anului 1978. Cărbunii vor ajunge însă pentru încă 245 de ani de la timpul estimării.

În lucrarea „Problema electrificării în România” de C. I. Budeanu cuprinsă în Analele Academiei Române, lucrările Secției Științifice, seria IV, tomul XIX, Mem. 5 ședința din 1.10.1943 evaluările autorului pentru cărbune se apropie de cele prezentate mai sus. Se estimează însă un consum anual mai mic astfel că acest combustibil fosil ar fi suficient, după lucrare, pentru încă 1 000 de ani.

O evaluare mai aproape de 1950 a rezervelor de cărbune nu s-a mai publicat în acel timp. Desigur consumul anual de cărbune a devenit din ce în ce mai mare paralel însă și cu punerea în valoare după 1950, în special în Oltenia și în Transilvania, a unor zone bogate în lignit, pe care s-au bazat de aici înainte o serie de centrale noi, izbutind să se limiteze dezvoltarea centralelor cu ardere de produse petroliere.

Estimările pentru rezervele de petrol ale materialului documentar „Economiă energetică” din lucrarea „Aspecte ale economiei românești” (1939) a Consiliului superior economic sînt aceleași pentru gazele naturale cu cele din lucrarea lui M. Vasiliu și apropiate în ceea ce privește petrolul : 95 000 000 tone (față de 112 000 000 tone).

Desigur aceste cifre nu mai pot fi considerate valabile ținînd seama că pînă acum, în întreaga sa istorie, România a consumat aproximativ 50 000 000 tone și aceasta mai ales pe seama necesarului sporit impus de dezvoltarea economico-socială a țării noastre în ultimele trei decenii.

În același timp tot nerealiste ni se par evaluările publicate în 1931 în lucrarea „Petrolul” editate de E. Severin în care se arată că „România ar putea produce 4 500 000 000 tone de petrol prin exploatarea zăcămintelor de petrol paleogene și neogene”.

Cu toate că evaluările privind rezervele de combustibili fosili diferă cîteodată, funcție de autor, din toate lucrările se degajă, însă, ideea comună de folosire cît mai judicioasă a acestor rezerve, aceasta avînd în vedere rezervele în general modeste de combustibili folosili care trebuie să asigure consumul pentru o perioadă cît mai îndelungată.

Încă din primele decenii ale secolului lucrările de specialitate trag următoarele concluzii :

— Pentru viitor o politică superioară de stat trebuie să introducă în țară o ordine în privința extracției, consumației și exportului combustibililor, astfel că nevoile unei industrii naționale suficient de dezvoltată, să poată fi satisfăcute numai cu resursele țării ;

— O propagandă intensă trebuie să se facă în privința economisirii combustibililor în toate ramurile lor de întrebuintare, indicîndu-se și remediile cele mai practice și mai științifice. O organizație specială pentru aceasta va trebui să fie întocmită ;

— Să nu așteptăm, ca în cazul epuizării gazelor naturale și petrolului să importăm carburanți lichizi străini, care ne-ar pune la bunul plac al țărilor producătoare, ci să studiem din timp, pe de o parte toate resursele de energie care le avem, iar pe de altă parte să creem altele noi.

La ședința de constituire a Institutului Național Român pentru Studiul Amenajării și Folosirii Izvoarelor de Energie (28 iunie 1926) Constantin Bușilă sublinia că punerea în valoare, amenajarea izvoarelor naturale de energie și utilizarea lor pentru cel mai bun folos al economiei naționale necesită în primul rînd fixarea unei politici raționale a izvoarelor de energie. Totodată se arăta că problema surselor epuizabile de energie, a combustibililor, prezintă un deosebit interes pentru țara noastră. Această problemă trebuie rațional soluționată în raport cu necesitățile consumului intern, ale politicii rezervelor pentru viitor și în concordanță cu interesele ce avem de a contribui la satisfacerea pieței mondiale.

Pentru obținerea unor rezultate reale în această chestiune va fi nevoie a se stabili un program complet de studiere a problemei combustibililor solizi, lichizi și gazoși, din punctul de vedere al surselor de energie.

Încă din 1926, a apărut totodată necesitatea punerii în valoare și a utilizării surselor inepuizabile de energie (energii regenerabile) care, în etapa actuală, a devenit un obiectiv de mare importanță.

SISTEMUL INFORMATIC AL ARHIVELOR STATULUI ÎN SPRIJINUL ECONOMIEI NAȚIONALE

FILOFTEIA RÎNZIȘ, MARIA KLAUS

În condițiile actuale, cînd informația este considerată ca unul din factorii cei mai importanți ai dezvoltării economice și sociale, implicarea nemijlocită a Arhivelor Statului la rezolvarea problemelor economice a devenit o necesitate obiectivă. Aplicarea tehnicilor moderne de prelucrare automată a informațiilor

conținute de Fondul Arhivistic Național a dus la realizarea Sistemului Informatic al Arhivelor Statului. Acesta prin părțile sale componente : SETFOC, SARIAS, SEDAS și SETM, centralizează și difuzează la nivel național, date din cele mai diverse domenii ale activității umane, inclusiv pe cele legate de tematica acestui simpozion.

Subsistemul SETFOC (Subsistemul de evidență tematică a fondurilor și colecțiilor) prelucrează informații despre : denumirea fondurilor (colecțiilor), istoricul instituțiilor creatoare de documente, anii extremi de funcționare a instituțiilor, anii extremi ai documentelor, stadiul operațiunilor arhivistice efectuate (inventariat, microfilm, cercetat tematic) ; instrumentele științifice în care au fost prezentate (inventar arhivistic, îndrumător, catalog, conspect, index). Ca rezultat al prelucrării automate am obținut inventarul alfabetic al fondurilor și colecțiilor. Ordonarea alfabetică a titlaturii lor sprijină listarea tematică sau gruparea fondurilor pe creatori de arhive, pentru a crea beneficiarilor posibilitatea de a regăsi informația în mod concentrat. Astfel, au fost listate grupat inspectoratele geologice și miniere, societățile petroliere, rafinăriile etc. Pe baza acestor informații orientative se identifică fondurile și colecțiile ce conțin date din același domeniu (economic, social, cultural etc.).

Pe lângă inventarul alfabetic al fondurilor și colecțiilor s-a realizat inventarul tematic al acestora, în care fondurile sînt clasificate pe trei nivele ierarhice : clase tematice, subclase și teme.

Informațiile obținute prin subsistemul SETFOC sînt completate cu cele din Subsistemul automat de regăsire a informațiilor din Arhivele Statului (SARIAS). Acesta este un subsistem modern de informare operativă în multitudinea de date cuprinse în fondurile și colecțiile din sistemul Arhivelor Statului. Caracteristicile și funcțiunile sale permit obținerea unor instrumente de informare și documentare atât pentru cercetarea științifică cit și pentru factorii de conducere din sistemul Arhivelor.

Prelucrarea informațiilor din documente, prin SARIAS, constă în cercetarea exhaustivă a documentelor din depozitele proprii, întocmirea unui rezumat, indexarea informațiilor pe baza unui clasificator tematic, codificarea elementelor de cotă, înmagazinarea și regăsirea automată a tuturor acestor date cu ajutorul descriptorilor.

Prin cercetarea tematică se evidențiază problemele principale și complementare din documente, referitoare la dezvoltarea politică, economică, socială și culturală a țării noastre, relațiile cu alte țări și se redau datele esențiale despre organizarea și funcționarea instituțiilor sau despre activitatea unor personalități.

Este interesant faptul că, documentele din Arhivele Statului se referă nu numai la evenimente și fenomene din istoria politică trecută ci și la aspecte din viața materială a poporului nostru cum ar fi proiectele nefinalizate sau inovațiile și invențiile neaplicate din diferite motive în economia românească din trecut.

După înmagazinare, informațiile sînt regăsite automat, prin cuvinte cheie sau combinații ale acestora, indiferent de zona geografică și perioada la care se referă. Cu ajutorul acestor liste pot fi localizate și selectate documentele referitoare la stabilirea locului unde se află anumite resurse, cunoscute în trecut dar neexploatate sau numai parțial exploatate ; natura și compoziția minereurilor, gradul de exploatare a minelor etc.

Cu prilejul desfășurării lucrărilor celui de-al XVI-lea Congres internațional de istorie a științei am regăsit, prin subsistemul SARIAS, documente referitoare la dezvoltarea științei și tehnicii românești. O parte a acestor documente au fost incluse în volumul de documente, în curs de elaborare, intitulat „Istoria științei și tehnicii românești din epoca modernă”.

Pentru alte necesități de informare al căror principal beneficiar erau Arhivele Statului și activitatea lor de a introduce în circuitul științific și practică noi date economice, am regăsit informații referitoare la următoarele probleme : industrie extractivă, explorare minieră, exploatare petrolieră, teren petrolifer, țiței, gaz natural, aur, argint, fier, platină ș.a. Aceste informații au fost folosite la întocmirea unor articole publicate în „Revista Economică” și în alte periodice de specialitate. De altfel, câteva din măturile documentare au fost prezentate și în expoziția organizată cu prilejul simpozionului actual.

Paralel cu preocupările amintite am urmărit să sprijinim, în limita informațiilor înmagazinate în subsistemele noastre, anumite instituții, organizații și chiar ministere, care pentru depistarea și valorificarea unor noi materii prime, așa cum a fost cazul Ministerelor Minelor, Petrolului și celui al Geologiei, aveau nevoie de documentația păstrată în diferite fonduri și colecții arhivistice.

Izvoarele documentare referitoare la resursele naturale sînt îmbogățite prin intermediul subsistemelor SETM (subsistemul de evidență tematică a microfilmelor) și SEDAS (subsistemul evidenței activităților desfășurate la sălile de studiu).

SETM prelucrează automat rezumatele rolor de microfilm care cuprind documente referitoare la țara noastră, depistate în arhivele străine și achiziționate de DGAS. Astfel, de exemplu, la cererea de a se găsi documente străine privind industria extractivă românească au fost selectate fișele de rolă ale documentelor microfilmate de pe originalele aflate în fonduri din S.U.A., Anglia și R. F. Germania, iar la cererea de regăsire de date despre hidroameliorații au fost selectate și listate fișele de rolă ale unor documente din fonduri și colecții din Iugoslavia, Belgia și Franța, aflate la noi sub formă de copii microfilmate.

Realizarea subsistemului SEDAS va permite cunoașterea la nivel național a rețelei de unități ale Arhivelor Statului, a activităților desfășurate prin sălile de studiu ale Arhivelor Centrale și filialelor, a temelor și problemelor cercetate, a domeniilor de activitate cercetate, a fondurilor și colecțiilor investigate, precum și a unităților arhivistice din cadrul acestora, care pot fi utilizate la documentarea lucrării propuse. SEDAS va permite identificarea specialiștilor care pot fi consultați sau care pot sprijini rezolvarea problemelor de cercetare din diferite domenii de activitate.

Exemplele enumerate relevă numai cîteva din posibilitățile de informare oferite de baza de date a Sistemului Informatic al Arhivelor Statului.

Evident că, cercetarea tematică, cu prioritate a fondurilor economice, a arhivelor tehnice, a colecțiilor de hărți și planuri sau a fondurilor arhivistice aparținînd unor personalități din domeniul economico-științific, va contribui la îmbogățirea surselor de informare a specialiștilor. Pentru documentarea de interes local (județean, comunal) în sprijinul beneficiarilor, arhiviștii vor utiliza fișierele tematice aflate la sediile județene ale filialelor Arhivelor Statului. Acestea sînt instrumente manuale de informare rapidă și conțin un număr important de fișe tematice, care datorită caracterului specific, local al informațiilor, nu au fost introduse în calculator.

Avînd un caracter de recomandare, materialele puse la dispoziția specialiștilor din producție trebuie alese cu simț de răspundere, pe baza unei cunoașteri temeinice și exacte a problemei care interesează cercetarea cu caracter economic și în același timp tehnic.

Intrucît întrebările puse sistemului informatic sînt formulate de specialiștii acestuia, care au alte criterii de relevanță decît beneficiarii, în anumite cazuri s-ar putea întîmpla ca răspunsurile să nu satisfacă necesitățile lor de informare. Pe măsura primirii informațiilor, cerințele beneficiarilor se pot modifica. De aceea, interacțiunea beneficiar-sistem este obligatorie la nivelul oricărui serviciu care presupune regăsiri de informații pe temă.

În viitor, trebuie obținută o reacție inversă sigură și operativă între Arhivele Statului, ca furnizor de informații și beneficiarii acestor informații.

Ca o primă modalitate de realizare a acestei colaborări Arhivele Statului vor pune la dispoziția specialiștilor din economia națională, prin sălile de studiu, o serie de instrumente documentare, obținute prin prelucrare automată, ca : **inventare tematice referitoare la probleme de natură economică, indexuri cronologice de localități și locuri care au fost prospectate geologic și ghiduri tematice pentru copiile de documente achiziționate din arhivele străine, ce conțin informații despre economia țării noastre.**

Pentru un lexicon medio- și neo-latin privitor la ținuturile românești

ANA-CRISTINA HALICHIAS

Necesitatea elaborării unor instrumente adecvate de informare științifică pentru toate domeniile în care se manifestă creativitatea umană este un adevăr de necontestat. Dezvoltarea fără precedent pe care au cunoscut-o, în ultimele decenii, științele sociale și tehnice a atras după sine apariția unui număr impresionant de asemenea instrumente de lucru în rindul cărora un rol important le revine lucrărilor lexicografice de specialitate.

Cercetarea istoriei patriei, ca fenomen unic și unitar, elucidarea și aprofundarea celor mai importante probleme privind etnogeneza, continuitatea popoului român pe pământul strămoșesc, lupta sa împotriva asupririi naționale și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de sine stătătoare își găsesc argumentele în inestimabilul tezaur pe care îl reprezintă documentele.

În cadrul preocupărilor majore de investigare și cercetare a izvoarelor istoriei medievale și moderne a României documentele latinești ocupă un loc important și aceasta cu atât mai mult cu cât ne aflăm într-una din puținele zone în care s-a scris latinește pînă în secolul trecut.

Dacă în cazul documentelor slavo-române dezideratul existenței unor instrumente de lucru a fost, în parte, îndeplinit¹ nu același lucru se poate spune despre documentele latinești pentru care nu dispunem încă de o ediție critică a tuturor textelor, actelor și documentelor latinești și nici de un lexicon al latinității românești care să-i pună în valoare originalitatea. Din această cauză, cercetătorii români sînt nevoiți să facă apel la o soluție de circumstanță: utilizarea marelui dicționar — tezaur Du Cange sau a Glossarium-ului medio-latin privitor la Ungaria, editat în 1901 de Anton Bartal, lucrări lexicografice de imensă valoare dar care nu permit decît parțial studiarea și înțelegerea izvoarelor latine ale istoriei medii a românilor, în măsura în care este vorba de elemente comune întregii latinități europene.

Cît despre *Glosarul de termeni și expresii din documentele latine privind istoria medie a României*, realizat de Institutul de istorie din Cluj în colaborare cu Arhivele Statului, el oferă o bază pentru crearea unei terminologii românești de traducere a materialului documentar latinesc. Deși conține numeroase elemente lexicale specifice latinei medievale de pe teritoriul patriei noastre, unele oglindind organizarea și evoluția unor instituții la care se referă izvoarele documentare, glosarul este departe de a fi o lucrare completă și definitivă. El reprezintă numai un început meritoriu, util tuturor celor ce lucrează cu izvoare latine medievale.

Acționînd în temeiul prevederilor Programului Partidului Comunist Român, al indicațiilor și sarcinilor formulate de secretarul general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la întîlnirea cu istoricii români, în Expunerea la Plenara lărgită a CC al PCR din 1—2 iunie 1982 și în Raportul prezentat la Conferința Națională a Partidului, din 16—18 decembrie 1982, ținînd seama de concluziile rezultate în urma organizării și desfășurării la București a celor două prestigioase manifes-

¹ Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946; G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfîrșitul sec. X — începutul sec. XVI)*, Edit. enciclopedică română, București, 1974; Lucia Djamo-Diaconită, *Limba documentelor slavo-române emise în Tara Românească în sec. XIV și XV*, Edit. Academiei R. S. România, București, 1971; *Slava veche și slavona românească* (coordonator Pandeles Olteanu), București, 1975; *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374—1600*, Edit. Academiei R. S. România, București 1981, ș.a.

tări internaționale — al XV-lea Congres mondial de istorie și al XVI-lea Congres de istorie a științei — Direcția generală a Arhivelor Statului și Institutul de lingvistică al Universității București au întreprins demersurile necesare pentru elaborarea unui *Lexicon* al limbii latine medievale, utilizând documentele și tipăriturile referitoare la istoria României. În acest scop, în ziua de 28 decembrie 1981, cele două instituții au stabilit un protocol de colaborare cuprinzând programul de activitate și responsabilitățile ce le revin.

În cadrul măsurilor de natură organizatorică s-a hotărât alcătuirea unui Comitet de organizare al activității format din reprezentanții instituțiilor care și-au dat deja acordul de a participa cu norme științifice la îndeplinirea acestei lucrări (DGAS, Institutul de lingvistică din București, Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, Facultatea de limbi străine din București) și stabilirea de contacte de colaborare cu celelalte instituții de specialitate din Cluj, Iași, Timișoara. Astfel, *Lexiconul* va fi rezultatul eforturilor reunite ale istoricilor, lingviștilor și filologilor — cercetători științifici, arhiviști și cadre didactice universitare. Lucrul colectiv într-un grup însărcinat cu o asemenea realizare este singura cale de creștere și de formare a unei noi generații de buni cunoscători ai limbii latine și ai realităților caracteristice evului mediu românesc.

De altfel, pentru crearea unei puternice școli de medievisti, în care istoricii și filologii își vor ocupa locul lor firesc, Direcția generală a Arhivelor Statului va continua să asigure, în cadrul Centrului de perfecționare, specializarea tuturor celor care vor participa nemijlocit la depistarea și alcătuirea evidenței documentelor latinești existente în Fondul Arhivistic Național.

Întreprindere de durată mai întinsă, alcătuirea *Lexiconului* se va realiza în etape sigure și concrete ca, de pildă, următoarele :

— întocmirea unei liste bibliografice signalactice privind sursele teoretice de informare, dicționarele și glosarele de utilizat, textele de prelucrat ;

- selectarea și descifrarea textelor ;
- fișarea termenilor ;
- confruntarea și verificarea acestora ;
- redactarea finală ;
- valorificarea.

Pe parcursul acestor etape succesive vor rezulta, în mod natural, o serie de lucrări științifice restrinse (articole, note, bibliografii, comentarii). De asemenea, vor fi alcătuite ediții critice ale documentelor importante nepuse încă în circulație prin tipar, precum și ale textelor care nu au decât ediții depășite.

De asemenea, ca etapă intermediară, se vor alcătui glosare cuprinzând termeni specifici diverselor cancelarii de pe teritoriul patriei noastre, în care s-a scris latinește.

Lexiconul medio- și neo-latin din ținuturile românești va completa, cu date lingvistice și istorice, în mod firesc și necesar, *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*. Totodată el va întregi seria lexicoanelor latinei tirzii elaborate în mai multe țări europene ca : Franța, Italia, Spania, R. F. Germania, Olanda, Suedia, Finlanda, R. P. Polonă, R. S. F. Iugoslavia etc.

Toate aceste rațiuni convergente, de ordin foarte divers, evidentiază, în mod concludent și categoric, necesitatea imperioasă a realizării unui asemenea instrument de lucru de interes național.

Începând cu acest număr, redacția noastră oferă paginile „Revistei Arhivelor” tuturor celor preocupați de problemele latinei medii și tirzii, dornici de a face cunoscute cercetării noastre, dar și publicului larg, rezultatele investigațiilor lor.

PROPUNERI PENTRU UN GLOSAR DE CUVINTE ȘI EXPRESII DIN IZVOARELE LATINE RELATIVE LA ISTORIA ROMÂNIEI

GHEORGHE DUZINCHEVICI

Un început s-a făcut la Cluj. Pentru uzul intern, membrii colectivului de strângere și redactare a corpusului de documente relative la istoria Transilvaniei, cu sediul la Institutul de istorie din Cluj, au alcătuit pe parcursul executării

lucrării o amplă listă de termeni și expresii latinești, cu scopul ușurării traducerii uniforme a acestora atunci când se repetau. Lista, pusă în anul 1964 la dispoziția Direcției generale a Arhivelor Statului în vederea publicării, a fost îndreptată subscritorului acestor rinduri și excelentului orientalist Aurel Decei care au propus Institutului de istorie și arheologie din Cluj unele îmbunătățiri și adăugiri.

În anul 1965, sub îngrijirea subsemnatului „lista” s-a tipărit la București sub titlul dat de Cluj: *Glosarul de termeni și expresii din documentele latine privind istoria medie a României*.

Acum, după 18 ani de la tipărire, timp care a demonstrat necesitatea ca arhiviștii să continue fișarea cuvintelor și expresiilor găsite în migăloasa și utila lor muncă de investigare și descifrare a documentelor scrise în latinește pentru a îmbogăți și perfecționa continuu un astfel de instrument de lucru, ne permitem să readucem în actualitate problema întregirii glosarului. Vrem să adresăm prin acest modest început un îndemn tinerilor noștri colegi, în activitate la Arhivele Statului, de a veni și ei cu contribuția lor. Munca de viitor ar fi după opinia noastră: completarea glosarului cu expresii noi, cuvinte sau cu sensuri noi ale unor cuvinte aflate deja în vechiul glosar.

Apoi, pentru a se realiza dezideratul Institutului de lingvistică și al D.G.A.S. care demonstrează o cerință și un interes de ordin național, poate un colectiv mixt al celor două instituții își va asuma răspunderea elaborării unui dicționar după toate normele științifice.

Tot atât de necesare ar fi, pentru început, arhivistului, filologului cit și istoricului realizarea unor glosare pentru limbile germană și maghiară. Desigur că o asemenea întreprindere presupune o uriașă muncă preliminară de investigare exhaustivă a izvoarelor istorice latinești aflate în orice fel de depozit ce conservă patrimoniul cultural al poporului nostru, indiferent de perioada istorică la care se referă, precum și a publicațiilor de documente, mai vechi și mai noi, editate la noi sau în străinătate. Firește, este absolut necesară și întocmirea unei bibliografii din care nu trebuie să lipsească glosarele străine ca modele de alcătuire tehnică.

Ne permitem, în cele ce urmează, să prezentăm câteva criterii pe care le-am avut în vedere la redactarea fișelor de glosar pe când eram în serviciul activ al Arhivelor Statului. Ele ar putea constitui un punct de plecare pentru cei ce s-ar simți atrași să participe la înregistrarea și îmbunătățirea glosarului existent :

A. După fiecare cuvânt fișat pentru glosar, între paranteze rotunde, am menționat categoria morfologică, folosind prescurtările cunoscute : substantiv (s), adjectiv (adj), verb (v) etc.

B. Substantivele au fost scrise în capul fișei la cazurile nominativ și genitiv singular. Apoi, după virgulă, am trecut sensul pe care i-am atribuit în limba română. Pentru a se dovedi persoanei care folosește glosarul că înțelesul atribuit este în adevăr corespunder, după traducerea în limba română a substantivului am reprodus între ghilimele (atunci când a fost cazul) contextul în care figurează substantivul, fără a traduce textul latin. Aceasta se face obligatoriu numai cînd este vorba de expresii sau formule. După citatul latin, am indicat sursa acestuia : depozitul de arhivă, fondul, data documentului etc. ; dacă citatul a fost luat dintr-o publicație, am indicat : autorul, titlul lucrării complet (dacă lucrarea este în mai multe volume, am indicat și volumul), ediția, locul și anul apariției, data documentului, numărul de ordine al documentului (dacă îl are) în cadrul colecției, pagina.

Observații : a) menționarea substantivului la nominativ și genitiv singular este obligatorie, chiar dacă în textul latin reprodus între ghilimele el este la alte cazuri ; b) se pot traduce titlurile lucrărilor în limbi străine dacă sînt mai puțin cunoscute, dar în nici un caz nu se traduc titlurile periodicelor. Motivarea : titlurile lucrărilor, studiilor, mai mari sau mai mici, care, în forma cea mai scurtă, dau indicații asupra cuprinsului, pot ajuta cititorului să se documenteze și asupra altor probleme de care este frământat. Titlurile de periodice, nu. Iată două exemple luate la întîmplare : maghiarii au o revistă de istorie, cu reputație bine stabilită, *Századok*. Cuvîntul înseamnă „veacuri”. Titlul acesta poate foarte bine să fie dat și la studii de literatură etc. Și mai pregnant ni se parte titlul revistei poloneze *Kwartalnik Historyczny* care înseamnă „revistă trimestrială de istorie”. Cîștigă ceva cititorul din traducerea acestor titluri, sau ale altora asemănătoare ? Noi credem că nu.

C. La fișarea adjectivelor, indiferent dacă este vorba de adjectiv cu trei, două sau o singură terminație pentru toate trei genurile, am dat numai forma

de nominativ singular. Pentru rest am respectat regulile date la paragraful substantive.

D. Cu excepția participiului, care a fost glosat ca termen separat, verbele, indiferent de modul, timpul și persoana la care apar în textul latin reprodus între ghilimele, au fost scrise pe fișă la persoana întâi a indicativului prezent și la infinitiv.

E. Când textul latin reprodus cuprinde mai multe cuvinte care intră în glosar, sintem de părere ca acesta să însoțească numai primul cuvânt luat în ordine alfabetică, la celelalte cuvinte făcându-se mențiunea, după ce s-a dat traducerea românească: „Vezi documentarea la cuvântul...”.

F. E util, credem noi, ca în cazul unor unități de măsură, care au variat după loc și timp, sau al unor dări specifice unor regiuni, provincii, să se dea explicațiile cuvenite, pe scurt, neomițându-se bibliografia folosită. (Glosarul e doar un îndreptar pentru specialiști).

Cum este și normal, orice îmbunătățire adusă acestor opinii este binevenită cu mențiunea ca ea să fie adusă imediat la cunoștință tuturor celor care se angajează într-o asemenea lucrare.

În continuare, prezentăm mai multe fișe de cuvinte care se adaugă celor deja existente în vechiul glosar.

admo-ere (v), a lua

„...ut frumenta ademta, et restituta nondum essent, iis, quos concernunt, illico restitui faciat...” (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, 22 sept. 1774).

allodiatura-ae (s) = *allodium*, moșie; *allodiatura dominalis*, proprietate nobiliară.

„...et illos ad *allodiaturas dominales* referre ob divisionem inter liberos, aut ex aliis legitimis et validis rationibus necessarium fuerit...” (Ibidem, 30 aug. 1774)

andelo-cre (v), a dori

„...in futurum ordinandum hisce dominationibus vestris duxit regium gubernium quatenus in circulo suo ad omni sufficientem notitiam pervenire faciant ut quicunque juvenum romano-catholicorum ad aliquam fundationem recipi *andelaverint* ii statum suum testimonio dominationum vestrarum dum supplices facti fuerint edoceant” (Ibidem, 1 oct. 1774)

articulus dietalis (termen juridic), hotărîre a dietei

„...collectionem *articulorum dietalium*...” (Ibidem, 25 aug. 1774)

boeronalis-e (adj.) boieresc.

„Animo deliberato et ex certa scientia liberalitateque nostra Principali memorato Alexandro Fulitsa haeredibusque et posteritatibus utriusque sexus universis hasce *litteras* nostras *Boeronales* gratiose dedimus donavimus et contulimus...” ; „sed eundem *fundum Boeronalem* cunctasque ejus appertinentias modo praemisso pro exemptis supportatis libertatis et nobilitatis habere modis omnibus debeatis ac teneamini salvo jure alieno” (Nicolae Densușianu, *Monumente pentru istoria țerei Fagarasiului* culese și adnotate de... București, 1885, p. 50—52)

boeroniso-are (v) a boieri, a ridica la rangul de boier „...memorato Alexandro Fulitsa haeredibusque et posteritatibus utriusque sexus universis benigne dandum conferendum et in perpetuum eximendum supportandum liberandum duximus prout eximimus, *boeronisamus* supportamus praesentium per vigorem”. (Ibidem)

brachium justitiae, puterea justiției, justiția.

„*Brachium* adeoque *justitiae* durante praeattacto nundinarum tempore ad praefatas personas ob debita duntaxat, in iisdem nundinis contracta extendi poterit” (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, 10 nov. 1774, anexa la acest document).

rechalist-ae (s), membru al unei breșle, breslaș

celatio-onis (s), tăinuire, delapidare.

„...et si hi non sufficerent, etiam per non nullos senatores, in effectivam agrorum capacitatem contributioni inquiri, curent publicando simul in circulo sibi concedito, quod tam praememoratis individuis ad investigationem exmittendis, quam cuivis privato, qui *celationes* in *fundum celatum* cadens, indilate e cassa perceptuali exolvetur illa vero individua, penes quae *celationes* comperientur ad praestationem dupli omni cum vigore stringentur” (Ibidem, 17 iun. 1774)

celator-oris (s), tăinuitor

„...ut contribuentibus, qui intra terminum sex hebdomadarum, a die instituendae publicationis computandum, fundos proquibusque huc usque nihil solverunt fidei-

ter indigitarent, supplementum de praeterito, nec non poenae *celatoribus* in praecedentibus ordinationibus determinatae remittantur“ (Ibidem).

celatus-a-um (part. perf. de la *celo-are*), tăinuît. Vezi documentarea la cuvîntul *celatio-onis*.

censura-ae (s), pedepsire; *censura publica*, pedepsire publică, „...ut dominationes vestrae *censura publica* dignos absque longiori mora prosequi studeant, usque admittant...“ (Ibidem, 17 nov. 1774)

collatio-onis (s), stringere; *collatio contributionis*, stringerea dării.

„... de *collatione contributionis*...“ (Ibidem, 28 iulie 1774)

collum-i (s), pachet, legătură

„Penes educationem merces vel peccudes ad distractionem in nundinis destinatae fideliter exhibeantur, ex parte officii oculariter perlustrentur et numerentur, adeoque schedae interimali specificae inferantur, *collī* bene obsigillantur...“ (Ibidem, 29 nov. 1774, instrucţiunile anexe).

commercialista-ae (s), negustor

commercionalis-e (adj), negustoresc.

„...*vecturae commerciales*...“ „cărăușii negustorești (Ibidem, 7 oct. 1774, tabela a IV-a anexată documentului)

committo-ere (v), a pune în vedere

commoveo-ere (v), a începe;

„*oeconomiam commoveri* queant“ (Ibidem, 7 oct. 1774, anexa ultimă la acest document).

computus-us (s), socoteală de bani

„...ut adjuncti commissarii provinciales quovis bimestri *computus* intuitu naturalium administratorum accurate celebrent, et super illis praestationibus quae non expectato *computu* semestriali cum inclito supremo commissariatu provinciali celebrando acceptari possunt...“ (Ibidem, 30 aug. 1774).

curiose (adv), cu grijă

„...ut memoratos malefactores in sui gremio *curiose* et solerter exquiri faciant...“ (Ibidem, 11 nov. 1774)

dectatura-ae (s), registratura, secretariatul; *Protocollum Dectaturae Sedriae Generalis*, registrul Secretariatului scaunului general. (O. Pescariu, *Arhiva comitatului Cluj*, în „Revista Arhivelor“ 1/1962, p. 110).

dimensuratio-nis (s), măsurătoare

„...alque ex pluribus repraesentationibus animadversam fuisset hanc *dimensuratio-nis* modalitatem seu proportionem (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, 30 sept. 1774).

dominalis-e (adj), nobiliar; *allodiatura dominalis*, proprietate nobiliară (Vezi documentarea la cuvîntul *allodiatura*).

domus numeralis, unitate de impunere (Potrivit dreptului străvechi Universalitatea săsească era însărcinată să repartizeze impozitele stabilite de dietă, precum și alte taxe, pe districte. Suma care urma să fie percepută era împărțită în *Zahlhäuser*=*domus numeralis*, urmînd ca fiecare scaun sau district să plătească un număr stabilit de *Zahlhäuser*. Cel mai mult au plătit cele Șapte scaune săsești: 27 *Zahlhäuser*, cele Două scaune 14, Țara Birsei 11, Bistrița 10. Primăria Sibiuului administra acești bani. Valoarea unei *domus numeralis* a variat în raport cu totalul sumei impuse. Vezi G. D. Teutsch, *Geschichte der Sieb. Sachsen für das säch. Volk*, I, Band, Hermannstadt, 1925, p. 303–304. Idem, *Aus des Zacharias Filkenius hadschriftlichen Denkwürdigkeiten* în „Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde“, IV. Band, I Heft, Hermannstadt, 1850, p. 83–84).

expositio-onis (s), susținere, arătare a unei chestiuni (Documentarea la cuvîntul *committo-ere*)

exquirito-onis (s), cercetare.

„...eo fine, ut desuper eos quorum interest instruere *exquiritioneque* memoratorum profugorum omni studio incumbere et invigilare...“ (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, 20 iul. 1774).

filialista-ae (s), vămuitoar

„...Caeterum si quis *filialistarum* in confiniis existentium, se praerecensitae expeditioni non satis capacem sentiret, praestabit merces sub dubio divenditionis in vel evehendas ad proximum officium tricesimale sub praecautione obsignationis et numerationis colorum inviare“. (Ibidem, anexa la documentul din 29 nov. 1774)

fundus boeronalis, moșia boierească (Vezi documentarea la cuvîntul *boeronalis*)

148 *illocatus-a-um* (part. perf. de la *illico-are*) încartiruit; *illocatus* miles, ostaș încartiruit (Ibidem, 25 nov. 1774).

incissura-ae (s), răboj, condică de socoteli.

„libelli tributarii seu *incissurae pagis*“... (Ibidem, 25 nov. 1774).

initium sumere, a începe

„ut scholae normales Cibinii sub manuactione presbyteri Gribb, et Claudiopoli sub inviatione presbyteri Stetter indilate *initium sumant*“... (Ibidem, 11 aug. 1774).

interessentia-ae (s), interes necuvenit, tentativă de a lua mită.

„Tabulae vero. Continuae et Magistratus locorum super excessibus aut *interessentiae indicii*, quae in perceptoribus detegerent, indilate referant“ (Ibidem, 4 oct. 1774).

involutio-onis (s), amestec, intervenție.

„Ad gravamina contuberniorum ejatis oppidi circa *involutionem* Tabulae Continuae in jura antehac exposita“... (Ibidem, 18 aug. 1774)

lapis pyrobolarius, cremene

„Compertum est in variis Magni hujus Principatus locis silices, alio nomine *latumias* sive *lapides pyrobolarios* vulgo kova, feürrsteinn dictos“... (Ibidem, 24 iunie 1774).

latumiae-arum (s), cremene (Vezi documentarea la cuvîntul *lapis pyrobolarius*)

ligatura-ae (s), pachet, legătură

„quod si autem merces vel peccudes jam apud interiorem aliquam stationem tricesimale rite pertricesimale forent, tunc limitationem officium, per cujus stationem educuntur, tantum vasa, cistas et *ligaturas* an cum scheda interimali quoad numerum convenient et probe obsigilatae sint?“ (Ibidem, instrucțiunile anexate la documentul din 29 nov. 1774).

litterae-arum (s), scrisoare

litterae adjudicatores transmissionales, scrisoare de judecată și înaintare a pricinii, citație.

„exhibuerunt et presentaverunt nobis *litteras adjudicatores transmissionales*“ (Arh. St. Sibiu, fond Arhiva bisericii comunei Proștea XLVII, nr. 1, datat după 23 apr. 1477).

litterae bceronales, document (scrisoare) de innobilare (Vezi documentarea la cuvîntul *bceronalis*)

litterae insinuatoriae, cerere

„ut ad memoratam professuram adspirantes *insinuatorias (litteras)* suas absque longiori mora Gubernio Regio ne intermittant. (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, 17 aug. 1774).

lorarius-ii (s), curelar

„in cecham *lorariorum* nostram oppidanam reciperemus“... (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, anexa documentului din 27 aug. 1774).

manuductio-onis (s), conduce (Vezi documentarea la expresia *initium sumere*)

moderamen-inis (s), prudență, tact.

„ut in futurum rustici in desertorum interceptionis casibus non temere, sed cum *moderamine* procedant“... (Ibidem, 1 sept. 1774).

oeconomia-ae (s), ocupații legate de viața țărânului, munca la cîmp.

„Praeter agriculturam, et alias *oconomias* pure rusticales“... (Ibidem, anexa la doc. din 7 oct. 1774).

officium tricesimale, serviciul de vamă (Vezi documentarea la cuvîntul *filialista-ae*)

ordinarie (adv.), în mod obișnuit

„Quorsum producta sua frumentum nempes, foenum et pecora (*ordinarie*) rustici distrahere soleant“ (Ibidem, 7 oct. 1774 ultima anexă a documentului).

ovarius-a-um. (adi), de oaie, oierit: *res oviaria* oierit.

„Vallachi, qui praecipue tantum *rem oviariam* exercent“... (Ibidem, tabela a III-a la doc. din 4 oct. 1774).

pizidarius-ii (s), pușcas

professura-ae, funcția de profesor, catedră în învățămînt.

„ut regiam illam resolutionem in suo circulo debite publicari faciant, ut ad memoratam *professuram* adspirantes insinuatorias suas absque longiori mora Gubernio Regio exhibere ne intermittant“... (Ibidem 17 aug. 1774).

propola-ae, (s) speculant

„verum *propolas* seu praeemptores a coemptione peccorum omni possibili modo arcere“ (Ibidem, 12 nov. 1774)

prosecutio-onis (s), urmărire, cercetare ; *caussae prosecutione*, în urmărirea (cercetarea) cauzei (pricinii)
 „...neque admittant ut incaptivati longius absque *caussae prosecutione* in carceribus detineantur“ (Ibidem, 17 nov. 1774).
provoco-are (v), a se referi la
 „...quod cum fabris ferrariis, serariis, scriniariis aequae commune habent privilegium, ejusque articulum 7-m *provocantes*...“ (Ibidem, 29 sept. 1774)
querulatus-i (s), pîrit, reclamat (Vezi documentarea la cuvîntul *committere*)
quaesturans-tis (s) neguțător.
 „...salutare vero hoc institutum pro communi omnium *quaesturantium* et commercialistarum notitia per universas suas provinciales haereditarias divulgandum ordinare“ (Ibidem, 10 nov. 1774)
rementionatus-a-um (adj), amintit, pomenit.
 „Retulit autem praefata Tabula, *rementionatum* Ludovicum Betze... nec ulla post se bona reliquisse“ (Ibidem, 11 nov. 1774)
repraesentatio-nis (s), protestare, întîmpinare, opoziție (Vezi documentarea la *dimensuratio*)
scheda-ae (s), listă, specificare (Vezi documentarea la cuvîntul *collum-i*)
scriniarius-ii (s), meșter de lăzi, dulapuri (Vezi documentarea la cuvîntul *provoco-are*)
secretarius-actuaris (s), grefier (Arh. St. Sibiu, fond Comuna Proștea XLVII, 6, documentul din 24 iun. 1813).
serarius-ii (s), lăcătuș (Vezi documentarea la cuvîntul *provoco-are*)
urna-ae (s), vadră (unitate de capacitate)
 „vineae in hoc districtu (coronensi) non reperiuntur, atque ideo vinum necessarium vel e Valachia *urnam valachicam*... vel e sede mediensi ; ...*urnam transilvanicam*... incolae comparare debent“ (Arh. St. București, fond Actele scaunului Odorhei, tabela a II-a la documentul din 4 oct. 1774)
villicus-i (s), vilic, slujbaş orășenesc ales anual, însărcinat cu judecarea cauzelor de mică însemnătate (Vezi G. Ed. Müller, *Stühle und Distrikte*... p. 39—52)
ztronga-ae (s), dare asupra oilor, strungă. „Census Valachorum, seu vigesima ovium *ztronga* dicta“ (Vezi A. Dobosi, *Datul oilor (quingagesima ovium). Un capitol din istoria economică a românilor din Transilvania*, București, 1937, p. 51 (Acad. Română. Studii și cercetări XXVIII)
ztrongator-oris (s), strungași, cel care încasa strunga (Ibidem, p. 59)

INSTRUMENTELE DE LUCRU ÎN CERCETAREA IZVOARELOR VECHI ȘI MEDII ALE ISTORIEI PATRIEI — UN IMPERATIV CATEGORIC

DAN SLUȘANSCHI

Cercetarea istoriei vechi și medii a ținuturilor locuite de români și de strămoșii lor nu se poate dispensa de folosirea intensă a izvoarelor grecești și latine care ne furnizează cele mai de seamă informații privitoare la acest domeniu important al științei românești.

Pentru izvoarele antice, înaintarea cercetării este favorizată de apariția celor patru volume din seria *Fontes Historiae Daco-Romanae* (I, 1964 ; II, 1970 ; III, 1975 ; IV, 1982). Fundamentarea ipotezelor înaintate deja în studiile anterioare, precum și adîncirea concluziilor enunțate în lucrările de sinteză ale ultimilor ani, cu ajutorul multiplelor instrumente de lucru existente la dispoziția filologilor clasici (ediții capitale, dicționare-tezaur, bibliografii, concordanțe, comentarii) este cuprinsă într-una din temele majore abordate de colectivul de filologie clasică al Facultății de limbi străine din București, sub coordonarea conf. dr. E. Cizek. Scopul acestei revederi a izvoarelor vechi este cel de a examina în amănunt nu numai informația brută furnizată de textul autorilor antici, ci și conotațiile socio-politice specifice ale luării lor de poziție. Această nuanțare a abordării izvoarelor a făcut posibilă relevarea mai fină a

mentalităților și a conflictelor ideologice din vremea principatului (între altele, în sinteza *Epoca lui Traian*, publicată de E. Cizek în 1980), precum și evaluarea mai precisă a atitudinii unor autori de seamă cum sînt Horațiu, Lucan, Pliniu cel Tânăr față de ținuturile carpato-danubiene (într-o serie de comunicări ținute la Cluj și la Craiova în 1982 de către E. Cizek și D. Slușanschi). În perspectivă, procurarea unor bune copii fotografice ale manuscriselor celor mai de seamă texte ale autorilor antici preocupă de regiunile daco-gețice va îmbogăți considerabil patrimoniul Arhivelor Statului, facilitînd întreprinderea unor noi studii de onomastică.

Mult mai dificilă, datorită puținelor instrumente majore de lucru de care dispunem, se arată a fi studiarea izvoarelor latine și grecești ale istoriei medii a românilor. În vederea umplerii acestei lacune, sub egida întrunită a Arhivelor Statului și a Institutului de lingvistică din București a fost întreprins în ultima vreme un considerabil efort de cercetare și de pregătire a cadrelor, avînd drept scop apropiat apariția unui *Glossarium* practic al latinității medii și al neo-latinei privitoare la ținuturile românești.

În cadrul Institutului de lingvistică, într-o primă fază, pregătitoare s-a întreprins redactarea unei bibliografii care să cuprindă, pe lîngă toate contribuțiile românești la acest domeniu și alături de despuieră fondului de manuscrise latine (eventual microfilmate și/sau fotocopiote) de la Biblioteca Academiei Române, toate aparițiile (volume și articole) din literatura de specialitate, care pot fi utilizate de cercetătorii români. Urmînd a fi completată pe parcurs, această bibliografie va fi pusă — sub forma unui fișier de lucru — la dispoziția cercetătorilor, în numerele viitoare ale revistei de față.

Tot pe atît de importantă a fost și activitatea desfășurată sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, în scopul reciclării cadrelor de specialitate din rețeaua Arhivelor și din cea a marilor biblioteci bucureștene. Astfel, în luna mai a acestui an, a avut loc cel de al treilea ciclu de specializare în domeniul paleografiei latine și al cunoașterii medio- și neo-latinei, cu o majoritate de participanți din toate colțurile țării: cursurile teoretice și aplicațiile practice au fost susținute de către Ș. Papacostea, R. Manolescu, E. Dobroiu, D. Slușanschi și C. Feneșan la Centrul de perfecționare a cadrelor din Arhivele Statului.

Rezultatul concret al acestor activități — fără a mai ține seama de creșterea considerabilă a acurateței inventarierii fondurilor de acte și documente latine — îl va constitui o „bancă de date”, adică un fișier central de informații, cuprinzînd toate datele (bibliografice, istorice, lingvistice) care sînt de natură să completeze și să nuanțeze — și nu arareori să corecteze — informațiile conținute de dicționarele lui A. Bartal și lui Ch. Du Cange. Experiența „Glosarului de la Cluj”, alcătuit deja sub egida Arhivelor Statului (cf. cele spuse mai sus de prof. Gh. Duzinchevici, p. 146) dovedește *per se* utilitatea nemijlocită a unei atări întreprinderi.

O contribuție paralelă a acestei echipe de lucru o poate constitui redactarea unor indici specializați (lingvistici, dar și pe materii) ai celor mai însemnate lucrări, acte și documente (interne și externe) privitoare la istoria românilor, respectiv întregirea releveelor deja existente. Compararea uzajului fiecărui autor cu cel al epocii, stabilirea filierelor de informație, a difuzării „modei” în variațiile scrisului latin va avea darul de a elimina o seamă de neclarități și de nedumeriri care persistă încă în publicarea actelor și documentelor latine.

Iată, spre exemplu, cazul unuia dintre documentele cele mai de seamă ale istoriei românilor, piatră de hotar în lupta pentru emancipare națională și socială a românilor transilvăneni: *Supplex libellus Valachorum*. Cu toate că dispunem astăzi de studiul fundamental al acad. D. Prodan¹, textul însuși al acestui manifest capital nu a primit încă o ediție critică², deși importanța discrepanțelor dintre variatele forme de care dispune (cele tipărite de I. Piuaru-Molnar și I. C. Eder din 1791³, cea înaintată Dietei în manuscris⁴) ridică serioase probleme. Pînă la recolaționarea tuturor textelor latine și compararea

¹ *Supplex libellus Valachorum*, București, 1948¹, 1967² (ediție mult lărgită); ediția românească din 1967 a fost tradusă în engleză (1971) și în germană (1981).

² Cf. observațiile programatice ale lui D. Prodan, 1967², p. 6.

³ Prima retipărită ca text în Anexa la ed. 1948¹, a doua colaționată, dar incomplet, în notele la această Anexă.

⁴ Text dat în Anexa ediției 1967², sub îngrijirea și adnotarea lui Th. Naum.

lor cu diversele variante românești⁵, în vederea alcătuirii unei *stemma* și a publicării un text critic, am dori aici să relevăm două aspecte notabile :

— O simplă comparație statică a discrepanțelor dintre texte (ca, de pildă, cea între ediția lui Piuaru-Molnar și cea a lui Eder) nu este de natură să explice ținuta diferită a lor. De pildă, relevarea semnăturilor diferite de la finele documentului — unde Eder scria doar *Clerus Nobilitaris Civicusque Status* față de *Clerus Nobilitas Militaris Civicusque Status* de la Piuaru-Molnar și din textul dietal⁶ — trebuie însoțită de motivarea ei concretă (o haplografie prilejuită de secvența *Nobilitas Militaris*) : însumate, abaterile lui Eder arată o semnificativă îmbinare de neglijență și reavoință.

— De asemenea, o revedere a textului prezentat Dietei este de natură să releve absoluta necesitate a unei editări critice veritabile, cu un aparat adecvat, care să ducă mai departe începutul făcut de prof. Th. Naum în ediția din 1967. Notele de subsol adăugate textului din Anexă de către distinsul clasicist clujean aduc dovada acribiei corecțiilor unei serii de haplografii⁷, de dittografii⁸, a eliminării unor sublinieri post extinse în original⁹, a semnalării atente a unor ștersături din text¹⁰ și a unor particularități gramaticale ale lui¹¹. Într-o ediție critică, toate aceste intervenții binevenite ar putea fi semnalate încă din text, cu siglele filologice uzuale¹², locul notelor din subsol fiind luat de un aparat critic în toată puterea cuvântului. Vor trebui, tofodată, modificate unele adnotări existente, în sensul următor :

— p. 477, n. 2 și p. 480, n. 12 vor trebui eliminate, în text primindu-se formele cu grafia din acea vreme *consuetudinumque* și, respectiv, *consuetudini-bus* : se marca astfel — după tradiția școlară — că *-sve-* (pronunțat clasic [swe] și ulterior [ve]) forma o singură silabă (deci nu era pronunțat [su-e]), ca în toate derivatele lui *suesco* (clasic bisilabic)¹³.

— p. 477, n. 2 *per aliquot tempus* din text nu trebuie adnotat pentru *aliquot* „deși plural, acordat cu un singular“ (adică cu *tempus*), ci trebuie emendat în *aliquod*, eroarea avîndu-și obârșia într-o asimilare involuntară a lui *-d* înaintea lui *t-* următor, iar neatenția fiind ușurată de valabilitatea în sine a unei forme ca *aliquot* și de cunoașterea dubletelor de tip *set / sed*, *haut / haud* etc.

— p. 479, n. 10 *utpote*, cu vechiul său sens de identificare — „ca... anume“ a ajuns să poată deschide și enumerările socotite normale sau exempliare, deci nu trebuie să bănuim vreo confuzie cu incidenta, e drept, paralelă, *ut puta* (= „ca, să zicem...“).

— p. 483, n. 14 *ad* nu „lipsește“ neapărat din formula *Quod attinet additamentum* : trebuie să rezistăm tentației de a-l adăuga, întocmai ca mai jos, p. 487, n. 24 *Quod eos attinet*, dat fiind că uzajul utilizării formulei fără prepoziție este încă de dată veche latinească.

— p. 486, n. 23 Observația că în formula *ne quidem a contributione* ne întîmpină o neașteptată lipsă a „intercalării cuvîntului următor“ este perfect îndreptățită, dar ar fi fost necesară încercarea explicării ei printr-o probabilă

⁵ Cf. A. Răduțiu — L. Gyémánt, *Supplex libellus Valachorum in versu-nile românești de la Schei*, Cluj, 1975, eventual și D. Prodan, *Încă un Supplex libellus românesc, 1804*, Cluj, 1970, dată fiind posibila paternitate a lui I. Budai-Deleanu.

⁶ Cf. Prefața lui D. Prodan, 1967², p. 6, iar în texte, ed. 1948¹ ; p. 273 și n. 129 și ed. 1967², p. 492.

⁷ De tipul *vezil(l)ifer* (p. 477, n. 6), *co(m)mittere* (p. 482, n. 13), *anti-quis(s)iam* (p. 483, n. 16), *hu(iu)sce modi* (p. 490, n. 30) etc. Haplografiile sînt greșelile cele mai dese.

⁸ De tipul *sum[m]i* (p. 483, n. 15 și p. 484, n. 18) sau *opi[o]nioni* (p. 485, n. 19). Sînt și două dittografii de cuvinte, eliminate însă de scribul însuși. v. n. 10.

⁹ Cf. p. 482, n. 14 și p. 490, n. 31.

¹⁰ Dittografii de cuvinte eliminate de copist ([*temporum*] p. 488, n. 26 și [*iturium*] p. 488, n. 28), dar și ștersături cu corecturi greșite : v. p. 486, n. 22.

¹¹ Ca intervertirea expresivă de particule *tum... cum* (p. 477, n. 1 și p. 486, n. 21).

¹² Sigle de tipul celor utilizate de noi în notele de mai sus, 7—9.

¹³ Aceeași era situația clasicului *suavis* (bisilabic), scris, de aceea, foarte adesea în epoca medievală și în textele neolatine *svavis*, pentru a evita eroarea unei pronunțări *su-a-uis*.

influență exterioară, ca de pildă cea a românescului „nici măcar“, care nu presupune *enjambement* sintactic¹⁴.

În paralel cu revederea edițiilor mai vechi de acte și documente, publicarea critică a textelor literare, ca acelea aparținându-i lui Dimitrie Cantemir sau Școlii Ardelene, va fi neîndoielnic de natură să dea prilejul formării cit mai complete a absolvenților Facultăților de istorie și de filologie.

Să luăm din nou, spre pildă, un pasaj tipic din *Vita Constantini Cantemyrii*, la pregătirea unei ediții critice a căreia lucrăm alături de unul dintre cei mai promițători dintre tinerii filologi clasici, Ilieș Câmpeanu. Cu toate că, spre deosebire de alte opere cantemiriene, mai vitregite de soartă, această lucrare s-a bucurat pînă acum de nu mai puțin de trei ediții ale textului latin¹⁵, nu se poate spune că acesta nu mai ridică probleme în fața editorului:

24 Princeps autem Duca, cum videret molimina sua omnia vana esse
et, quo crimine manus in Cantemyrium iniiciat, non posset, aliud
stratagema excogitat: ut illum Constantinopolim ad Aulam Sultaneam
5 acciderint, aut pro aliqua pecuniae quantitate mittenda, aut aliquod
grave in Aula negotium exequendum, illud opus et mandatum silentio
25 praemendum et ad Aulam illam pecuniam aut illud opus Capukiehaiae
Cantemyrio perficiendum et mandasse et modum quo perfici deberet/
indicasse atque ordinasse; quod si ille non fecerit, illius et non
10 reliquorum Moldaviae subditorum esse culpam relaturum. Itaque in
Sultani indignationem illum iniiciendum. Quod et praestitit: nam,
expedito ad Aulam Cantemyrio, diversis literis ad Vesirium scribit
post tres menses venturum 'bairam piszkieszi' (donaria Paschalice),
quorum summa 120 bursis constat, per Cantemyrium completo numero
15 misisse et tribus {hebdomatibus} (sic) ante bairam pecuniam totam
Galatii esse collectam, quam inde, secum accipiens, ad Portam ducat
et ex catalogo omnibus, ut decet, distribuat.

Așa sună textul purtat de ediția dată în 1973 de A. Albala, dacă trecem cu vederea cîteva detalii de punctuație și de punere în pagină. Sint însă cîteva puncte în care păstrarea lui poate fi cu greu apărută:

— r. 2 Cu toate că firul ideii se străvede, este limpede că *iniiciat* nu poate fi legat direct de *non posset* și că, din motive necunoscute, copia manuscrisă¹⁶ omite aici un infinitiv complement de tipul lui *(invenire)*: deci *cum videret... et, quo crimine manus in Cantemyrium iniiciat, (invenire) non posset*, adică „fiindcă vedea că... și nu putea (găsi) sub ce învinuire să-l înșface pe Cantemir“.

— r. 2—9 După *excogitat*: urmează mai întîi *ut... mittat*, dar după *et* se petrece o bruscă schimbare a tipului de complete, în favoarea infinitivalelor, două din cele trei următoare în text fiind de tip perifrastic pasiv¹⁷: *praemendum* (de emendat, după Iorga, care scrisese deja *premendum*) ... *relaturum* (r. 11) ... *iniiciendum* (r. 11—12). La o examinare atentă, se observă însă, în plus, că, după *pr[ae]mendum*, cuvintele *et ad Aulam* nu au mai departe nici un predicat valabil: așadar, după conținutul ulterior al textului (r. 13 *diversis literis ad Vesirium scribit*), va trebui să dăm un verb regent seriei de infinitive *mandasse... indicasse atque ordinasse*, rămasă de altfel „suspendată“. Ținînd deci seama de șirul *pr[ae]mendum... X... relaturum... iniiciendum*, vom avea de completat *ordinasse (scribendum)* (mai degrabă decît *ordinasse (scribat)*).

¹⁴ Ediția engleză (1971) și cea germană (1981) a lucrării lui D. Prodan cuprind și Anexa, reluată ca atare, cu tot cu note: această notă (n. 23) este însă răstălmăcită în ediția germană, unde ea sună astfel: „In der Fotokopie fehlt das folgende a“ (p. 471). Ediția engleză nota corect „Without interpolating the following word“ (p. 450).

¹⁵ Ediția veche a Academiei (București, 1883), ediția N. Iorga (București, 1923) și ediția R. Albala (București, 1973). Urmăm paginația manuscrisului, după fotocopia existentă la Biblioteca Academiei, reflectată și de ediția Albala.

¹⁶ După cum se știe, pentru *Vita Constantini Cantemyrii* nu dispunem decît de o copie manuscrisă făcută după originalul lui Cantemir, acesta din urmă fiind (oare definitiv?) pierdut.

¹⁷ Acest tipar, care înlocuiește infinitivul simplu prin cel al perifrasticii pasive (cel mai adesea fără *esse*: cf. p. 23 *pecuniam militi solvendam... te chirographo obligasti*) este curent în epocă și foarte iubit de Cantemir.

— r. 14—15 În această frază *misisse* a rămas fără obiect, ruperea ei începînd în mod neîndoielnic de la incidenta *quorum... constat*. Emendarea cea mai simplă, care redă frazei un curs firesc este *quorum summa* {*m, quae*} 120 *bursis constat, ... misisse*. Corectura aceasta este cu atît mai de crezut, cu cît erorile în care este implicat relativul nu sînt rare în acest text: chiar mai sus, la p. 24, formularea transmisă de manuscris (şi preluată de toţi editorii) *qua plura illi reddat quamque ipse vendiderit* — unde manuscrisul scria de fapt *quamq.*, cu prescurtare — este rezultatul cert al unei neînţelegeri a ciornei lui Cantemir, unde trebuie să fi stat scris nu *-q(ue)*, ci *quae*, emendarea *quamq(a)e* impunîndu-se aproape de la sine.

r. 16 În sfîrşit, după *tribus* lipseşte în mod net o unitate de timp: noi am opta mai degrabă pentru propunerea *(mensibus)* înaintată de Iorga, căci Duca Vodă se laudă că banii sînt strînşi (*esse collectam*)¹⁸ la Galaţi cu multă vreme înainte de Bairam, nu îi scrie vizirului cînd îi va lua Cantemir cu sine: *(hebdomadibus)*¹⁹ este deci, ţinînd seama de context, o completare mai puţin probabilă, dar, fireşte, nu imposibilă, ea avîndu-şi locul într-un viitor aparat critic.

Practica făcută în facultate în confruntare cu asemenea discuţii şi probleme explică interesul de care se bucură cursurile speciale dedicate studierii evoluţiei scrierii latine şi criticii de text, atît în cadrul Facultăţii de istorie, cît şi al celei de limbi străine. Drept urmare, după cum am arătat, cei mai sîrguincioşi absolvenţi pot deveni, în împrejurări administrative adecvate, colaboratori de nădejde la noile ediţii de text şi instrumente de lucru de care avem atîta nevoie. Această şcoală a trudei cu textul, atît în cursul formaţiei universitare, cît şi în cercurile şi ciclurile de specializare post-universitară, este cea mai bună garanţie a unei solide pregătiri profesionale.

Prin urmare, imbinată cu preocuparea constantă pentru formarea şi încadrarea judicioasă a tinerilor specialişti, o coordonare cît mai armonioasă a tuturor activităţilor pe care le-am amintit va izbuti să îşi găsească împlinirea eforturilor depuse în alcătuirea unui nou *Glossarium* medio- şi neo-latin pri-vitor la ţinuturile româneşti — instrument de lucru esenţial şi de nelipsit. Perfecţionarea lui ulterioară — în pas cu publicarea unor noi acte, documente şi texte —, apoi editarea şi reeditarea critică şi comentată a materialelor deja publicate într-o primă formă relativ brută, vor constitui, desigur, următoarea etapă de lucru, pregătind o nouă generaţie de cercetători, pe drept cuvînt „ai secolului XXI”.

¹⁸ Foarte probabil cu valoare „actuală”, ţinînd seama de frecvenţa deosebită a paradigmei lui *fui* pentru alcătuirea perfectului pasiv în toate textele latine ale lui Cantemir.

¹⁹ Forma *(hebdomatibus)* din text va fi fiind o eroare de tipar.

Două cărți domnești relative la Moșii de pe Valea râului Bîsca Chiojdului

I. Se cunosc mai multe acte elaborate la cancelaria voievodală a Țării Românești în scurta domnie a lui Pătrașcu Vodă cel Bun (1554—1557)¹. Cum este de înțeles, cartea acestui domn din 12 septembrie 1555, nepublicată încă, a fost scrisă în limba slavonă.

După două secole, moșnenii din satul Bîscenii de Sus, pe atunci în județul Secuiei, au fost obligați, probabil pentru necesități juridice, să traducă această carte domnească. Au apelat la cel mai competent translator din jur, Vasile, dascălul slavonesc, de la școala de catiheți a episcopiei Buzăului².

Pricina la care se referă actul se „căutase” de 12 boieri hotarnici, din porunca lui Radu Paisie voievod (1535—1545), ceea ce presupune că în conformitate cu uzanța vremii, alți șase boieri fuseseră trimiși ca cercetători mai înainte de domnia lui Radu (Petru de la Argeș), din cauza instabilității lucrului judecat, una dintre cele mai grave lipsuri ale justiției feudale.

Întărirea lui Radu Paisie s-a păstrat pînă în vremea domniei fiului său Pătrașcu. Dar și cu noua plîngere, acaparatorul Barbu, probabil din satul vecin, Vereș, „a rămas de lege” întrucît nu și-a putut dovedi nici atunci pretențiile. Așa se face că Pătrașcu voievod a reîntărit stăpînirea celor două cete conduse de Stan și Matei.

Documentul original* prezentat dascălului Vasile, traducător și al altor acte privitoare la moșii de pe valea Bîscii³, fusese distrus (ros) în lungul îndoiturilor pe care fusese pliat, nefiind păstrat în mod corespunzător. De aceea, dascălul a găsit cu cale să scrie în textul traducerii sale explicația: „Aicea sînt într-acest hrisov un rind și jumătate stricat de nu s-au putut cunoaște”.

Se cunosc două copii de pe această traducere. Una se află în posesia profesorului pensionar Vasile Georgescu-Cuibu, care a primit-o de la Vladimir Cărbunescu din Ploiești, urmaș al treti logofătului Tudor Cărbunescu, coproprietar în moșia Bîsca de Sus cu începere din 1809⁴. Cea de-a doua se afla în 1975 la economistul Traian Tănăsescu din satul Ccbru de pe aceeași vale a Bîscii. Aceasta provenea de la ginerele amintitului treti logofăt, anume Nicolae Homoriceanu⁵.

Ambele copii prezintă la început mențiunea: „Anul 7064 (1555) septembrie 12. Hrisovul în limba sirbească al domnului Pătrașcu, cu alăturare a lui traducere în limba română, de Vasile dascălul de la episcopia Buzău, la anul 7253 (1745) martie 14...”.

¹ Spre exemplu cele 66 documente publicate în *Documente privind Istoria României, veacul XVI, B. Țara Românească*, vol. III, (1551—1570), București, Edit. Academiei R.P.R., 1952, p. 19—77.

² I. Ionescu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. XIV.

* Cu toate cercetările noastre întreprinse de-a lungul a 30 de ani originalul n-a fost găsit.

³ Arh. St. București, Ms. 1 232, f. 83—85.

⁴ Posesor: V. Georgescu-Cuibu și *Doc. Calvinii*, dactilo, 1979, I, f. 206, depus la Arh. St. București.

⁵ Gion Ionescu și R. Grosu, *Homoriceanii, spiță de neam*, comunicare în mss. prezentată Comisiei pentru Heraldică, Genealogie și Sigilografie în ședința din 17.XII.1981 și la Casa Corpului Didactic Ploiești în ședința din 9.IV.1982.

Se mai poate aminti că prima jumătate din textul actului a fost reprodusă în hotărnicile moșiei Biscenii de Sus și cele din jur⁶ și că toate toponimele cuprinse în text se pot identifica și astăzi, atât pe teren, cit și pe hărțile uzuale⁷.

Documentul este deosebit de important pentru istoria comunei Calvinii, fiind cea mai veche atestare scrisă a unei moșii și a unui sat din cele arundate astăzi acelei comune, precum și cea mai veche ocolnică din zonă.

Iată textul acestui act de cancelarie domnească așa cum apare el în cea de a doua copie :

1555 (7064) septembrie 12⁸. Pătrașcu cel Bun voievod întărește lui Stan cu cetașii lui și lui Matei cu ceata sa moșia Bîsca de Sus județul Secuiei, în urma unor îndelungate judecăți.

Cu mila lui Dumnezeu, Io Pătrașcu voievod și domn a toată Țara Românească.

Dat-am domnia mea această poruncă a domni(e)i mele lui Stan cu cetașii lui și lui Matei cu ceata sa și cu ai lor feciori, cîți Dumnezeu le va dăruia, ca să le fie lor moșie la Bîsca de Sus, partea lor totală, oricîtă se va alege, pentru că este a lor bătrînă moșie, dreaptă, de bătrînă.

Și hotarele să se știe' din gura Văii (Seci) de (din) Jos, pe vale în sus, pînă la Ruginoasele, pînă la curmătura Cornetului și din vîrfurile Cornetului, pînă în obîrșia văii Cetățelii...⁹ și pînă la piatra Târniței și de acolo, din piatră în piatră, pînă în Valea Cîinilor, și de acolo pînă la Jivini și pînă la curmătura Brătoaei și de acolo pe pisc în sus, pînă unde se va întîlni cu moșia Cărbuneștilor și de acolo pe Drumul Sării, pînă în Valea (Seacă a) Cornetului, din Jos.

Iar după aceea, Stan și cu Matei, cu ceata lor, ei au făcut piră cu Barbul și cu feciorii lui mai înainte vreme, însă în zilele răposatului părintelui domniei mele Radul voievod.

Și au fost trimiși 12 boieri, ca să cate pentru hotărîrea Văii Seci, dinaintea domniei lui. Și a rămas Barbul de lege pentru Valea Seacă. Iar Stan și Matei, cu ceata lor, au rămas să stăpînească.

Deci, nu s-au lăsat Barbul, ci au avut piră și înaintea du(mnea)lor boierii domniei mele.

Într-aceea dar, am căutat și am adevărat, împreună cu toți cinstiții boieri (ai) domniei mele și am dat domnia mea lui Stan și lui Matei, cu ceata lor, ca să stăpînească a lor moșie ce am scris mai sus, cu bună pace de către Barbul, ei și feciorii lor, nepoți și strănepoți și de către nimenea să nu se clătească, după zisa domniei mele.

Iată și mărturii am pus : jupan Socol mare vornic și jupan Tudor mare logofăt și Dragomir vistier și Radul paharnic și Radul stolnic și...¹⁰ mare postelnic.

II. Este cunoscut că în cei 22 de ani ai domniei lui Matei Basarab voievod (1632—1654) limba română se afirma pregnant chiar și în tipărituri și cu atât mai mult în actele private. Procesul de înlocuire a slavonei, folosită încă în cancelaria voievodală, nu se terminase însă¹¹. Așa se explică de ce și cartea lui Matei Vodă, din 7 aprilie 1643, a fost scrisă în slavonă.

⁶ De exemplu Hotărnicia C. Ciochinescu, 23 septembrie 1653, în dosarul tribunalului Buzău 317/1853 și 330/1857, apoi Arh. St. București, fond Mănăstirea Căldărușani, XLIV/24. O copie de pe hotărnicia Tribunalului Buzău din della (dosarul) 330/1857 se află în posesia Criviței Popescu (fostă Bocănescu) din satul Biscenii de Sus.

⁷ Vezi Harta României 1/100 000 ediția 1914, planșa Vălenii de Munte și planul director ediția 1911 planșa Cătina, 1/20 000.

⁸ Data prevăzută în mențiunea dascălului Vasile, reprodusă în comentariu.

⁹ Lipsa semnalată de același dascăl din cauza rosăturii la îndoiturile actului.

¹⁰ Loc șters în copia folosită. Probabil Iane. Dascălul Vasile n-a mai reprodus cine a fost ispravnic, locul unde a fost scris și cine l-a scris în 1555.

¹¹ Tr. Ionescu Nișcov, *Un act de cancelarie domnească necunoscut de la Matei Basarab*, în „Revista Arhivelor”. LVI (1979), nr. 2, p. 182.

Moșnenii din cele două sate Chiojd, ambele în județul Secueni, au fost nevoiți să-l solicite pe dascălul Costandin de la biserica Sfântul Gheorghe vechi din București pentru a fi tradusă în românește și astfel să o poată înțelege, ei mai întâi și, apoi, personalul instanțelor locale de judecată către care se îndreptau cu disputele lor pentru moșia Cepturaș cu moșnenii Chisărești. Cetele chiojdenilor își apărau pcina cu îndrăjire. Chisăreștii conduși de un anume Petru încercau să rezolve în favoarea lor conflictul.

Moșia și satul Cepturașu se află situate din flancul stîng al râului Bisca Chiojdului pînă în creasta jalonată de vîrful Cătina (735 m) și vîrful Poiana Scrisă (754 m).

Neputînd face dovada pretențiilor lor, moșnenii Chisărești „au rămas de judecată”, atît la prima cercetare cu șase boieri, cit și la ultima, lege peste lege, cu doisprezece boieri jurători, chiar în divanul domnesc. În consecință, domnia întărea stăpînirea cetelor lui Drăgoi.

Este sigur că printre „frații care sînt de părinți” ai lui Drăgoi să fi fost și Dumitru, Balea, Mișu și Stoica. Dintre cei cinci frați „de părinți” s-a distins cu osebire Balea logofăt, scriitor al multor zapise de transferuri de proprietate și întemeietorul spiței de neam a boiernașilor Macovei din Starchiojd¹².

Cît despre existența și autenticitatea originalului, nici nu poate fi vorba de dublu. Mai întîi este convingătoare atestarea dascălului de slavonie Costandin. Apoi, copia a fost deseori folosită în probatoriile din fața unor instanțe județene sau centrale¹³ și niciodată nu s-a ridicat excepția de fals. În plus, toate toponimele și hidronimele semne de hotar se folosesc și astăzi și sînt ușor de identificat pe hărți sau pe teren. În sfîrșit, apelîndu-se la componența sfatului domnesc, veliții boieri din această carte de întărire pot fi întîlniți în multe alte asemenea acte ale cancelariei lui Matei Basarab.

Reproducem aici și textul acestei cărți după copia noastră realizată cu îngăduința posesoarei în toamna anului 1974¹⁴.

1643 (7151) aprilie 7, *Tîrgoviște*. Matei Basarab voievod întărește lui Drăgoi și altor moșneni din amîndouă Chiojdurile, județul Secueni, ocină în Cepturaș, după judecata acestora cu Petru Chisar și alții, iar numai lui Drăgoi încă un codru de loc, cedat de părtașii lui de judecată, deoarece el purtase cheltuiala cu boierii hotarnici și cu judecățile.

Мѡноштію Божію, Іо Матію воєвод и господни вѣсон землѣ ЗггровлаХінскою, вѣнѣ великаго и прѣд обраго стараго поконномѣ Іо Басараб Коєвод.

Dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele slugii domniei mele Drăgoi și fraților săi care sînt de părinți și tuturor megiașilor dintr-amîndouă Chioajdele, din județul Secuienilor, pe anume: Bădica cu ceata lui i Călin cu ceata lui i popa Tănase cu ceata lui i Voicilaș cu ceata lui i popa Firlă cu ceata lui i Birlan cu ceata lui i Lepădat cu ceata lui i Radul cu ceata lui i Tudoran cu ceata lui i Borcea cu ceata lui i ot Chiojdu ot Bisca: Stroe cel Bătrîn cu ceata lui i Terlea cu ceata lui i Dragomir cu ceata lui i Stanciu cu ceata lui i Sin cu ceata lui i Dragomir cu ceata lui i Stanciu (II) cu ceata lui i cu ai lor feciori ce le va da Dumnezeu, ca să le fie lor ocină în Cepturaș, în județul Secuienilor. Însă din cîmp, din pădure, din apă și din munți, ori cît se va alege du preste tot hotarul, din hotar pînă în hotar.

Și semnele ocinii încă să se știe, însă din Piatra Romei în jos pre apa Bîscii, în gura Cepturașului și de acolo pre apa Cepturașului în sus, pînă în slemne, în vîrful Pătirlagii și de acolo pre slemne în obîrșia...¹⁵ și de pre slemne în Măgura Rea, în vadul Cățiașului.

¹² Gion Ionescu, *Macoveii din Starchiojd. Spiță de neam*, comunicare pentru Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lîngă Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, încredințată redacției „Revistei Arhivelor”.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Copia scrisă de Costandin dascălul a ajuns la Filiala Arhivelor Statului județul Buzău prin colecționarul E. Irion; Vezi Arh. St. Buzău, colecția E. Irion, Chiojdu, I/1.

¹⁵ Loc rupt.

Pentru că această ocină ce scrie mai sus este a lor bătrână și dreaptă ocină de la moșii lor, încă de mai denainte vreme, de moșie, de strămoșie și tot au ținut-(o) cu bună pace.

Iar după aceea, cînd a fost acum, în zilele domniei mele, iar Petru, feciorul lui Chisar din...¹⁵ și Neaga, nora lui Avram ot Tirlești și cu feciorii lui Stoica portar, ei au ridicat piră pentru această ocină ce scrie mai sus, de ziceau că este a lor și au venit înaintea domniei mele în divan de au statut de față cu megiașii dintr-amîndooă Chioajdele și cu Drăgoi.

Deci într-aceea, domnia mea am căutat și am judecat împreună cu toți cinstiții dregătorii domniei mele și am dat domnia mea la mijlocul lor 6 boieri pre răvașe domnești, ca să caute și să adevereze pentru această ocină din Cepturaș, (de) este a lui Drăgoi cu frații lui și cu megiașii dintr-amîndooă Chioajdele, au este a lui Petru și a Neagăi și a feciorilor lui Stoica portar și să scoată cărți.

Deci într-aceea, acești șase boieri, ei au căutat și au adevărat cum este acea ocină a lui Drăgoi și a megiașilor din Chioajde, iar Petru și Neaga și feciorii lui Stoica portar, ei n-au avut nici o treabă, căci n-au avut cărți să scoată, nici nimic.

Și am văzut domnia mea și cartea acelor șase boieri de judecată.

Iar într-aceea, Petru și Neaga nu s-au lăsat nici pre aceea, ci au venit cu piră înaintea domniei mele în divan.

Deci, domnia mea, iar am căutat și am judecat și am dat domnia mea lui Petru și Neagăi lege 12 boieri pre răvașe domnești, ca să jure cum că este a lor ocina din Cepturaș (și) nu este a lui Drăgoi și a megiașilor din Chioajde.

Deci, cînd a fost la zi și la soroc, nici cum n-au putut jura, ci au rămas Petru și Neaga de judecată.

Și am dat domnia mea lui Drăgoi și megiașilor din Chioajde ca să-și ție ocina cu bună pace, cum o au ținut și mai dinainte vreme, iar Petru și Neaga și feciorii din Stoica portar să nu aibă nici o treabă și de vor scoate vreodinioară niscare cărți, să nu se crează.

Și iar să fie slugii domniei mele lui Drăgoi cu frații lui un codru de loc țeput (sic!) și împietrit din apa Cepturașului în sus, pre apa Bîșcii, pînă în fîntînă, în gura vilcelii, pre vilcea, pînă în calea Pătîrlagii, pre slemne pînă la obîrșia Cepturașului, pre apă în jos, pînă în Bîsca.

Pentru că acest loc datu-l-au megiașii dintr-amîndooă Chioajdele, pentru că[ci] a purtat el piră și toată cheltuiala cu boierii (ce) și-au pus cu megiașii. Și s-a aflat cheltuială ughi 47.

Deci megiașii n-au avut bani să-i întoarcă, ci i-au dat acest (codru de) loc.

Iar din ocina de sus ce se va (cu)veni lui Drăgoi cu frații lui, ocină de moșie și de cumpărăturile de la megiași, să-și împartă cu megiașii, cine cum i se va (cu)venii, așa să ție.

Drept aceea și domnia mea încă le-am dat ca să le fie lor moșie și feciorilor lor în veci și de către nimenea neclintit, precum (este) zisa domniei mele.

Съжой свидѣтели поставилимъ господства ми

Jupan Dragomir vel ban i pan Dumitru Dudescu vel dvornic i pan Radul vel agă i pan Preda vel spatar i pan Stroe vel vistier i pan Socol vel clucer i pan Dumitrașco vel stolnic i pan Marco vel paharnic i pan Radul vel comis i pan Costandin vel postelnic.

I ispravnic vel logofătul.

Имѣахъ азъ станъ логофѣтъ въ Тѣрговиѣ Мѣсеца априла 21 дни отъ Пасхи въ лѣтъ зѣна (1643)

Acest izvod s-a scris asemenea după cartea domnească la școala slovenească la Sfîntul Gheorghe vechiu București.

Az. Costandin dascăl slovenesc am scris.

1777 ghenarie 26

Posesor Ligia Giurescu comuna Chiojdu,
județul Buzău

GION IONESCU

Mărturii despre revoluția germană din 1848 în corespondența unui român

Moment însemnat în istoria modernă a continentului nostru, revoluția de la 1848 a constituit pentru popoarele Europei factorul determinant al transformării structurilor sociale și politice. Este, din acest motiv, justificat pe deplin interesul manifestat de istorici față de evenimentele care au avut loc în 1848 și nenumăratele lucrări care au apărut sint o expresie a acestui interes. De o atenție aparte s-a bucurat din partea istoriografiei românești studiarea legăturilor dintre revoluționarii români și cei din apusul Europei, îndeosebi din Franța, Italia, Austria și Germania. De asemenea, în urma cercetărilor întreprinse, se cunosc foarte multe lucruri despre prezența românilor pe baricadele Parisului, dar mult mai puțin se știe ce rol au jucat ei în alte centre ale revoluției europene, așa încît orice informație nouă care argumentează cea de a doua parte a afirmației noastre poate fi considerată ca binevenită.

O serie de date inedite, aflate într-un grupaj de scrisori trimise din Berlin, în martie 1848, sînt o mărturie revelatoare asupra felului în care a evoluat revoluția germană, dar și a solidarității cu cauza celor care au pus mina pe arme, manifestată de studenții români aflați la Berlin în primăvara aceluși an. Aceste mărturii scrise sînt o nouă dovadă a spiritului înnoitor, progresist, revoluționar, pe care l-au arătat reprezentanții poporului român în decursul istoriei. Scrisorile pe care le aducem în discuție și le publicăm cu acest prilej au fost redactate de Alexandru Bizay, administrator și secretar al lui Constantin Balș, mare proprietar de moșii în Moldova. Bizay se afla atunci la Berlin în vederea rezolvării unor chestiuni comerciale. Cîteva precizări pentru a înțelege mai bine corespondența se impun.

Constantin Balș, „proprietar a 68.000 fălci de moșie“ cum îi plăcea să adauge cu emfază la numele său, s-a aflat, în anii 1832—1835, la Viena pentru studii. Aici l-a cunoscut pe unul dintre cei mai distinși studenți ai Facultății de drept, Constantin Hurmuzaki. La întoarcerea în țară, Balș îl convinge pe strălucitul jurist să vină la Dumbrăveni, ca împuternicit al său pentru rezolvarea tuturor afacerilor sale. La Dumbrăveni se afla atunci și Gh. Eminovici, mai întîi ca vătăf, apoi ca vechil al moșiei. Și el s-a bucurat de încrederea proprietarului care i-a acordat mină liberă în chestiunile judecătorești, atît de mult încît într-o împuternicire se afirma de către Balș că „tot ce va fi săvîrșit de el [Gh. Eminovici — n.n.] va fi primit ca bun“¹. Pe domeniul lui Balș se găsea și Al. Bizay, despre care C. Hurmuzaki afirma că „în curgere de mai mulți ani s-au întrebuițat la cumpărarea și desfacerea a tot felul de vite și cunoaște acest ram de comerț cu desăvîrșire“². Priceperea în realizarea genului de afaceri amintite explică și prezența sa, în martie 1848, la Berlin, cu un număr mare de cai.

După modul în care se adresează, se pare că scrisorile lui Alexandru Bizay sînt destinate boierului Constantin Balș, deși nu-i exclus ca după maniera în care relatează desfășurarea evenimentelor de pe pămîntul german destinatarul să fie C. Hurmuzaki. În favoarea acestei presupuneri pledează situația sa privilegiată pe domeniul lui Balș, cit și faptul că proprietarul nu se afla într-o prea bună stare a sănătății care să-i permită o susținută corespondență cu Bizay. În prima dintre scrisori, cea din 8 martie 1848, Al. Bizay își informează destinatarul despre efectul pe care reușita revoluției franceze l-a avut în Germania și revoltele care au cuprins ducatele Baden și Hessen, orașele Hamburg, Leipzig, Mainz, Koblenz și Köln, cantonul elvețian Neuchâtel ca și despre revendicările celor porniți la luptă³.

Amănunte pînă la detaliu se află în restul corespondenței. Felul în care revoluția a izbucnit la Berlin, numărul participanților, luptele de stradă, masacrele făcute de armată, victoriile revoluționarilor, întinderea revoluției, progresele ei, nimic nu scapă observatorului nostru⁴.

Foarte multe date se găsesc în corespondența din 21 martie, scrisoarea trimisă acum nefiind altceva decît o descriere amplă a momentului pe care autorul ei îl consideră ca început al adevăratei revoluții⁵.

¹ Arh. St. Iași, fond Judecătoria Botoșani, tr. 861, op. 979, dosar 8, f. 775.

² Ibidem, fond Comisia Epitropicească, tr. 1752, 1986, dosar 35, f. 58.

³ Ibidem, Colecția „Documente“, P. 1080/5.

⁴ Ibidem, p. 1080/6.

⁵ Ibidem, p. 1080/7.

După lupta singeroasă, a doua zi pe 19 martie 1848 revoluționarii obțin succese care justifică entuziasmul ce a cuprins masele și a încurajat în mod deosebit pe țărani.

Cea mai interesantă dintre scrisori, pentru noi, este ultima, aceea din 31 martie din Berlin revelatoare pentru faptul că printre studenții revoluționari se aflau și mulți studioși din Moldova⁶. Ultima parte a frazei din document nu lasă nici un dubiu asupra prezenței românilor pe baricadele revoluției germane din Berlin în martie 1848. Numărul lor trebuie să fi fost destul de impresionant din moment ce Bizay a remarcat acest fapt în mijlocul tumultuoaselor evenimente care îl izolaseră în capitala statului prusian. Desigur, e interesant de aflat cine erau acei studenți, plecați din Moldova, care au optat pentru idealurile revoluției. Dacă abordăm lista studenților români în străinătate publicată de D. C. Amzar ca anexă la studiul⁷ său despre cei care au întreprins studii în Germania și considerăm drept complete datele existente aici, înseamnă că în martie 1848 la Berlin se aflau trei frați Greceanu, doi făcând studii de medicină, Alexandru și Scarlat, și unul de filozofie, Telemac, unul din frații Cazimir, Constantin, care urma tot medicina, și un anume Jean Martin, plecat din Iași. Credem însă că ei erau mai mulți decît ne lasă să înțelegem studiul amintit. Nu-i exclus ca la Berlin să fi ajuns, în timpul revoluției, și unii tineri români ce făceau studii în alte centre universitare germane. Dar rămînînd la cei amintiți mai înainte este necesar să precizăm că cei trei frați Greceanu cît și C. Cazimir au făcut parte și spiritual din generația celor care au înfăptuit revoluția la 1848 și au realizat Unirea Principatelor în 1859, documentele de epocă prezentîndu-i ca militanți unioniști și buni patrioți⁸.

Scrisorile lui Alexandru Bizay oferă astfel cercetătorului revoluției europene de la 1848 și alte date interesante în afara celor subliniate de noi. Chiar dacă el n-a intuit, întotdeauna, cu excitație cursul evenimentelor la care a fost martor ocular, măturile pe care le-a lăsat rămîn, în egală măsură, prețioase documente atît despre revoluția germană de la 1848 cît și un indemn la cercetarea în continuare a participării românilor la lupta pentru progres și o viață mai bună a societății germane.

DUMITRU IVĂNESCU
HORST FASSEL

1

1848 martie 8, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș despre primele manifestări ale revoluției germane.

Preastimate domn !

V-am informat la data de 25 februarie anul curent despre afacerile încheiate pînă la această dată. Acum am onoarea să vă relatez următoarele : începînd din 2 martie s-a întors iarna. E ger mare, multă zăpadă și viscol. Această vreme e pricina pentru care avem puține vizite ale clienților. Evenimentele de la Paris au distrus și ele toate afacerile. Știrea despre revoluția care ar fi avut loc la Paris, și care a fost comunicată la Berlin în 22 februarie, a avut aici efecte neplăcute. Peste tot au loc răzvrătiri serioase, în ducatele Baden și Hessen, în orașe cum ar fi Hamburg, Leipzig, Mainz, Koblenz, Köln. În aceste orașe au încercat mulți oameni, obișnuți să cîștige poporul nu prin rugămînți ci prin agitație, să impună prin forță aprobarea unor pretenții cum ar fi : sufragiul universal, în orașe și sate, libertatea absolută a cuvîntului și a presei, desființarea armatei și substituirea ei prin înarmarea poporului, alegerea unor conducători de către popor, libertatea la intrînire, protecția muncii și garantarea necesităților umane pentru toată lumea, educația completă a tuturor copiilor din fondul comun.

Cantonul elvețian Neuchâtel, care aparținuse Prusiei, s-a eliberat, izgonind guvernatorul și funcționarii prusaci. La Karlsruhe și în Hessen s-a aprobat libertatea presei.

⁶ Ibidem, p. 1080/9.

⁷ D. C. Amzar, *Studenți români în străinătate*, în „Cercetări literare“, anul IV, 1940, p. 221—223.

⁸ Gh. Ghibănescu, *Familia Greceanu în Moldova*, în „Ioan Neculce“, Buletinul Muzeului municipal Iași, fasc. 9, partea I, 1931, p. 216—217 ; *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, III, p. 590, V, p. 194—VIII, p. 652.

Ducesa de Orléans a sosit cu cei doi copii ai ei la Ems. Trupele de aici au fost puse în stare de război. Surse particulare informează că Anglia, Belgia, guvernul nord-american și Sfinția sa Papa ar fi recunoscut Republica Franceză.

Am vîndut deja 13 cai și pentru încă doi ducem tratative. Sper să-i vînd pînă mine.

1 cal sur	50 taleri
1 armăsar brun	37 $\frac{1}{2}$ taleri
1 cal sur castrat	42 $\frac{3}{4}$ taleri
1 lusuf	51 $\frac{1}{3}$ taleri
	181 20 piaștri

1 cal a 80 de galbeni fredericienii egal cu	138 taleri
2 cai de trăsură	133 taleri
2 cai suri cu însemne și micul armăsar negru-brun	64 taleri
1 armăsar negru	43 taleri
3 cai suri și un cal murg, un armăsar castrat și un murg castrat	117,26 taleri
total	647 taleri 11

În scrisoarea următoare vă voi relata din nou cele întîmplate.

Sînt cu stimă a dv. preasupusă slugă
Alexandru Bizay

Berlin, 8 martie 1848

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/5, original, l. germană.

2

1848 martie 14, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș cu date despre: vînzările de cai, programul revoluției germane, atitudinea populației berlineze față de situația din țară.

Preanobile domn !

Am primit cele două scrisori ale dv. A sosit înții cea datată din 14/26 ianuarie de către poșta de la Botoșani, stampilată însă în 28 februarie. Am primit scrisoarea abia acum în 9 martie (stil nou, deci o lună mai tîrziu). Cea de a doua scrisoare, datată în 2 martie, am primit-o în 12 martie. În cele două scrisori mă împuterniciți să vînd caii unuia sau mai multor negustori de aici. Toți vînzătorii de cai din Berlin și din vecinătatea orașului au văzut caii noștri, i-au cercetat, dar nici unul nu s-a oferit să cumpere cîtiva cai sau chiar toți caii. Ei sînt de părere că un cal mic, oricît ar fi de bun, își consumă la grajd propria sa valoare, înainte ca să poată fi revîndut. Dacă comerțianții de cai de aici (există o mulțime) ar avea vreo posibilitate să obțină măcar 5 taleri beneficiu la fiecare cal, ar cumpăra cîte ceva de la noi, dar nevăzînd nici un profit, nimeni nu s-a oferit să cumpere caii.

Am vîndut pînă acum cincisprezece cai. Numai cei doi cai maro pentru trăsură au fost vînduți unui medic din Berlin. Ceilalți au fost cumpărați de țărani și de comercianți și au fost duși la țară, unde cumpărătorii ziceau că nu-i folosesc decît în interesul strict personal, ținîndu-se cont de rezistența cailor. În nici un caz nu ar putea să se laude cu ei. De o revînzare nu poate fi vorba pentru că nu vor căpăta banii dați pe ei. Caii sînt prea mici, iar pentru caii mici fiecare vrea să dea doar un preț mic. Mai avem cincisprezece cai, cei mai buni, cum ar fi Moșur, Tanes, armăsarul brun, murgul cel mare (numai acesta nu și Tanes, pentru că nu mi se oferă mai mult decît pentru ceilalți cai buni care slugile îl numesc „Karabatchi“). Un sur — fier, un murg mic și castratul brun pe nume Salcade, armăsarul brun de călărie (de culoarea vișinelor), apoi murgul care aleargă bine, un alt murg, pe Șemehal, armăsarul negru, murgul castrat (un cal nu prea valoros) și murgul de curse cu pata albă, cu buza inferioară albă și cele patru picioare albe. Cu el treaba merge greu, pentru că are atîtea locuri cu marcaje.

E o problemă mare pentru mine să plasez cei doi cai de pur sînge. Moșur și Tanes, pentru că nu mi se oferă mai mult decît pentru ceilalți cai buni care

nu sînt de pur singe. Pe Șemehal nu-l vrea nimeni din cauza cozii sale vioaie. Spre ghinionul nostru mai există aici răscoala populară. S-a făcut din nou vreme bună dar în ciuda ei nu vin cumpărători (de la țară), căci pe berlinezi nu contez, pentru ei caii sînt prea mici.

În 11 din această lună, sîmbătă, se spune că s-ar fi adunat zece mii de oameni, duminică erau deja 15.000 adunați în timpul nopții. Această masă de oameni provine din diverse clase: juriști, artiști, cetățeni distinși și muncitori de rînd.

Adunarea a avut loc în așa-zisul Tiergarten în fața porții brandenburgice. Aici au înălțat o tribună pe care s-a urcat unul și a ținut o cuvîntare în fața poporului adunat. A cerut: 1. libertate absolută a cuvîntului, a presei, un parlament german, desființarea armatei permanente, înființarea unei gărzi naționale, protecția muncii, punerea la adăpost a tuturor copiilor pe cheltuiala publică și altele. Luni, deci ieri seara, s-au adunat în același loc mai mult de 20.000 de oameni pentru a ridica din nou problemele lor. La ora 8 noaptea a sosit armata, 3 escadroane de cavalerie și un batalion de infanterie, tot orașul fu ocupat de armată, porțile orașului au fost închise de către armată. Un escadron de cavalerie s-a năpustit asupra poporului și după o scurtă rezistență masele au fost destrămate de către armată. Mulți dintre cei din popor au fost lezați mult și bătuti Peste tot domină încordarea și încă nu se poate ști, dacă în aceste zile nu izbucnește o revoluție adevărată. Sîntem pregătiți cu toții, iar dacă într-adevăr izbucnește ceva ne vom urni degrabă din loc.

Referitor la întoarcerea noastră, vom alege cel mai scurt drum, așa cum am mai scris-o. Plecăm de aici la Breslau, Cracovia, Lwow. Ce să căutăm la Viena, e la o distanță de 100 de mile. E trist, sîntem de atîta timp aici, mulți oameni și mulți cai. Și-au consumat tot prețul, e o situație disperată. Voi căuta să scap cît se poate de bine și de repede de cai. Nu e nici o speranță. Ceea ce e rău s-a și întîmplat, n-am avut marfă pentru această țară și tulburările din Germania, despre care dv. ați aflat probabil și din ziare, se amplifică.

În Bavaria, Hessa, Saxonia sînt tulburări. Voi rezolva ordinele referitoare la Cernăuți.

Am onoarea să fiu al dv. preasupus slujitor

Alexandru Bizay

Martți 14 martie 1848
Berlin

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/6, original, 1. germană.

3

1848 martie 17, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș, privind tulburările din Berlin și revendicările poporului răsculat.

Preanobile Domn !

Dacă mai vînd și ceilalți cai, nu știu ce să fac cu Tanes și Mașur. Pînă acum nu s-a găsit nici un cumpărător care să fi oferit ceva pentru ei. Ei sînt, cum se spune, prea mici pentru a fi în această țară cai de cursă sau de reproducere. Înălțimea Voastră să-mi porunciți dacă să vînd acești cai, aici, la prețul pentru caii obișnuiți sau să-mi transmiteți dacă să nu-i vînd la o zecime din prețul lor, ei fiind de fapt foarte nobili.

De patru zile avem tulburări mari în oraș. E mare fierbere în popor. Pretențiile poporului transmise regelui au fost primite de Maiestatea Sa, dar aprobarea lor se spune că va putea fi realizată abia în 25 aprilie cînd se adună dieta. Poporul nu e mulțumit de această hotărîre și noi putem să vedem seara de la șapte un cîmp de luptă propriu-zis. De două ori s-a tras în popor. Acum există cetățeni care se îngrijesc de ordine. Ei au la dispoziție soldați. Cu toate acestea, liniștea n-a fost restabilită. Trebuie să veghem nopțile, ca să putem pleca cu caii dacă s-ar aprinde focul sau ar izbucni vreo revoluție mai mare. Am onoarea să rămîn al dv. preasupus slujitor.

Alexandru Bizay

162 Berlin 17 martie 1848

Cea mai scurtă rută a noastră e, după cum am aflat, prin Wrocław, Cracovia, Lwow.

Probabil înălțimea Voastră știe deja, din ziare sau din informații particulare, că Metternich a fost destituit. Aici există știri particulare din Viena asupra acestei întâmplări și asupra unor tulburări.

Ducesa de Orléans se află la Ems, după cum se spune aici. Ar fi sosit într-o stare jalnică și ar fi fost deghizată în țărăncă în timpul fugii ei. Ar fi mers pe jos mai multe zile împreună cu cei doi copii ai ei.

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 7080/7, original, l. germană.

4

1848 martie 21, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș referitoare la desfășurarea revoluției berlineze : începutul revoluției, intervenția armatei, succesele obținute de revoluționari, situația din Berlin.

Preanobile Domn !

În penultima și în ultima scrisoare v-am relatat preasupus că burghezii și muncitorii au început să se agite, cînd evenimentele de la Paris au ajuns să fie cunoscute aici. Aceste tulburări au deranjat orice fel de afaceri. Între timp, regele a pus să vină o groază de soldați la Berlin. Se estimează că sînt 35.000 de soldați. Acum vă relatez, pe cît îmi este posibil, cu germana mea proastă, cele întîmplate pînă acum.

Simbătă, 18 martie, înainte de masă, la ora 11, a mers o delegație de oameni din popor la rege, cerîndu-i libertatea cuvîntului și a presei, înlăturarea ministerului actual, o constituție liberă, reducerea armatei, înființarea unei gărzi naționale, înființarea de curți de apel, egalitatea tuturor credințelor religioase etc.

Regele acceptă un singur lucru, libertatea presei. În piața din fața palatului regal se întruniseră mii de oameni din diferite clase. După ce această mare mulțime de oameni a auzit că regele n-a acceptat nimic din cele cerute, a început să-l blesteme cu glas tare și n-a vrut să plece. Au ris de armată, cavaleria a început să lovească poporul cu săbiile și cîțiva infanteriști au deschis focul asupra mulțimii. Poporul s-a dispersat, în toate străzile, strigînd : La arme, fraților ! Sîntem măcelăriți și împușcați. În toate străzile au fost înălțate baricade, poporul a alergat după arme și le-a luat de unde le-a găsit. S-au urcat pe acoperișuri și s-au înarmat cu cărămizi.

Revoluția

La 4 după-amiază a început. Cetățenii nu erau pregătiți pentru această ocazie, duceau lipsă de muniții. Și-au încărcat armele așteptînd armata cu gloanțe. Armata s-a răsfirat în grupuri, pe străzi, și de ambele părți au început rafale groaznice de împușcături. Cetățenii au cedat locurile alergînd spre locuințele lor. Soldații îi urmăreau. Cetățenii trăgeau din ferestre asupra soldaților. Aceștia au reușit să pătrundă în multe case, unde au procedat cu locuitorii în felul ienicerilor. I-au ucis și le-au luat armele. Asupra baricadelor și a poporului s-a tras cu tunurile. Era groaznic. Am auzit în toate cartierele împușcături, clopote de alarmă, tobe, strigăte jalnice. Cetățenii au fost arestați și uciși. Măceluri sîngeroase au avut loc. Această gălăgie am auzit-o într-una pînă la miezul nopții. La miezul nopții s-a liniștit puțin situația. Armata se și vedea învingătoare. Dar dintr-o dată au apărut studenții înarmați, aducînd rezerve de muniții, incitînd poporul (bătut realmente și întru totul). Studenții au preluat conducerea, au cucerit cîteva străzi, s-au baricadat din nou, au strîns femei și copii. Acum soldații au fost respinși de popor, generalul Mōlendorf a fost arestat și dezarmat. Acest lucru a durat pînă la ora patru. După această oră am auzit mai puține împușcături, care totuși au continuat pînă în zori.

S-a făcut ziuă, duminică 19 martie (noaptea trecută am stat de veghe cu toți oamenii noștri, fiind gata pentru orice. La ora nouă am mers în oraș). Vă relatez lucrurile al căror martor ocular am fost. Mulți morți stăteau întinși pe străzi, soldați și cetățeni. Am vizitat aceste locuri pline de sînge. La ora 10 am

citit proclamația anexată, care fusese prinsă de zidul orașului. Toți au plecat la țară, pentru că soldații n-au avut voie să se întoarcă în cazărmi. La ora 1, după-amiază, am citit afișate noile nume ale noilor miniștri; von Arnim, contele Schwerin etc. La ora 3 s-a deschis arsenalul și cetățenii au distribuit concetățenilor lor arme. De la ora 5 în Palatul Regal sentinelele au fost înlocuite de către cetățeni înarmați. La 4 și jumătate toate posturile de gardă (postul central, porțile) tuseseră ocupate de cetățeni. Seara, orașul întreg fu iluminat, peste tot domnea entuziasmul și în continuu s-a tras cu armele. Luni, 20 martie, cetățenii au scos pe niște căruțe arme din arsenalul regal, au arborat steagul tricolor pe toate porțile orașului (steagul roșu, negru, galben). Toți cetățenii și studenții sint înarmați. Cu mic și mare poartă pe pălărie sau pe caschetă emblema tricoloră. Unui maior de la artilerie i s-ar fi devastat toată casa. La ora 10, acest maior ar fi ademenit pe trei studenți să vină în casa lui și ar fi pus să fie omorâți, înainte ca revoluția să fi început. Toată mobila sa, pianul, pendulele frumoase ale acestui maior, au fost azvirlite pe stradă și arse în public. Cetățenii au smuls toate inscripțiile de pe trăsurile prințului Wilhelm de Prusia, fratele regelui actual, al cărui fiu este moștenitorul tronului prusac, și de pe trăsurile meșteșugarilor săi, cum ar fi bijutierul, ceasornicarul, care aveau supt inscripție: „Ceasornicarul de curte al prințului de Prusia“ etc. Aceste firme au fost arse pe stradă. Oamenii voiau să-i demoleze locuința prințului și au renunțat la această idee numai datorită rugămintilor insistente ale președintelui poliției (toate acestea se fac în chip de răzbdunare, pentru că se spune că prințul ar purta toată vina pentru cele la care s-a ajuns). Prințul a părăsit orașul împreună cu familia sa, mă rog, craiul în scaun face cu fratele lui astfel de bațjocuri, eu nu pot pricepe.

Cetățenii au mers la rege pentru a-i cere să elibereze pe infractorii polonezi condamnați de stat. Acest lucru s-a și făcut și cetățenii au deschis porțile închisorilor. Au fost eliberați 93 de polonezi, dintre care 4 fuseseră condamnați deja la moarte. Seara orașul a fost din nou iluminat, se jubila, se țipa și s-au auzit toată noaptea împușcături de armă.

Plebea ordinară, foarte numeroasă la Berlin, nu mai lucrează de opt zile și nici nu vrea să muncească, n-au bani și sint beți în fiecare zi. Mă tem că se va întâmpla o revoluție între plebe și cetățeni.

Grupuri din acest fel de oameni, plebe, se adună în tot orașul și înjură totul.

Nu mai am speranțe și încerc să fac totul pentru a scăpa de cei 13 cai, căci nu e chip să-i duc de aici în altă parte, peste tot sint tulburări. Înălțimea Voastră ați aflat desigur, din ziare că și în stătulețe au apărut pină și revolte ale țărănilor. Nu mai vor să facă clacă, au incendiat castelele cavalerilor (le-au demolat mai întâi) și au gonit pe iuncheri. Sintem o mulțime de oameni adunați, avem zilnic nevoie de bani. Nu știu ce să fac cu caii pur singe. Nu primesc mai mult de 30 de galbeni fredericieni, adică 50 de taleri. Sint foarte dezolat văzînd cum totul se năruie. Revoluția a stricat toate.

Întrețati-mă că scriu verzi și uscate. Nu știu de necaz ce să fac. În orice caz voi face tot posibilul. Am onoarea să fiu al dv. supus slujitor.

Alexandru Bizay

Berlin, după-amiază, ora 1
Marți, 21 martie 1848

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/8, original, l. germană.

5

1848 martie 31, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș despre succesul revoluției berlineze și participarea studenților români la revoluția germană.

Preanobile Domn !

Scrisoarea dumneavoastră, datată 1/13 a lunii, am primit-o în bună stare. Revoluția care a avut loc în 18 și 19 ale lunii a împiedicat orice fel de afaceri. Comerțul și meșteșugul se află într-o situație jalnică.

164 Din cauza faptului că aici au avut loc tulburările menționate și deoarece caii noștri sint prea mici, comercianții de cai de aici nu doresc să cumpere de la noi. Caii vinduți au fost achiziționați de mici meșieri, de funcționari economici,

toți au ajuns la țară. Cei din Berlin nu au cumpărat cai de la noi.

De când este revoluție n-a fost nimeni la noi să întrebe de cai. Astfel nu e nici o perspectivă, sau aproape nici una, ca să scăpăm de cai, dacă nu vrem să-i dăm pe un preț de nimica. Am sosit aici în timpul iernii, a fost severă și a durat mult timp. Am sperat ca în primăvară să meargă mai bine. Ghinionul nostru mare a făcut să izbucnească revoluția. Această întâmplare a zădărnicit totul. Primăvara a sosit, dar nimeni nu vine de la țară. Sînt 12 cai și la fel de mulți oameni. Avem acum cheltuieli suplimentare și inutile, într-o capitală unde totul este foarte scump. Ce se alege din afacerile noastre. Totul se pierde, unde să plec cu caii, dacă pretutindeni sînt tulburări. Oricum, e imposibil să scap aici cu bine sau cu rău de cai.

În oraș e destulă liniște. Nu e nici un soldat în tot orașul. E destulă libertate, traficantii de țigări (pentru că acum fumatul pe străzi e permis) și hangii fac bune afaceri. Pe castelul regal și la toate ferestrele e arborat drapelul tricolor al libertății germane. Se zice că regele ar fi fost de acord, verbal, cu tot ceea ce poporul a cerut. Dintre toate, pînă acum, există însă în realitate numai două „articole“, noile ministere și libertatea presei. Cea din urmă e uzurpată mai mult decît ar fi legal.

Burghezii și studenții efectuează acum un serviciu armat (*printre studenți se află și mulți studioși din Moldova*). Clasele de jos, muncitorii, încă nu s-au potolit, n-au fost readuși la liniște. Încă nu lucrează și cer un salariu mare. Se întrunesc de dimineață, în mare număr, trec dintr-o stradă în alta. Seara țin intruniri. În fruntea lor se află savanți care țin cuvîntări, dar sînt spirite comuniste. Și burghezii s-au scindat în două partide diferite. Unul cere întoarcerea armatei în oraș. Este o actriță Kraick care joacă un rol mare.

Principele Czaturinski e de ieri aici. Principele Metternich a fost la Potsdam (cu numele de domnul de Mehter) și a plecat. Palatul prințului de Prusia (fratele regelui) e proprietate națională. Asta e tot ce pot relatea deocamdată despre revoluție.

Am onoarea să fiu al dv. preasupus slujitor, Alexandru Bizay

Berlin, 31 martie stil nou 1848

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/9, original, l. germană.

Nicolae Iorga portretist

În vasta și multilaterală sa operă de istorie, Nicolae Iorga a zugrăvit nenumărate portrete de oameni care au lăsat urme în societatea în care ei au trăit. În evocarea imaginilor acestor oameni, istoricul se bazează pe mărturiile contemporanilor păstrate în diferite izvoare: cronici, amintiri, scrisori, etc. Așa proceda el cînd era vorba de reconstituirea portretului fizic și spiritual al unei personalități care a trăit într-o epocă istorică de odinioară. În cazul acesta, imaginației, intuiției, le revine cîte un loc de seamă.

Dar, în opera lui Nicolae Iorga, găsim numeroase portrete ale contemporanilor săi pe care i-a cunoscut personal, deci și-a format o imagine bazată pe elemente vizuale concrete. În această privință, este deosebit de bogată galeria de portrete cuprinsă în cele patru volume intitulate „Oameni care au fost“, precum și în lucrarea sa autobiografică „O viață de om.“

În creionarea portretelor, Nicolae Iorga îmbina, de obicei, două aspecte care caracterizează omul: cel fizic și cel spiritual. În ceea ce privește prezentarea fizică, Nicolae Iorga își fixează atenția asupra unor elemente esențiale în făptura omului respectiv. Între asemenea elemente se atribuie ochilor o prioritate care exprimă firea omului.

Astfel, în descrierea fizicului unor personalități cunoscute de el personal, atenția istoricului este atrasă de ochii acestora „ochii lui mari rotunzi“ (M. Fili-

pescu)¹, sau ochii în care se vedește „o așa înțelegătoare lumină“ (A. Vlașcu)², sau „îi scintila din ochi inteligență și bunătate“ (J. S. Campbell)³.

Bineînțeles că, în relevarea unor trăsături fizice, istoricul folosește și altele ca : „fruntea de cugetător (Lamprecht)“⁴, „un grai așezat și dulce“ (N. Culianu)⁵, „vorbea încet și sfios“ (Stoian Novacovici)⁶.

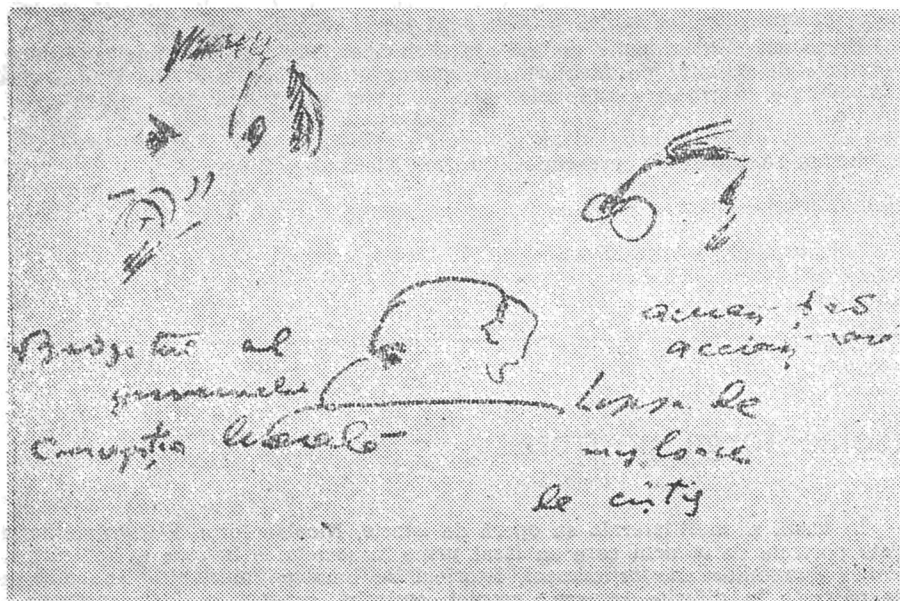
Cîteodată, Nicolae Iorga nu se oprea la relevarea unui singur element caracteristic, ci folosea un complex de trăsături fizice.

Astfel în prezentarea lui Hartvig, pe care nu-l cunoscuse personal, după ce l-a văzut o dată la teatru, l-a prezentat în felul următor : „pe niște umeri puternici se ridica un cap boltit cu înfățișarea eschiliană, în lăcia lui pleșuvie. De la acea distanță nu se puteau deosebi ochii, dar construcția puternică a acelei bolți cranienă era cu totul neobișnuită și impresionantă. Ceva se petrecea acolo, și așa fi voit să știu acel ceva : poem, teorie științifică, sistem filozofic, genială bunătate sau patima furioasă de atac și de răzbunare“⁷.

În descrierea lui J. Jiríček insistă asupra forței fizice ce se degaja din făptura lui : „Impunător cu statura lui zdravănă, cu barba de vîlădică răsăriteană“⁸.

Minuind arta evocării, ochiului pătrunzător al lui Nicolae Iorga nu-i scăpa nici o trăsătură fizică specifică : expresia ochilor, fruntea, barba, felul de a vorbi.

Această capacitate de a surprinde la un om ceea ce era mai caracteristic în făptura lui se vedește la Nicolae Iorga și atunci cînd el recurge la desen pentru a schița chipurile oamenilor ce se aflau în fața lui. De curînd, revista „Manuscriptum“ a publicat o serie de desene reprezentînd pe unii din membrii familiei sale⁹.

Dintr-o întîmplare, s-au mai păstrat cîteva desene schițate de Nicolae Iorga în decembrie 1925, care înfățișează oameni politici de atunci.

Data acestor desene s-a putut stabili datorită faptului că ele au fost executate pe dosul unei scrisori adresate lui Nicolae Iorga și datate la 4 decembrie 1925.

¹ N. Iorga, *Oameni care au fost*, București, 1935, II, p. 212

² *Ibidem*, p. 466

³ *Ibidem*, p. 301

⁴ *Ibidem*, p. 474

⁵ *Ibidem*, p. 149

⁶ *Ibidem*, p. 169

⁷ *Ibidem*, II, p. 212

⁸ *Ibidem*, II, p. 321

⁹ „Manuscriptum“, nr. 2, 1978

Desenele despre care este vorba reprezintă chipurile a șase personaje, dintre care unul are o indicație precisă, în timp ce celelalte trei fac posibilă presupunerea că se referă la membrii familiei Brătianu, avînd dedesubt următoarea adnotație: „Budgetul al guvernului, concepție liberală. Aceeași țară, aceeași rasă, lipsa de mijloace de ciștig”.

În baza unor elemente de asemănare s-ar putea atribui chipul primului personaj lui Ion I. C. Brătianu¹⁰, ce se află în capul desenelor, deasupra adnotației de mai sus.

Mențiunea referitoare la bugetul țării, conceput de liberali, corespunde cu perioada cînd la putere era partidul liberal (1922—1928)

Între 3—8 decembrie 1925, în camera deputaților se discuta bugetul țării, fapt relevat de Nicolae Iorga în *memoriile sale*¹¹.

Prezentarea bugetului era făcută de Vintilă Brătianu¹². Starea precară a finanțelor țării îl face pe V. Brătianu să propună, la discutarea bugetului, să se taie subvențiile pentru instituțiile de cultură: *Institutele de la Paris și Roma, Comisia istorică și Școala de misionare de la Vălenii de Munte*. Propune de asemenea a se suprima cheltuielile de drum pentru directorii institutelor de la Roma și Paris¹³.

Din însemnările lui Nicolae Iorga din *Memorii* rezultă că discuția asupra bugetului se desfășura într-o atmosferă înveninată, pe care istoricul o definește ca „infecță”, arătînd că V. Brătianu „aruncă obișnuitele insulte”¹⁴ și manifestă „o atitudine dușmănoasă”¹⁵ (față de Nicolae Iorga — n.n.).

La discutarea bugetului au luat cuvîntul numeroși deputați ca Averescu, I. Lapedatu și alții care au făcut critica instructivă a bugetului după aprecierea lui Nicolae Iorga, fapt care l-a supărat pe Vintilă Brătianu.

Acesta e prezentat de Nicolae Iorga ca „născocitor de legi și întreprinderi”, dominat de ideea de a crea României o nouă viață economică.

În aprecierea politicii partidului liberal, N. Iorga arată că acesta „nu aduce nici înțelegere tehnică, nici capital, nici inițiativă, nici, prea deseori, onestitate”¹⁶.

Adnotația cu caracter ironic sub desenul reprezentînd pe Ion C. Brătianu reflectă poziția negativă față de politica partidului liberal, față de șeful acestui partid pe care Nicolae Iorga îl definește „dictatorul”¹⁷, „un singur stăpîn al României”¹⁸ și chiar mărturisește că are ură față de el, față de trufia și îngîmfarea lui¹⁹.

De altfel, un capitol întreg din lucrarea „O viață de om” este intitulat — *Supt dictatura mascată a lui I. I. C. Brătianu*²⁰.

Data și ocazia cu care au fost făcute aceste desene au fost stabilite mai sus, rămîine să vedem locul unde ar fi putut fi executate.

E de presupus că desenele oamenilor politici au fost făcute în timpul ședinței din camera deputaților și că personajele desenate au fost de față.

Se știe că Nicolae Iorga nu putea să stea locului fără să fie preocupat de ceva concret. În timp ce asculta comunicările sau discursurile, era în stare să facă corecturi la numeroasele sale publicații sau să citească corespondența, căci primea zilnic zeci și zeci de scrisori, pentru citirea cărora nu-i ajungea timpul.

De aceea credem că, după ce a terminat să citească corespondența, adusă de acasă în camera deputaților s-a apucat să deseneze pe acei oameni politici, în mijlocul cărora se afla. Și, întrucît era înclîdat pe politica promovată de liberali, a început șirul portretelor reprezentînd pe conducătorii acestora.

În presupusa prezentare a lui Ion I. C. Brătianu, Nicolae Iorga a pus accentul pe abundența de păr care îi acoperea mai toată figura și care constituia prima impresie ce izbea pe privitor. Printre alte detalii sînt de relevat — fruntea mare, un nas subțire lung și sprîncenele late, precum și tunsoarea specială a părului, care era la modă după primul război mondial.

¹⁰ N. Iorga, *Istoria Românilor*, X, p. 372

¹¹ *Ibidem*, vol. V, p. 68—70.

¹² *Ibidem*, p. 73—75

¹³ *Ibidem*, p. 73

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem*, p. 76

¹⁶ N. Iorga, *Istoria Românilor*, X, p. 452

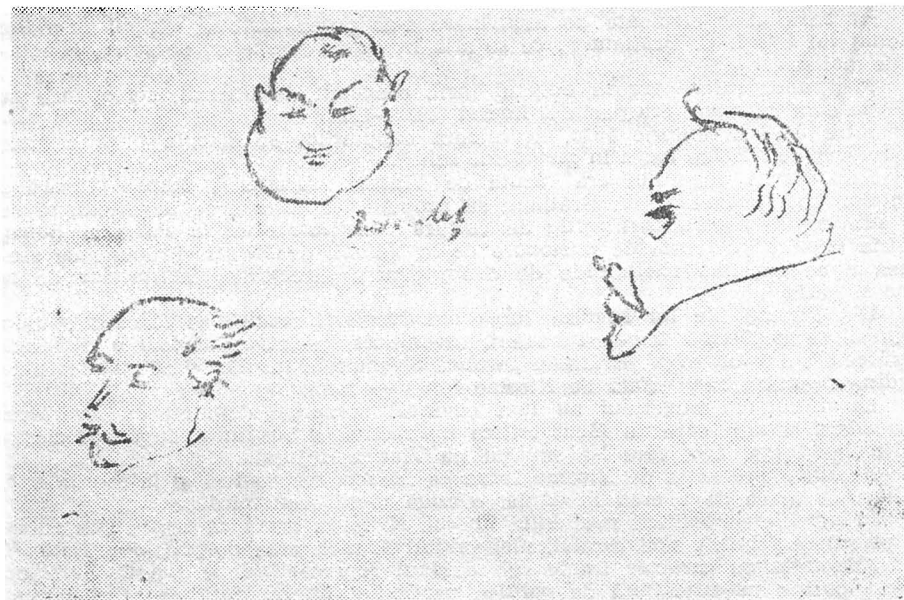
¹⁷ N. Iorga, *O viață de om*, III, p. 110

¹⁸ *Ibidem*, p. 107

¹⁹ *Ibidem*, p. 105—106

²⁰ *Ibidem*, cap. XIX, p. 78—188

Pe aceeași pagină mai sînt și alte desene, printre care chipul lui I. Inculeț adnotat de Nicolae Iorga. În prezentarea fizică a acestui om politic, istoricul i-a scos în evidență două elemente caracteristice: o față rotundă, puhavă, a unui om corpolent în care se pierd ochii mici, neexpresivi.

În ambele desene, Nicolae Iorga se bazează pe o observație realistă, manifestînd o deosebită forță de a surprinde fizionomia umană, caracteristică de asemenea și pentru arta scriitoricească a istoricului²¹.

VALERIA COSTACHEL

Nicolae Iorga în Banat (Iconografie inedită)

Despre cele patru călătorii de studii pe care le-a întreprins Nicolae Iorga în Banat s-au pronunțat, pînă acum, în deplină cunoștință de cauză regretatul istoric I. D. Suciu¹ și publicistul Alexandru Bîrșescu², relevînd interesul aparte pe care l-a manifestat genialul cărturar pentru tot ceea ce este istorie în aceste locuri. Rodul celor patru călătorii s-a concretizat în cîteva opuri rigurose întocmite, în care istoria Banatului este supusă unei minuțioase interpretări de la care pornesc toți cei care scriu despre viața politică, socială și culturală a acestei părți a țării. Pe Nicolae Iorga l-a interesat totul despre oamenii de pe aceste meleaguri. Atît viața lor materială, cît și cea spirituală. Încă din 1905, anul primei vizite, istoricul intuiește devenirea spectaculoasă a acestor oameni care i-au inspirat simpatie și încredere. Cele patru fotografii³ inedite sînt din timpul ulti-

²¹ Tudor Vianu, *Antologie N. Iorga*, București, 1979, p. 251

¹ N. Iorga și Banatul, în „Banatica” nr. 1, Reșița, 1971.

² N. Iorga călător în Banat, în „Banatica” nr. 1, Reșița, 1971.

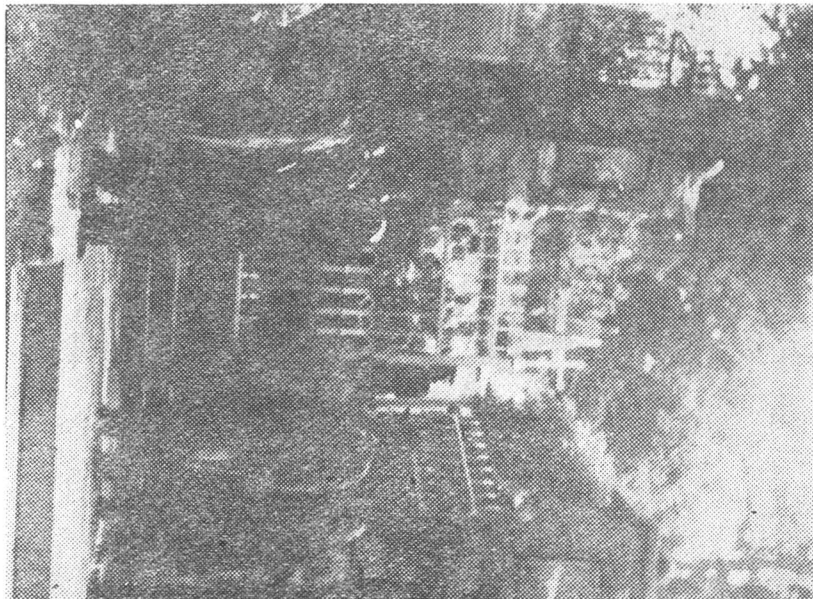
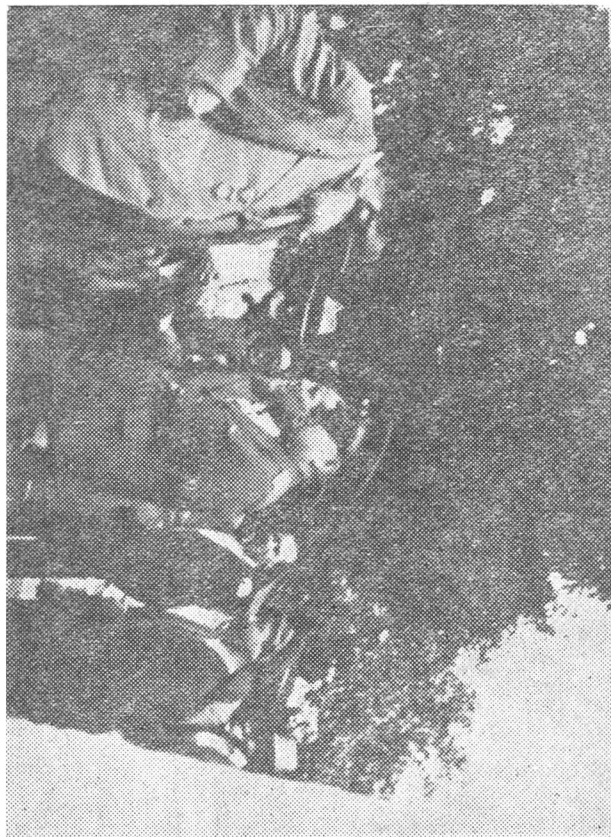
³ Originalele celor patru fotografii se păstrează în arhiva doamnei Olga Treștioreanu, fiica lui Victor Brătulescu. Îi exprimăm și pe această cale toată grațitudinea noastră.

mei călătorii, cea din vara anului 1939, cînd, însoțit de istoricul Victor Brătulescu, a vizitat Carașul⁴ cu Oravița, precum și comunele bufenești ; Ciclova, Sasca Montană, Cărbunari Stînăpări și Moldova Nouă. Cele patru secvențe ico-

nografice sînt executate în ziua de 28 august 1939, în orașul Oravița, unde Nicolae Iorga a zăbovit citva timp pentru a vizita cu atenție locurile și clădirile mai importante din localitate. Il impresionează Catedrala ortodoxă, unde descifrează inscripții și texte semnificative. Însoțit de dr. Vasile Lăzărescu, episcopul Caran-

⁴ Gh. C. Croitoru, *Profesorul Nicolae Iorga a vizitat Carașul*, în „Românul” 13, nr. 4 din 3 sept. 1939, p. 1.

sebeșului, de dr. I. Țicu, directorul ziarului „Românul” și de publicistul bănățean Sim. Sam. Moldovanu, Nicolae Iorga a rămas profund mișcat de realizările acestui „minunat colț al țării”.

După cum se poate observa din fotografiile aici reproduse, N. Iorga este atent la tot ce i se comunică. Nimic nu-i scapă, înregistrează totul.

Ne facem o plăcută datorie ca acum, când au trecut mai mult de opt luni de la dispariția sa atât de imprevizibilă, să reactualizăm chipul celui care a înscris o pagină unică în istoria neamului românesc.

Imaginile alăturate, luate cu numai un an înaintea morții sale tragice, ni-l înfățișează întocmai cum era la vârsta deplinei maturități creatoare.

Credem că nimic nu s-a scris mai emoționant și, totodată, mai exact asupra sfârșitului fatal al lui Nicolae Iorga decât scrisoarea⁵ lui Al. T. Stamatiad adresată lui Perpessicius la 25 decembrie 1940. Este un text care ar trebui citit „silabă cu silabă”.

NICOLAE SCURTU

⁵ Al. T. Stamatiad, *Perpessicius : o mărturie epistolară*, în „Manuscriptum” 2 (1971) nr. 3 [4], p. 76—77. De asemenea, cititorul este rugat să revadă și articolul Dianei Cristev *Dosarul asasinilor lui Nicolae Iorga*, în „Manuscriptum”, 2 (1971), nr. 3 [4], p. 69—75.

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Tematica colecției de documente microfilmate din arhivele R.F. Germania (II)*

ELENA MOISUC

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. Corespondența Ministerului de Externe german¹⁹ din cei doi ani de la izbucnirea conflagrației mondiale până la intrarea României în război oglindește străduința germană de a determina, la început, alăturarea României la Puterile centrale iar, după conturarea imposibilității, menținerea ei în neutralitate. Cîteva documente importante prezintă poziția română și motivația ei față de această străduință. Unul din ele, din aprilie 1915, este intitulat „Problema română expusă în întrebări și răspunsuri de către un cetățean maghiar de naționalitate română, bine informat asupra acestei probleme”. El ține să-și păstreze secret numele, dar dintr-o notă marginală reiese că e vorba de Al. Vaida. Întrebările vizau să cunoască mai de aproape cum privesc românii din Transilvania manifestațiile de stradă și de presă din România, oștile Puterilor centrale, dacă aceste manifestații pot influența atitudinea politică a factorilor de răspundere; care sînt cererile românilor din Transilvania și cum văd ei rezolvarea problemei române. Răspunsurile exprimă convingerea că numai o îmbunătățire a situației românilor din Transilvania ar putea influența opinia publică, iar aceasta, la rîndul ei, ar putea determina o schimbare în atitudinea oamenilor politici din România; revindicările române constau, în esență, în libertate deplină pentru manifestarea ființei naționale („völkische Freiheit”) și egalitate în drepturi cu toate celelalte naționalități; rezolvarea problemei române nu se poate face cu „vorbele goale” ale lui Tisza, ci sub garanția unui stat puternic, ca Germania, capabil să opună rezistență împotriva unei forțe care amenință existența națională a românilor transilvăneni, ca și a celor de dincolo de Carpați, ba chiar și a ungurilor, „altminteri, aceștia toți riscă să ajungă, din punct de vedere statal și național, niște heloți ai acelei forțe”. Cei de-al doilea document, din iulie 1915, este un raport din București, în care prințul v. Hohen-

* Vezi partea I în „Revista Arhivelor”, anul LVIII (1981), vol. XLIII, nr. 3, p. 323—336.

¹⁹ Arh. St. București, colecția Microfilme R.F.G., r. 64, c. 155—262, 299—331, 498—1036; colecția Xerografii, R.F.G. pachetele IX/1, XVII/4—8 (P.A.d.A.A., Bonn, Oesterreich Nr. 104, Bd. 15—17, Akten betr. Siebenbürgen und die Stellung der Deutschen und Rumänen in Ungarn; Rumänien Nr. 11, Nr. 2, Geheim. Akten betr. Rumänische Staatsmänner, Rumänien Nr. 17 Geheim, Bd. 1, 4 Beziehungen Rumäniens zu Oesterreich; Der Weltkrieg Nr. 2 f Nr. 2, Waffenstillstandsverhandlungen mit Rumänien; Der Weltkrieg Nr. 11 n, Bd. 1—6, 8, Unternehmungen und Aufwiegungen in Rumänien; Der Weltkrieg Nr. 14 g, Bd. 1—9, Verwaltung besetzter Gebiete in Rumänien; Der Weltkrieg Nr. 20 h, Geheim, Bd. 6—8, Die Zukunft der besetzten Gebiete, Rumänien; Rumänien, Politisches. Allgemeines. Bd. 1, Friedensverhandlungen mit Rumänien; Rumänien, Politisches Nr. 1, Bd. 12, 12 a, 13; Gr. Hauptquartier, Akten betr. Rumänien, Allgemeine Lage, Rumänien Nr. 30, Bd. 1, 5; Rumänien Nr. 30 c, Bd. 4; Deutsche Friedensdelegation Versailles, Akten betr. Balkan, Bd. 1; r. 9, c. 456—899, r. 10, c. 78—215 (B.A. Koblenz, Auswärtiges Amt, III a, R. 85/vorl. 2380, 2413, 3540, 6807); r. 13, c. 440—448, Xerografii pachet XVI/19 (B. A. Koblenz, Nachlass Schwertfeger Nr. 115, 119).

lohe redă convorbirile cu regele Ferdinand și cu primul ministru Brătianu. Scopul principal și oficial declarat al vizitei sale a fost de a smulge o aprobare pentru tranzitul de muniții spre Turcia, dar problema românilor din Transilvania a format de asemenea obiectul discuțiilor. Regele României — spunea el — se teme de „stradă”, adică de opinia publică, iar Brătianu consideră insuficiente și tirzii cele câteva concesiuni făcute de Tisza. Brătianu nu-și ascundea părerea că victoria germană se datorește lipsei de muniții a rușilor, dar își exprima opinia că acesiția vor fi ajutați de americani. Vădit îngrijorat de perspectiva pentru România a acțiunii ruse de forțare a strimtorilor, Brătianu s-ar fi pronunțat în sensul ca ar fi fost dispus să închidă ochii față de tranzitarea în secret de muniții către Turcia, „dar e greu de păstrat secretul”. Rezumind poziția premierului roman, prințul informa că acesta „vrea să navigheze abil (lavieren) mai departe, ferindu-se de a lua o hotărâre”.

Celelalte documente din această perioadă ne informează asupra mijloacelor folosite pentru atragerea factorilor politici hotărâtori și influențarea maselor populare. În septembrie 1914, Legația germană din București făcea rapoarte foarte amănunțite despre oamenii politici români, sub aspectul atitudinii lor față de Germania, subliniind însă și slăbiciunile unora dintre ei, de natură a fi exploatare în folosul german. Bănuind că guvernul român „este legat în scris de Antantă” și informat fiind și despre vânzările de grâne către englezi, plenipotențiarul german de la București, de acord cu cel austro-ungar, exercita în ianuarie 1916 presiuni asupra regelui Ferdinand pentru a-l înlocui pe Brătianu cu Maiorescu, de la care spera „o neutralitate sigură și binevoitoare”.

Agitația propagandistică germană pe teritoriul României se efectua, ocazional, prin emisari speciali, dar și în mod sistematic, prin Agenția româno-germană de informații din București. La propunerea Asociației industriașilor din Saxonia, dr. Otto v. Dungern, profesor la Universitatea din Cernăuți, întreprinde către sfârșitul anului 1914 o călătorie în țările balcanice, de pe urma căreia a rămas în arhivă un memoriu care privește și situația politică din România și agitațiile fraților Buxton, de origine engleză, în Bulgaria și România. Memoriile și corespondența — mai bogată decît ar fi meritat — dezvăluie uneltrile și încercările nereușite de a corupe cercurile române și cele bulgare, făcute de doi aventurieri și afaceriști verosi, agenții Ludwig Roselius și Paul Hildebrandt. Cel dintîi înființase la București Agenția româno-germană de informații și o filială la Brașov, condusă de sasul O. Benning, L. Roselius și agenția editau ziarul „Ziua”, pe care îl difuzau, împreună cu alte broșuri de propagandă, inclusiv în Transilvania. În colaborare cu Consulatul german din București, acaparau toate proviziile de cerneală neagră de tipar, pentru a împiedica apariția ziarelor ostile Puterilor centrale. Sub pretextul de a expune ideea unei federații a statelor europene, el sonda opiniile regelui Ferdinand și raporta despre atitudinea acestuia cu privire la relațiile româno-bulgare și agitațiile fraților Buxton pentru constituirea unui bloc balcanic. Nemulțumit că „o putere de al treilea rang” pune în joc, una împotriva alteia, două mari puteri ca Germania și Austro-Ungaria în problema cumpărării de grîne, el propune constituirea unui comitet care să preia monopolul exportului de grîne și în care românilor nu le-ar fi revenit decît rolul de a încasa comisioane în valoare de 500 fr. per vagon. „Cu acești bani” — credea Roselius — se poate influența starea de spirit din România”. Intervenea prin ministere pentru aprobări de export de grîne și petrol contra import de medicamente. Insuccesul „acțiunii” Roselius determină guvernul austro-ungar să renunțe la participarea sa bănească în sprijinul acestei acțiuni și să propună guvernului german participarea la o altă activitate de propagandă — care ar fi reclamat aproximativ 2 milioane coroane — și anume să trimită în Moldova studenți români din monarhie și refugiați din Bucovina pentru a descrie „grozăviile” comise de ruși cu ocazia ocupării Bucovinei. Lipsa de tact a lui Roselius determină și Ministerul german să se dispenseze de serviciile sale și să-i interzică de a mai călători în România și Bulgaria. În cererea de la începutul lui iunie 1915, de a i se permite să se ducă din nou în România, L. Roselius invoacă sarcinile militare date lui de Marele Stat Major german, faptul că are de primit comunicări directe din cercurile palatului, precum și grija pe care o poartă celor 50 angajați ai Biroului său din București, rămași neplătiți și „asupra cărora fuseseră făcute opt încercări de otrăvire de către agenți francezi și ruși.” Despre unul din angajați, care se ocupase în mod special de spionaj, aflăm tot din aceste documente că a fost arestat în gara Berlin, în 1919 pentru fraude în casieria Agenției. Celălalt agent, P. Hildebrandt, hălăduia pe meleagurile ospitaliere ale României încă dinainte de război, ca negustor de grîne. El făcea cozerie cu principesele la Palat, „exposé” către Ministerul de

Externe german despre evoluția exportului de grâne, rapoarte cu aprecieri personale despre „indiferentismul politic” al țaranului român, despre pasiunea politică a funcționarului ca expresie a luptei sale pentru existență și despre partidele politice române, care nu sînt diferențiate „ca la noi, prin Weltanschauung” (concepție politico-socială și economică), ci simple mijloace de satisfacere a unor ambiții politice sau a unor avantaje economice. El îi îndemna pe moșierii români să profite de conjunctura prețului la grîne și să exercite presiuni asupra guvernului pentru a lărgi exportul spre Germania.

Totodată se mai ocupa cu tranzitul clandestin prin România spre Turcia de avioane demontate, sub eticheta de unelte agricole, pînă cînd, descoperit de o amică a sa franțuzoaică, autoritățile române rețin piesele de avion, lăsînd să treacă mai departe doar pe cele agricole. În 1919, firma Hildebrandt din Hamburg se afla în proces cu fîscul, cu care ocazie aflăm că Ministerul de Interne german îi dăduse bani pentru a cumpăra cereale din România, dar și alte sarcini politice. O. Benning desfășura și el o activitate stăruitoare în Transilvania: difuza zilnic 2.000 ziare și imprimate întreținea relații cu unele personalități române, cerea audiențe și sprijin lui Tisza, se amesteca în alegerea mitropolitului de la Sibiu, pînă cînd a devenit și el inoprtun pentru politica lui Tisza.

Documentele ne informează apoi despre represaliile care, după respingerea trupelor române de pe pămîntul transilvan, urmau să se aplice românilor, considerați „trădători” fiindcă îndrăzniseră să-și manifeste entuziasmul la sosirea ostașilor români. Nici sașii nu erau priviți cu ochi mai buni de autoritățile maghiare „supărate pe ei, fiindcă nu s-au maghiarizat încă”. Rapoartele consulului german pentru Ungaria, din 1917, relatează măsurile guvernului maghiar împotriva românilor.

Administrația militară germană a unei părți din teritoriul român a lăsat și ea urme în arhivă. Documentele arată numărul mic de persoane arestate, fiindcă liberalii și taksistii de vază s-au refugiat în „Moldova”, categoriile de oameni ce urmau să fie arestate, comportamentul și atitudinea populației. Rapoartele observau că „...numai din motive raționale oamenii politici rămași sub ocupație n-au aderat la războiul împotriva Puterilor centrale. Nu trebuie însă uitat că acești oameni politici — cum este și firesc — rămîn în fond români, care merg cu noi numai atît de departe cît cer interesele țării lor și situația de constrîngere a ocupației. Ei vor coopera atîta timp cît nu vor fi lezate interesele vitale ale țării lor. Influența acestor oameni politici asupra maselor de intelectuali și țărani nu va fi atît de mare încît să determine simpatia pentru Germania sau o intervenție activă în război. A-i solicita pentru război în interesul nostru — cum a fost posibil în Polonia — este exclus în România”.

Documentele privind situația din Moldova sînt, firește, mai puține și indirecte. În noiembrie 1917, Legația Elveției raporta de la Iași despre situația tragică a României după ieșirea din luptă a aliatului ei, opinînd că nu poate fi vorba de o evacuare a armatei române în Rusia. Din Amsterdam se transmitea comunicarea că guvernul român se consultă cu Antanta asupra atitudinii ce trebuie luată în situația în care guvernul rus încheie pace cu Puterile centrale. În legătură cu știrea că o misiune militară română fusese trimisă în Franța se propunea subsecretariatului de stat german arestarea membrilor acesteia la întoarcerea prin Suedia și ciștigarea lor pentru „scopurile dorite de noi”.

Documentele tratatelor de pace cu România ne introduc în culisele acestor negocieri. Unul din documente rezumă evenimentele începînd de la armistițiul pînă la pacea preliminară (5 decembrie 1917 — 5 martie 1918). Încheierea la 5 decembrie 1917 a armistițiului cerut de generalul Scerbacev, comandantul frontului ruso-român, ca și negocierile concomitente de la Brest-Litovsk pentru un armistițiu pe întreg frontul de Răsărit au adus trupele române în situația de a încheia și ele la 9 decembrie un armistițiu provizoriu care le-a fost confirmat în scris numai după ce, la 15 decembrie, s-a încheiat armistițiul de la Brest-Litovsk. Intervalul de timp pînă la 2 martie, termenul expirării armistițiului cu românii, a permis unele intervenții diplomatice în speranța îmbunătățirii condițiilor de pace, dar a scos la suprafață situația de constrîngere în care se afla armata germană și în special disensiunile între Puterile centrale. Situația militară reclama aducerea urgentă a trupelor din răsărit pe frontul de vest; de altfel generalul Ludendorff cerea, încă de la 24 ianuarie, să se dea României ultimatum pentru a o sili să ceară pace; el considera că bazele convenției de armistițiu de la Focșani nu mai sînt valabile odată cu retragerea trupelor ruse din Moldova și ruperea relațiilor dintre guvernul român și cel rus. Kühlmann, informat „confidențial” de Czernin că regele României se adresase împăratului

Carol, ar fi vrut să mai aștepte cu ultimatumul. Generalul Ludendorff însă insistă, căci „negocierile nu pot suferi de pe urma faptului că Austro-Ungaria, în spatele nostru, intră în legătură cu inamicii noștri“. Este nevoit totuși să cedeze față de opoziția categorică a Comandamentului superior austro-ungar de a participa la reluarea ostilităților împotriva României. La 4 februarie, Kühlmann, Bussche, Czernin și Ludendorff stabilesc împreună, la Berlin, bazele pentru condițiile de pace și cer guvernului român să se pronunțe în termen de 4 zile dacă acceptă aceste baze. Demisia cabinetului Brătianu și alcătuirea unui nou guvern aduc o aminare a răspunsului, în ciuda presiunii care se făcea. Abia la 13 februarie sosește o delegație română de la Iași la București, pentru a comunica direct lui Mackensen răspunsul, dar mai „probabil pentru a lua legătura cu Marghiloman“. Negocierile au fost astfel amânate pînă la 24 februarie 1918, cînd noul premier român, generalul Averescu, se prezintă la Buftea, declarînd partenerilor săi, Kühlmann și Czernin, că România nu se consideră învinsă ci a ajuns într-o situație grea prin prăbușirea aliatului ei. De aceea nu poate semna decît o pace onorabilă ceea ce înseamnă: păstrarea unui statu-quo teritorial. Czernin s-a oferit să ducă personal regelui Ferdinand mesajul împăratului Carol, în care se enunța amenințarea că neacceptarea condițiilor de pace pune în joc dinastia română. Problema dinastiei formează obiectul multor documente, unii oameni politici români, ca P. Carp, Al. Beldiman ș.a. ba chiar și membri ai casei de Hohenzollern fiind pentru înlăturarea regelui Ferdinand, în timp ce Mackensen, șeful Marelui Stat Major al armatei germane, stăruia pe lângă împărat pentru menținerea lui.

La întrevvedereea din 27 februarie de la Răcăciuni, regele Ferdinand a declarat lui Czernin că sînt foarte dure condițiile. Acordîndu-i 48 ore pentru răspuns, Czernin a amenințat că, dacă nu sînt acceptate condițiile ca bază de negocieri, războiul va continua și „România va înceta de a exista în 4 săptămîni“. Totodată documentele sînt în evidență deosebirile dintre atitudinile celor doi împărați față de România, socotite modeste de cuceririle politice germano-austro-ungare, „de teamă că o creștere a teritoriului în dauna României înseamnă și un spor de populație română, ceea ce nu este de dorit“. Carol al Austro-Ungariei dorea ca după încheierea păcii să se alcătuiască un guvern român „sub influența noastră“ iar Wilhelm al II-lea voia ca „sacrificiile impuse Germaniei“ în raport cu atitudinea României „să-și găsească expresia în tratatul de pace“.

În aceste condiții, la 5 martie este semnat tratatul de pace preliminară, iar la 7 mai protocolul secret privind aplicarea unor clauze. Ambele documente, în copie, împreună cu protocoalele din 6 și 8 martie 1918 ale comisiei de negociere a păcii se află în această colecție. De asemenea găsim aici o descriere — în scop publicitar a cadrului în care a avut loc evenimentul, a palatelor Cotroceni și Buftea, precum și o prezentare a diplomaților care au participat la Conferința păcii, eveniment care pentru partea adversă era „de importanță istoricmondială“, iar pentru noi unul din cele mai dureroase momente ale istoriei naționale.

Cîteva rapoarte din aprilie 1918 relatează despre modul cum s-a aplicat principiul autodeterminării naționale în Basarabia, escule pe care l-a avut în țară, iar documentele din octombrie și noiembrie 1918 privesc insistențele germane de a obține ratificarea păcii cu România, bunăvoința de a modifica dispozițiile tratatului în sensul dorit de români, de a recunoaște românii aspirațiile naționale „îndreptățite“ în Transilvania, cerînd în schimb să nu li se pună piedici la retragerea trupelor prin Transilvania.

Situația din Transilvania din ultimele luni ale anului 1918 și din cursul anului 1919 formează obiectul unor telegrame și rapoarte. Ele schițează starea de efervescență care a cuprins toate naționalitățile din cadrul Ungariei, în perspectiva aplicării dreptului la autodeterminare al popoarelor, pozițiile adoptate de reprezentanții politici ai tuturor popoarelor din Imperiul Austro-Ungar în timpul negocierilor cu reprezentanții guvernului maghiar și cu Jász Oskár, ministrul naționalităților. Sașii și șvabii din Banat ridicau și ei propriile revendicări față de Ungaria. N-au lipsit nici divergențe între naționalități, cum au fost cele dintre sîrbi și croați, ba chiar și în cadrul aceleiași naționalități, de exemplu între consiliul popular germano-ungar condus de Jakob Bleyer și consiliul popular al germanilor din Ungaria, condus de Rudolf Brandsch. Mai multe documente relevă faptul că guvernul ungar, în speranța de a păstra integritatea teritorială pe care o dorea, lua măsuri pentru readucerea din străinătate a trupelor și asigurarea graniței spre România, făcea promisiuni de a acorda drepturi largi tuturor naționalităților, făurea fel de fel de proiecte de federalizare, căuta să

influențe pe români și germani și să-i cîștige cel puțin pentru o autonomie a Transilvaniei și Banatului. În conținutul lor se remarcă agitația, apreciată a fi atît de puternică încît exista teama de un război civil.

Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia de la 1 decembrie 1918, care a exprimat voința întregului popor român de unire a Transilvaniei cu România, a pus capăt tuturor frământărilor. Fostul consul german la Brașov subliniază caracterul impozant al acestei Adunări și importanța ei — ca expresie a dreptului la autodeterminare a poporului, — pentru Conferința păcii de la Paris. El considera că decizia de la Medias, de la începutul lui ianuarie 1919, pe care au luat-o sașii este „un act de înțelepciune politică”. Toți germanii din România Mare vor fi acum la un loc”. El arată apoi că sașii au avut de suferit sub șovinismul ungar, au purtat lupte crîncene, sub conducerea lui Lutz Korody și R. Brandsch, acesta din urmă fiind nevoit să fugă în Germania în urma unei condamnări pronunțate în Ungaria. El conchide că „prăbușirea Ungariei și încorporarea Transilvaniei la România a eliberat pe sași de toate lanțurile maghiare”. Interesant este și memoriul lui Johann Röser, conducător al șvabilor din Banat. „Prieten de suferință cu Al. Vaida, I. Maniu, V. Goldiș, R. Brandsch, în vremea cînd erau prizoniți de unguri”, el a fost nevoit să părăsească Budapesta — unde își avea sediul organizația „Agricola” al cărei conducător era — deoarece se pronunțase pentru unirea întregului Banat cu România Mare. „Nouă ne merge în Banat, din punct de vedere național, cu mult mai bine decît sub stăpînire maghiară”, spune el, avertizînd totodată „să nu se creadă ce spun ungarilor despre germanii din Banat și Transilvania, sînt informații false răspîndite de politicieni unguri care vor să slăbească România și poziția ei politică și să recîștige Banatul și Transilvania. Șvabii vor să-și păstreze patria și să rămînă din punct de vedere etnic ceea ce sînt, adică germani”. Găsim aici de asemenea un raport al lui R. Brandsch — căruia documentele îi atribuie rolul de a fi creat o veritabilă mișcare în sprijinul unirii Transilvaniei cu România — despre situația tuturor germanilor din fosta Ungarie (iunie 1919). Sînt în această colecție „Considerațiile cu privire la relațiile ungaro-române” scrise de A. Breckener și memoriul lui Fritz Jickeli și R. Brandsch în care se pleda pentru o colaborare economică între Germania și România Mare (iunie 1919).

Nu lipsesc din această grupă de documente nici cîteva informații despre situația din Ungaria sub guvernul sfaturilor, despre situația politică din România și alegerile parlamentare din 1919, precum și despre dificultățile economice prin care trecea statul român atunci.

De asemenea, ca urmare a cercetărilor, s-au adus copii și de pe alte categorii de izvoare : periodice și multe alte publicații²⁰.

Ecoul operațiunilor militare și al evenimentelor politice din România se găsește în articole din „Kölnische Zeitung” (1 aug. 1914—20 nov. 1918), „Vossische Zeitung” (22 iul. 1916—29 iul. 1917), în extrase din revista hebdomadară „Die Zukunft” (1914—1920) editată la Berlin și redactată aproape în întregime de cunoscutul publicist Maximilian Harden (Witkowski), cu comentarii ironice despre evenimentele politice la ordinea zilei și oamenii politici germani contemporani. Bazat pe informații din presa internațională și mai ales pe cunoașterea arhivelor diplomatice, el prezintă, printre altele, și situația politică din România, făcînd incursiuni în istorie, în special în istoria relațiilor româno-ruse și româno-ungare. În general, publicistul german critică Administrația militară germană din România.

Sub titlul *Luptele Corpului Morgen de la Cîmpulung pînă la Focșani. Participarea Armatei a 9-a la lupta de pe Argeș și importanța ei strategică* a apărut o broșură la Stuttgart-Berlin în 1917. În manuscrisul care a stat la baza acestei broșuri cu valoare propagandistică, se află însemnările generalului locotenent Curt v. Morgen, comandantul Corpului I Rezervă, despre însemnătatea petrolului românesc pentru purtarea războiului și ale unui comandant ungar despre dificultatea de a lupta în sectorul de front transilvan cu trupele, în bună parte române, subordonate lui, „căci acolo se află multe sate române”.

Informăm cititorul că în colecția prezentată se află copii de pe publicațiile *Campaniile în Răsărit : Jurnale de război*, vol. 8 : *Luptele din Curlanda*,

²⁰ Ibidem, r. 76, c. 3—41, 47—60 (Staatsarchiv Düsseldorf, Hauptarchiv. Abt. IV, R.W.Z. : Regierung Düsseldorf, Entwicklung der Umwälzung, vol. 2, 1919, No. 15975) ; r. 56, c. 1—247 (B. A. Koblenz, Kleine Erwerbungen 101 F—FC 401 N) : r. 59, c. 271—494, 588—605 și r. 60, c. 1—31, 49—140 (Militärarchiv Freiburg, N 120/9, 11—13 ; Nachlass Müche N 135/6, 14 ; Nachlass Curt v. Morgen, N 227/6, 37 ; Nachlass Mackensen, N 440/4).

Transilvania, România (6.X.1916—14.II.1917); vol. 10: *Luptele din România pînă la încheierea armistițiului* (23.IX.1917—9.XII.1917); vol. 11: *Luptele din România* (11.XII.1917—14.I.1918); vol. 12: *Luptele din România, de la Sedan și din Ucraina* (15.I.1918—13.III.1918) și manuscrisele, greu lizibile, scrise cu creionul, cuprinzînd jurnalele de război ale maiorului genist Jarosch, care au stat la baza publicațiilor amintite mai sus. De asemenea, pot fi cercetate imprimatul *Campania în România a Diviziei 216 Infanterie* cuprinzînd opiniile lui v. Hake, maior adjutant din Divizia 216 Infanterie, prezentate la 14 aprilie 1917 în fața prințului Friedrich Christian, duce de Saxonia, manuscrisul *Amintiri din război* (*Caiet 4*) ale maiorului v. Henning în care povestește despre activitatea sa militară în perioada decembrie 1916 — decembrie 1917 cînd a avut de rezolvat probleme de transport pe Dunăre, de asigurat aprovizionarea unităților germane din București sau cînd a participat la luptele din Macedonia sirbească și la cele de la Meletta de la Nord de Bolzano, precum și manuscrisul *România. Situația politică în secolul al XX-lea* de Ludwig Mücke, secretar al poștei de campanie, o elaborare naivă pe bază de informații din ziare, lectura a două-trei cărți și amintiri personale ca participant la campania din România în primul război mondial. Manuscrisul are un adaos despre evoluția evenimentelor din România în anul 1940 și cupuri din ziare, fotografii și o colecție de ștampile ale poștei de campanie.

PERIOADA DINTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE. Dintre evenimentele politice interne din România, care au urmat îndată după război, două formează obiectul rapoartelor Legației germane din București²¹: reforma agrară din 1921 și mișcările muncitorești din anii 1922—1933. Reforma agrară este privită din punctul de vedere al consecințelor pentru populația germană din România cit și pentru producția agricolă în general. Mișcarea pentru creșterea salariilor (1922), greva muncitorilor din Timișoara și a funcționarilor — în special din justiție și finanțe — din București (1923), conflictele de muncă din 1926, greva de la Lupeni din 1929, grevele din Banat din anul 1930, precum și grevele muncitorești din București, Cluj, Ploiești din cursul anului 1933 sînt relateate de consulul german din Timișoara.

Problema despăgubirilor de război a constituit o preocupare importantă a tuturor țărilor beligerante. Documentele²² provenite de la Comisia germană pentru despăgubiri de război cuprind situații din 1917—1922 referitoare la terenurile petrolifere ale Societății româno-americane, inventarul sondelor și materialelor, contracte și bilanțuri, o recapitulare generală a pagubelor de război suferite de România, prezentată Comisiei de reparații, contractul între comandantul armatei germane de ocupație din România și filiala din București a Societății de arendare a terenurilor petrolifere; declarații ale delegației germane la Comisia de reparații, cu privire la pagubele de război.

Eforturile de redresare a economiei românești de după război și de normalizare a relațiilor cu Germania sînt oglindite în documente²³ care tratează negocierile româno-germane în probleme financiare și comerciale: împrumuturile la bănci germane, acordarea de credite pentru produse industriale germane și în mod special pentru germanii din Basarabia; reevaluarea unor capitaluri și plata dobînzilor către creditorii germani de dinainte de război; convențiile comerciale din 1930 și 1939; tarifele vamale, tarifele pentru patentarii germani; acordul privind actele legalizate; acordul pentru evitarea dublei impuneri în domeniul impozitelor directe; convenția privind traficul aerian etc.

Politica externă a României, orientată spre menținerea suveranității naționale și a integrității teritoriale, a determinat luarea de poziție și participarea activă la numeroase acțiuni care vizau apărarea statu-quo-ului teritorial înscris

²¹ Ibidem, r. 65, c. 233—326 (B. A. Koblenz, Auswärtiges Amt, Abt. II b, Sozialpolitik 3 și 10, Bd. 1 Rumänien).

²² Ibidem, r. 10, c. 648—853 (B. A. Koblenz, Reichsentschädigungskommission, R. 38/265, 300, 332)

²³ Ibidem, r. 9, c. 1—150, 169—186, 327—332; r. 10, c. 490—494, r. 12, c. 458—480, 504—547; r. 45, c. 1—7; r. 49, c. 473—494; r. 57, c. 210—233 (B.A. Koblenz, Reichskanzlei R 43 I/129, 1113, 1367, 1419, 1430; R 43/II/306 a, 1485, 1486 b; Reichsfinanzministerium, R 2/263; Reichsjustizministerium R 22/3152, Kaiserliches Patent-Amt, R 131/1273; Reichsführer SS, NS 6/208; Reichswirtschaftsministerium, R 7/4696; Nachlass Saemisch, R 2/162, vol. 1, Nachlass Dietrich, R 2/1327 vol. 1).

în documentele germane²⁴. Astfel menționăm tratatul de garanție româno-polon și convenția militară româno-polonă din 1926, negocierile economice româno-polone din 1929, vizita ministrului turc la București în problema pactului balcanic (1934), străduințele lui N. Titulescu pentru un tratat de alianță cu U.R.S.S. și pentru recunoașterea graniței de răsărit a țării (1935), oferta lui N. Titulescu de a mijloci între Franța și Germania (1935), vizita lui I. G. Duca în Italia atitudinea în problema trecerii prin România a ajutoarelor militare sovietice pentru Cehoslovacia (1938), vizita ministrului polon Beck la București ș.a.m.d.

Același imperativ al politicii externe de păstrare a integrității teritoriale a determinat și unele acțiuni de apropiere față de Germania²⁵ atunci când situația internațională s-a complicat sau sistemul alianțelor tradiționale n-a mai putut oferi garanții. Apar cu acest prilej opiniile exprimate de regele Carol al II-lea, Hitler și Ribbentrop în legătură cu politica revizionistă a Ungariei hortyste, cu mijloacele financiare pe care le aveau la îndemână cercurile extremiste legionare conduse de Codreanu și relațiile economice româno-germane.

Amestecul Germaniei în politica internă a României și contactele cu personalități și mișcări române sînt documentate în numeroase mărturii²⁶ din această colecție. Două rapoarte ale Secției de politică externă din cadrul Partidului Național Socialist din 1935 și 1943, semnate de A. Rosenberg, arată că această secție, înființată în aprilie 1933, a intrat în legătură cu grupele din țările europene „care înclinau spre național-socialism și combăteau bolșevismul”. În România, secția a luat contact cu gruparea politică condusă de A. C. Cuza, cu colonelul în rezervă Ștefan Tătărașcu care primea în anul 1934 suma de 500 000 lei oferită „ca despăgubire” lui de I. G. Farben, iar în anii 1938—1940 cu alte elemente profasciste care doreau instaurarea unui regim legionar în România. Procesul Codreanu formează obiectul unui număr mai mare de documente provenite de la Ministerul de Externe german. La 17 mai 1938, Legația din București raporta că se intenționează folosirea la proces — ca dovadă a relațiilor cu puteri străine a unui concept de scrisoare expediată în 1935 de Codreanu către Hitler, prin intermediul Legației germane, dar că ministrul de interne român a promis că Germania nu va fi implicată în proces. „Garda încearcă să mă cîștige pe mine (Fabricius) și pe plenipotențiarul italian, pentru a interveni în proces, eu însă păstrez rezervă”. În ciuda acestei afirmații, la 20 mai 1938, Fabricius adresa lui Weizsäcker o scrisoare particulară, cerînd să exercite, prin prințul Friedrich v. Hohenzollern, influență asupra regelui Carol spre a nu nimici Garda de Fier care „din punct de vedere ideologic este cea mai aproape de noi” și ale cărei idealuri sînt conservatoare pentru stat; „prin propaganda acestuia, a fost împiedicată alianța cu U.R.S.S. încercată de Titulescu”, acesta fiind îndepărtat din funcție la 29 august 1938. Din răspunsul lui Weizsäcker reiese că acesta nu numai că „nu poate” interveni în sprijinul lui Codreanu, dar dă instrucțiuni ca nici plenipotențiarul german să nu facă vreun „demers formal” pentru a respinge afirmația că Germania a întreținut relații cu Codreanu, ci să atragă numai ocazional atenția forurilor române că afirmația este „născocită”. Procesul încheiat la 27 mai cu condamnarea lui Codreanu la 10 ani muncă silnică și apoi

²⁴ Ibidem, colecția Xerografii pachetul XVII/7 (P.A.d.A.A., Bonn, Geheimakten 66/6 — 11 Rumänien); r. 43, c. 49—53 (Militärarchiv Freiburg, Reichswehrministerium, Balkanpakt, RW 5/v); r. 13, c. 63—73; r. 48, c. 226 (B. A., Koblenz, Adjutantur des Führers, NS 10/58, Z. Sg. — cotă dubioasă n.a. — 133/167); r. 63, c. 149—215 (Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945, Aus dem Archiv des Deutschen Auswärtigen Amtes, Seria D (1937—1945), Bd. 1—5, Imprimerie Nationale, Baden-Baden, 1950—1953, (citată în continuare A. dt. A. Pol. D., Bd...) Bd. 2, Dok 137, 141, 142, 205, 236, 241, 258, 262, 267, 361, 363, 434, 462, 538, 546, 609, 650; Bd. 3, Dok. 78, 81).

²⁵ Ibidem, r. 48, c. 229, 235—243 (B. A., Koblenz, Z. Sg. 133/167); r. 63, c. 219—246 (A. dt. A. Pol. D. Bd. 3, Dok. 157, 170, 179, 227, 228, 237, 239, 254, 257); r. 9, c. 290—326 (B. A., Koblenz, Reichskanzlei, R 43 II/1486 a); vezi și r. 13, c. 73—128 (P. A., Koblenz, N. S. 10/62, Bd. 5, N. S. 10/89, Bd. 2 N. S. 10/214)

²⁶ Ibidem, r. 63, c. 363—372 (Internationaler Militärgerichtshof, Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher, Bd. XXV, Beweis-Urkunden 001 Ps.-400 Ps., Nürnberg, D V a 6, Dok. 003-Ps. și Dok. 007-Ps); r. 48, c. 215—220, 229, 233—234; r. 9, c. 169—186 (B. A., Koblenz, Z. Sg. 133/167; Reichskanzlei R 43 II/1485); r. 13, c. 33—54, 129—136 (Reichskanzlei Rosenberg, N. S. 8/143, 217, N. S. 10/17, 18, Bd. 2, 3; Adjutantur des Führers, N. S. 10/360); r. 63, c. 228—233, 245—247 (A. dt. A. Pol. D. Bd. 2, Dok. 164, Bd. 3, Dok. 203, 204, 207, 208, 260, 261).

moartea acestuia la 30 noiembrie, la numai cîteva zile după vizita regelui Carol la Hitler, dezlănțuirea atacurilor naziste împotriva regelui și quasi-întreruperea relațiilor diplomatice prin plecarea lui Fabricius în Germania, îngrijorează guvernul român. Plenipotențiarul român Comnen, care se întorsese și el în țară, intervine la 4 decembrie pe lângă secretarul Legației, Klugkist, atrăgînd atenția că „atacurile presei germane confirmă supoziția că Garda a fost sprijinită de Germania și semnifică amestec în treburile interne”.

Documentele arată că, în ianuarie 1939, ministrul de externe Gafencu se străduiește pentru aplanarea tensiunii. El dă explicații însărcinatului cu afaceri al Legației din București, iar mai apoi plenipotențiarului însuși că măsurile luate la 30 noiembrie 1938 au fost o reacție față de actele de teroare promovate de legionari.

Vizita lui George Brătianu — aprobată de rege — făcută la începutul lunii februarie 1939 lui Göring avea ca scop o încercare de a îndepărta diferendul cu Germania.

Un raport confidențial nesemnat — scris probabil de atașatul de presă și propagandă de la Legația germană — consemna în decembrie 1938 că „deși regele n-a venit bucuros în vizită în Germania, România este și rămîne nevoită să se orienteze spre noi, în urma insuccesului regelui Carol la Londra de a obține sprijin economic”.

Trei documente²⁷ importante din această perioadă oglindesc politica economică a României care, sub presiunea evenimentelor internaționale, va fi orientată din ce în ce mai mult spre Germania. În raportul său din 13 decembrie 1937 despre negocierile economice privind schimbul de mărfuri și plăți pe anul 1938, directorul ministerial Wohltat atrăgea atenția asupra tendinței Băncii Naționale române, încă de la începutul anului 1937, de a îndrepta comerțul român spre alte țări decît Germania. „Guvernul român a aprobat cu greu o creștere a planului de import-export cu 1/3 față de cel de anul trecut”. Nota lui Clodius din 13 decembrie 1938 remarca o schimbare petrecută în România: s-a impus convingerea unei „caecare” cooperări cu Germania, determinată — după părerea sa — de creșterea puterii Germaniei în 1938 și de faptul că numai Germania putea oferi o protecție eficientă contra adversarilor României. „Nu simpatia față de Germania” — constată el — „ci considerații de politică realistă sau chiar frica” au operat în sensul unei schimbări. Astfel că, în ciuda opoziției lui Constantinescu, ministru al economiei și președinte al Băncii de Stat, acordul încheiat ține seama de interesele germane: comerțul cu România se va ridica la 250 mil. RM (=10 miliarde lei), adică participarea Germaniei la comerțul exterior al României se ridică de la 28% (anul anterior) la 45%; Germania va primi produse petroliere pentru 60—65 mil. RM, ceea ce corespunde aproximativ nevoii sale. România urma să livreze 500 000 tone nutrețuri. Cursul mărciilor a fost ridicat de la 38/39 lei la 40,5/41,5 lei pentru 1 RM. În februarie 1939, pentru ameliorarea relațiilor destul de încordate cu Germania nazistă, regele împreună cu miniștrii de resort își manifestă intenția unei colaborări economice, care mergea de la cultivarea fasolei soia, construirea de șosele și canaluri, cercetarea bogățiilor subsolului pînă la industria petrolului și industria înarmării etc. În nota adresată lui Wohltat, Clodius se arată foarte sceptic față de acest program, considerîndu-l menit a rămîne în sfera „cuvintelor frumoase” dar îl sfătuiește totuși să fie abordată problema unei cooperări economice cu Germania.

O documentație bogată din anii 1931—1939²⁸ ne permite să urmărim în amănunt disensiunile din cadrul populației germane din România, provocate de amestecul forurilor național-socialiste din Germania. Un consilier din Ministerul de Externe german, care a avut în 1937 sarcina de a cerceta neînțelegerile din cadrul populației germane, consemnează propria-i constatare pe care însă o atribuie românilor: „românii spun că național-socialismul a reușit să realizeze ceea ce pînă acum nu s-a reușit niciodată în istoria germanilor din România, anume să scindeze comunitatea acestora”. Într-o scrisoare din 1933, Rudolf Hess recomanda lui Fritz Fabricius, șeful organizației NSDR (Mișcarea național socialistă a germanilor din România) să evite denumiri și forme care trădează legătura cu forurile de stat și de partid din Germania, să evite confruntările pur

²⁷ Ibidem, r. 63, c. 174—176, 248—249, 263—264 (A. dt. A. Pol. D., Bd. 3, Dok. 154, 264, 294).

²⁸ Ibidem, r. 48, c. 69—210, 221—227 (B. A. Koblenz, Z. Sg. cotă dubioasă — n.a. — 133/102, 103, 167); vezi și r. 9, c. 187—289 (B. A. Koblenz Reichskanzlei, R 43 II/1486); r. 13, c. 137—140 (B. A. Koblenz, Adjutantur des Führers, N. S. 10/400).

personale ale setei de putere și să promoveze o pătrundere pașnică a „forțelor innoitoare” în rîndurile populației săsești. Programul NSDR din 1933 cuprindea: drept electoral nelimitat, alegerea directă — nu prin intermediul comitetelor județene — a Consiliului de conducere, obligativitatea Serviciului muncii pentru tineret eliberarea băncilor de „excrescențe capitaliste” și o presă cu adevărat „völkisch”. Consulul german din Timișoara, referindu-se la mișcarea nazistă din Banat, arată în 1933 că acestea are în mîinile sale organizația „Wandervogel”, Serviciul muncii și administrarea burselor, dar vrea să cucerească întreaga putere politică, punînd mina și pe Asociația bancară, pe instituțiile de învățămînt (Banatia), pe cooperative și edituri.

Reacția împotriva organizației naziste a fost promptă și dirză. Biserica evanghelică, prin conducătorul ei, a luat în mod public atitudine încă din 1931 împotriva național-socialismului în general, arătînd incompatibilitatea acestuia cu creștinismul. Alături de el, toți conducătorii politici, reprezentanții ai maselor populației germane din România, au luat poziție nu numai în confruntările interne, ci și înaintea forurilor din Reich. Conflictul izbucnit între NSDR (mai apoi N.E.D.R.) și vechii conducători a luat forme deosebit de ascuțite în Banat. Conducerea organizației național-socialiste din Banat (NSDB) a cerut în 1933 unui ministru din München să intervină pentru înlăturarea unor profesori din Institutul de învățămînt „Banatia” și să exercite de la Berlin presiune pentru ca în acest institut să se lucreze în spirit național-socialist; a cerut totodată ca Centrul catolic din Germania să nu mai trimită în Banat profesori și diaconi antinaziști „din Austria lui Dolfuss”, iar căminul pentru studenți din Münster să nu mai facă din studenții bănățeni niște inamici ai național-socialismului. Atitudinea organizației naziste din Banat, ca și a aceleia similare din Transilvania împotriva vechilor conducători politici și clericali îl îngrijorează chiar și pe consulul german din Timișoara, care vedea pericolul scindării comunității germane și al unui conflict cu guvernul român. Ministerul de Externe german trimite în 1933 pe Fricke, pentru a aplană conflictul din cadrul populației germane. După luni de negocieri nu se ajunge decît la contacte slabe, antagonismul lăuntric între „bătrîni” și tinerii dornici de „înnoire” național-socialistă persistînd mai departe. Iar Fricke lasă în urma sa avertizarea adresată episcopului Glondys că „s-ar putea să i se micșoreze subvențiile din Reich pentru biserică”, în caz că nu renunță la manifestul pe care intenționa să-l publice. La sfîrșitul lunii mai 1934, Ministerul de Externe convoacă la Berlin pe dr. H. O. Roth și pe dr. Kaspar Muth, iar mai apoi, separat, pe reprezentanții NEDR, spre a discuta în legătură cu șvabii din Banat, în prezența consulului german din Timișoara. În timp ce acesta din urmă făcea caz de „neutralitatea” pe care a păstrat-o în conflictul din cadrul comunității germane, Roth și Muth făceau dovada amestecului Reich-ului în treburile lăuntrice ale șvabilor, prin sprijinirea organizației NEDR cu sume de bani importante și prin îndepărtarea unor persoane din conducerea Asociației bancare bănățene.

O serie de documente din anul 1934 reflectă continuarea amestecului Germaniei naziste în treburile interne ale statului român și șantajul hitlerist față de măsurile luate de autoritățile române pentru dizolvarea organizațiilor NEDR. Naziștii socoteau că românii comit „aproape o sinucidere” sprijinindu-i pe germanii loiali României și potrivnic fascismului. „Apărarea statului român împotriva unei înfrîngerii la un eventual plebiscit privind apartenența Banatului la Ungaria sau România va fi eficace numai în măsura în care acesta garantează libertatea pentru naziștii din Banat”.

Monitorul Oficial din 11 iulie 1934 anunță dizolvarea organizației NEDR, cu motivația că a lucrat cu mijloace nelegale și a provocat conflicte cu populația pașnică și cu autoritățile de stat. Cu toate acestea, trimiterea de fonduri bănești din Germania continuă și după aceea. Sursăle acestor subvenții erau deopotrivă autoritățile guvernamentale hitleriste, Federația pentru germanii din străinătate (VDA) și partidul național-socialist. Fabricius intră într-o legătură încă mult mai strînsă cu partidul național-socialist din Germania, declarînd Legației germane din București că subordonează direct Reich-ului organizația sa și așteaptă instrucțiuni de la Legație; a cerut totodată să fie recunoscut numai el ca Führer. În iulie 1935, Federația pentru germanii din străinătate cu centrul la Berlin raporta Ministerului de Externe german că „mișcarea de reînnoire” n-a reușit să cucerească locuri în consiliile comunale din Banat și Bucovina, că Fabricius a ordonat înființarea în aceste provincii a unui partid german (Deutsche Volkspartei), și a pus pe doi președinți de consilii comunale să convoace gremiul conducător al Uniunii germanilor din România. Întrunit la București, la 29 iunie 1935, acest gremiu a înlăturat pe vechiul conducător al uniunii, K. Muth, insta-

lîndu-se în locul său Fritz Fabricius, fost ofițer în armata cezaro-crăiască și care își atribuia „meritul” de a fi național-socialist încă din 1921. Legația germană consideră această zi ca „o victorie a național-socialismului în rîndul germanilor din România” dar adaugă : „din nefericire, Fabricius este strimtorat de apetitul dictatorial al lui Gust”. Waldemar Gust și Minnich reușiseră să se aleagă vice-președinți și să preia efectiv conducerea uniunii, cele două voturi ale lor constituind o majoritate care punea permanent pe Fabricius în minoritate. Lupta, mutată acum în rîndul național-socialiștilor, unii împotriva altora, ia forme groțesti, reclamații, denunțuri, intrigi pe lîngă forurile hitleriste ale Germaniei ca și pe lîngă cele române, anchete ordonate de la Berlin, ceea ce determină pe președintele VDA să consemneze în istoricul mișcării național-socialiste a germanilor din România că „și aceștia și-au avut puciul Rôhm al lor”.

În 1936 se decide să se țină un plebiscit, care să clarifice raportul de forțe între grupa Fabricius și grupa Bonfert. Potrivit relatării plenipotențiarului german, Bonfert, temîndu-se de rezultatul plebiscitului, alarmează poliția și presa română, determinînd o interdicere a plebiscitului. Constituția țării — motiva ministrul de justiție român — nu permite ca o minoritate să se organizeze ca un stat în stat și să prescrie alegeri generale în forma unui plebiscit, ci numai alegeri locale, pe comune și județe, rămînînd ca reprezentanții aieși să voteze în problema respectivă. În mai 1936, un consilier din Ministerul de Externe înștiința că Oficiul de intermediere pentru germanii din străinătate (Volksdeutsche Mittelstelle) a rupt „relațiile diplomatice” cu grupa Bonfert și că reprezentanții acesteia nu vor mai fi în viitor primiți de forurile de partid și guvernamentale. Această aripă fiind scoasă din joc, Fabricius avea de înfruntat la alegerile din vara anului 1936 un adversar cu mult mai serios, pe vechii conducători politici, care aveau în spatele lor masele populației germane. Dr. H. Wolf, locțiitorul lui Fabricius, încerca să-l determine pe H.O. Roth să se încadreze „fără gînduri ascunse în opera constructivă” a lui Fabricius. Roth a arătat că populația de la sate nu este de partea lui Fabricius și dacă acesta și colaboratorii săi vor merge la sate va izbucni haosul în rîndurile populației germane. Prevăzînd probabil un rezultat nefavorabil, Fabricius a interzis membrilor partidului său să participe la alegerile prescrise de comunitatea germană. Astfel că grupa Fabricius „n-a putut face dovada superiorității sale numerice”, constată plenipotențiarul german. În 1937, conflictul intern nu-și găsisese încă o soluție.

În vara anului 1937, un consilier din Ministerul de Externe german, împreună cu un referent din Ministerul Propagandei întreprind o călătorie în România pentru a studia mai de aproape grupele aflate în conflict. Ei raportează că „bătrîni” (parlamentarii, conducătorii economiei și ai bisericilor) nu sînt convinși de necesitatea unei „înnoiri sociale, etice, biologice” și s-au subordonat în 1935 „numai formal” lui Fabricius. Documentele arată că în aprilie 1938 se pune capăt conflictelor, odată cu dizolvarea tuturor partidelor politice, introducerea cenzurii și a celorlalte măsuri restrictive ale regimului de dictatură regală instaurat de Carol al II-lea.

Reconstituirea unor acte de proprietate în cancelaria lui Radu Șerban*

OLIMPIA GUȚU

Perioada imediat următoare uciderii lui Mihai Viteazul se caracterizează și prin reînceperea luptelor între pretendenți. După 1601 tronul este ocupat pe rând de Radu Mihnea, Simion Movilă și Radu Șerban. Fiecare schimbare de domnie atrăgea după sine o nouă înfruntare armată precum și noi incursiuni turcești, tătărăști, leșești. Când Radu Șerban ocupă tronul, în 1602, efectele războaielor, molimelor și foametei se făceau simțite pretutindeni. Aproape în toate documentele emise din cancelaria sa revine această temă¹: „Cînd a dat Nica mare vistier banii acestor oameni au fost greutate și foarte rea nevoie, lipsă și foamete de mureau oamenii de foame pe drumuri” (1605 mai 28); „În zilele lui Mihail voevod... s-a întîmplat în țară multă amestecătură și călcare de către cei fără Dumnezeu agareni, mai ales de cruzii tătari și de către celelalte limbi necurate” (1606 noiembrie 23); „... întîmplîndu-se țării... multă răutate și robie și pradă...” (1608 august 1) și așa mai departe. În aceste vremuri tulburi și nesigure s-au pierdut, normal, și multe cărți de proprietate. Nu este necesar să insistăm asupra importanței acestor acte fără de care dreptul de stăpînire asupra pămîntului devenea greu de dovedit. Cert este că în primii nouă ani de domnie Radu Șerban emite relativ puține acte noi, majoritatea fiind destinate să întărească vechile drepturi. Mai ales în două cazuri se alcătuiau alte cărți și anume:

1. Cînd proprietarul avea încă hrisoavele vechi dar acestea erau într-un înaintat grad de distrugere. În acest caz înnoirea se făcea, pur și simplu, prin copiere: „... a venit la domn și a jăluit că i s-au stricat și înnegrit toate cărțile lor bătrîne de la domnii de mai înainte...” iar domnul a văzut acele cărți și „fiind vechi și înnegrite le întărește și le înnoiește” (1604 ianuarie 20). „A văzut domnul cărțile lui Basarab. v., Vladislav v., Petru v., Mircea v. și Alexandru v., ... care fiind pătate, vechi și rupte le înnoiește și le întărește cu această carte” (1604 aprilie 12); „văzînd domnul cărțile lui Basarab v. și Mihnea v. vechi și rupte le înnoiește și le întărește” (1607 octombrie 7).

2. Cînd hrisoavele erau pierdute: „Aceste vii, ocine și laz au fost vindute în timpul lui Mihai voievod dar cărțile au pierit de blestemații de tătari” (1603 mai 17); „... Cînd au lovit haiducii și jefuindu-l i-au luat și cărțile de ocină” (1605 aprilie 28); „Cartea făcută de Mihai s-a pierdut împreună cu multe scule și unelte ale mănăstirii care au fost îngropate” (1605—1607); „Cărțile de cumpărătură pe aceste ocine le-au luat tătarii și leșii...” (1606

* Articolul de față reprezintă varianta dezvoltată a comunicării susținute la Muzeul Național de Istorie în Sesiunea științifică omagială cu tema „Permanență, unitate și progres în istoria poporului român. Partidul Comunist Român la a 60-a aniversare” care a avut loc în zilele de 5-6 mai 1981.

1. Cităm aici și în paginile următoare după *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II, (1601—1620), București, 1974.

august 15); „...întimplându-se multă răutate, robire și jefuire, odată cu averile și sculele mănăstirii s-au pierdut și cărțile de moștenire” (1608 martie 15) și așa mai departe.

În toate aceste cazuri se procedează la reconstituirea actelor pierdute, de cele mai multe ori pe bază de mărturie directă: „...și au mărturisit oameni buni din București că au avut cartea lui Alexandru v.” (1609 iunie 26); „...venind cu megieși ...care au mărturisit că sînt ale lor vechi și drepte ocine... domnul le întărește și le înnoiește stăpînirea cu această carte” (1609 octombrie 27).

Mărturia se depunea, desigur, în fața domnitorului și în fața divanului. Dar cum se proceda, după aceea, concret? Se alcătuiau sau nu ciorne înainte de a se trece la redactarea definitivă a actului? Există sau nu o arhivă domnească și dacă da, cum era ea rînduită și în ce fel era folosită? Datele noastre despre activitatea zilnică a cancelariilor domnești sînt sumare și nu ne vom opri aici asupra bibliografiei referitoare la acest subiect. Credem că este normal să se fi recurs la ciorne, mai ales în cazurile complicate, cînd trebuiau reîntărite aceleași persoane (sau familii) mai multe ocine provenite din cumpărături succesive. Este, de asemenea, normal ca spusele martorilor să fi fost confruntate cu actele (copii sau ciorne, căci cele validate reveneau posesorilor) mai vechi, păstrate în cancelaria domnească. Vom încerca să ne sprijinim afirmația pe un exemplu concret.

În 1607 mai 26, Radu Șerban reîntărea lui Stepan și fiilor lui mai multe ocine la Călugăreni, Bărboi, Fundul lui Stan, Policioi, Mihăești, Fintești, Valea Rea ș.a. căci: „...au pierdut cărțile lor de cumpărătură de atunci iar acum le-am făcut pentru deadină lui Stepan și fiilor săi, ca să le fie de ocină și de ohabă”. Originalul se află astăzi la Secția de manuscrise și cartea rară a Bibliotecii naționale „Chiril și Metodieu” din Sofia sub cota ms. slav 767². În literatura noastră de specialitate a fost publicat de patru ori³. Textul este scris pe o bucată de pergament destul de bine conservat, de aproximativ 55 cm x 34 cm și cuprinde 46 de rînduri plus monograma cu autograful domnitorului. În total se întăresc lui Stepan și fiilor lui 30 de proprietăți cuprinzînd ocine, locuri de casă, livezi, vii păduri, ape, speci-ficîndu-se pentru fiecare în parte numele fostului proprietar, hotarele și suma plătită.

Hazardul a făcut ca tot la Sofia, în același fond, sub cota ms. slav 396, să se afle 6 fragmente de acte provenite de asemenea din cancelaria Țării Românești. Au fost publicate mai întîi de Tr. Ionescu—Nișcov care le încadrează în a doua jumătate a secolului al XVI-lea în cancelaria lui Mihnea Turcitul⁴. Revenind asupra lor, Vitalie Stănică le descrie după original, dînd amănunte de ordin paleografic necesare pentru înlesnirea caracterizării și datării. În funcție de aceste date, la care ne vom opri mai departe, Vitalie Stănică consideră că unul dintre fragmente este „... probabil o copie contemporană sau ciorna pergamentului ce se va fi scris mai tîrziu” și, în general, „... că aceste fragmente provin din copiile documentelor pentru acele sate, constituind cîndva arhiva beneficiarului lor, Stan, de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea”⁵.

Studiînd la rîndul nostru fragmentele în discuție am constatat că unele dintre ele au un conținut asemănător pînă la identitate cu porțiuni din textul actului din 1607 mai 26

² Mulțumim colegilor de la Biblioteca națională din Sofia pentru amabilitatea cu care ne-au înlesnit studierea manuscriselor.

³ Paul Mihailovici, *Mărturii românești din Bulgaria și Grecia*, Chișinău, 1933, p. 13—16 (numai traducerea); Tr. Ionescu—Nișcov, *Documente slavo-române în Biblioteca națională din Sofia* în „Romanoslavica” nr. 8/1963, p. 437—441; Vitalie Stănică, *Date noi despre documentele româno-slave păstrate la Biblioteca națională din Sofia* în „Studii” nr. 5/1968, p. 871—876 și în sfîrșit, numai traducerea în DIR, XVII, seria B, vol. I.

⁴ Tr. Ionescu—Nișcov, *op. cit.* p. 429—436.

⁵ Vitalie Stănică, *op. cit.* p. 865—866.

amintit mai înainte. În descrierea pe care o vom face în continuare, notăm cu A documentul din 26 mai 1607 și numerotăm cele 6 fragmente cu cifre romane de la I—VI.

Fragmentul I („a” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov⁶) este scris pe latură hirtiei. Se păstrează 17 rinduri din partea superioară, probabil aproximativ o treime din tot textul. Lățimea poate fi stabilită, cu o eroare foarte mică datorată faptului că marginea din dreapta este puțin ruptă, la 31,5 cm, iar lungimea la 19,5 cm. Rîndul 1 este continuarea unei fraze începute anterior (faza de introducere): *сѢННАНО(Ѣ) СѢ(С) СМѢН(С) ЕАНІИМ Н(М) БГѢ АА(СѢ) МНО(Ж) АА МѢ С(СѢ) ...* Cum distanța dintre rinduri este de aproximativ 1 cm iar distanța dintre marginea de sus a hirtiei și linia primului rînd este de aproximativ 2,3 cm era de așteptat ca în acest spațiu să se afle începutul frazei „Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn” Acest început nu a fost însă scris (hîrtia este curată, fără ștersături sau rupturi), iar cuvîntul *сѢННАН* este precedat de cruce-ajută ceea ce indică început de text.

Fragmentul II („b” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov) are 31,5 cm lățime și 21,5 lungime. Primul și ultimul rînd din cele 22 pe care le conține sînt foarte șterse, în mod vizibil rupte dintr-un context mai larg. Este scris de aceeași mînă ca și fragmentul I cu un duct subțire, literă mică și egală, distanță mare între rinduri. Hîrtia este, de asemenea, aceeași; a fost împăturită o dată pe verticală și de două ori pe orizontală (urmele coincid). Textul se plasează la o eventuală reconstituire a sa, spre sfîrșitul celui început în I. În ambele se întăresc lui Stepan și fiilor lui ocine la Bărboi, Călugăreni, Fundul lui Stan, Policioi și Valea Rea. Ținînd seama de felul în care se suprapun fragmentele I și II pe A și de faptul că în A rîndurile sînt cu aproximativ 4 cm. mai lungi decît în I—II, presupunem că ne lipsesc din textul întreg la care au aparținut inițial cele două fragmente fraza de introducere, o bucată de aproximativ 10 rinduri spre mijlocul textului și porțiunea finală cuprinzînd, eventual, încă cîteva întăriri de ocine, blestemul și lista martorilor. Pe spatele fragmentului I se află un înscris de 6 rinduri („c” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov) iar pe spatele fragmentului II un alt înscris, de 12 rinduri („d” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov⁷). Asupra acestora, pe care le-am notat cu IV și V, vom reveni mai departe.

Fragmentul III („d”² corespunzător locului cinci la Tr. Ionescu-Nișcov), este o bucată de hirtie ruptă pe toate laturile, de 11 × 15 cm, așa că rîndurile, 12 la număr, se întrerup la ambele capete. Se referă la aceleași ocine întărite lui Stepan care apar în A și în I—II. Scrișul este vizibil altul. Textul se suprapune alîl pe o porțiune din A cit și pe II.

Pentru a demonstra suprapunerea fragmentelor I—II și III pe A transcriem în continuare numai rîndurile respective din A menționînd unele deosebiri față de I—II în note și subliniînd cu o linie întreruptă frînturile în care se face corespondența cu III. Coincidența textelor pe rînduri este următoarea:

$$A \begin{cases} \text{r. 1—13} = \text{fragmentul I} \\ \text{r. 29—40} = \text{fragmentul II} \\ \text{r. 27—32} = \text{fragmentul III} \end{cases}$$

⁶ Deoarece nu putem reproduce aici textele discutate, ne mulțumim să facem pentru fiecare în parte trimitere la siglele folosite de Tr. Ionescu-Nișcov).

⁷ Sigla „d” indică, în fapt, două din cele 6 fragmente, respectiv pe al patrulea și pe al cincilea. Textul aflat pe spatele fragmentului II este al patrulea în această ordine.

А:

ꙗ мѣ(с)тїю бжїею ѿ ра(д)у(л) воєво(д)а и г(с)днѣ
 вѣсн землн ꙗг(р)ѡвлахї(с)кон внꙋ(к). покои на(г) и
 прѣдобра(г) бѣсра(б) воєво(д)а дава(т) г(с)д)ва ми
 сїе повелѣ(ѣ)нїю г(с)д)ва ми стѣпанѡ(ѡ) и сѣ(с)
 снѡи є(с) елице є(м) бѣ припꙋ(с)тн(т)¹ ꙗко(ж) да
 мꙋ є(с)т) ѡ(ч)нꙋ ꙋ кѣлꙋ(г)рѣни де(л) каталннє(ѡ)
 вѣса(х) варе елика сє (х)те(т) и(з)бери(т)² ѡ(т) полꙋ и
 ѡ(т) шу(м) и ѡ(т) дѣ(л) сѣ(с) виного(дї) и ѡ(т)
 сѣ(д)лице сєлѡ(ѡ) и ѡ(т)³ по вѣсо(м) хотаро(м) ѡ(т)
 хота(р) дорн хота(р) али ѡ(ч)на є(с)т) ꙋ бѣрбон ѡ(т)
 ꙋ по вѣса(х) ѡ(ч)на чє(т)фрѣта(г) де(л)⁴ поне(ж) ю є(с)т)
 покупи(л) стѣпа(м)⁵ ѡ(т) на(д) стана дѣщи(р) каталн-
 нє(ѡ) за .ѡ. а(с)при го(т)ви и ради .ѡ. кони добри и
 пакн покупи стѣпа(м) ѡ(ч)нꙋ ꙋ бѣрбон ѡ(т) де(л)
 а(р)мѣшоає(ѡ) чє(т)фрѣти де(л) ѡ(т) посѡу(дї) ѡ(т)
 хота(р) дорн хота(р)⁶ ѡ(т) на(д) а(р)мѣшоає за .ѡ.
 а(с)при го(т)ви и пакн покупи стѣпа(м)⁷ ꙋ фꙋн(д)ꙋ(л)
 станꙋлꙋ(н) де(л) тꙋдоро(ѡ) ѡ(т) врѣте(ч)и вѣса(х)
 варе елика сє (х)те(т) и(з)бери(т)⁸ али белѣги да сє
 знѡе(т) ѡ(т) кладнни(ц) ѡ(т) стѣнѣ(с) по валѣ
 стꙋпннѡ(ѡ) ꙋ го(р) до ѡбрѣше ꙋ лꙋ(т) тѣ(ж) вѣ(с)
 по лꙋ(т) ꙋ прє(д) дорн до ꙋ поѣма вандєєлꙋлѡ(ѡ)
 и ꙋ лꙋ(т) сѣ(с) рѣкнцнлє тѣ(ж) ꙋ прє(д) по прѡ(ѡ)
 ꙋ кѣмє(н) зѣзє(ѡ)⁹ тѣ(ж) ꙋ прѡ(ѡ) мѣсто(м) ꙋ стѣна
 петро(ѡ) ꙋ кꙋ(р)мѣтꙋ(р) тѣ(ж) на(к) ꙋ прѡ(ѡ)дꙋ
 мє(с)то(м) по нн(с)кꙋ(л) добѣдѣ ꙋ гла(ѡ) нн(с)ко(ѡ)
 стѣнє(ѡ) ѡ(т) до(л)¹⁰ ѡ(т) на(д) тꙋдо(р) за .ѡ.
 а(с)при го(т)ви и пакн покупи стѣпа(м) ѡ(ч)нꙋ
 ꙋ фꙋн(д)ꙋ(л) станꙋлѡ(ѡ)¹¹ пакн по сїю белѣги вн(ѡ)
 рѣ(х) ѡ(т) де(л) бѣланѡ(ѡ) али де(л) цн(г)лє(ѡ)
 вѣса(х) ѡ(т) посѡу(дї) ѡ(т) на(д) цн(г)лѣ за .ѡ.
 а(с)при и пакн покупи стѣпа(м) ѡ(ч)нꙋ ꙋ фꙋн(д)-
 ꙋ(л) станꙋлꙋ(ѡ)¹² по тє(х) белѣги де(л) роє(ѡ)

1. снѡи (с)н елицн н(м) бѣ да(с)т); 2. сє (х)те(т)
 и(з)бра(т); 3. посѡу(дє) ѡ(т); 4. .ѡ. го де(л); 5. сѣ(с) снѡи(ѡ);
 6. варе елика сє (х)те(т). и(з)бра(т) поне(ж) покупи(л) є(с)т)
 стѣпа(м); 7. ѡ(ч)нꙋ; 8. ѡ(т) посѡу(дє); 9. зѣзє(ѡ) adaugat
 peste lund; 10. тєрє є(с)т) покупи(л); 11. станꙋлꙋн;

вѣса(х) ѡ(т) посвѣ(дѣ) ѡ(т) на(д) гола за ѿ. а(с)при и а
 пого(м) пакѣ сътвори(л) сѹ(т)¹² сѣни степано(в) бра(т)ство
 съ(с) кр(с)тѣ сѹсѹлѡ(в) и даровали сѹ(т) сѣни степано(в) по
 кр(с)тѣ сѹ(с)лѡ(в) съ(с). ѿ. а(с) готови а кр(с)тѣ ѡ(м) е(с)т)
 дарова(л) по сѣни степано(в) съ(с) де(л) емѹ за ѡ(ч)нѹ
 вѣса(х) ѡ(т) фѹ(м)дѹ(л) станѡ(в) варе елика се (х)те(с)т)
 избра(т)¹³ ѡ(т) де(л) бѣлано(в)¹⁴ пакѣ по те(х) бѣлѣнѣ вѣн(ш)
 рѣ(х) и побратили сѹ(т) за свое(мѹ) доброволю¹⁵ и пакѣ
 покѹпи степан(н) едн(н) пого(м) за лозіе и половн(н) на
 кѣлѹ(г)рѣни ѡ(т) на(д) сѹсѹ(л) за .ѿѿ. а(с)при и а(л)дѣ-
 ма(ш) .т. вѣ(д) за вѣпо¹⁶ и па(к) сътвори(л) степан(н)
 бра(т)ство съ(с) ра(д)ѹ(л) намо(в) ѡ(т) нѣгра и дарова(л)
 е(с)т) степан(н) по ра(д)ѹ(л) съ(с) .ѿѿ. а(с)при го(т)вѣ а
 ра(д)ѹ(л) ѡ(н) е(с)т) дарова(л) по степан(н) съ(с) ѡ(ч)нд
 е(м)¹⁷ ѡ(т) нѣгра и ѡ(т) вѣлѣ лѹ(п)лѡ(в)¹⁸ ѡ(т) де(л)
 <е(г) по(л)вѣн(н) алаи ѡ(т) посвѣ(дѣ).....

и па(к) покѹпи степан(н) ѡ(ч)нѹ ѹ мн(х)ѣши по(л) ѡ(ч)нд
 полнчорѣ(с)кѣ де(л) зоре(в) варе елико се и(з)берн(т) ѡ(т)
 полѹ и ѡ(т) шѹ(м) и ѡ(т) вѣногра(д)ѹ и ѡ(т) во(д) и ѡ(т)
 съ(д)лѣиѹе и ѡ(т) по вѣсо(м) хотѣ(р) <ѹ дѣлѣг> и ѹ
 широ(т) ѡ(т) де(л) по(л)чѣре(с)кѣ третѣ(г) де(л) ѡ(т) на(д)
 драгѹ(л) ѡ(т) фн(н)ѣши за .ѿ. а(с) го(т) и па(к) покѹ-

пи степан(н) ѡ(ч)нѹ ѹ мн(х)ѣши по ѡчнѣ полнчорѣ(с)кѣ
 ѡ(т) де(л) мнхѡ(в) ѡ(т) <----> сѣ(д)мѣ(г) де(л) ѹто

е(с)т) бн(л) покѹпи(л) жѹпа(н) ра(д)ѹ(л) пѣ(х) ѡ(т) прѣн(д)
 вѣрѣ(м) а съдѣ е(с)т) покѹпи(л) степан(н) ѡ(т) на(д)
 братѹ(л) сѣ ра(д)ѹлѡ(в) пѣ(х) за .ѿѿ. а(с)при го(т) и
 пакѣ покѹпи степан(н) ѡ(ч)нѹ ѹ <мнхѣши> по ѡ(ч)нд
 полнчорѣ(с)кѣ ѡ(т) де(л) нѣ(г)лѡ(в) ѹто е(с)т) бн(л) по-
 кѹпи(л) рошнѹ(л) <ѡ(т) во(д) мн(х)ѣши>²⁰ ѡ(л)р) и съ(с) во(д)
 и съ(с) дѣвѣ²¹ пороанѣ и по(л) за лозіе и съ(с) мѣ(с)то съ(с)
 шѹ(м) до лѹ(н)ка стрѣзе(в)²² ѡ(т) рошнѹ(л) за .ѿѿ.

12. е(с)т); 13. ѡ(т) посвѣ(дѣ); 14. ѡ(т) де(л) бѣлано(в) *adunat post rind*;
 15. *in loc de*: и побратили сѹ(т) за свое(мѹ) доброволю *apare*: *наво(м) дѣ*
мѹ е(с)т) сѣ ѡ(ч)нѹ сѣношн(м) степанѡ(в) дѣдн(н); 16. ѡ(т) на степан(н);
 17. съ(с) ѡ(ч)нд е(м) *in rupturā*; 18. и ѹ вѣлѣ лѹ(п)лѡ(в) *adunat post*
ind; 19. ѡ(т) де(л) <е(г) по(л)вѣн(н)> *in rupturā*; *fragmentul I ne termină*
cu: и ѡ(т) шѹ(м) и ѡ(т) сѣдѣлнѣиѹ и ѡ(т) посвѣ(дѣ).... *наво(м) дѣ*
мѹ е(с)т) степанѡ(в) за дѣдн(н). *Textual A continuă*; 20. *într-un drept textul*
fragmentului II; 21. .ѿ.; 22. *se interpune*: *тѣре е(с)т) покѹпи(л)*;

23. д(с)прн го(т)²³ и пакн покупн стѣпа(н) ш(ч)нх ш(т) на(д)²⁴
ш(ч)на полнчорѣ(с)къ дѣ(л) нѣ(г)лш(в) что ѣ(ст) покупн(л) ш(т)
рѣка дѣ(л) рѣкъ(в) за во(д) вѣса(х) и ш(т) дѣ(л) ѣ(м) за
ш(ч)нх по(л) ш(т) во(д) ми(х)ѣшилш(р) сѣ(с) во(д) до
лх(н)ка стрѣзе(в) и сѣ(с) шх(м) и сѣ(с) вннорѣ(д)²⁵
ш(т) на(д) рѣка за ѣ д(с)прн и пак(к) покупн стѣпа(н)
ш(т) на(д) тѣх(л) дѣ(л) ѣ(мх) за во(д) вѣса(х) ш(т) дѣ(л)
нѣ(г)лш(в) ш(т) полнчон за ѣ д(с)прн го(т) и пак(к) покупн
стѣпа(н) ш(ч)нх по хотарх(л) днмѣ(в) дѣ(л) х(р)сш(в) и
брѣтѣ(м) сн вѣса(х) колко се избѣрн(т)²⁷ ш(т) полн и
ш(т) шх(м) и ш(т) во(д) и ш(т) посвх(д) и сѣ(с) ѣ
пороанѣ и по(л) за вннорѣ(д)²⁸ ш(т) на(д) х(р)сх и ш(т)
брѣтнѣ(м) сн за ѣф д(с)прн го(т) и д пото(м) дхмнтрѣ
снѣ днмѣ(в) сѣтхборн(л) брѣ(т)ство по кр(с)тѣ сѣ(с)
мнхх(л) снѣ стѣпанов(в) и даровѣ(л) ѣ(мх) мнхх(л) сѣ(с)
брѣтѣ(м) сн добрѣ д дхмнтрѣ и бѣ(л) ѣ(м)
днмѣ дхнн сх(т) даровѣлн по мнхх(л) и по брѣ
(т)и(м) сн сѣ(с) ѣдн(н) бро(д) за во(дѣ)нн(ц) х ми(х)ѣ
ши и сѣ(с) дѣ(л) ѣ(м) вѣса(х) за во(д) и сѣ(с) дѣ(л)
днмѣ за ш(ч)нх ш(т) бро(д) во(дѣ)нн(цѣ(в) до лх(н)ка
стрѣзе(в) ко(л)ко се избѣрѣ(т) и пак(к) дѣ ѣ(ст)
марѣ(в) жн(н) мнхх(л) дѣ(л) брѣтх(л) и брѣто(м)
сн крѣ(ч)юно(в) что ѣ(ст) дѣ(л) влѣдххх(л) вѣса(х)
на ми(х)ѣши за ш(ч)нх вѣса(х) колко хокѣ(т) и(з)бѣ
рн(т) сѣ(с) вѣ(с) хотарх(л) сѣ(с) во(д) и сѣ(с) вннорѣ(д)³⁰
поне(ж) ѣ(ст) даровѣ(л) брѣтх(л) сѣ(с)³¹ крѣчю(н) по
марѣ и по мнхх(л) на вѣ(н)чанѣ и нѣ сѣ(д)бх и(м) дѣ ѣ(т)
и(м) за дѣдн(н) и пак(к) покупн стѣпа(н) дѣ³² пороанѣ
за лѣзѣ³³ сѣ(с) мѣ(ст) и сѣ(с) вѣ(с) ш(т) ш(ч)на дхнхх(л) дѣ(с)къ
ш(т) стѣпн(л) снѣ бѣто(г)лѣ за ѣ д(с)прн го(т) и пак(к)
покупн стѣпа(н) дѣ пороанѣ и по(л) за лѣзѣ и на вѣлѣ
рѣ сѣ(с) мѣ(с)то ш(т) дѣ(л) добрннѣ(в)³⁴ ш(т) на(д)
нѣга и ш(т) ш(н) снѣ добрннѣ(в) за ѣф д(с)прн
го(т)вн³⁵

23. se interprete: дѣ(л) рѣшх(л)вѣ вѣса(х); 24. по; 25. ш(т) дѣ(л);
 26. se interprete: тѣре ѣ(ст) покупн(л); 27. вѣрѣ елнѣ се (х)тѣ(т)
 и(з)брѣ(т); 28. adaugat peste rînd, apoi textual continuă cu: ш(т) по
 вѣс(м) хотар(м) ш(т) хотар до хотар тѣре ѣ(ст) покупн(л) ш(т)
 на(д) х(р)сх...; 29. textual^A poate fi interpretat după fragmentul II
 astfel: по дхмнтрѣ и по бѣ(л) ѣ(мх) днмѣ сѣ(с) ко(н) ѣ.
 добрѣ сѣ(д)па(н) и х(з)дѣ(н) и сѣ(с) ѣ. мѣхрѣ(м) добрѣ...;
 30. de la сѣ(с) вѣ(с) aici peste rînd; 31. adaugat: брѣто(м) сн;
 32. ѣ; 33. за лѣзѣ aici peste rînd; 34. de la сѣ(с) мѣ(с)то...
 nu apare în fragmentul II; 35. aici se întrerupe corectitudinea
 dintr-un text A în fragmentul II.

Fragmentul IV („c” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov) se află, așa cum am spus mai înainte, pe spatele fragmentului I. Primul rînd reprezintă continuarea unei fraze începută anterior: и па(к) покѣли (са(м)) по(п) покѣли ѡ(ч)нѣ 8 клѣтърѣни ... Ca și în cazul fragmentului I, spațiul de aproximativ 1 cm dintre marginea superioară a hîrtiei și linia primului rînd ar fi permis înscriserea primei părți a frazei, distanța dintre rînduri fiind de cca 6 mm. Pe hîrtia curată, fără rupturi sau ștersături, nu există nici o urmă a vreunui astfel de înscris. Textul cuprinde 6 rînduri care se referă, de asemenea, la ocinele din Călugăreni, Bărboi, Fundul lui Stan. Beneficiarul lor este însă popa Vasile care cumpără de la Sinadin, fratele lui Dispot și de la Armășoia (pomenită și în A). Atît cît se poate deduce, textul nu are nici o legătură cu Stepan sau cu fiii săi. După un spațiu gol de aproximativ 1,5 cm se întrezăresc două sau poate trei rînduri scrise de aceeași mînă. Din păcate au fost acoperite cu o bandă adezivă așa că nu se pot citi decît ultimele trei cuvinte (v. textul integral la Tr. Ionescu-Nișcov, loc. cit.). Restul hîrtiei (aproximativ 10 cm) este neintrebuințat.

Fragmentul V, pe spatele fragmentului II („d” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov) adevărește că Stepan a cumpărat ocine la Esteu. Rîndul 1, aflat pe ruptură, este aproape ilizibil. Cuprinde 8 rînduri și jumătate scrise de o mînă și, imediat în continuare, încă 3 rînduri și jumătate cu alt scris și altă cerneală, adăugate neglijent și în grabă. Prin acestea se întăresc fiilor lui Stepan două pogoane de vie cumpărate de tatăl lor. Prima jumătate de rînd este scrisă parțial în limba română ... ЗА ВІЕ ДЕЛА ЛЮН(А) ДЕРЕ(Н)ТѢ .X. а(с) ЗА СРЕСО iar ultimul rînd se întrerupe brusc (hîrtia este curată și întreagă) rămînînd nescris numele celui de la care le-a cumpărat Stepan: ... ПОКЕ(Ж) ПОКѢН(Ш)Е БА(Ш) И(М) СТЕПА(Н) ОТ НІ (А) Restul hîrtiei, aproximativ 7 cm, nu a fost întrebuințat, cu excepția unor încercări de peniță făcute în partea dreaptă, jos.

Fragmentul VI („e” în numerotarea dată de Tr. Ionescu-Nișcov) este format dintr-un petec de hîrtie rupt pe toate laturile, cuprinzînd 19 frînturi de rînd. Se întăresc direct lui Stepan ocine la Budea, Esteu și Policioi. După caracterele scrisului și după felul hîrtiei este evident că a făcut parte din același întreg, un text X din care s-a desprins și III. Deoarece ultimele trei rînduri din VI se suprapun rîndurilor 24-26 din A exact înaintea locului în care se face coincidența A-III, credem că în acel text X fragmentul VI era plasat naintea fragmentului III.

Întreg conținutul fragmentului V se reia, aproape fără modificări în VI. La rîndul său, fragmentul VI se regăsește într-un alt act emis tot din cancelaria lui Radu Șerban în 1609 ianuarie 5 (notat de noi cu B)⁸. Prin acesta Micul, Dragomir și Preda, fiii lui Stepan, reprimesc după moartea lui drepturile asupra ocinilor ce le reveneau, deoarece au venit matori și au spus: „...cum că au cărți dar le-au pierdut”. Formula: и па(к) покѣли Степа(н) existentă în VI a fost însă înlocuită în B cu: и па(к) да е(ст) мнѣ(ш)ѡ(в) и са(с) братнѣ(м) см ... ПОКЕ(Ж) е(ст) ПОКѢН(А) БА(Ш) И(М) СТЕПА(Н) ... Pentru a demonstra coincidența textelor, reproducem pe două coloane porțiunile respective din B și VI, subliniind cu o linie continuă locurile care coincid cu fragmentul V. Punctele de suspensie indică întreruperile din textele V și VI.

⁸ DGAS, DI XCV/21. Traducerea în limba română a fost publicată în DIR, XVII, seria B, vol. I p. 332-355. Coincidența textelor a fost semnalată de Tr. Ionescu Nișcov, loc. cit.

В:

... по ш(ч)на ш(р)лоєнѣ(с)кѣ де(л)
бе(л)чюго(в) за ш(ч)нѣ вѣсѣ(х) ш(т)
лакш(л) бѣде(в) до вѣлѣ стрезе(в)
и ш(т) во(д) и ш(т) ш(ч)м) и ш(т)
внн(г)ра(д) и ш(т) посвѣ(д)
поне(ж) е(с)т) покѣпн(л) бѣ(ш) н(м)
степа(н) ш(т) бе(л)чюго(в) за .хѣ.
а(с)прѣ...и па(к) да н(м) е(с)т)
микѣло(в) <и сѣ(с) братїи(м) си
драгомн(р) и пре(д)а сѣни степа(н)
ш(т) кѣлогѣре(н)> едно пого(н) и
полви(н) за лозїе по ш(ч)на ш(т)
де(л) бе(л)чюго(в) ш(т) бѣбѣ(н)ка
поне(ж) е(с)т) покѣпн(л) бѣ(ш) н(м)
степа(н) ш(т) на(д) бе(л)чюго(в)
ш(т) на(д) бѣбѣ(н)ка за .ц.
а(с)прѣ ро(т) и па(к) да е(с)т)
микѣло(в) и <сѣ(с) братїи(м) си
драгомн(р) и пре(д)а> .ѣ. по(б)д(н)
и по(б)дн(н) за лозїе по дѣла за
ш(ч)нѣ бе(л)чюго(в) поне(ж) е(с)т)
покѣпн(л) бѣ(ш) н(м) .степа(н)
ш(т) нѣгоє мѣте(в) за .ѣ.
а(с)прѣ ро(т) и па(к) да е(с)т) н(м)
микѣло(в) и <сѣ(с) братїи(м) си
драгомн(р) и пре(д)а> е(д)но
пого(н) за лозїе сѣ(с) мѣ(с)то
на бѣдѣ поне(ж) е(с)т) покѣпн(л)
бѣ(ш) н(м) степа(н) ш(т) нѣгоє
даде(в) за .ѣ. а(с)прѣ ро(т) и
па(к) да е(с)т) н(м) микѣло(в)
и <сѣ(с) братїи(м) си драгомн(р)
и пре(д)а> е(д)но пого(н) и
по(л)ви(н) за лозїе сѣ(с) мѣ(с)то
по ш(ч)на ш(р)лоєнѣскѣ поне(ж)
е(с)т) покѣпн(л) бѣ(ш) н(м)
степа(н) ш(т) на(д) мѣра за .ѣ.
а(с)прѣ ро(т) и па(к) да е(с)т)
н(м) микѣло(в) и <сѣ(с) бра-
тїи(м) си драгомн(р) и пре(д)а>

В:

... =кѣ де(л)
бе(л)чюго(в) за ш(ч)нѣ вѣсѣ(х) ш(т)
лакш(л) бѣде(в) до вѣлѣ стрезе(в)
и ш(т) во(д) и ш(т) ш(ч)м) и ш(т)
внн(г)ра(д) и ш(т) посвѣ(д)
поне(ж) е(с)т) покѣпн(л) бѣ(ш) н(м)
степа(н) ш(т) бе(л)чюго(в) за .хѣ.
а(с) гото(в)и
...
... по ш(ч)на ш(т)
де(л) бе(л)чюго(в) ш(т) на(д)
бо(н)ка за .ц. а(с) н
...
... бе(л)чюго(в)
ш(т) на(д) нѣгоє мѣте(в) за .ѣ.
а(с) гото(в)и и па(к) ...
...
... даде(в) за .ѣ. а(с) ро(т) и
па(к) покѣпн(л) степа(н) ш(т) ...
...
... за .ѣ.
а(с) ро(т) и па(к) покѣпн(л)
степа(н) .ѣ. по(б)днѣ ...

ДВЕ ПОГОД(НИ) ЗА ЛОЗІЕ НА БУДѢ
 ПА(К) ПО W(Ч)НА ШРОЕМѢ(С)КЪ ПО-
 НЕ(Ж) ЕС(СТ) ПОКУПН(Л) БА(Ш) И(М)
 СТЕПА(Н) W(Т) НА(Д) ВЛА(Д) БЗ(Т)КЪ И
 W(Т) НА(Д) ШПРѢ W(Л)ТЕНУ(Л) ЗА .WН.
 Д(С)ПРН ГО(Т) И ПА(К) ДА ЕС(СТ) И(М)
 МИКУЛW(В) И {СЪ(С) БРАТІ(М) СИ
 ДРАГОМН(Р) И ПРЕ(ДА)} ЕДИН ПОГО(Н)
 • ЗА ЛОЗІЕ НА БУДѢ ПО W(Ч)НА ЛНЧѢ(С)КЪ
 КО(Д) ПУ(Т) БУДѢ(В) ПОНЕ(Ж) ЕС(СТ) ПО-
 КУПН(Л) БА(Ш) И(М) СТЕПА(Н) W(Т) НА(Д)
 НБГД ДБ(Ш)РД БУТЕ(В) И W(Т) НА(Д)
 W(Т) НА(Д) МУ(Ж) ЕИ КН(Р)ТО(Н) ЗА
 .Ф. Д(С)ПРІ ГО(Т) И ПА(К) ДА ЕС(СТ)
 И(М) МИКУЛО(В) И {СЪ(С) БРАТІ(М)
 СИ ДРАГОМН(Р) И ПРЕ(ДА)} W(Ч)НУ
 У П(С)ТЕУ W(Т) ЕС(СТ)ЕУ .Г. ГО ДЕ(Л)
 W(Т) ДЕ(Л) ВЛБДУКУЛО(В) И ДУ(Ш)МА-
 НО(В) ВБСЕ(Х) ВДРЕ ЕИКА СЕ(Х)ТЕ(Т)
 ИЗБРА(Т) W(Т) ХОТД(Р) ДО ХОТД(Р) И
 W(Т) ШИРО(Т) И W(Т) ПОЛЮ И W(Т)
 СЕДАЛН(Ш) СЕ(Л) И У ВО(Д) И W(Т)
 ПОСВУ(ДІ) ПОНЕ(Ж) ЕС(СТ) ПОКУПН(Л)
 БА(Ш) И(М) СТЕПА(Н) W(Т) НА(Д) ВЛБ-
 ДУКУ(Л) И W(Т) НА(Д) ДУ(Ш)МА(Н)
 ЗА .ДІ. Д(С)ПРІ ГО(Т) И ПА(К) ДА
 ЕС(СТ) И(М) МИКУЛW(В) И {СЪ(С)
 БРАТН(М) СИ} W(Ч)НУ У ЕС(СТ)ЕУ W(Т)
 ДЕ(Л) КАТАЛЕНЕ(В) ПО(Л)ВН(М)
 ВДРЕ ЕИКА СЕ(Х)ТЕ(Т) ИЗБРА(Т)
 W(Т) ХОТД(Р) ДО ХОТД(Р) У ДЛБ(Г)У
 И У ШИРО(Т) И W(Т) ПОЛЮ И W(Т)
 СЕДАЛН(Ш) СЕ(Л) И W(Т) ПОСВУ(ДІ)
 ПОНЕ(Ж) ЕС(СТ) ПОКУПН(Л) БА(Ш)
 И(М) СТЕПА(Н) W(Т) НА(Д) СТАНА
 ДА(Ш)РД КАТАЛИНЕ(В) И W(Т) ЗЕ(Т)
 КАТАЛИНЕ(В) СТОМ(Н) ЗА ДВЕ
 КОВИ(Л) ДОБРЕ ЧБ(М)И(Х) .ГХ.
 Д(С)ПРН ГО(Т) И ЗА ЕС(Д)НА СПД(Т)

НА(Д) ШПРѢ W(Л)ТЕНУ(Л) ЗА .WН.
 Д(С) ГО(Т) И ПА(К) ПОКУПН
 БУДѢ(В)
 W(Т) НА(Д) НБГД ДБ(Ш)РД БОТЕ(В) И
 W(Т) МЪЖЕ ЕИ
 ГО ДЕ(Л)
 ДЕ(Л) ВЛБДУКУЛО(В) И ДУ(Ш)МА-
 НО(В) ВБСЕ(Х)
 ПОЛЮ И W(Т)
 СЕДАЛН(Ш) И У ВО(Д) И ПОСВУДЕ
 ТЕРЕ ЕС(СТ)
 СТЕПА(Н)
 W(Ч)НН У ЕС(СТ)ЕУ W(Т) ДБ(Л) КАТД-
 ЛННЕ(В) ПОЛОВН(М) ВДРЕ
 И W(Ч) ПОЛЮ И W(Т)
 СЕДАЛН(Ш) И W(Т) ПОСВУ(ДІ) W(Т)
 НА(Д) СТАНА ДБ(Ш)РД
 ИЛЕ ДОБРЕ ЧБ(М)И(Х) .ГХ. Д(С)
 И ЗА ЕС(Д)НА СПД(Т) ПАЛО(Ш)

1. În fragmentul V în loc de: ДА ЕС(СТ) ПРЕДА АРАРЕ ПОКУПН СТАПА(Н)

$\frac{\alpha\lambda\sigma(\omega) \cdot \psi(\eta) \in \eta \cdot \tilde{\gamma} \cdot d(\epsilon) \text{пр}^i \text{го}(\tau)^d}{\dots \epsilon(\psi) \cdot \omega(\tau) \text{пр} \Delta(\eta) \text{во} \epsilon \text{во}(\Delta)}$
 $\Delta \text{ну} \text{сх}(\tau) \text{бу}(\eta) \text{нма}(\eta) \angle \text{кннгн}$
 $\omega(\tau) \text{мн}(\chi) \text{не}(\delta)$

4. Credem că acest text X, împreună cu altele pe care nu le cunoaștem, a fost folosit, alături de declarațiile martorilor, atunci când s-a pus problema reconstituirii drepturilor de moștenire și de proprietate pe care fiii lui Stepan, pierzând actul inițial, nu le mai puteau dovedi altfel (v. coincidența cu textul B).

Concluziile la care am ajuns comparând textele discutate pot fi primite, desigur, cu titlul de ipoteză, o ipoteză care urmează să fie confirmată sau infirmată prin descrierea altor fapte concrete.

R É S U M É

En comparant deux actes que la chancellerie de Radu Șerban délivra, l'un le 26 mai 1607, l'autre le 5 janvier 1609, à six fragments de documents se trouvant à présent dans les fonds de la Bibliothèque Nationale de Sofia, l'auteur arrive à la conclusion qu'au début du XVII-ème siècle les actes confirmant le droit de propriété étaient dressés par la chancellerie princière de la manière suivante. En partant des déclarations des témoins et des brouillons existant dans les archives de la chancellerie on élaborait une esquisse. C'est en foi de celle-ci qu'on rédigeait ensuite l'acte définitif qui était validé et remis au propriétaire. L'esquisse était gardée dans les archives de la chancellerie pour servir, en cas de nécessité, à confirmer l'authenticité des droits réclamés. En verso de telles esquisses on notait parfois les déclarations des témoins ou on griffonnait successivement les brouillons d'un autre acte. Parce que, dans le cas pris en considération, non seulement le texte de l'esquisse, mais aussi les notes du verso se rapportaient aux mêmes hoirs mais à des bénéficiaires différents, on peut supposer que l'archive de la chancellerie était ordonnée en tenant compte des domaines et non pas de leurs possesseurs.

P R É C I S

By comparing two records issued, on 26 May 1607 and on 5 January 1609 from Radu Șerbans's chancery with six fragments of records of the National Library in Sofia, the author could set up the manner in which the records certifying the property rights were compiled in the princely chancery at the beginning of the 17th century.

On basis of witnesses statements and the other existing drafts in the chancery archives, a rough draft was formulated which served for compiling a record that was validated and handed to the owner. The draft was preserved in the chancery archives and was used to certify, in case of need, the authenticity of the claimed rights. On the back of these drafts sometimes there were put down the witnesses declarations or there were made successive attempts to partly formulate the text of another document.

Since both the draft text and the notation on the back are referring, to the same estates but to other beneficiaries, it could be presumed that the chancery archives were arranged according to the estates and not to their owners.

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

R. D. GERMANĂ

În anul 1981 au continuat cercetările în țara prietenă. În Arhivele Centrale de Stat din Merseburg și Direcția Arhivelor Centrale de Stat din Potsdam am aflat un număr însemnat de documente referitoare la perioada 1542—1918.

La Merseburg au fost cercetate fondurile Ministerului Afacerilor Străine cu subdiviziunile Gesandtschaft Londra, Petersburg, Turin II, Viena, Turcia, care conțin corespondența consulară și diplomatică germană din perioada constituirii statului național român modern.

Tot aici au fost depistate și aduse în țară, sub formă de xerografii, documente din perioada evului mediu referitoare la relațiile dintre domnul Moldovei Petru Rareș și principele elector Ioachim de Brandenburg, șeful expediției cruciate proiectate în 1542 împotriva turcilor, câteva scrisori ale domnului Moldovei Gheorghe Ștefan, aflat în exil la Stettinul Vechi în urma mazălirii sale de către turci în 1658, adresate, între anii 1662—1665, marelui elector Frederic-Wilhelm de Brandenburg.

Un mare număr de documente se referă la operațiunile militare purtate pe teritoriul Principatelor române în timpul războiului ruso-turc (1806—1812). În ce privește soarta Moldovei și Munteniei în acest conflict, în contextul războaielor napoleoniene, semnificativ este raportul din 12 decembrie 1806 trimis de Senfft de Pilsach, ambasadorul Prusiei la Viena, Ministerului de Externe din Berlin. Ambasadorul relatea că Rusia a ocupat Moldova sub pretextul „prevenirii unui atac pe Nistru”, considerînd totodată că „Principatele române sînt un gaj suficient pentru a proba sinceritatea Porții”. Documentele din anul 1810, atunci cînd se punea problema încheierii păcii între Turcia și Rusia, arată dorința țarului Alexandru I de a ocupa provinciile danubiene ca o condiție sine-qua-non pentru încheierea tratatului de pace. Pretenția țarului de a lua principatele se sprijinea pe declarația făcută de Napoleon la Paris în 1809, care, vrînd să și-l apropie pe

Alexandru, spunea : „Aranjamentul cu Rusia trebuie să aibă la bază cedarea Moldovei și Valahiei de către Poartă, Rusiei”.

Ample informații despre desfășurarea războiului sus-menționat, despre luptele de la Hotin, Bender, Isaccea, Giurgiu și din Dobrogea ca și despre participarea unui corp de oaste român sub comanda generalului rus Isaev, care s-a distins în bătălia de la Malainița din iunie 1807, sînt consemnate în rapoartele diplomaților Prusiei.

Revoluția de la 1848—1849 din Moldova, Țara Românească și Transilvania este descrisă în rapoartele consulului prusian la Iași, Richthofen, trimise ambasadorului Prusiei la Constantinopol, contele Perponcher. În raportul din 21 iunie 1848 de la Iași, Richthofen a sesizat bine lupta românilor pentru unitatea lor națională consemnînd următoarele despre Adunarea națională de la Blaj : „Libertatea instituțiilor, desfășurarea netulburată a vieții naționale și, înainte de toate, integritatea tuturor românilor de același neam sînt lozincile care, la adunarea națională de la Blaj, au fost strigate neconținut confrăților lor din Moldova și Țara Românească”, de cei 1 200 000 de români din Transilvania și de românii din Bucovina.

În ce privește tendințele de expansiune ale Imperiului țarist, consulul prusian nota în același raport că, din toate manifestările inclusiv din cele ale consulului general Kotzebue, rezultă politica de împingere a graniței imperiului pînă la Siret. Concluzia consulului era că dacă Poarta nu va interveni atunci ea își va pierde chiar și dominația nominală asupra Moldovei.

Situația politică din Principatele române în perioada premergătoare Unirii din 1859 este amplu relatată de la Petersburg în rapoartele ambasadorului prusian Werther către Ministerul de Externe din Berlin. Astfel, Werther expunea în 1857 starea de spirit ce domnea în Moldova și Muntenia în perioada alegerilor în Divanul ad-hoc, intrigile provocate de Austria împotriva Unirii, falsificarea alegerilor în

Moldova de către caimacamul Voghride sub influența Austriei, divergențele existente între Franța și Austria în problema unirii Principatelor române.

Dorința de unire a maselor populare din Moldova și Muntenia a fost bine sesizată de Ministerul de Externe din Berlin care, într-un ordin către contele Hatzfeld, ambasadorul prusian la Paris, nota că: „ideea de unire se bucură de o mare popularitate în rândul poporului” și că „un elan patriotic îi inspira acestuia ideea și speranța că prin acest mijloc se va fortifica unitatea sa”.

Tendința de independență a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, analizată și manifestată în opinia publică internațională, și atitudinea românilor din afara granițelor statului național modern român, care aspirau la unitatea națională, au determinat Ministerul de Externe din Berlin să aprecieze în anul 1862 că „în Transilvania sînt 3 milioane de români care în cazul unui stat independent român de 8 milioane de români, ar privi numai spre unirea cu acesta”.

La Direcția Arhivelor Centrale de Stat din Potsdam au fost investigate fondurile Ministerului de Externe, Ministerului de Interne, Ministerului Economiei Reichului, Parlamentul Reichului — secția Presă, Biroul Helfferich, perioada 1868—1918.

Din fondul Ministerului de Externe ne-au reținut atenția rapoartele consulului german din Constanța referitoare la economia dobrogeană în perioada 1887—1906. Sînt redată: volumul mărfurilor exportate din România, importul pe țări, mișcarea vaselor, categoriile de nave (cu pinze și aburi) și totodată sînt prezentate situația căilor de comunicație, construcția podului de la Cernavodă, modernizarea portului Constanța, situația agriculturii și zootehniei.

Exportul de petrol al României prin portul Constanța în perioada 1904—1906 este reflectat în rapoartele anuale ale consumului german de aici. După datele pe care le transmitea la Berlin rezultă că în anul 1905 s-a exportat 63% din întreaga producție petroliferă.

În fondul Ministerului Economiei Reichului se găsesc numeroase date despre producția de țiței, benzină, uleiuri minerale din România în perioada 1857—1912 în zona petroliferă Prahova, Dimbovița, Buzău și Bacău.

Jefuirea bogățiilor naturale ale României, îndeosebi a petrolului și derivatelor sale, în timpul Administrației militare germane din România în pe-

rioadă 1916—1918, este reflectată în rapoartele Centralei pentru distribuirea petrolului, societate germană cu responsabilități în acest sens.

Investigațiile noastre au relevat încă o dată importanța pe care o au punctele de vedere cuprinse de documentele germane cu privire la istoria românilor în epoca modernă pentru cercetătorii din țara noastră.

ȘTEFAN MARINESCU
MIHAI CEAUȘU

În ianuarie 1982 am beneficiat din partea Academiei de Științe Sociale și Politice de un schimb de experiență în R. D. Germană, prilej cu care am avut posibilitatea să lucrez în arhivele din Potsdam și Dresda.

Consultarea evidențelor cu documentele aduse pînă în acel moment din țara prietenă, aflate la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, mi-a fost de un real folos în activitatea mea.

Un instrument de lucru foarte util, pe care de aceea țin să-l semnez, a fost fișierul existent la Arhivele Centrale din Potsdam, cuprinzînd fișe referitoare la istoria României reflectată de diferite fonduri arhivistice din acea instituție.

La Potsdam am consultat mai multe fonduri: Reichstag, Büro des Reichspräsidenten, Auswärtiges Amt, Reichsministerium des Innern, Reichsjustizministerium, Reichswirtschaftsministerium, Reichslandbund Presse Archiv, Kanzlei des Führers der NSDAP.

Documentele depistate se referă la chestiuni politice, financiare, de comerț, la raporturi economice româno-germane, la aspecte privind situația naționalităților conlocuitoare în România interbelică. Actele sînt rapoarte detaliate sau mai succinte ale ambasadei germane de la Viena despre realități românești, comentarii cu privire la unele legi din România, procese verbale ale Comisiei comune de justiție româno-germane, texte ale unor acorduri comerciale româno-germane, rapoarte de la Belgrad, sau ale ambasadei germane din București către cancelaria Führerului NSDAP cu privire la zona Balcanilor.

Mai multe dosare consultate, conținînd extrase din presa vremii, se referă la comerțul României cu Germania în intervalul 1919—1939 reliefind momentele de tensiune economică dintre cele două țări (de ex conflictul

economic din 1925) ca și tratativele purtate pentru aplanarea lor.

Un cuprinzător dosar (nr. 3443) din fondul Reichsjustizministerium oferă date numeroase cu privire la raporturile comerciale ale României cu Germania între 1929—1932, oprindu-se cu precădere asupra acordului comercial româno-german din 18 iunie 1930. În cuprinsul dosarului (f. 196, 197) se găsesc câteva tabele interesante cu privire la importul și exportul din România către Germania și invers, întocmite pe baza datelor statistice românești, pe de o parte și germane, pe de altă parte. Din același fond mai semnalăm un dosar (nr. 7496) care cuprinde acte cu privire la comisia de judecată mixtă româno-germană, începând cu 21 iulie 1924, data primei ei ședințe.

Legea de unificare administrativă a României din 1925 a făcut obiectul unui raport din 20 octombrie 1925 al Ambasadei germane din București adresat Ministerului de Externe. Raportul cuprinde date statistice privind proporția sașilor în noile județe, raportată la situația anterioară elaborării legii, apreciindu-se că prin noua lege nu s-a produs o dispersare a sașilor. În același dosar (nr. 5940) din fondul Reichsministerium des Innern se găsește și un cuprinzător memoriu cu privire la situația șvabilor din Sătmăr, trimis la 30 decembrie 1925 de către Deutscher Schutzbund Ministerului Afacerilor Externe german. În memoriu se relevă politica de maghiarizare la care au fost supuși șvabii dină la 1 decembrie 1918, ca și posibilitățile de dezvoltare spirituală oferite de statul român.

Dosarul nr. 5 din fondul Kanzlei des Führers der NSDAP cuprinde printre altele o notă a Ambasadei germane din București din 25 septembrie 1935 cu privire la fostul ministru de finanțe Virgil Madgearu, și o alta de la Belgrad din 4 martie 1937 referitoare la raporturile din cadrul Micii Înțelegeri.

La Dresda am consultat fondurile : Aussenministerium și Sächsische Gesandtschaften. Sächsische Gesandtschaft in Wien.

Deși aceste fonduri au fost văzute de mai mulți istorici români, investițiile atente mi-au oferit câteva surprize plăcute. Astfel, un dosar care se referea la Ungaria (1916—1920), cuprinzând rapoarte ale Consulatului General al Saxoniei din Budapesta, conține acte care se refereau și la realități concrete din Transilvania anului

1919. Într-un raport din 4 aprilie 1919 se dau detalii despre organizarea Republicii Sfaturilor și politica ei față de Transilvania.

Alte acte se referă la tratatul de pace impus în 1918 României și provin de la Legațiile Saxoniei la München, Viena și Berlin. Interesante prin multitudinea aspectelor privind România sint comentariile Legației din München asupra celor 6 rapoarte întocmite de o misiune bavareză în România.

Stenogramele ședințelor Uniunii economice germano-austro-ungare din 31 mai și 1 iunie 1918 cuprind de asemenea referiri la situația României în urma păcii încheiate.

Un raport secret al Legației saxone din Viena din 12 mai 1918 făcea referiri la felul cum a receptat presa vieneză încheierea păcii cu România. Interesant este că ziarele muncitorești o apreciază ca o „Machtfrieden mit Annexionen“.

În cercetările mele m-am bucurat de tot sprijinul personalului științific de la cele două arhive, fiind înconjurat de o deosebită amabilitate și o sinceră prietenie, motiv pentru care le exprim mulțumirile mele.

GHEORGHE IANCU

R. F. GERMANIA

Cercetările întreprinse în anul 1981 la Arhiva Centrală a Statului din Stuttgart (Hauptstaatsarchiv), la Biblioteca Landului Württemberg din Stuttgart (Württembergische Landesbibliothek), la filiala din Frankfurt am Main a Arhivei Federale (Bundesarchiv-Aussentstelle Frankfurt am Main), la Arhiva Ministerului de Externe din Bonn (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) și la Arhiva Militară Federală din Freiburg (Bundesarchiv-Militärarchiv) s-au concretizat prin depistarea unui mare număr de documente referitoare la problemele istoriei României ; cele circa 6000 cadre-microfilm comandate de pe documentele depistate în arhivele și bibliotecile documentare din R.F.G. au drept ani extremi 1542—1920, respectiv 1944—1945.

La Stuttgart, în Arhiva Landului Württemberg, au fost cercetate : arhiva de război (Kriegsarchiv) a Landului (1504—1806) ; arhiva privind războaiele cu turcii (Türkenkriege) (1521—1792) ; arhiva relațiilor Württembergului cu statele străine (Beziehungen

zu auswärtigen Staaten (1543—1806) ; arhiva Cancelariei (Kanzleiarchiv) Casei regale de Württemberg (1866—1913) și arhiva Ministerului de Externe al regatului Württemberg (1880—1910), în care au fost depistate documente referitoare în cea mai mare parte la diferite aspecte ale relațiilor externe ale țării române și apoi ale României în contextul politicii internaționale, precum și la ilustrarea unor realități românești în cercurile politico-diplomatice de la Stuttgart și Viena. Din rindul acestor mărturii documentare se cuvine scoasă în evidență scrisoarea inedită din 5 septembrie 1542, trimisă de Gheorghe Martinuzzi, episcop de Oradea, lui Ferdinand de Habsburg, în care se subliniază acțiunea ocultă de sprijinire a coaliției antiotomane de către domnul Țării Românești, Radu Paisie. Însemnătatea deosebită a scrisorii lui Martinuzzi rezidă și în faptul că se numără printre cele dintâi atestări ale datorinței domnilor munteni de a presta Porții obligații de cărașie în cazul unor expediții militare.

Un număr de trei rapoarte diplomatice inedite din anii 1621—1629 ale lui Johannes Pistorius, ambasadorul württemberghez la Viena, ilustrează, în viziunea unui observator înzestrat cu o mare putere de pătrundere, lupta dusă de principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, pentru păstrarea autonomiei și integrității teritoriale a țării în condițiile externe influențate de războiul de 30 de ani, de abilul joc între Poartă și Habsburgi și a strădaniilor de a întări pe plan intern autoritatea puterii centrale.

Alte cinci documente diplomatice influențate de războiul de 30 de ani, 1644—1645, se referă la relațiile principelui transilvănean Gheorghe Rákoczy I cu Habsburgii, precum și la eforturile depuse pe plan militar și diplomatic pentru a asigura statutul autonom al țării în conjunctura extrem de complexă a vremii.

Un număr de 27 de rapoarte diplomatice inedite, datorate ambasadorului württemberghez de la Viena, Jonas Schimpf, ilustrează acțiunile antiotomane ale principelui transilvănean Gheorghe Rákoczy II din anii 1658—1660, dar mai cu seamă atitudinea Curții Vieneze față de evoluția situației militar-politice din Transilvania.

Rapoartele diplomatice datorate rezidentului württemberghez de la Viena, von Bühler, consemnează puternicul ecou înregistrat în capitala Imperiului habsburgic de răscoala românilor

transilvăneni de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan (1784—1785). De remarcat faptul că alături de propriile sale comentarii — inedite până acum — trimisul württemberghez la Viena a ținut să trimită Curții de la Stuttgart, în extenso, și copii de pe diferite relatări sosite din Transilvania cu privire la mobilurile și desfășurarea răscoalei. Cu acest prilej, în corespondența diplomatică württembergheză a fost depistat un exemplar — al treilea cunoscut până în prezent — al broșurii tipărite la Viena în 1784 de un autor austriac, G.M., și intitulată „Raport amănunțit despre tulburările produse în Transilvania“.

De un real interes pentru cercetarea istoriografică românească sînt informațiile oferite de o amplă descriere a Transilvaniei (217 file) text încă inedit, datorat unui autor anonim — probabil vreun student transilvănean al Universității din Stuttgart —, redactat în 1735 și intitulat „Noua descriere istorico-geografică și topografică a Daciei mediteraneene sau a principatului de astăzi al Transilvaniei“. Manuscrisul, păstrat în biblioteca de la Stuttgart, poate fi socotit drept o realizare monografică remarcabilă nu numai prin informațiile referitoare la realitățile din secolul al XVIII-lea dar, în același timp, și prin comentariile de ordin istoric privind trecutul mai îndepărtat al Transilvaniei. Astfel, autorul anonim remarcă printre altele cu deplină îndreptățire originea daco-romană a poporului român, scriind : „Traian, văzînd (rezistența dacilor — n.n.) a dispus mutarea (în Dacia — n.n.) a unor colonii romane care s-au alăturat cu timpul dacilor supraviețuitori, pentru ca, în fine, dintr-un asemenea amestec să rezulte românii, care sînt foarte numeroși și în Transilvania. Faptul că românii își trag originea din gînta latină este demonstrat cel mai bine de numele ce și-l dau, căci ei se numesc chiar și acum rumâni sau romani“. (Landesbibliothek Stuttgart, Cod. hist. Q. 112).

Un manuscris, inedit pînă acum, păstrat tot la biblioteca Landului Württemberg din Stuttgart și datorat consilierului aulic von Wagner, cuprinde o descriere extrem de interesantă (23 file) a minelor maramureșene, așa cum se înfățișau în anul 1760.

Arhiva din Frankfurt am Main, respectiv Actele Adunării Deputaților din statele Federației Germane (1816—1866), ale Adunării Naționale Germane din 1848—1849, precum și ale Minis-

terului de Externe al Puterii Centrale Provizorii din 1848—1849 s-au dovedit de asemenea o sursă deosebit de bogată pentru istoria țării române în deceniile 3—5 ale secolului al XIX-lăa. Astfel, documentele diplomatice din anii 1828—1829 — cunoscute parțial și din fondurile austriece de arhivă — reflectă politica Rusiei țariste față de Moldova și Țara Românească în contextul războiului cu Poarta, punind în evidență procesul de ocupație militară a principatelor dunărene și țelurile urmărite prin această acțiune.

De un interes cu totul deosebit sînt documentele privind relațiile guvernului provizoriu al Țării Românești din vara și toamna anului 1848 cu guvernul revoluționar german de la Frankfurt am Main. Deși e cunoscută în mare parte istoriografia române, corespondența adresată Dietei Germane de fruntașii revoluției române poate constitui totuși obiectul unor cercetări aprofundate, lămuritoare de sensuri și nuanțe. Dintre piesele documentare ale acestui însemnat moment al renașterii noastre naționale amintim: scrisoarea din 16/28 iunie 1848 adresată de Ioan Voinescu II, ministrul de externe al guvernului provizoriu de la București, președintelui Dietei germane; scrisoarea adresată din Frankfurt am Main la 30 august 1848 de Alexandru G. Golescu ministrului de externe al guvernului revoluționar german; corespondența referitoare la acreditarea lui Ion Maiorescu în calitate de reprezentant al guvernului provizoriu al Țării Românești pe lângă guvernul revoluționar de la Frankfurt am Main; memoriul adresat Dietei Germane la 29 septembrie 1848 de Ion Maiorescu; protestul adresat Marilor Puteri ale Europei în februarie 1849 de membrii fostului guvern provizoriu al Țării Românești și de alți fruntași ai emigrației revoluționare române.

Cîteva documente, inedite pînă în prezent, circumscriu atitudinea de neangajare a Dietei Germane de la Frankfurt adoptată față de intervenția trupelor țariste în Transilvania în vara anului 1849. În fine, alte cîteva documente inedite ilustrează atitudinea de neamestec a Bund-ului german — ca urmare a presiunilor exercitate în Dieta Germană de reprezentanții Prusiei și Austriei — în problema statutului principatelor dunărene, aflată în dezbaterile Conferinței de la Paris din 1856.

Documentele diplomatice depistate la Bonn, în arhiva politică a Ministe-

rului de Externe German, se referă la perioada 1867—1920, oferind informații asupra raporturilor politico-diplomatice, militare și economice ale României cu următoarele state: Rusia (1889—1914), Turcia (1867—1870), Anglia (1886—1919), Franța (1889—1920), Austria (1884—1914), Italia (1890—1919), Serbia (1886—1914), Bulgaria (1886—1918). A fost selectată seria completă a rapoartelor diplomatice germane din România, precum și cea a reprezentanților diplomați ai Reich-ului acreditați în statele mai sus-amintite.

Documentele depistate în arhiva federală de la Freiburg se referă la unele aspecte ale organizării armatei germane de ocupație din România în timpul primului război mondial (1916—1918), ilustrative fiind rapoartele privind administrarea teritoriului ocupat în anii 1916—1917, precum și acțiunile de luptă desfășurate de trupele germane pentru ocuparea Brașovului în toamna anului 1916.

Un alt grupaj de documente depistate în arhiva militară federală se referă la perioada celui de-al doilea război mondial: acțiunile de luptă desfășurate în Marea Neagră de Divizia 10 de siguranță germană și relațiile cu armata română; organizarea observării, înștiințării și siguranței navigației pe Dunăre în vara anului 1944. Un interes deosebit îl prezintă jurnalele de operațiuni și rapoartele unor generali și ofițeri germani (gen. Hansen, gen. Friessner), cuprinzînd numeroase informații referitoare la luptele duse de trupele române în timpul insurecției naționale armate din august 1944 împotriva vaselor germane de pe Dunăre în sectorul Galați — Hirșova, la Giurgiu, Corabia și Calafat.

Socotim că documentele depistate în arhivele și bibliotecile documentare din R.F.G. completează cu o serie de informații noi unele momente din istoria României, cu deosebire privite în context internațional, oferind cercetării științifice izvoare menite să aprofundeze și să nuanțeze teme de mare actualitate din trecutul național.

TIBERIU COLIBAN
COSTIN FENEȘAN

GRECIA

La Atena am cercetat, între 10—24 iunie 1981, bogatul fond documentar aflat la Biblioteca Națională și Biblioteca Parlamentului.

În timpul acestei scurte misiuni am urmărit totodată executarea cîopiilor

microfilmate de pe manuscrisele și documentele cercetate de delegația D.G.A.S. în anul 1979.

Astfel, au fost microfilmate documente provenite de la domnitori, mitropoliți, negustori români sau de la personalități grecești care au activat pe pământul țării noastre. Aceste izvoare reflectă evenimente petrecute la noi, sau confirmă faptul că țările române au fost pământul ospitalier pentru refugiul culturii și învățămîntului grecesc. Cîteva dintre ele sînt manuscrise care descriu viața și activitatea domnitorilor Nicolae și Constantin Mavrocordat, iar altele scrisori ale patriarhului Ierusalimului adresate domnitorului Ioan Duca.

Tot la secția de manuscrise a Bibliotecii Naționale au fost depistate și microfilmate o serie de documente provenite din fosta Bibliotecă a Ierusalimului care se referă la: viața cultural-religioasă din țările române în secolele XVII—XIX; însemnările zilnice ale domnitorului Alexandru Mavrocordat Exaporitul între anii 1682—1687; relatări despre Constantin Brîncoveanu și evenimentele din timpul războiului ruso-turc (1716).

Delegația noastră a realizat peste 2 000 cadre însumînd cca. 3 000 file document. Misiunile viitoare își pot îndrepta cercetările spre documentele aflate în următoarele colecții „Arhiva luptătorilor din 1821“, „Arhiva familiei Ipsilanti“ pe anii 1774—1786 și 1813—1829 și „Casa Comercială din Tesalia“ toate cuprinzînd referiri la relațiile negustorilor greci cu negustori din Transilvania.

Pentru sprijinul dat activității de conducerea Bibliotecii Naționale și de dl. Nicolopoulos T. șeful secției de manuscrise dorim să le aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

La Biblioteca Parlamentului, acest important lăcaș de cultură înființat în anul 1845, cu un patrimoniu de 1,2 milioane cărți și un număr însemnat de hărți și manuscrise, am găsit documente privind relațiile româno-grecești și scrisori ale domnitorilor Nicolae Mavrocordat, Constantin Duca, Ștefan Cantacuzino și alții.

La această instituție am lăsat liste pentru microfilmarea unor manuscrise, cum sînt: ms. 17 care cuprinde o serie de scrisori adresate lui Ștefan Cantacuzino și Constantin Mavrocordat; ms. 119 ce reprezintă un manual de retorică, logică, metafizică și etică a lui Neofit Duca închinat marelui ban Grigore Brîncoveanu; ms. 64 care conține corespondența dintre turci, ruși și Carol al XII-lea, din anul 1711,

și o serie de scrisori ale lui N. Mavrocordat, Constantin Duca sau altele adresate de diferite personalități domnitorilor Constantin Brîncoveanu, Mihai și Constantin Contacuzino.

Și aici ne-am bucurat de o frumoasă primire pentru care mulțumim doamnei Maria Anastasopoulou, director al Bibliotecii Parlamentului. Discuțiile purtate au subliniat bunele relații dintre instituțiile noastre și posibilitatea de a le amplifica în viitor.

În ceea ce privește cercetarea documentelor de la Arhivele Statului din Grecia am aflat de la doamna Maria Hereti, directoarea acestei instituții, că pînă la rezolvarea problemei spațiului de depozitare (prin construirea în viitor a unui sediu al arhivelor) este dificil să se treacă la întocmirea unor inventare ale fondurilor și colecțiilor existente și, evident, nu sînt posibilități de a primi ceretători pentru investigarea unui material neorganizat.

Un alt obiectiv al misiunii noastre a fost cercetarea documentelor aflate la unele mănăstiri de la Muntele Athos.

Și în acest an am reușit să obținem, în urma vizitei făcute la mănăstirile Hilandar și Simopetra de la Muntele Athos, un număr de 70 de xerocopii de pe documente emise în timpul domnitorilor: Alexandru Aldea (1433), Vladislav al II-lea (1453), Basarab cel Tânăr (1477), Vlad Călugărul (1493), Neagoe Basarab (1512), Mihai Viteazul și Matei Basarab.

Documentele emise la 15 martie 1433, la Tîrgoviște de Alexandru Aldea, la 29 aprilie 1453, la Tîrgoviște, de Vladislav al II-lea sau ceva mai tîrziu, în 1477, de Basarab cel Tânăr se referă la mănăstirea Bolintin și satele ce-i erau în stăpînire.

Alte documente, cum sînt cele de la Mihai Viteazul, fac referiri la m-reă Cotmeana și o serie de sate din Muntenia.

Tot aici am descoperit un document din anul 1570 prin care Alexandru, domnul Țării Românești, dăruia m-rii Bucovăț de lîngă Craiova locuri domnești în București.

Subliniem că toate aceste documente originale sau copii de pe documente originale sînt inedite.

Dată fiind bogăția de documente referitoare la țara noastră aflate în arhivele și bibliotecile din Grecia, considerăm util ca acțiunea de cercetare să fie continuată.

CORNELIȚA CRIVĂȚ
DAN LIVEZEANU

† Милостію Божію іω Микхнѣ воевода и господинѣ въсою земѣ
 бгггровлахїиское, синѣ великаго и прѣдобраго александра воевода.
 дават господство ми сию повелѣніе господства ми болѣрином господства
 и шпрѣв ключар и синовѣ емѣ елицѣ Богу припѣстит, ꙗкоже да мѣ ест
 дин мѣсто за кѣшѣ ѿт варшѣш господства ми ѿт Бѣхуреци ꙗже ест
 ил сѣда Балач, ѿт наи прѣде вѣрѣме, по что ест того више рѣх мѣсто гос-
 одство ми да ѣ тем, господство ми дадох и помиловал сѣм болѣрино
 осподства ми шпрѣв ключер сѣс сѣю више рѣх мѣсто за кѣшѣ радї вѣрна
 мѣсѣх ꙗже ест послѣжи ѿн господства ми по чюжде землѣ. Сего ра-
 ді дадох и помиловал сѣм господства ми болѣринѣ господства ми шпрѣв
 ключер ꙗкоже да мѣ ест ѿчинѣ и въ [о]хаба и синовѣ и вѣнком си и прѣ-
 вѣчитом си и ни ѿт кождо непоколѣбимо по ризмо господства ми.
 Сеже и свѣдѣтелѣе поставлѣхом господства ми : ѣхпан Кирка велики двор-
 ник и ѣхпан Дѣмитрѣ велики лѣгофет и Мирослав вистинар и Петрѣ спа-
 ар и Радѣул комис и Вентилѣ столник Владоул пехарники и наю вел. постелник.
 Исправник сам реч господства ми. И аз Герѣ, ꙗже написах въ
 тол град Бѣхуреци, мѣсеца юнѣ дѣ дени ; ѿт сѣзданїе мира до
 сего писанїе въ лѣто 345

† іω МИХНѢ ВОЕВОДА л.с. МИЛОСТІЮ БОЖІЮ ГОСПОДИНѢ

¹ Omisiune completată de noi.

Traducere :

† Din mila lui Dumnezeu Io Mihnea voievod și domn a toată țara Ungro-vlahiei, fiul marelui și preabunului Alexandru voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele boierului domniei mele, lui Oprea clucerul și fiilor lui, cîți Dumnezeu îi va dărui, ca să-i fie un loc de casă din orașul domniei mele, din București, unde a fost atunci Balaci, de mai înainte vreme, pentru că acel mai sus spus loc [este] * al domniei mele.

Iar întru acestea domnia mea am dat și am miluit însumi pe boierul domniei mele Oprea clucerul cu acest sus spus loc de casă, pentru slujba credincioasă cu care a slujit el domniei mele în țări străine.

Pentru aceea am dat și am miluit însumi domnia mea pe boierul domniei mele Oprea clucer ca să-i fie ocină și în ohabă și fiilor și nepoților săi și stră-nepoților săi și de către nimeni neclintit, după porunca domniei mele.

Iată și mărturii am pus domnia mea : jupan Chirca mare dvornic și jupan Dumitru mare logofăt și Miroslov vistler și Pentru spătar și Radu comis și Vintilă stolnic și Vladul paharnic și Ianiu mare postelnic.

Ispravnic însăși spusa domniei mele. Și eu Ghere, care am scris în orașul de scaun București, luna iunie 4 zile ; de la zidirea lumii pînă la această scriere, în anul 7096.

† Io Mihnea voievod L. S. din mila lui Dumnezeu domn.

Arh. St. București, colecția Xerografii Grecia, VII/22.

„Consfătuirea „Documentele arhivelor maramureșene în sprijinul identificării și valorificării resurselor de zăcămintele mineralogice”

Din inițiativa Filialei Arhivelor Statului din județul Maramureș la 23 octombrie 1982 a avut loc, în sediul acesteia din Baia Mare, consfătuirea „Documentele arhivelor maramureșene în sprijinul identificării și valorificării resurselor de zăcămintele mineralogice”, manifestare ce a reunit activiști de partid, ingineri și tehnicieni de la Întreprinderea de prospecțiuni și explorații geologice Maramureș, de la Institutul de cercetări și proiectări pentru minereuri și metalurgie neferoasă Baia Mare, reprezentanți ai unor exploatare miniere — Baia Mare, Baia Sprie-Șuioara — cadre didactice de la Institutul de învățământ superior Baia Mare, arhiviști și muzeografi.

În cuvântul său de deschidere Vasile Căpîlnean, directorul instituției organizatoare, a arătat că investigarea documentelor de arhivă ar putea duce la scurtarea drumului de la cercetarea pe teren până la punerea în valoare a zăcămintelor de minereuri, atât a celor cunoscute cât și a celor abia identificate. În această problemă, filiala Maramureș deține un bogat și variat fond documentar referitor nu numai la bazinul minier băimărean ci și la întreaga zonă de nord-vest a țării, respectiv județele Arad, Bihor, Satu Mare, Sălaj, Bistrița-Năsăud și Maramureș. El constă din hărți de ansamblu, hărți pe exploatare miniere, hărți și schițe de amănunt pentru perimetre miniere cu măsurători exacte, care folosite ar putea — și practica de până acum a dovedit-o deja — contribui prin reducerea timpului necesar documentării la punerea în valoare a unor importante zăcămintele utile. Informațiile obținute din hărți și schițe pot fi completate cu datele cuprinse în rapoartele de producție rapoartele de analize, prelucrare — topire care indică pe exploatare, galerii și până la nivel de filoane, conținutul în mine-

rale utile pe chintalul de minereu extras. Coroborarea informațiilor din hărți și schițe cu cele obținute din amintitele rapoarte facilitează posibilitatea reluării lucrărilor în perimetrele cu un conținut corespunzător de minereu care, exploatare prin folosirea tehnicii avansate de azi, ar fi rentabile.

Toată această documentație care se întinde pe aproape cinci secole este în întregime ordonată, inventariată și, în cea mai mare parte fișată, constituindu-se într-o adevărată „bancă de date”, cuprinsă în fișierul tematic al filialei a cărei folosire este la îndemina specialiștilor.

Vasile Bologa, inginer geolog la Întreprinderea de prospecțiuni și explorații geologice Maramureș, a remarcat marea bogăție și varietate mineralogică a județului Maramureș și a celor limitrofe, constând din sare, ape minerale, cărbune, petrol și îndeosebi din minereuri de metale neferoase și nobile, cunoscute și exploatare încă din vremea dacilor. Pentru o mare parte din zăcămintele există într-adevăr o bogată documentație la Filiala Arhivelor Statului din Baia Mare, documentație pe care specialiștii o cunosc, au folosit-o cu foarte bune rezultate și până-n prezent, dar care, în condițiile actuale, se impune să fie studiată sistematic pentru a putea separa informațiile cu date certe, utilizabile în munca practică productivă, de cele de importanță istorică sau de cele care se referă la perimetre epuizate ori piste false. Pe baza documentelor arhivistice au fost reluate lucrările de exploatare a unor zăcămintele neferoase din județul Satu-Mare, s-au întocmit documentațiile necesare pentru trecerea la exploatarea unor rezerve de lignit din județele Maramureș și Satu Mare, s-au reluat forările petrolifere din Săliște-Săcel-Maramureș și sînt în curs de studiere documentele de arhi-

vă pentru punerea în valoare a altor zăcămintele. În încheiere, a scos în evidență strînsa colaborare cu arhivistii filialei, sollicitudinea și promptitudinea acestora în deservirea însemnatului număr de geologi prezenți în sala de studiu a filialei. Totodată a subliniat necesitatea întocmirii unor instrumente de orientare, suplimentare, în completarea celor existente, care să ușureze regăsirea informațiilor documentare pe fostele exploatare.

Coloman Uscoczkî, arhivist principal în cadrul Filialei Arhivelor Statului județului Maramureș a prezentat principalele fonduri arhivistice care conțin un mare număr de documente referitoare la minerit: Primăria orașului Baia Mare (pentru anii 1349—1945), Inspectoratul geologic-minier (pentru perioada cuprinsă între 1759—1970), Direcția minelor Baia Mare (cu anii extremi 1669—1965), subcăpitănele miniere Baia Sprie, Căvnic, Borșa, Băița-Oradea (cu documente din a doua jumătate a sec. al XVIII—lea și pînă în 1860). Principalele categorii de acte din componența acestor fonduri (registre de producție, acte de concesiuni miniere, situații și rapoarte statistice, rapoarte despre rezultatele obținute în prospecțiunile și explorările efectuate, hărți și schițe cu repere și măsurători exacte ale perimetrelor aflate în cercetare sau exploatare) oferă cercetătorului și specialistului posibilitatea cunoașterii detaliate a zonei în care s-au identificat zăcămintele, natura acestora, conținutul în minerale utile, inclusiv procentajul acestora. În același timp, măsurătorile existente pentru zonele aflate în exploatare, cu indicarea precisă a celor de amplasare a vechilor lucrări, precum și planurile de deschidere ne-puse în lucru ușurează mult întocmirea noilor documentații, scutind specialistul de un mare volum de muncă și contribuind astfel la scurtarea timpului de punere în valoare a zăcămintului respectiv. Aceste informații privesc zăcămintele de metale nferoase și auro-argintifere din județele Satu Mare și Maramureș, cărbune și bitumen în județele Satu Mare, Maramureș, Bihor, Sălaj și Arad, de petrol în Maramureș etc.

David Tiberiu, inginer geolog la Exploatarea minieră Șuior, Baia Sprie, a subliniat utilitatea folosirii vechilor documentații păstrate în arhivele maramureșene, exemplificînd cu trecerea în exploatare deja a unor zăcămintele de cărbune, a unor mine „părăsite” și reluarea, cu o tehnică avansată, a fo-

rărilor petrolifere în Săliște-Săcel-Maramureș. Față de posibilitățile existente, ținînd seama de bogăția informațiilor păstrate în arhive, s-a făcut însă prea puțin pentru punerea în valoare a acestora. De aceea, se impune extinderea ariei de cercetare, incluzînd și alte rezerve ale bogatului sol din această parte a țării, spre exemplu sarea din zonele Ocna-Șugatag-Coștiui, precum și bogatele resurse de ape minerale din județele Maramureș și Satu Mare pentru care, deși la un moment dat s-a întocmit întreaga documentație, lucrările de exploatare nu au început. În acest sens a propus reluarea și actualizarea acestor documentații pentru folosirea și a acestui potențial al județelor respective. Cunoșcînd bine forurile miniere, în urma unei îndelungate activități în acest domeniu, și cercetările întreprinse la fața locului pe baza documentației arhivistice, David Tiberiu a reliefat marea importanță pe care o are reluarea, cu mijloacele oferite de tehnica contemporană, a unor lucrări de transversi, unele planificate, altele începute dar neterminate în deceniul al IV-lea al secolului nostru. De o actualitate la fel de mare ar fi reluările unor lucrări proiectate pentru amenajări hidrotehnice, în vederea folosirii potențialului energetic al cursurilor rîurilor din județ, prin construirea de hidrocentrale, de o capacitate mai mare sau mai mică. Predecesorii ne-au lăsat și în acest domeniu unele proiecte care merită și trebuie să fie reluate și actualizate la nivelul noii tehnici.

În cuvîntul său, inginerul *Gabriel Popescu*, conferențiar la Institutul de învățămînt superior Baia Mare, a arătat că necesitatea de materii prime pentru stingerea „înfometării” evidente pe plan mondial readuce în actualitate latura utilității practice a arhivelor. Primii pași au fost deja făcuți și, spre satisfacția tuturor, cu rezultate foarte bune. Acest început poate și trebuie să fie continuat mai temeinic, îndeosebi în direcția stabilirii și luării în evidență a perimetrelor în care s-au efectuat explorări și s-au identificat materiale utile, apoi prin întocmirea unei alte evidențe pentru minele și galeriile închise ca fiind nerentabile la un moment dat, dar devenite astăzi rentabile prin introducerea unei tehnologii avansate. De o mare actualitate sînt și documentele economice care, studiate cu atenție, ar putea fi utilizate în stabilirea tuturor factorilor care au conlucrat la reali-

zarea sau nerealizarea rentabilității pe fiecare exploatare în parte și pe ansamblul fostei Direcții a minelor din Baia Mare. Datele astfel obținute ar putea fi comparate cu cele de azi, dându-se astfel posibilitatea luării unor măsuri mai eficiente și pentru acest aspect al mineritului.

Investigațiile ar putea fi apoi extinse și în domeniul tehnicii de explorare, exploatare și prelucrare, având astfel posibilitatea, prin studii comparative, de a readapta la nivelul tehnicii actuale vechi tehnologii de mare randament. De altfel, din investigațiile făcute rezultă că în fondurile de arhivă există în acest sens o bogată documentație, îndeosebi pentru perioada interbelică.

Încheindu-și alocuțiunea cu aprecierea că județul Maramureș dispune atât de o bază documentară cât și de persoane competente capabile să valorifice datele oferite de aceasta și să realizeze o istorie a mineritului maramureșan — resimțită ca necesară în literatura de specialitate — inginerul Gabriel Popescu a propus și câteva soluții concrete :

- formarea unor colective mixte de specialiști din diferite domenii ale mineritului, arhiviști și muzeografi care, pe baza unei metodici de cercetare stabilite de comun acord, să întreprindă cercetările ce se impun pentru valorificarea deplină a informațiilor documentare ;
- întocmirea unor planuri de activitate și încheierea cu beneficiarul, Centrula minelor și metalelor neferoase sau exploatarea din cadrul acesteia, a unor contracte ferme ;
- atragerea în aceste activități și includerea în colectivele de lucru și a unor studenți de la facultatea de învățământ tehnic, contribuindu-se astfel nu numai la scurtarea timpului de lucru dar și la deprinderea viitorilor specialiști cu munca de cercetare, de căutare și valorificare a informațiilor din arhive.

Mulțumind Filialei județene Maramureș a Arhivelor Statului pentru inițiativa organizării acestei consfătuiri, vorbitorul a subliniat încă o dată necesitatea găsirii celor mai eficiente mijloace pentru atingerea scopului propus, rămânând însă ca la aceasta să-și dea concursul și beneficiarii.

În urma investigațiilor sistematice întreprinse periodic, timp de mai mulți ani, în documentele de arhivă de la Filiala Arhivelor Statului și în baza hărților și a schițelor coroborate cu rapoartele de producție, tehnicia-

nul geolog *Zoltan Czizgler* de la Exploatarea minieră „Herja“ Baia Mare a reușit să redescopere un bogat filon mineralogic care a și fost pus în exploatare. În același mod a mai identificat un zăcămint bogat care, prin exploatare, a adus unității un beneficiu de mai multe zeci de milioane de lei. Aceste două exemple ilustrează, pe de o parte, incontestabila valoare a documentelor de arhivă, iar pe de altă parte necesitatea imperioasă a consultării acestora de către geologii exploatarea hărților și schițelor existente pentru zonele exploatarea miniere Băiut — Maramureș, Săsar și Dealul Crucii Baia Mare ar reduce simțitor timpul necesar întocmirii lucrărilor de redeschidere a minei „Dealul Crucii“ și de punere în lucru a unor zăcăminte neexploatare de la Băiut și Săsar pentru care predecesorii au întocmit documentații amănunțite.

Vasile Schrek, arhivist la Filiala Arhivelor Statului Maramureș, a prezentat istoricul cercetării zăcămintului de ghips din hotarul localității Văleni-Maramureș al cărui volum a fost evaluat, la începutul secolului al XX-lea, la cca 600 000 vagoane și a cărui exploatare ar fi rentabilă și azi.

Conferențiarul universitar dr. inginer *Ioan Stoicoviciu* a remarcat importanța deosebită a problemelor ridicate la această consfătuire, atât sub aspect istoric cât și sub aspectul activității practice imediate. Insistând asupra necesității unei temeinice și competente cercetări a vechilor tehnici și procedee de prelucrare a minereurilor în scopul readaptării la noile cuceriri ale științei a celor care au dat rezultate foarte bune în trecut, a propus lărgirea colaborării dintre arhiviști și specialiști în scopul valorificării cât mai complexe, în practica productivă, a documentațiilor existente.

Ioan Péterfi, inginer la Institutul de cercetări și proiectări pentru minereuri și metalurgie neferoasă Baia Mare, după ce a subliniat utilitatea consfătuirii, a menționat aspectele ce se desprind pentru activitatea practică a institutului : necesitatea completării evidențelor deținute (a băncii de date) cu documentațiile existente la Arhivele Statului în scopul evitării unor faze ce necesită un mare volum de muncă pentru lucrări executate deja de predecesori și necesitatea elaborării de studii care să fie prezentate la sesiuni de comunicări științifice la care să participe un cerc mai larg de specialiști, inclusiv arhiviști și muze-

ografi cu preocupări în domeniul mineritului.

Adalbert Balogh, arhivist la Filiala Arhivelor Statului Maramureș, a arătat că, în scopul realizării obiectivelor discutate, este necesar ca pentru identificarea și a altor perimetre și zone, în afara celor cunoscute și aflate în exploatare, specialiștii Întreprinderii de prospecțiuni și explorări geologice Maramureș să pornească de la consultarea celor 14 volume de registre cu evidența concesiunilor miniere acordate din a doua jumătate a sec. al XIX-lea și pînă în 1914. În acestea se indică: locul precis de situare a perimetrului (localitatea, toponimul hotărului, coordonatele), natura lucrărilor întreprinse, minereul identificat și exploatat. De asemenea, este necesar ca geologii exploatarea minierei în activitate să cunoască cercetările și lucrările anterioare efectuate în zona respectivă, servindu-se în acest scop de documentația păstrată la Arhivele Statului. Pentru studierea unor aspecte privind tehnica de extracție și prelucrare, utilajul și instalațiile folosite, precum și pentru alte aspecte ale mineritului și metalurgiei neferoase, Filiala Arhivelor Statului din Baia Mare dispune și de o bogată literatură de specialitate și periodice pe care le pune la îndemîna cercetărilor. Tema consfătuirii este de mare actualitate și pentru instituția pe care o reprezintă — a spus *Ioan Igna*, directorul Muzeului județean Maramureș — deoarece aceasta se află în faza adunării de materiale pentru realizarea unei secții permanente de tehnică minieră iar tot ce au spus și au demonstrat antevorbitorii vine să lărgască sfera investigațiilor întreprinse.

Pentru publicarea studiilor și cercetărilor făcute în domeniul supus dezbaterilor a oferit paginile anuarului „Marmăția” editat de Muzeul județean Maramureș.

Preocupată de adunarea obiectelor necesare pentru deschiderea secției de tehnică minieră, *Maria Sainelic*, muzeograf la Muzeul județean Maramureș, a recurs pe lîngă literatura de specialitate și la documentele din fondurile arhivistice păstrate la Arhivele Statului, putînd astfel stabili, cu mai mare certitudine, perioadele de timp în care au fost folosite anumite tipuri de unelte, introduse noi utilaje, noi mijloace și instalații de prospecțiuni, exploatare și prelucrare, randamentul și valoarea acestora ș.a. Folosindu-se de prilejul oferit de consfătuire, a solicitat sprijinul celor prezenți pentru a

feri de distrugere, acolo unde se identifică, vechile unelte, instalații, agregate sau părți ale acestora, deoarece ele sînt foarte valoroase din punct de vedere istoric și constituie baza studierii evoluției tehnicii în acest important domeniu.

În încheiere, *Ioana Burlacu*, șef de serviciu în cadrul Direcției generale a Arhivelor Statului, a arătat că marele număr de participanți prezenți la consfătuire precum și problemele dezbătute de cei care au luat cuvîntul confirmă o dată în plus actualitatea temei puse în discuție, întărind în același timp convingerea că începutul făcut cu foarte bune rezultate în folosirea în sprijinul economiei naționale a documentelor de arhivă va fi continuat în viitorul apropiat într-o măsură mult mai mare. De fapt, această tematică a făcut obiectul unei recente dezbateri internaționale a arhiviștilor din țările socialiste, întruniți la Budapesta, înscriindu-se ca o preocupare de mare importanță pe plan mondial. În cazul documentelor mai puțin accesibile, datorită limbii în care au fost scrise, utilizatorilor de informații economice, la solicitarea acestora, Direcția generală a Arhivelor Statului le va oferi sprijinul necesar, efectuînd traducerea acestor documente. Sprijinînd propunerea privitoare la formarea de colective mixte, cuprinzînd specialiști de înaltă calificare care să treacă în cel mai scurt timp la o muncă sistematică, vorbitoarea a arătat că această inițiativă este cu atît mai importantă cu cît ea privește și activitatea de perspectivă, chiar de permanență, realizîndu-se astfel contactul dintre cercetare și activitatea practică, productivă. Într-adevăr, este necesar ca în aceste colective să fie incluși și studenții, antrenîndu-i astfel de pe acum în munca de cercetare cu care să fie deprinși și să o continue și după intrarea în angrenajul productiv.

Direcția generală a Arhivelor Statului, și prin filiala sa din Baia Mare, va sprijini pe mai departe dezvoltarea economiei naționale, prin punerea la dispoziția cercetării științifice a tuturor informațiilor referitoare la bogatele și variatele rezerve de minereuri din județul Maramureș și din cele limitrofe. De asemenea, se va preocupa și de completarea bazei documentare cu microfilme aduse din străinătate, referitoare la această zonă, în vederea întocmirii istoriei mineritului din această parte a țării depresiune care s-a aminorat în luările de cuvînt ale antevorbitorilor.

IOAN SABĂU

Simpozionul „50 de ani de la eroicele lupte din 1933 ale muncitorimii române”

În ziua de 11 februarie 1983, la sediul Direcției generale a Arhivelor Statului, în organizarea serviciului Acte Administrative, Culturale și Feudale, s-a desfășurat Simpozionul cu tema: *50 de ani de la eroicele lupte din 1933 ale muncitorimii române*.

Cele zece comunicări prezentate, elaborate de arhiviști din aproape toate serviciile D.G.A.S., au reușit, și datorită înglobării multor date documentare inedite, să reconstituie atmosfera de avânt revoluționar a anilor 1929—1933, când muncitorii români s-au ridicat la luptă împotriva măsurilor restrictive și represive luate de guvernele burgheze care încercau să iasă din criză prin sacrificarea clasei muncitoare, a drepturilor acesteia cucerite cu dificultate de-a lungul vremii.

Gh. Dranca, în lucrarea *Aspecte documentare relative la condițiile politice interne din anul 1933*, a prezentat noi date despre creșterea relativă a numărului întrunirilor muncitorilor, organizate de partidele muncitorești, mai ales de P.C.R., în toate provinciile românești, fapt de altfel remarcat și semnalat de organele de represiune. Documentele din fondul Ministerului de Justiție sînt elocvente în direcția propusă de autor, reușind să rememoreze evenimente incandescente ale acelor ani și să reliefeze rolul P.C.R. în organizarea luptei muncitorimii române pentru drepturi economice și politice.

În comunicarea *Unele aspecte ale luptelor ceferiștilor și petroliștilor din perioada crizei economice, din 1929—1933*, Ioan Roșca reușește o analiză succintă dar aprofundată a situației economice, sociale și politice a României, în anii Marii Crize. Sînt înfățișate atît măsurile luate de statul capitalist, cît și reacția clasei muncitoare, în frunte cu partidul comunist, față de reprimarea tot mai acerbă promovată de guvernele care se succedau unul după altul, fără a reuși să stăpînească situația tot mai explozivă. Expunerea este cursivă și adeseori punctată de dovezi documentare grăitoare, alese cu grijă din noianul știri-

lor care ne-au rămas din acea perioadă.

Țărănimia, dominantă într-o țară considerată adesea, în trecut, emina-mente agrară nu putea fi neglijată de cercetarea istorică. Acest aspect a fost prezentat de Ion Suciu, în studiul *Situația țărănimii în ajunul evenimentelor din ianuarie-februarie 1933*. Sprijinindu-se pe un bogat material documentar, autorul impune adevărul despre viața satului acelor ani și accentuează: „muncitorii participanți la luptele din ianuarie-februarie 1933 s-au ridicat în numele tuturor celor exploatați de la orașe și sate, făcîndu-se purtătorii idealurilor de eliberare socială și națională a poporului român. Cei mai mulți proveneau din mediul satului, purtau în suflet durerea milioanei de țărani exploatați, revolta împotriva unui regim nedrept și speranța lor de mai bine”.

Maria Doncea și Rodica Mușetoiu au prezentat, în lucrarea *Acțiuni ale clasei muncitoare premergătoare evenimentelor anului 1933 oglindite în documentele de arhivă*, cîteva inițiative muncitorești sub directă conducere a P.C.R., ca demonstrația din 29 februarie 1931 de la Atelierele C.F.R. Grivița, la care au participat peste 10 000 muncitori și, îndeosebi, numeroasele acțiuni de mobilizare și organizare mai ales în cadrul sindicatelor, care au dus la puternicele lupte din februarie 1933.

Viorica Hostiuc trece în revistă unele aspecte ale *Activității Partidului Comunist Român pentru conducerea luptelor ceferiștilor din capitală, în perioada crizei economice 1929—1933, oglindită în Fondul Ministerului de Interne*. În primăvara anului 1932, P.C.R. a ajuns la concluzia că pentru reușita luptei ceferiștilor trebuie organizat un comitet de acțiune cuprinzînd delegați din toate atelierele. Pentru convocarea Comitetului Central de acțiune al muncitorilor ceferiști C.C. al P.C.R. a propus organizarea unei conferințe pe țară a feroviarilor. Aceasta s-a desfășurat în București, în ziua de 20 martie 1932, în mod conspirativ, într-o casă din

apropierea Gării Filaret. La conferință au participat delegați desemnați de consfăturile muncitorești pe baza unității de acțiune, membri ai P.C.R., P.S.D. și P.S.I. din Galați, Cluj, Brăila, Pașcani, Tr. Severin, Dej, Oradea, București ș.a.

În continuare sînt oferite detalii inedite despre desfășurarea acțiunilor de luptă ale muncitorilor ceferiști, greve, demonstrații și luptele de la Atelierele Grivița din zilele de 15—16 februarie 1933.

Valentina Costake, în *studiul Un document britanic din arhiva Foreign-Office-ului privind lupta ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933*, analizînd raportul pe anul 1933 al ambasadorului britanic la București, Michael Palairêt, discută acel capitol rezervat dezvoltării mișcării comuniste din România. Astfel, se poate afla că „progresul făcut de comuniști în anul 1933 a fost remarcabil” și, în continuare, „atenția trebuie acordată faptului că, în decursul anului, dezvoltarea mișcării (comuniste) a urmat îndeaproape liniile stabilite de Congresul al V-lea al P.C.R. ... Ca un rezultat al celor constatate în 1933 se poate afirma cu certitudine că P.C.R. este un factor mai vital în situația politică a țării decît mai înainte, ... acum este un organism disciplinat și operativ. Organizarea sa fost îmbunătățită prin formarea unui nou organ de conducere — Biroul Politic. ... Secretariatul său general are un caracter conspirativ mult mai mare decît înainte ... și transmite ordinele și fondurile prin nouă comitete regionale. ...”

De asemenea, diplomatul britanic a surprins atît modul suplu în care P.C.R. a îmbinat activitatea legală cu cea ilegală, cît și reușita în atragerea muncitorilor la lupta revoluționară deschisă, cu un bogat conținut în revendicări economice și politice, notînd în continuare: „deși acțiunile publice ale comuniștilor din România au fost fără îndoială importante, acțiunile ilegale ale P.C.R. au fost mai însemnate; ... se poate aștepta ca grevele organizate de P.C.R. să-și schimbe natura lor esențială, ... cele puse la calea în viitor vor avea fără îndoială un caracter politico-economic. ...”

În lupta muncitorilor petroliști de la Societatea „Astra Română”, în perioada crizei economice din anii 1929—1933 și-a intitulat comunicarea Nicolae Ajităriței. Sînt prezentate pe larg cîteva acțiuni greviste ale mun-

citorilor Societății „Astra Română”, mai ales după Congresul al V-lea al P.C.R. și în urma refacerii Comitetului regional Prahova al P.C.R., cînd s-a trecut la organizarea celulelor comuniste din fabrici, atragerea de noi membri de partid, ca și o puternică propagandă în rîndurile muncitorilor, în același timp acordîndu-se o atenție sporită sindicatelor. Pagini interesante se referă în continuare la desfășurarea mai multor momente critice intervenite între muncitori și patronat culminînd cu evenimentele din ianuarie 1933.

Teodor Necșa, în lucrarea *Acțiuni ale P.C.R. după luptele ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, reflectate în unele documente de arhivă*, trece în revistă numeroase inițiative ale comuniștilor români, ale muncitorilor din toată țara. Începînd cu plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1933 și pe linia aplicării în practică a sarcinilor trasate acolo, retrospectiva continuă cu grevele de protest, propaganda în rîndurile muncitorilor, țăranilor săraci, șomerilor, învățătorilor și funcționarilor, demonstrațiile de stradă și alte acțiuni organizate direct de P.C.R. în toate centrele muncitorești importante ale țării. Comunicarea bazată pe un număr important de documente din fondul Ministerul de Justiție, oferă o imagine complexă a vieții social-politice a perioadei în discuție.

Avînd în atenție *Cauzele care au dus la desfășurarea luptelor ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933*, Ortansa Gorgan se bazează pe depozițiile foștilor miniștri D. M. Manoilescu și, îndeosebi, D. I. Gr. Periețeanu, făcute în fața instanței, la Craiova, în timpul procesului ceferiștilor care au luptat la Atelierele Grivița. Cei doi au expus pe larg propria experiență din vremea cînd conduceau Ministerul Comunicațiilor, în anii 1930—1933, discuțiile purtate cu reprezentanții muncitorilor ceferiști formîndu-le o opinie favorabilă acestora din urmă.

Este subliniată, de asemenea prezența activă în timpul procesului de la Craiova a tînărului comunist Nicolae Ceaușescu. Prins de la o vîrstă fragedă în tumultul luptei revoluționare, mai ales în perioada următoare, acesta își va aduce o contribuție majoră la organizarea unor ample acțiuni ale muncitorimii române.

Emilia Cohn și Florica Ranca, în comunicarea *Intensificarea acțiunilor*

P.C.R. pentru eliberarea muncitorilor ceferiști arestați în timpul luptelor din februarie 1933, au valorificat cu pricepere bogata și variata informație documentară, reușind să creeze un tablou veridic al vieții sociale românești, după februarie 1933, viață a cărei dominantă a fost lupta muncitorimii române, în frunte cu P.C.R., pentru a împiedica judecarea celor arestați, pentru ajutorarea familiilor acestora. Sint descrise nenumărate acțiuni organizate sau spontane; greve demonstrative la Atelierele Grivița, manifestații de simpatie, tipărirea de

manifeste pentru a fi răspindite în întreprinderi, cazărmi și chiar pe coridoarele tribunalului unde se judeca procesul ceferiștilor arestați etc.

Simpozionul a cărei desfășurare am încercat să o prezentăm pe scurt s-a înscris între izbutirile inițiative de acest gen, reușind să evoce cu căldură și la un nivel științific ridicat evenimente de seamă din istoria clasei muncitoare din România și a partidului său revoluționar.

ALEXANDRU NASTOVICI

„Centenarul Convenției de la Paris pentru protecția proprietății industriale, 1883—1983”

Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci a organizat, în ziua de 26 martie 1983, o ședință de lucru consacrată aniversării centenarului Convenției de la Paris pentru protecția proprietății industriale. La ședință a fost invitată să colaboreze și Filiala Arhivelor Statului Municipiul București care a prezentat unele documente referitoare la dezvoltarea proprietății industriale în țara noastră precum și necesitatea conservării adecvate a acestor documente.

Au prezentat comunicări deosebit de interesante directorul Oficiului de stat pentru invenții și mărci, ing. Ion Marinescu : *Principiile de bază ale Convenției de la Paris, evoluția lor și problemele actuale ale protecției internaționale* și dr. doc. Yolanda Eminescu, de la Institutul de cercetări juridice : *Convenția de la Paris și revoluția tehnico-științifică*.

Problematica Convenției de la Paris a suscitat interesul unei grupe largi de cercetători din cadrul Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci. Astfel, un colectiv format din dr. Ion Cămeniță, dr. ing. Alex. Lorent și ing. Savin Munteanu a prezentat comunicarea *Principiul egalității de tratament între resortisanții Uniunii de la Paris, în anul 100 de la fondare*, iar Vasile Dobres și Mircea Gheorghiu s-au referit la *Rolul Convenției de la Paris în apariția și dezvoltarea informării în literatura de brevete și invenții*.

Dr. ing. Romulus Susan a prezentat evoluția în timp a uneia din problemele Convenției de la Paris, sub titlul *Centenarul Convenției de la Paris*

— *dezvoltarea economică și cerințele actuale de protecție a mărcilor de fabrică, de comerț și de serviciu*; Ion Constantin și Petre Ciontu au dezbătut în comunicarea prezentată, *Calea de protecție internațională a invențiilor în conformitate cu prevederile Convenției de la Paris și importanța sa actuală*, iar Vasile Iancu, Elena Panu și Alexandru Voicu au tratat despre *Contribuția Uniunii de la Paris la promovarea invențiilor din domeniul chimiei*.

De un interes deosebit s-au bucurat și comunicările bazate pe studiul documentelor de arhivă. Atît studiul *O privire în trecut asupra unor invenții românești de seamă*, susținut de Ștefan Iancu și Alexei Bădăru, cît și comunicarea *Rolul Fondului Arhivistic Național pentru păstrarea și valorificarea documentelor privind proprietatea industrială*, prezentată de Virgil Tatomir și Silvia Popovici de la Filiala Arhivelor Statului municipiul București, au relevat informații bogate oferite de fondurile de arhivă, importanța păstrării, conservării și valorificării lor.

Au mai fost prezentate și lucrări din alte domenii ca : *Importanța brevetării invențiilor românești din domeniul chimiei în alte state pentru comerțul nostru exterior*, de Gh. Ioniță și Elena Papa ; *Criza de energie și rolul Convenției de la Paris în rezolvarea problemelor energetice actuale*, de Călin Mihăileanu și Constantin Vaideanu și *Relația cercetare științifică — proprietate industrială*, în contextul Convenției de la Paris, elabo-

rată de un colectiv de la Institutul de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnologică pentru Industria Electrotehnică.

Lector universitar Ada Petrescu a susținut o comunicare ce a suscitat un interes deosebit în rândul participanților: *Dreptul de proprietate industrială ca obiect de studiu în instituțiile de învățământ superior, la 100 de ani de la încheierea Convenției de la Paris.*

Studiile și comunicările prezentate au fost însoțite de discuții și apre-

cieri asupra strădaniilor depuse de autori pentru a marca, prin lucrările susținute, evenimentul comemorat, preocupările și eforturile depuse de către cercetarea științifică românească de a fi prezentă la opera de ridicare a României pe o treaptă superioară de dezvoltare.

Toate comunicările prezentate vor fi publicat în Buletinul OSIM nr. 3/1983.

SILVIA POPOVICI

Sesiunea „90 de ani de la crearea Partidului Social Democrat al muncitorilor din România”

Desfășurată în ziua de 28 martie a.c., sesiunea de comunicări organizată de Direcția generală a Arhivelor Statului cu ocazia aniversării a 90 de ani de la crearea PSDMR a debutat cu un cuvânt introductiv rostit de dr. Vasile Arimia, care a subliniat semnificația și importanța evenimentului omagiat.

În prima comunicare, *Cercurile socialiste — etapă importantă în procesul de făurire a partidului politic al clasei muncitoare*, autorul, Marin Florescu a creionat în pagini sugestive evoluția și afirmarea tot mai pregnantă a clasei muncitoare române în arena luptelor sociale și politice.

În împrejurări tot mai favorabile, la numai patru ani de la crearea Internaționalei I-a, în octombrie 1868, la Timișoara lua ființă „Asociația generală a muncitorilor”, care coordona și organizațiile din Arad, Reșița și Oravița. Contemporane Comunei din Paris și direct influențate de aceasta, mai ales în perioada imediat următoare, au apărut primele cureuri socialiste cu caracter secret în București, Iași, Galați, Ploiești, Brăila etc.

Autorul scoate în evidență intensă activitate ideologică desfășurată de cercurile socialiste, având în frunte intelectuali de seamă, teoreticieni cum au fost Eugen Lupu, V. Gh. Manicea, C. I. Istrate, Alexandru Spiroiu, Paul Scorțeanu, cărora mai târziu li s-au alăturat Nicolae Codreanu, Zamfir Arbore-Ralli, Titus Dunca, Constantin Dobrogeanu-Gherea, dr. Nicolae Russek, frații Ioan și Gheorghe Nădejde, Sofia Nădejde, Constantin Mille, Anton Balabașă, Emil Frunzescu și mulți alți. După 1875, între socialiștii revo-

luționari din România s-a desfășurat un larg schimb de păreri în vederea conturării obiectivelor programatice ale mișcării. Din studiul schițelor de program elaborate în anul 1880 („Credoa Socialiștilor români” și „Un studiu psihiatric urmat de câteva comentarii asupra ideilor sănatoase”), dar mai ales al primului program marxist al cercurilor socialiste, „Ce vor socialiștii români”, redactat de Constantin Dobrogeanu-Gherea în anii 1885—1886, referentul a reținut concluzia clar exprimată potrivit căreia „nedreptatea socială va fi înlăturată numai prin sechestrarea instrumentelor mari de producție și trecerea lor în proprietatea colectivă a societăților de muncitori”. Totodată se definea pentru prima oară rolul istoric al proletariatului în lichidarea pe cale revoluționară a modului de producție capitalist și înstaurarea societății socialiste.

Dr. Vasile Niculae, în studiul 1893 — *moment de cea mai mare însemnătate în dezvoltarea luptei revoluționare, patriotice a poporului nostru, în ascensiunea istoriei românești*, a reliefat pe baza rezultatelor unor cercetări de ultimă oră, faptul că, istoricul congres din 1893 a fost temeinic pregătit și s-a derulat conform unor norme organizatorice bine definite. Documentele sale fundamentale — în primul rând programul partidului — au fost larg dezbătute, în perioada decembrie 1892 — martie 1893, în organizațiile muncitorești, iar delegații au fost aleși din rândul celor mai devotați militanți socialiști (majoritatea fiind muncitori).

S-a arătat, de asemenea, că primul președinte al congresului din 1893 a fost țaranul socialist Gheorghe Petro-

vici, ca o mărturie în plus a atașamentului țărănimii la ideile socialismului științific, dar și a prețuirii pe care mișcarea revoluționară din România o manifesta față de truditorii ogoarelor.

Referitor la programul partidului, autorul a evidențiat caracterul său profund marxist aplicat creator la realitățile românești ale timpului. Datorită acestui fapt, partidul și-a spus cuvântul față de problemele fundamentale ale dezvoltării României moderne și a preconizat soluții revoluționare în vederea transformării socialiste a societății românești.

În comunicarea P.C.R. — *rezultat al continuării activității PSDMR*, dr. Ion Iacoș a subliniat faptul că, din 1893, partidul clasei muncitoare din România a cunoscut o dezvoltare continuă, afirmându-se ca cea mai înaintată forță politică din societatea românească, iar în raport cu evoluția mișcării muncitorești și a situației social-politice și economice a României, a adoptat programe succesive și denumiri diferite, corespunzătoare fiecărei etape, determinate de ansamblul factorilor economici, sociali, politici și culturali, de raportul de forțe dintre clase, de gradul de conștiință a proletariatului și de implicarea sa în problematica fundamentală a dezvoltării României. A fost marcată, ca o trăsătură caracteristică a acestui partid, *unitatea* manifestată pe plan organizatoric, politic și ideologic atât în respingerea oricăror încercări de fărimătare sau scizionare a rindurilor muncitorești, cât și în depășirea unor dificultăți ivite în propriile rinduri sau rezultate din confruntarea cu burghazia („criza” de conducere din 1899, primul război mondial, greva generală din 1920 ș.a.). Raportul strins dintre partid și sindicate a făcut imposibilă pătrunderea anarho-sindicalismului, a neutralismului sau a altor curente în mișcarea muncitorească din România. Unitatea muncitorească a stat la baza dezbaterilor politico-ideologice care au pregătit marele Congres din mai 1921 și au condus la făurirea Partidului Comunist Român, partid unic al clasei muncitoare.

În încheiere, autorul a citat sublinierea făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu : „crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România marchează adevăratele începuturi ale Partidului Comunist care a ridicat la noi cote valorice întreaga moștenire progresistă, revoluționară a înaintașilor”.

Maria Pîrvulescu, în lucrarea *Caracterul dezvoltării mișcării comuniste românești în perioada interbelică reflectat în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*, s-a referit la scrierile secretarului general al partidului, care se constituie într-o impresionantă mărturie a momentelor fundamentale ale perioadei dintre cele două războaie mondiale, zugrăvind-o în toată amplitudinea și complexitatea sa. În acest răstimp Partidul Comunist s-a aflat mereu în fruntea marilor bătălii pentru asigurarea dezvoltării României în deplin consens cu aspirațiile întregului popor, a tuturor forțelor înaintate, pentru dreptate socială și independență națională, pentru progres și civilizație.

În continuare autoarea a punctat coordonatele principale ale activității partidului : întărirea sa din punct de vedere organizatoric și definirea liniei politice generale ; întărirea legăturilor cu masele ; creșterea influenței sale în rindurile clasei muncitoare, țărănimii, tineretului, intelectualității, femeilor și oamenilor muncii de toate naționalitățile ; organizarea rezistenței față de dictatura antonesciană și Germania nazistă.

Ultima comunicare din programul sesiunii, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu și experiența românească în domeniul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, împlinirea dezideratelor vitale ale făuritorilor partidului clasei muncitoare din România*, a fost prezentată de dr. Gheorghe I. Ioniță, care a insistat în mod deosebit asupra perioadei istorice inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R., când la conducerea partidului și statului a venit tovarășul Nicolae Ceaușescu. În acest sens, a fost relevată remarcabila contribuție a tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentarea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată și de înaintare a României spre comunism — împlinire a vișului de aur al atîtor generații de luptători pentru socialism pe pămîntul României.

În final, autorul a insistat asupra locului și rolului partidului comunist în societatea românească de astăzi. Partidul Comunist Român nu mai este exponentul unei singure clase, deși prin concepția socială, ideologie și spirit rămîne muncitoresc. El acționează în strînsă alianță cu țărăimea și celelalte categorii sociale, fiind emanația națiunii socialiste, purtătorul de cuvînt al intereselor ei generale.

JOURNAL INTERNATIONAL DES ARCHIVES. International Journal of Archives,
vol. 1 (1980), nr. 1, 2, Editura K. G. Saur, New York, München, London, Paris.

Apariția în anul 1980 a Revistei Internaționale a Arhivelor este, mai întâi de toate, „o necesitate resimțită de arhiviștii din întreaga lume de a comunica pe plan profesional; un început de stabilire a unor mijloace solide de informare în domeniul comun de activitate” — afirma James B. Rhoads, președintele Consiliului Internațional al Arhivelor (C.I.A.), în mesajul adresat primului număr al J.I.A.

Demersurile privind apariția unei astfel de publicații au fost făcute la Conferința Comitetului de Publicații al C.I.A. din februarie 1978. Cu o modificare adusă proiectului în cadrul ședinței Comitetului Executiv al C.I.A. ținută la Dar-es-Salaam, în octombrie 1978, J.I.A. apare de două ori pe an și își propune să includă în sumar articole de strictă specialitate precum și aspecte din activitatea consiliului.

Articolele publicate în acest prim volum abordează problematica generală a muncii arhivistice: îndrumare, planificare, conservare și administrare a arhivelor, clădiri și echipament, informatică, metode de reproducere a documentelor, valorificare și învățămînt. Limbile de redactare a articolelor sînt engleza sau franceza iar cele ale rezumatelor engleza, franceza, spaniola și germana.

Colegiul de redacție este format din arhiviști din 7 țări, redactor șef fiind James E. O'Neill, arhivist, al Statelor Unite. Revista apare la editura K. G. Saur. Numărul 1 al revistei încearcă, prin cele șase articole de fond, să acopere o parte din aria largă a problemelor propuse spre publicare. Astfel, articolul *Arhivele și noile tendințe ale istoriei*, semnat de Jean Favier, dezbate problema efectelor noilor metode folosite de cercetarea istorică în legătură cu documentele de arhivă pentru selecționare. Autorul subliniază ideea că metoda cercetării cantitative presupune păstrarea seriilor complete de documente, valoarea fiecărui document derivînd

nu din caracterul său de piesă unică, ci din similitudinea conținutului său cu cel al celorlalte documente din serie. Cercetările întreprinse pentru descoperirea sensului „ascuns” al textelor arată că documentele nu mai pot fi evaluate numai pe baza informației explicitate pe care o conțin. În acest fel, și arhiviștii au datoria de a reconsidera criteriile lor de evaluare în lumina noilor tendințe ale cercetării istorice.

O publicație sovieto-americană despre documentele istorice este titlul articolului semnat de Serghei L. Tikvinschi, care se referă la realizarea în comun a unui volum de documente din perioada 1765—1815.

Diversele posibilități de care dispun Arhivele britanice de a pune știința arhivisticii în sprijinul învățămîntului sînt relevate de articolul lui Michael G. Cook *Învățămîntul și arhivele*. Sînt detaliate formele și metodele folosite de arhiviștii britanici în procesul de popularizare a arhivelor și de educație a tinerei generații.

În continuare, sumarul revistei cuprinde articole referitoare la activitatea arhivelor din R. F. Germania, Nigeria și Australia. Articolul semnat de Klaus Oldenhage, intitulat: *Administrarea Arhivelor Publice și pregătirea de specialitate în R. F. Germania*, se constituie din două părți distincte: prima cuprinde prezentarea zbuciumatei istorii a țării sale pînă la formarea R.F.G., în 1949, după care face o utilă prezentare a Arhivelor administrației centrale, Bundesarchiv, a bogatei activități desfășurate aici, precum și a proiectului noului depozit principal din Koblenz. În partea a doua este înfățișată activitatea arhivistică desfășurată în R.F.G., cu deosebire elaborarea publicațiilor de specialitate și instruirea personalului în cele două școli de arhivistică din Marburg și München.

Dificultățile muncii de achiziționare a documentelor desfășurate în Nigeria, precum și faptul că este în proiect o lege care să faciliteze acest lucru, sînt

problemele abordate de Joshua G. Bwwe, în articolul *Achiziționarea de documente — experiența nigeriană*.

Încă din 1980, în atenția arhiviștilor australieni stătea elaborarea unei legi de organizare a arhivelor. *Noua legislație arhivistică a Australiei*, articol semnat de Ch. Hurley, detaliază modul de aplicare și eficiența legii pentru arhivele din Australia.

Organ de presă al C.I.A., revista include în acest număr informații deosebit de utile în legătură cu pregătirile întreprinse pentru cea de-a 30-a aniversare a constituirii Consiliului. Jubileul a avut loc cu ocazia celui de-al IX-lea Congres Internațional al Arhivelor desfășurat la Londra între 15—19 septembrie 1981.

Deosebit de utilă, după opinia noastră, este prezentarea *Statutului C.I.A.* Acest forum al Arhivelor s-a constituit în 1950, ca organizație mondială a arhiviștilor cu scopul de a promova conservarea și folosirea resurselor arhivistice ale tuturor națiunilor. Sint prezentate în continuare obiectivele, membri și membri onorifici ai C.I.A., ramurile regionale, congresul, adunarea generală, comitetul executiv, biroul, conferința internațională a Mesei rotunde a Arhivelor, comisiile, comitetele, grupurile de lucru, secțiile și publicațiile.

Numărul 2 al revistei continuă să înfățișeze cele mai diferite aspecte ale muncii arhivistice pe plan mondial.

În Argentina, arhiviștii și reprezentanții guvernului sint preocupati de restabilirea utilității arhivelor publice și a unui sistem eficient de funcționare a acestora: César A. Garcia Belsunce — *The Archives of Argentina: Problems and Solutions*.

Micrografia în țările în curs de dezvoltare, articol semnat J.A.K., subliniază câteva aspecte legate de munca de microfotografiere a documentelor în Singapore, Filipine, Indonezia, Ghana, Kuwait, Oman și Barbados, arătând faptul că, încă, sint greutăți serioase de depășit și că țările în curs de dezvoltare trebuie să-și consolideze programul de microfotografiere urmînd astfel țările cu tradiție în această direcție.

B. Delmas, în studiul *Administrația și arhivele ei*, se oprește asupra dezvoltării rapide a activităților administrației în lume, explicînd acest lucru prin explozia demografică pe plan mondial, prin faptul că în administrație, ca și în alte ramuri ale vieții sociale, sint cuprinse tot mai mult diferite categorii de populație (tărani în primul rînd). Cantitatea imensă de in-

formații scrise, orale și vizuale apărute ca urmare a creșterii numărului populației, presupune o informare precisă și variată despre documentele și arhivele serviciilor administrative. În acest sens este subliniată necesitatea unui program coerent, unitar și specializat de folosire a arhivelor publice, ca și cea a folosirii unui personal instruit.

În articolul *PROMPT: Sistemul computerizat de regăsire de la United Kingdom Public Record Office din Kew*, Michael Roper abordează activitatea de servire a cititorilor la sălile de lectură, activitate modernizată odată cu introducerea informaticii în arhivele din Kew. Noul sistem constă în efectuarea comenzii de cerere a documentelor prin computer, direct din sala de studiu, operație a cărei eficiență este cu 20% mai mare față de metodele tradiționale. Este posibil ca acest sistem computerizat să poată fi extins și în alte domenii.

Interesant prin problematica abordată este articolul *Arhivele evreiești comunale și organizaționale*, semnat de Daniel I. Cohen. Autorul atrage atenția în primul rînd asupra faptului că Arhivele Centrale pentru Istoria Poporului Evreiesc (CAHJP) din Ierusalim reprezintă instituția centrală pentru documentele și arhivele evreiești.

Activitatea arhivistică desfășurată în Franța este ilustrată de prezentarea *Centrul de documente contemporane de la Fontainebleau* de H. Huillier. O mare parte a acestui depozit intermediar al Arhivelor Naționale Franceze era gata în anul 1977 și se speră ca lucrările suspendate la acea dată să fie continuate. În articolul *Arhivele automatizate — o nouă problemă a arhivelor*, Dan M. Avedon atrage atenția asupra implicațiilor pe care le-ar avea schimbările survenite în munca arhiviștilor ca urmare a computerizării arhivelor. Acest lucru rămîne, în opinia autorului, o problemă de viitor nu prea îndepărtat.

Sistemul arhivelor slovace a cunoscut o dezvoltare rapidă în ultimii 26 de ani, fapt pentru care, P. Kartous încearcă să detalieze aceste realizări în articolul *Arhivele în Republica Socialistă Slovacă*.

Noutăți despre arhivele din Hawaii aduce C. R. Young, în articolul *Administrația arhivelor regale din Hawaii înainte de anexare*. Autorul face o succintă prezentare a istoriei arhivelor hawaiene pînă la anexarea insulelor, în 1898, de către Statele Unite. După această dată s-a depus un efort

deosebit pentru crearea unui depozit destinat păstrării documentelor de importanță deosebită pentru guvernul hawaian.

Articolul *Producători și distribuitori de produse micrografice în Japonia*, de N. Iwakwa, reprezintă de fapt o listă a celor mai importante tipuri de echipament pentru microfilmare care sînt comercializate în Japonia, precum și a companiilor care le produc. Un plus de informații aduce prezentarea *Seminarului de la Berlin cu privire la*

strategia dezvoltării arhivistice în Lumea a treia și rubrica *Din lumea întreagă*, care abordează o serie de probleme de informare și documentare pe plan mondial.

Ambele numere ale revistei beneficiază de o listă de colaboratori precum și de utile rezumate (în limbi de circulație) ale articolelor incluse în fiecare număr.

ANUȚA DĂNILĂ

THE AMERICAN ARCHIVIST vol. 43, nr. 4/1980, p. 433—562 și vol. 44, nr. 1, 3 și 4/1981, 397 p.

Problemele actuale care stau în fața arhivisticii nord-americane fac în continuare subiectul de predilecție al buletinului trimestrial al Societății Arhiviștilor Americani. Articolele referitoare la teoria și la practica arhivistică, mai ales, dețin ponderea și atrag atenția asupra multitudinii de aspecte care pot suscita discuții în legătură cu măsurile necesare conservării, fișării, codificării sau regăsirii informațiilor furnizate de documentele de arhivă.

În studiul *Arhivele universitare — un transfer cultural*¹, autorul apreciază că arhiva unei universități sau cea a unei facultăți nu poate fi calificată ca fără valoare. Plecînd de aici, el argumentează importanța acestui gen de arhivă care păstrează date despre fenomenul educațional și cultural. Pentru a convinge, M. Brichford recurge la comparații cu celelalte genuri de arhivă: administrative, economice, politice și chiar cu arhivele bibliotecilor, care au atras într-o mai mare măsură atenția, atît a arhiviștilor cît și a celor care alocă fonduri pentru păstrarea și folosirea documentelor. Cu toate că dezvoltarea profesională a arhiviștilor din universități datează din perioada postbelică, iar în anul 1949 Societatea Arhiviștilor Americani a înființat un comitet special, Committee on College and University Archives, totuși numărul de publicații, studii, articole etc. datorat arhiviștilor din universități este încă redus; de asemenea, calitatea informațiilor privind aspecte practice, fondurile și cer-

cetările efectuate poate fi ameliorată.

Tema este reluată din alt unghi în articolul *Documentele corpului universitar și depozitele tematice*² de Jane Wolff. Autoarea semnalează acest gen de documente și remarcă faptul că cei care se ocupă de administrarea arhivelor universitare dau prioritate dosarelor administrative, mai voluminoase, deși ei recunosc importanța unora dintre cele create de corpul profesoral: dosarele în legătură cu planificarea și predarea cursurilor și dosarele unor comitete și organizații care funcționează în universități. Studiul susține ideea înființării unor depozite tematice, care să cuprindă aceste categorii de documente create de cadrele didactice universitare.

O discuție permanentă are loc în legătură cu sursele, cu documentele scrise sau nescrise, care pot sta la baza documentării, a cercetării istorice.

În interviul intitulat chiar *O discuție cu Arthur M. Schlesinger Jr. despre folosirea istoriei orale*, se accentuează importanța metodei de cercetare orală a istoriei, metodă folosită de cel interviat, fost asistent special al președinților John F. Kennedy și L. Johnson, între anii 1961—1965, și care a publicat două lucrări apreciate în lumea științifică. Interviul trece în revistă avantajele acestei metode de investigare a trecutului subliniîndu-se faptul că orice cale care îmbogățește informația nu poate fi decît acceptabilă pentru cercetare în general și pentru istorie în special, domeniu în care, uneori, golurile de informație pot fi suplinate numai prin

¹ Maynard Brichford, *Academic Archives „Überlieferungsbildung“*, nr. 4/1980, p. 449—460.

² Jane Wolff, *Faculty Papers and Special-Subject Repositories*, nr. 4/1961, p. 346—351.

³ Lynn A. Bonfield *Conversation with Arthur M. Schlesinger, jr. — The Use of Oral History*, nr. 4/1980, p. 461—472.

discuții cu participanții la evenimentele studiate.

Articolul *Istoria orală în arhivele economice americane*⁴ relevă absența unor informații, uneori importante, chiar din arhive economice aparent „complete”. Argumentul: „Telefonul lui Bell a accelerat pasul afacerilor, dar a avut ca efect secundar nefericlit reducerea documentației cuprinzătoare a comunicațiilor de afaceri”. Soluția: „Amintirile și comentariile nu pot să înlocuiască documentația originală, dar ele pot să răspundă cu informații vitale, indisponibile altfel, și să adauge o dimensiune personală documentelor”.

Titlul *Lumea s-a întors cu susul în jos — prioritatea surselor și Arhivele Statului*⁵ ascunde de fapt disputa dintre arhiști și genealogiști, mai ales cei din sudul Statelor Unite, dispută pe care autoarea încearcă să o facă înțeleasă, dar să o și depășească. Cercetători cu obiective de interes personal, înguste cel mai adesea, genealogiștii trebuie înțeleși. Dar fiindcă ei alcătuiesc cea mai mare parte a celor care studiază în arhivele americane, ei sînt de fapt „cei mai devotați susținători ai arhiștilor”. În final, P. R. Jacobsen remarcă necesitatea de a-i antrena pe genealogiști în arta și misterul arhivelor, iar cea mai bună șansă a arhiștilor de a-i atrage este nu numai cea de a-i face să cunoască instrucțiunile ci, mai curînd, aceea de a-i îndruma și orienta în cercetările lor.

Studiul *O privire asupra profesunii arhiviste*⁶ încearcă să dea o imagine cuprinzătoare a arhivistului american, folosind răspunderile a peste 3 000 de membri sau nemembri ai Societății Arhiștilor Americani la un chestionar care le-a fost trimis în aprilie 1979. Au fost formulate 19 întrebări împărțite în trei categorii: informații personale (membru sau nu al S.A.A., vîrstă, rasă, sex, nivel de educație, pregătire arhivistică), informații legate de ocupație (angajat total, parțial sau deloc, procentul afectat muncii arhiviste — pe lângă alte activități, clasificarea tipului de funcție, cadru de

conducere — cîți subalterni, salariu, vechime în munca arhivistică) și informații privind instituția (tipul de instituție, localizarea și mărirea acesteia). Șapte tabele prezintă rezultatele principale ale testului, datele de bază fiind, în prealabil, computerizate. Concluziile demonstrează implicit raportul direct proporțional dintre salariu și vechime, pregătire, vîrstă funcție, nivel de educație etc.

În nr. 1/1982, două articole, *Instrumentele de informare — o multitudinea de mijloace. Viitorul sistemelor*⁷ și *Instrumente de informare eficiente — dezvoltarea unui sistem de control al arhivelor și manuscriselor*⁸, aduc în discuție, primul, faptul că sîntem prea ușor încințați de minunile cooperării computerelor și sistemelor on-line, cărora li se cere să ne dea totul de pe lume, deși, ar trebui să ținem seama că nici o mașină nu poate înlocui procedeele de bază, standardele și metodele descrierii documentelor. Al doilea articol atrage atenția că un sistem manual de calitate slabă nu poate fi transformat într-un sistem automat bun, cînd se măsoară bineînțeles calitatea fișelor și a celorlalte instrumente de informare, autoarea argumentînd pe larg această afirmație.

În ceea ce privește teoria arhivistică, *studiul Teoria arhivistică americană — condiția meseriei*⁹ dezvoltă ideea de bază că: „teoria arhivistică americană nu există ca o concepție unitară. Ea este în principal o sumă de idei extrase din principiile arhivistice europene bine verificate și larg acceptate și a conceptelor pragmatice dezvoltate să răspundă nevoilor speciale ale administrării arhivistice americane și tradițiilor democratice. Deși împrăștiată în literatura arhivistică americană aceste principii teoretice procură o fundație solidă practicii arhivistice curente. Cum această practică se prelungește și se mișcă în direcții noi, perspectivele de aplicare a principiilor se schimbă inevitabil”.

În aceeași ordine de idei, dar o treaptă mai sus, Frank G. Burke discută despre *Direcția viitoare a teoriei*

⁴ Gary D. Saretzky *Oral History in American Business Archives*, nr. 4/1981, p. 353—355.

⁵ Phebe R. Jacobsen *The World Turned Upside Down: Reference Priorities and the State Archives*, nr. 4/1981, p. 341—345.

⁶ Mabel E. Deutrich și Ben De Witt *Survey of the Archival Profession* nr. 4/1980, p. 527—535.

⁷ Nancy Sahli *Finding Aids: A Multi-Media Systems Prospective*, p. 15—20; Lydia Lucas *Efficient Finding Aids: Developing a System for Control of Archives and Manuscripts* p. 21—26.

⁸ Harold T. Pinkett *American Archival Theory: The State of Art*, nr. 3/1981, p. 217—222.

*arhivistice în Statele Unite*⁹, de fapt întrebând: „Despre ce să teoretizăm?” Întrebările nu sînt puține. Oferim cîteva spre exemplificare: Care sînt aspectele sociologice ale administrării documentelor? Care este natura istoriei, a faptului istoric, a gîndului istoric? Cum putem să ne mișcăm și să respectăm legile lui Cicero pentru istorici: „Prima lege pentru istoric este că el nu va îndrăzni niciodată să pună în circulație un neadevăr. A doua este că el nu va înăbuși nimic din ceea ce este adevărat?” Ar putea fi preocupat arhivistul de faptul că ceea ce este păstrat în depozite este adevăr sau numai dovadă? Documentele stabilesc fapte? Sau documentele sînt numai interpretări ale faptelor creatorilor lor? Este cineva preocupat de locul sau chiar de rolul arhivelor în societate și contribuția lor la bunăstarea generală?

Autorul aruncă mînușa, dar, în același timp, se întreabă cine va accepta provocarea: bibliotecarii, antropologii culturii, specialiștii în computere, „cîțiva arhiviști”, istoricii? Un răspuns posibil este sugerat în final, unde se admite ca arhiviștii să facă mișcarea de la locul de muncă spre universitate nu numai pentru o zi pe săptămînă într-un an, ci ca o carieră permanentă, angajantă. Și, odată acolo, ei trebuie să se rializeze cu istoricii universitari și ceilalți profesori de la

⁹ Frank G. Burke *The Future Course of Archival Theory in The United States*, nr. 1/1981, p. 40—46.

disciplinele înrudite care ating natura informațiilor, cu conducerea forțelor motrice a autorităților, cum este guvernul, și să-și combine conceptele în noua filozofie a arhivelor apreciate ca documente ale experienței umane.

Am trecut în revistă numai cîteva dintre titlurile apărute în numerele enunțate ale trimestrialului arhiviștilor americani. Toate procură substanță pentru comparații și discuții de nivel și la nivel.

Nu mai puțin valoroase sînt articolele care relatează despre învățămîntul arhivistic în Statele Unite și în Europa, despre impactul documentelor provenite din centrele de cercetare nucleară asupra arhivelor și arhiviștilor americani, despre strategii arhivistice propuse pentru așa-numita eră „post-custodială”.

Este demn de semnalat că din sumarul fiecărui număr este nelipsit portretul vreunui arhivist american de marcă, în nr. 4/1981 figurînd trei articole dedicate, primele două, celor care au fost Ernst Posner și respectiv Theodore R. Schellenberg și, ultimul, lui Morris Leon Radoff cu ocazia ieșirii la pensie din funcția de director al arhivelor din Annapolis, Md.

Numerele prezentate mai conțin și o multitudine de date tehnice referitoare la conservarea materialelor fotografice, păstrarea documentelor, diferite metode și mijloace de depozitare și protejare a documentelor, puse la dispoziție de firme de specialitate

ALEXANDRU NASTOVICI

ARCHEION VOL. LXXII (1981), 376 p.

Numărul LXXII din 1981 al revistei „Archeion”, organ al Direcției generale a Arhivelor Statului din Polonia cuprinde rubricile: „Articole”, „Studii și materiale”, „Arhivele străine”, „Recenzii”, „Prezentări de cărți și note bibliografice”, „Revista revistelor arhivistice străine”, „Cronica”. La prima rubrică, semnalăm articolul lui Stanisław Nawrocki intitulat *Instruirea beneficiarilor de informații în arhive*. Calitatea de beneficiar de informații arhivistice — susține autorul — cere o pregătire din ce în ce mai bună datorită creșterii considerabile a numărului de informații cît și a dificultăților din ce în ce mai numeroase înfrîntate de cel care dorește să ajungă cît mai repede în posesia lor. Plecînd de la această premisă, autorul descrie starea reală din arhive și

ajunge la concluzia că instruirea beneficiarilor se face mai ales în cadrul institutelor de învățămînt superior. De aceea, în articol se pledează pentru o mai largă participare a rețelei arhivistice de stat la acest proces pentru impunerea unui caracter mult mai sistematic activității respective, mai ales în ceea ce privește munca cu studenții, și se propune elaborarea și susținerea unui curs care să satisfacă cerințele domeniului.

Irena Redtke semnează articolul *Crearea fondurilor în arhivele curente*. Subliniînd efortul imens pe care Arhivele Statului din Polonia l-au depus pentru formarea și creșterea fondurilor de arhivă în perioada ultimilor treizeci de ani, autoarea prezintă totodată cauzele faptului că nu s-au obținut rezultatele dorite; deficiențe de

natură legislativă, lipsă de personal calificat și folosirea de personal din afara unităților respective. Articolul își propune să aducă în atenția organelor de stat competente propuneri menite să contribuie la ameliorarea situației fondurilor contemporane aflate în continuă creștere.

Sub titlul *Participarea arhiviștilor din Cracovia la educarea ideologică și patriotică a societății*, Aniela Vielbicka realizează o trecere în revistă a meritelor pe care le au arhiviștii din fosta capitală a Poloniei pe acest tărâm. Între altele, este amintită seria *Monumente străvechi ale dreptului polonez* alcătuită din mai multe tomuri, unul dintre ele constituind o sursă mai puțin cunoscută istoriografiei românești, însă, care ne privește direct. Este vorba de *Acta expeditionum bellicarum Palatinatus Callisien-sis et Posnaniensis in Volachos et in Turcas a 1497—1498 in archiva regio Posnaniensi asservata*, tom 7, Krakow, 1882.

Rubrica „Studii și materiale” conține prezentarea unor fonduri între care menționăm *Colecția de afișe a bibliotecii Arhivei de Stat a orașului Varșovia (1806—1977)* semnată de Ștefania Wojcikowa.

Henryk Nowaczyk face o prezentare a *Arhivei Institutului Iosef Pilsudski din S.U.A.* Institutul a luat ființă la New York în 1943. În arhiva institutului au fost strânse colecții de documente referitoare la activitatea lui Iosef Pilsudski. De asemenea, ea păs-

trează documente aduse pe diferite căi din Polonia după izbucnirea celui de al II-lea război mondial precum și arhiva referitoare la activitatea unor persoane cu funcții de răspundere în stat. Între părțile structurale în care se găsesc sigur documente referitoare la țara noastră menționăm *Adjutantura Generalno Nacselnega Wodso* (Adjutantura Generală a Comandantului Suprem, 1918—1922) care cuprinde date privind chestiunile militare din anii 1908—1920 și evenimentele politice din Rusia Sovietică, Ucraina, Lituania, Cehoslovacia, Austria, Germania, România, S.U.A. și alte țări. Vom menționa de asemenea, fondul personal *Ryds Smigly Edward* care, în dosarul 4, cuprinde documente referitoare la relațiile diplomatice româno-polone, în perioada premergătoare izbucnirii celui de-al II-lea război mondial. Fără îndoială că și celelalte părți structurale și fonduri personale ale arhivei Institutului Pilsudski cuprind o serie de date ce prezintă interes pentru istoria României din perioada interbelică.

Rubrica „Recenzii” cuprinde o prezentare a lucrării lui Tudeusz Wolichowski *Directiile de dezvoltare ale arhivisticii poloneze*. Lucrarea reprezintă o sinteză a rezultatelor obținute de arhivistica poloneză în ultimii ani prefigurând, în același, timp liniile viitoare de dezvoltare.

VASILE MATEI

CERCEĂRI DE CONSERVARE ȘI RESTAURARE A PATRIMONIULUI MUZEAL, nr. 1, 1981, editat de Muzeul de istorie al R. S. România, București, 227 p.

Muzeul Național de Istorie al Republicii Socialiste România a inaugurat recent publicația periodică „Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal” al cărei prim volum a apărut la sfârșitul anului 1981. Potrivit „cuvîntului înainte” semnat de prof. dr. Florian Georgescu, directorul muzeului — coordonator al publicației împreună cu ing. Adriana Stănescu — această nouă culegere de materiale își propune să valorifice rezultatele cercetării științifice desfășurate de specialiștii muzeului sau ai altor instituții în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural național istoric și artistic. Publicația oferă posibilitatea unui schimb de experiență activ și eficient între factorii implicați în aceste probleme.

Ca o ilustrare concretă a acestor deziderate volumul I al seriei prezintă 27 lucrări științifice grupate pe secțiuni care acoperă probleme de teorie generală a conservării și restaurării, metode de investigație științifică a obiectelor de patrimoniu, tehnici de lucru specifice în restaurare, probleme de conservare precum și studii, interpretări și propuneri de dezvoltare a acestei activități.

Trecerea în revistă a tematicii și a conținutului lucrărilor evidențiază originalitate și competență iar rezumarea în limba franceză a articolelor precum și reluarea „cuprinsului” în franceză, engleză, germană, rusă și spaniolă asigură posibilitatea dialogului între specialiștii noștri și cei de dincolo de hotarele patriei.

OPREA FLOREA

TARIHI VESIKALARI SERGISI KATALOGU (CATALOGUL EXPOZIȚIEI DE DOCUMENTE ISTORICE) Istanbul, 1951 — Milli Eğitim Basimevi" 48 p. 8" (XXII. Milletlerarası Müsteşirler Kongresi Münasebetiyle Başbakanlık Arşivinde Teriplenen...)

Datorită unui număr redus de exemplare și împrejurărilor istorice, asemenea instrumente de lucru utile pentru cercetătorii noștri și pentru orientarea eforturilor de depistare a documentelor străine despre români, au rămas până astăzi necunoscute. Socotindu-ne privilegiați în relațiile noastre cu arhiviștii turci care ne-au oferit posibilități mari de documentare ne grăbim la rîndul nostru să facem cunoscut conținutul acestui instrument de lucru rarissim.

Catalogul a apărut cu ocazia celui de al XXII-lea Congres internațional al orientaliștilor, (ținut la Istanbul în anul 1951) în cadrul căruia Președinția Arhivei Consiliului de Miniștri (Başbakanlık arşivi) a organizat o expoziție arhivistică grandioasă. Au fost expuse cu acel prilej diverse condici și documente dintr-o serie de fonduri și colecții deosebit de bogate în piese arhivistice și informație istorică. Apreciată ca cea mai bogată arhivă din Turcia, Başbakanlık arşivi — evaluată la peste 40 milioane de documente și peste 50 000 de condici diverse — reprezintă, după cum se știe deja, un filon excepțional pentru studiul relațiilor seculare ale Țărilor române și ale României cu Imperiul otoman începînd din secolul al XV-lea și pînă la sfîrșitul primului război mondial (1918).

Catalogul expoziției cuprinde o prefață în limbile turcă și engleză (p. I—VIII), care schițează constituirea și activitatea acestei arhive din perioada dinaintea de fondarea Imperiului otoman (1299) și pînă în secolul al XVIII-lea, și subliniază că adevărata arhivistică turcă începe după Tanzimat (reformele din 1839). Sînt amintite aici grija marelui vizir Mustafa Reşit paşa pentru clădirea unui palat al arhivelor în anul 1845, azi depozitul 1 și prima organizare a instituției arhivistice „Hazine-i evrak”. Prefața prezintă succint șapte categorii de materiale arhivistice clasificate pînă în 1937 și alte șapte după acest an.

Principalele secțiuni ale expoziției oglindite în catalog sînt: Condici aparținînd calemurilor divanului imperial și instituției defterdariatului (p. 1—16, numerele 1—204). Semnalăm cercetătorului român documentele referitoare și la țările române: Condicile privind Austria (Nemçe): 1567—1796 (975—1210 H.) nr. 37; O condică privind Polonia (Lehistan defteri), „Lehlü defteri”: 1609—1760 (1016—1173 H.) cu vreo sută de documente și „tratate” (ahitnâme) pentru țările române cele mai multe privind Moldova „Boğdan” (nr. 35 ED. 55). O altă condică privește Rusia (Rusya defteri) cu documente dintre anii 1701—1834 în care nu lipsesc acte pentru Moldova și Țara Românească (nr. 42). Un deosebit interes prezintă cele două condici privind România (Romanya defterleri): Țara Românească „Eflak defteri” 1725—1761 și Moldova „Boğdan defteri” 1731—1760 (p. 4 nr. 40 și 41, cotele ED. 77 și 78). De fapt, numărul condicilor privind țările românești din seria „Ecnabi defterleri” se ridică la vreo zece. Urmează rezumatele succinte ale condicilor de cadastru și recensămint (Tapu ve tahrir defterleri) importante pentru probleme demografice (numerele 51—91), majoritatea datînd din secolele XV—XVI. O importanță deosebită prezintă documentele din condicile zise „Maliyeden müdevver” (numerele 92—97) din secolele XV—XVI. De exemplu o condică din 1516/922 H. privește regiunea „liva” Nicopol, avînd unele documente pentru Giurgiu și Turnu (nr. 97). Documentele din condicile clasificării Kâmil Kepeci datînd din secolele XV—XVIII (numerele 100—204) sînt importante pentru caracterul lor economico-social. A fost semnalată condica capitației (cizye) pentru „vilaetul” Brăila (Ibrail) din anul 1548/955 H. (numărul 150, KK. tasnifi ni. 3800) ; o altă condică din 1701/1113 H. cuprinde acte privind haraciul (cizye) Moldovei și Valahiei, începînd de la finele secolului al XVI-lea și pînă în seco-

lul al XVII-lea (numărul 153, KK. t. no. 3542). N-au fost exemplificate Condicile importante „Mühimme defterleri“ (1553—1906) cuprinzând documente cu miile și pentru țările române (Müd. numerele 1—283 + 14 anexe).

Sînt importante pentru vechimea lor unele documente din seria II „Actele fundațiilor Vakfiyeler“ (numerele 205—215), datînd dinainte de întemeierea Imperiului otoman (1299). Astfel, un act datează din anul 1293/693 H. (numărul 207). Din seria a III-a : Hatt-i humayunuri (p. 19—26), numerele 216—259) semnalăm un mic defter din 1628/1038 de la Murad al IV-lea privind păzitorii, cavalerii și azapii, de la cetățile Tulcea și Ocea-cov (nr. 228, Ali Emiri no. 859). Un firman de la Murad al II-lea (1808—1839) adresat valiului dobrogean Rüşdü, pașa din Silistra, privește situația unui notabil decapitat (ayân) etc. (nr. 252). De fapt fondul Hatt-i Hümayun cuprinde cca 100 000 de documente din care peste 8 000 de piese arhivistice se referă la țările române (1720—1839). În schimb, secția Fırman-e-Fermanlar (IV, p. 26, numerele 260—288) este frumos reprezentată cu unele acte în culori. Un firman de la Mehmed al IV-lea datînd din 1670/1081 prevede capitația (cizye) Dobrogei acordată unor ghirayzi din Silistra (nr. 270). Un firman ornat din 1834/1250 H. privește situația unor chiriași din Orșova (Irșova) în litigiu cu fundația pioasă (nr. 285).

Sînt cît se poate de interesante documentele din diverse fonduri și colecții (V Muhtelif Cins Belegeler) p. 32—48, numerele 289—382, majori-

tatea datînd din secolele XV și XVI. În ceea ce ne privește amintim firmanul lui Suleyman I Magnificul din 1546/953 H., adresat lui Mircea Ciobanu, voievodul Țării Românești, pentru salahori și cherestea (Cerahor ve kereste) necesare pentru repararea cetății Brăila (Ibrail kal'asi) etc. (nr. 293, Ali Emiri 165). Regestul acestui firman **important cu facsimil** a fost publicat de noi¹. Un haat-i humayun de la începutul secolului al XVII-lea cuprinde arzul celor „trei națiuni“ și notabililor din Transilvania împotriva abuzurilor principelui Moise Secuiul (Seykel Muyizes : 1603 mai-iulie) care se întrecea în răutăți (nr. 296, Ibnü-lemin no. 4). Un alt firman de la Ahmet al II-lea (1691) privește acordarea unor solde și remunerații principelui Transilvaniei Imre (Emeric) Thököly și suitei sale din arendașia provinciei Kocaeli etc. (nr. 294, Ali Emiri nr. 1619). Printr-un act din noiembrie 1636/1046 H. principele Transilvaniei Gheorghe I Rákóczi, aflat la Sebeșul săsesc (Saz varoș) promite supunere și credință Porții, pace cu Austria și Polonia (nr. 296, Ibnülemin-Harciye no. 15). Alte două firmame de la Mehmed al IV-lea datînd din aprilie 1665/sevvâl 1075, privesc situația și problemele cetății Inău (Yanova) etc.

Catalogul prezentat a servit în 1955 directorului Mithat Sertoğlu drept temel pentru prețiosul său ghid „Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri“.

¹ Muhteva Bakimindan, Baş-Vekâlet Arşivi, Ankara, 1955, XX + 90 p.

MIHAIL GUBOGLU

Gernot Nussbächer, **AUS URKUNDEN UND CHRONIKEN (DIN DOCUMENTE ȘI CRONICI)**, București, 1981, 213 p. + 41 fig.

Cunoscut și apreciat pentru prețioasele sale contribuții la istoria arhivisticii din țara noastră, Gernot Nussbächer, fără îndoială unul din cei mai dotați arhiviști români, s-a afirmat totodată și ca un profund cercetător al evului mediu românesc. Volumul său de debut consacrat vieții și operei umanistului Johannes Honterus s-a bucurat de un deosebit succes, mărturie fiind cele patru ediții apărute pînă în prezent — trei în limba germană și una în limba română.

Noul său volum pe care îl prezentăm reunește un număr de 36 de stu-

dii și articole publicate, în anii 1965—1978, în diferite reviste și ziare. Așa cum rezultă din însuși titlul volumului — *Din documente și cronici* — lucrările au fost elaborate pe baza unei ample cercetări a fondurilor și colecțiilor de documente aflate la Brașov și în alte centre din țară, în special cele din Transilvania.

Un prim grupaj de materiale se referă la condițiile istorice ale colonizării sașilor în Țara Birsei, așezări alături de elementul românesc care a asigurat continuitatea permanentă de viață a populației din această parte a țării. Atunci cînd izvoarele documen-

tare lipsesc sau sînt prea sumare, autorul apelează la analiza topografică, colaborînd în acest scop cu Bako Geza, un alt pasionat cercetător brașovean.

O preocupare constantă a autorului o constituie studierea instituțiilor medievale din Transilvania, în acest volum avîndu-se în vedere instituțiile săsești din Transilvania, create pînă în secolul al XVI-lea.

În structura lucrării, un loc important îl ocupă studiile și articolele referitoare la relațiile neîntrerupte dintre Transilvania, Muntenia și Moldova, în condițiile în care românii au fost nevoiți să trăiască în state separate; legăturile permanente dintre cele trei țări române, datorită cărora Brașovul va cunoaște o dezvoltare timpurie și va deveni un important centru economic și cultural al Transilvaniei, Gernot Nussbächer le consacră mai multe lucrări. El se oprește în special asupra raporturilor pe care brașovenii le-au avut cu Vlaicu Vodă, Vlad Țepeș, Petru Rareș și Mihai Viteazul care, ca și ceilalți domni ai Moldovei și Țării Românești, au manifestat interes pentru menținerea unor legături cît mai strînse cu Transilvania.

Aducînd date noi în privința relațiilor lui Mihai Viteazul cu sașii din Transilvania, care au făcut eforturi materiale pentru susținerea acțiunilor marelui domn, autorul arată: „ca principe al Transilvaniei, Mihai Viteazul, căutînd să-i apropie, s-a purtat față de sași fără discriminare, respectînd rolul lor economic și politic în

cadrul țării și integrîndu-i în marea sa operă a primei uniri a țărilor române”.

Consecvent preocupărilor sale mai vechi, autorul a inclus în volum și trei lucrări referitoare la morile de hîrtie din Transilvania, în secolul al XVI-lea, lucrări care aduc, prin ineditul lor, un real serviciu celor care se ocupă de istoria culturii românești. Cu hîrtie brașoveană Coresl va tipări în orașul de la poalele Tîmpei excepționalele sale cărți în limba română. Important de reținut, așa cum subliniază și autorul, este faptul că hîrtia produsă la Brașov și Sibiu a constituit și obiect de export în Muntenia și Moldova.

Subliniem, de asemenea, existența în cuprinsul volumelor a articolelor referitoare la debutul tiparului în Sibiu, unde s-a tipărit prima carte în limba română. Lui Gernot Nussbächer îi datorăm și identificarea primilor cînturari și primei școli românești din țara noastră — școala din Scheiul Brașovului — apoi datarea evangheliarului lui Lavrentie, prima carte apărută la București.

Un număr de 41 ilustrații și un glossar de toponime cu corespondentul lor în limba română completează acest interesant volum al colegului nostru de breaslă.

Volumul *Din documente și cronici* onorează atît pe autor cît și editura Kriterion pentru excelența prezentare grafică.

ȘTEFAN SUCIU

Nicolae Iorga, **ISTORIA ROMÂNILOR PRIN CĂLĂTORI**, Edit. Eminescu, București, 1981, 706 p.

Sub îngrijirea criticului Adrian Angheliescu, la Editura Eminescu a apărut o remarcabilă lucrare ce cuprinde impresii ale unor călători referitoare la români. Este vorba de volumul lui Nicolae Iorga *Istoria românilor prin călători*, o lucrare de erudiție, care, prin însemnările unor străini ce „au întîlnit meleagurile noastre”, ne prezintă o istorie vie a trecutului românesc. Secționată în patru părți (Pînă la jumătatea veacului al XVII-lea; De la jumătatea veacului al XVII-lea pînă în 1800; De la 1800 pînă la epoca războiului Crimeei și De la 1828—1877 cartea acoperă o perioadă istorică ce începe înainte de „intemeierea domniilor pămîntene” și se încheie la 1877.

[El însuși un pasionat călător căruia i-a fost dat să străbată și să cu-

noască numeroase țări și să vină în contact cu obiceiurile, tradițiile și valorile spirituale ale multor popoare, Nicolae Iorga a acordat o atenție deosebită acestor relatări în care vedea bogate surse de informații asupra trecutului istoric românesc.

Purtînd amprenta timpului în care a fost scrisă, lucrarea nu este scutită, pe alocuri, de anumite lacune. Așa de exemplu, Nicolae Iorga își limitează cîmpul investigației, ogîndînd cu precădere relatările privind Moldova și Țara Românească. Luarea în considerare de către autori și a însemnărilor referitoare la Transilvania, devenită în toată această perioadă un focar al luptelor politice și religioase, dar și al revoltelor maselor asuprite în scopul afirmării drepturilor și identității lor naționale, ar fi întregit, desigur, ima-

ginea asupra istoriei patriei noastre — tablou pe care Nicolae Iorga îl reconstituie doar parțial în paginile acestei lucrări, cu ajutorul impresiilor celor ce ne-au vizitat țara în momente de mari încercări, hotărâtoare pentru însăși existența, dăinuirea, coeziunea și destinul poporului român.

Din relatările numeroaselor călătorii care au trecut pe meleagurile românești în zbuciumatele vremuri de dominație otomană, autorul reconstituie nu numai acele epoci de aprigă istorie, ci și momente, scene, universuri de viață sau tipuri de existență aflate vădit sub zodia unor străluciri și ostentații efemere, a unor amăgitoare aparențe, al căror tragic revers nu se lasă prea mult așteptat. Lucrarea este, din acest punct de vedere, extrem de sugestivă.

Impresiile și mărturiile călătorilor străini incluse de Nicolae Iorga în volum își demonstrează cu vigoare valoarea documentară atunci când reușesc să accentueze și o serie de coordonate ale specificului național, de trăsături caracteristice profilului moral și spiritual al poporului. Astfel, ideile romanității, originii latine a poporului nostru, permanenței și conștientății elementului românesc în spa-

țiul carpato-danubian-pontic sînt prezente în mai toate impresiile vizitatorilor. Pe pămîntul țărilor române drepturile celor care-l muncesc și trăiesc de veacuri aici, în interiorul acestui spațiu, li se înfățișează unor călători ca sacre și inalienabile.

Însemnările călătorilor străini incluse și comentate de Nicolae Iorga în acest volum ne oferă, de asemenea, prilejul de a desluși acele faze distincte ale propășirii în timp a poporului român, de la primele afirmări ale conștiinței de sine, ale identității sale naționale, spirituale și culturale, pînă la acele momente decisive care vor face posibil accesul la

nești au trecut sub administrația statului, s-a instituit sistemul unic al arhivelor, s-a înființat Centrul Național al Arhivelor, subordonat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. După noi restructurări, care au avut loc în anii 1957 și 1969, s-a cristallizat sistemul actual al rețelei arhivelor.

În manual sînt prezentate și arhivele ecleziastice, care au o importanță aparte, deoarece în epoca medievală capitlurile și conventurile funcționau și ca locuri de adevărire.

În acest manual se folosesc, pentru definirea arhivei, două noțiuni: *leveltár*, arhivă, prin care se înțelege instituția înființată pentru păstrarea documentelor de valoare istorică, clădirile și localurile ei, dar și *irattár*, registratură, ca parte a instituției creatoare unde se păstrează actele rezolvate și este definită ca totalitatea actelor emise sau sosite la o instituție sau persoană.

Cînd actele cu valoare documentară se depun la arhive, ele își pierd caracterul lor de registratură și devin parte componentă a arhivei organizației creatoare, dar păstrată de instituția specializată.

Manualul oferă noțiuni de paleografie și trece totodată în revistă istoria scrisului de la apariție pînă la forma lui modernă, la statornicirea puterii sale juridice.

Partea a II-a a manualului (cap. II—VII) este destinată analizei evoluției statului ungar în decursul istoriei sale. Sînt descrise formulele de organizare statală precum și instituțiile statului regal-ungar și ale Imperiului habsburgic. În acest context sînt prezentate și instituțiile din voievodatul Transilvaniei, din perioada principatului autonom de după 1541, cînd intră sub suzeranitatea turcească și pînă la instaurarea dominației h

SOMMAIRE

CONTENTS

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

- T. GEMIL — Quelques observations sur la conclusion de la paix et la détermination de la frontière entre la Moldavie et l'Empire Ottoman (1486) 117

THÉORIE ET PRATIQUE ARCHIVISTIQUE

- I. PLEȘA — Les Archives de l'État d'Alba dans une nouvelle demeure 129
- LE SYMPOSIUM NATIONAL CONSACRÉ AUX «MODALITÉS DE VALORISATION DES INFORMATIONS ÉCONOMIQUES DETENUES PAR LES ARCHIVES» (TRAVAUX DE LA SÉANCE PLENIÈRE. I) :
- I. GAL — Modalités de valorisation de l'information économique existante dans les archives 131
- I. MUREȘAN — La mise en valeur par les recherches géologiques des informations documentaires sur l'existence de certaines substances minérales utiles 135
- V. I. NITU, D. SĂVEANU — Les réserves de combustibles fossiles de notre pays reflétées par des anciennes publications roumaines 139
- F. RÎNZIȘ, M. KLAUS — Le système informationnel des Archives de l'État au service de l'économie nationale 141

POINTS DE VUE

- POUR UN LEXICON DU MOYEN- ET NEO-LATIN SUR LE TERRITOIRE ROUMAIN :
- GH. DUZINCHEVICI — Quelques suggestions concernant un glossaire de mots et expressions des sources latines relatives à l'histoire de la Roumanie 145
- D. SLUȘANSCHI — Un impératif catégoriques : les instruments réclamés par l'étude des sources anciennes et médiévales concernant l'histoire de la patrie 150

DOCUMENTS

- G. IONESCU — Deux documents princiers relatifs à des domaines se trouvant dans la vallée de la rivière Bîsca Chiojdului 155
- D. IVĂNESCU,

INHALT

СОДЕРЖАНИЕ

STUDIEN UND MITTEILUNGEN

T. GEMIL — Bemerkungen über den Friedensschluss und die Grenzbestimmung zwischen der Moldau und dem Osmanischen Reich (1486) 117

ARCHIVTHEORIE UND PRAXIS

I. PLEŞA — Das Staatsarchiv Alba in einem neuen Zweckbau 129

DAS LANDESSYMPOSIUM «VERWERTUNGSMÖGLICHKEITEN DER WIRTSCHAFTLICHEN AUSKUNFTE AUS DEN ARCHIVEN» (VORTRÄGE DER PLENARSITZUNG I.):

I. GAL — Verwertungsmöglichkeiten der wirtschaftlichen Auskünfte aus den Archiven 131
I. MUREŞAN — Die Verwertung der Dokumentenauskünfte über das Vorhandensein von nützlichen Mineralstoffen durch die geologischen Forschungen 135
V. I. NIŢU, D. SAVEANU — Die Vorräte unseres Landes an fossilen Brennstoffen im Spiegel alter rumänischer Zeitschriften 139
F. RINZIŞ, M. KLAUS — Das Informatiksystem der Staatsarchive bei der Unterstützung der Nationalwirtschaft 141

AUSSERUNGEN

FÜR EIN MITTEL — UND NEOLATINISCHES LEXIKON DER RUMÄNISCHEN LÄNDER

GH. DUZINCHEVICI — Vorschläge zu einem Verzeichnis von lateinischen Wörtern und Wendungen mit Bezug auf die rumänische Geschichte 145
D. SLUŞANSCHI — Die Arbeitsmitteln bei der Erschließung von Quellen der Antike und des Mittelalters zur Vaterlandsge-schichte — ein kategorischer Imperativ 150

DOKUMENTE

G. IONESCU — Zwei

MINISTERUL ENERGIEI ELECTRICE

INDICATOR -- TIP

cuprinzînd termenele de păstrare ale dosarelor, registrelor
și altor materiale documentare ale Ministerului Energiei Electrice

Nr. crt.	Denumirea categoriilor de materiale	Termenul de păstrare		Obs.
		MEE	Unități subordonate	
0	1	2	3	4
	I. PROBLEME DIRECTORII ȘI DE ORGANIZARE			
1	Legi, Decrete, HCM și dispozițiuni ale C.M. (proiecte sau perfectate) cu documentația respectivă	P	P	
2	Instrucțiuni de aplicare a actelor normative indicate la art. 1	15	15	
3	Ordine ministeriale.	P	P	
4	Regulament de ordine interioară — textul definitiv și lucrările pregătitoare.	P	P	
5	Regulament de organizare și funcționare a serviciilor din instituții și întreprinderi, cu lucrările pregătitoare.	P	P	
6	Circulare date unităților din subordine.	P	15	
7	Note de serviciu privind diverse comunicări administrative, sarcini trasate sau norme pentru organizarea și coordonarea lucrărilor.	5 CS	5 CS	
	B. Cereri, reclamații, sesizări			
8	Cereri, reclamații, sesizări și propuneri ale oamenilor muncii, ale organelor și organizațiilor de stat, organizațiilor economice socialiste și ale organizațiilor obștești, precum și corespondența respectivă.	2 CS	2 CS	
9	Registru intrare-ieșire-reclamații, sesizări, propuneri.	15	15	
	C. Publicații. Presă.			
10	Extrase din ziare și reviste: — Comunicatele pentru pres			

0	1	2	3	4
31	Lucrări de absolvire a reciclărilor.	3	3	
32	Rapoarte de inspecție cu privire la activitatea didactică și administrativă a școlilor.	5	5	
33	Dăride seamă de început de an. Dări de seamă de sfârșit de an școlar (cursuri de zi, serale și fără frecvență).	2	2	
34	Situații statistice – plan și realizări.	2	P	
35	Situații privind absolvirii cursurilor post universitare, doctorat.	P	P	
36	Planuri de școlarizare anuale (pentru toate formele de școli) aprobate de Ministerul Educației și Învățământului, inclusiv corespondența între centrală, trust și întreprinderile beneficiare.	50	50	
37	Planuri de școlarizare de perspectivă, studii de prognoză, inclusiv analizele necesare privind necesarul de forță de muncă.	5	5	
38	Situații privind investițiile școlare.	5	5	
39	Nomenclatoare de meserii și specialități inclusiv avize și corespondență cu Ministerul Educației și Învățământului.	P	P	
40	Rețeaua și profilul școlilor, documentația privind înființarea de noi unități școlare.	P	P	
41	Planul de perfecționare a lucrătorilor la nivel de ministere.	15 CS	15 CS	
42	Corespondență cu unitățile MEE și alte organe.	5	5	
43	Probleme legate de dubla subordonare a instituțiilor de învățământ superior în specialitățile specifice sectorului energetic.	5	5 CS	
44	Documente privind perfecționarea lucrătorilor M.E.E.	5	5	
<i>B. Personal și Retribuire</i>				
45	Propuneri de numire în funcție, cu tabelele respective.	5	5	
46	Miscări de personal, decizii, avize pentru			

0	1	2	3	4
89	Documente privind pensionarea (gr. I-III).	90	90	
90	Documente privind derogarea de stagiul, studii (sporuri).	90	90	
91	Sporuri de indemnizații aprobate de conducerea ministerului pentru șantier MEE	90	90	
92	Regulamente de acordare sporuri condiții nocive în ramura energiei electrice și construcții de mașini.	90	90	
93	Regulamente de acordare sporuri condiții nocive - alte ramuri - spor șantier construcții montaj.	90	90	
94	Regim prelungire de lucru (construcții-montaj)	10	10	
95	Instrucțiuni privind retribuirea orelor suplimentare.	5	5	
96	Documentații privind transportul gratuit la locul de muncă.	10	10	
97	Reglementări privind lucrul în tură, programul de exploatare.	5	5	
98	Indicatori acordare retribuții.	10	10	
99	Documentații construcții-montaj indicatori, inclusiv derogări, confirmări.	10	10	
100	Indicatori de acordare a retribuțiilor (CIPEET, ICMP, ISPE, ISPH, Secretariatul Comisiei Mixte, CPL, OID, Muzeul Tehnic, Romenergo, ICEMENERG).	10	10	
101	Reglementări cu caracter general acordare retribuții tarifare (VACME, INE Olt, Centrale electrice, Energoreparații, Adm. Centrală MEE, DEN și rețele).	10	10	
102	Treceri în funcții economice superioare, specialități înrudite, retribuirea la nivel de inginer.	5	5	
103	Statutul pentru organizarea activității și promovarea personalului de cercetare.	5	5	
104	Metodologii acord global.	15	15	CS
105	Raportări și informări acord global (industrie, construcții-montaj).	5	5	
106	Referate, note constatare (acord global progresiv și indirect).	5	5	
107	Norme unitare de structură și pe economie (diriginți șantier).	5	5	
108	Înființarea unităților de informatică.	15	15	
109	Legislație ce va fi aplicată la Decret 162/1973.	15	15	
110	Documentații privind Decret 2971/1973 în unitățile de proiectare (grup șant. ISPH).	15	15	
111	Premii construcții-montaj, indicatori de premiere din fond beneficii, premiere din fond de 0,05%, circulare-premii anuale și realizări deosebite, aprobări premii anuale, premii economii materiale.	15	15	
112	Correspondență, cu unitățile MEE privind retribuția tarifară.	5	5	
113	Instrucțiuni privind disciplinele muncii.	90	90	
114	Ordine emise de MEE privind încadrarea și retribuirea personalului din aparatul MEE.	90	90	
115	Norme unitare pe structură (D. 238/1973).	10	10	
116	Lucrări legate de cursurile de calificare (HCM 2105/1969).	10	10	
117	Correspondența unităților privind probleme învățământ.	5	5	
118	Verificări, note constatare unități învățământ	5	5	
119	Documentații acte normative.	15	15	CS
120	Metodologii de gradare a unităților industriale, construcții-montaj și alte unități din cadrul MEE.	10	10	
<i>C.D. Organizarea conducerii producției și a muncii</i>				
121	Organizare, structuri organizatorice, normative de structură.	15	15	
122	Înființări noi unități, date caracteristice	P	P	
123	Studii și analize privind organizarea unităților.	5	5	
124	Lucrări privind conducerea colectivă	5	5	
125	Organizarea producției muncii, normarea muncii, măsuri și analize privind creșterea productivității muncii.	5	5	
126	Normare lucrări de structură pentru personal TESA.	10	10	
127	Normarea muncii, planuri, analize și raportări statistice.	5	5	
128	Metodologii normarea muncii, organizarea activității de normare a muncii	5	5	
129	Studii și analize, organizarea producției muncii, avize organizare și număr personal unități noi.	5	5	
130	Sisteme informaționale și informatică, programe, metodologii, analize și raportări privind perfecționarea sistemului informațional și de evidențe.	5	5	
131	Proiecte și studii de raționalizare pentru sistemul informațional și de evidențe.	5	5	
132	Programe, metodologii și analize privind aplicațiile informatice și activitatea de informatică.	5	5	
133	Dotarea cu mașini de calcul și analize privind eficiența utilizării acestora.	10	10	
134	Studii și raționalizare a sistemelor de evidențe și circuitelor de evidențe, precum și dotări cu echipament de calcul. Documentații de proiectare și implementare a aplicațiilor informatice pentru aparatul central și unități.	5	5	
135	Programe și planuri ale serviciului organizarea muncii și producție.	5	5	
136	Rapporte de avarie ale dispeceratului, evidența foilor de avarii, analiza avariilor (Raport și situația energetică la unitățile MEE).	P	P	
137	Note cu completări ale avariilor din sistemul național (note cu analize de avarii și analize periodice).	P	P	
138	Plan de producția muncii, cu documentația respectivă.	10	10	
139	Propuneri și avize privind standardizarea echipamentelor de protecție.	5	5	
140	Cereri de dotare cu material de protecție.	3	3	
141	Situații privind lucrările de investiții și de reparații în sectorul protecției muncii.	5	5	
142	Situații privind lucrări de investiții și reparații în sectorul de protecție a muncii.	P	P	

0	1	2	3	4
143	Realizarea planului de măsuri pe obiective și de cheltuieli de protecție.	15	15	
144	Registre de evidență materialelor de protecție împotriva accidentelor de muncă.	P	P	
145	Procese-verbale de inspecție (constatări, propuneri, îndrumări).	5	5	
146	Rapoarte periodice de urmărire a inovațiilor pentru protecția muncii.	2	2	
147	Acte de control obștești privind protecția muncii.	2	2	
148	Situații anuale cu accidente de muncă.	P	P	
149	Formulare statistice A.N. și protecția muncii semestriale și anuale.	P	P	
150	Organizarea producției și a muncii, normarea muncii, măsuri, analize, privind creșterea productivității muncii.	5	5	
151	Informări primite de la Ministerul Muncii.	P	P	
<i>E. Lucrări juridice</i>				
152	Îndrumări date în lucrări la cererea diferitelor servicii.	5	5	
153	Correspondență cu serviciile referitoare la interpretări de texte de legi și avize în chestiuni legate de procesul de producție și de drepturile angajaților.	5	5	
154	Registre de evidență a proiectelor de decrete și de HCM înaintate Consiliului de Miniștri.	15 CS	15 CS	
155	Avize la proiecte de HCM inițiate de alte instituții.	10	10	
156	Avizele Oficiului juridic.	15	15	
157	Registru de evidență avizelor Oficiului Juridic.	15 CS	15 CS	
158	Lucrări juridice necontencioase lichidate.	5	5	
159	Condiții de evidență termenilor de judecată.	3	3	
160	Opis general și alfabetic de procese.	15	15	
161	Litigii în Arbitrajul de Stat și departamentul MEE.	5	5	
162	Cauze civile sau penale ale instituțiilor, organizațiilor economice socialiste și obștești cuprinzând hotărâri, despăgubiri civile la instanțele de drept comun.	5	5	
163	Condică anuală de ședințe la Arbitrajul de Stat.	10	10	
164	Condică de termene cu soluția dată de Arbitrajul de Stat.	5	5	
165	Opis general și alfabetic de dosare la Arbitrajul de Stat.	15	15	
166	Lucrări exproprii.	P	P	
167	Lucrări privind activitatea de prevenire și popularizare a legilor.	5	5	
168	Lucrări privind activitatea comisiei de judecată.	10 CS	10 CS	
169	Evidența deciziilor întreprinderii.	P	P	
<i>F. Pașapoarte</i>				
170	Referate pentru propuneri plecări străinătate.	P	P	
171	Ordine de deplasare în străinătate.	90	90	
172	Aprobări ale Consiliului de Miniștri și Ministerului de Interne.	P	P	
173	Aprobări CNST.	P	P	
174	Correspondență cu Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul de Interne.	P	P	
175	Fișa de instruație.	25	25	
176	Selecționarea cadrelor și promovarea lor de către comisia de partid.	P	P	
177	Aprobări date de Secția cadre a CC al PCR și Comisia MCE.	P	P	
<i>G. Secretariat - Protocol - Special</i>				
178	Note-convorbiri la întâlnirile cu cetățenii străini și rapoarte-deplasări în străinătate.	3	3	
179	Felicitări primite sau adresate conducerii ministerului cu diferite ocazii.	2	2	
180	Vizite efectuate de cetățenii străini și români la obiectivele energetice.	5	5	
181	Devize cheltuieli, referate privind vizitele unor oaspeți străini, fond protocol, fond ministru.	P	P	
182	Registru ordine	P	P	
183	Registru decrete și hotărâri ale Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri.	P	P	
184	Registru de corespondență (probleme cu ore suplimentare cabinet, corespondență cu direcțiile MEE și întreprinderile).	15	15	
185	Registru de intrare-ieșire a corespondenței.	30	30	
186	Condiții și borderouri de expediție pentru corespondența internă și externă.	5	5	
187	Registru de mișcare a dosarelor din arhivă.	5	5	
188	Inventare, opise, referate, propuneri privind selecționarea de material. Istoricul institutiei și al fondului experizat. Lucrări ale Comisiei de selecționare (liste de selecționare, procese-verbale de ședință, rapoarte de teren, comunicări).	P	P	
189	Correspondență cu Arhivele Statului și DCA (scoatere din fondul de arhivă a documentelor cu termen depășit și predarea la DCA)	5	5	
<i>III. A. Plan - dezvoltare (cooperare); plan de muncă (cu documentația respectivă)</i>				
190	Plan de muncă:			
	- anual	P	P	
	- trimestrial	5	5	
	- lunar	1	1	
191	Tabel cu cifre de control de la CSP.	P	P	

0	1	2	3	4
192	Plan de producție, cu sarcini de plan pe campanii de lucru și felul lucrării: — anual — trimestrial — lunar	P 5 1	P 5 1	
193	Plan de cooperare între unitățile productive.	5	5	
194	Plan de măsuri tehnico-organizatorice.	5	5	
195	Plan forțe de muncă: — anual — trimestrial — lunar	15 3 1	15 3 1	
196	Plan de proiectare geologică.	P	P	
197	Plan de investiții, cu propuneri, memoriu explicativ, cifre de control și proiectul de plan.	P	P	
198	Plan de utilaj necesar și de mișcare a lui.	5	5	
199	Borderouri și corespondență privind mișcarea utilajului.	5	5	
200	Plan import-export cu întreaga documentație: — anual — trimestrial — lunar	P 3 1	15 3 1	
201	Plan preț de cost: — anual — trimestrial — lunar	P 3 1	15 3 1	
202	Correspondență cu instituțiile și cu unitățile productive în legătură cu cereri, urgențări, avize, colaborări.	3	3	
203	Probleme plan-perspectivă, situații sinteză.	P	P	
204	Memorii justificative (dări de seamă) de realizarea planului de muncă pe ramuri de activitate: — anuale — trimestriale — lunare	P 5 1	P 5 1	
205	Balanțe trimestriale și anuale cu justificarea materialelor folosite în sectoarele de muncă.	10	10	
206	Lucrări modificări plan.	10	10	
B. Producție				
207	Instrucțiuni privind întocmirea planului de producție.	5	5	
208	Plan de producție: — anual — trimestrial — lunar	P 5 1	P 5 1	
209	Instrucțiuni privitoare la desfășurarea procesului de producție și la urmărirea realizărilor de plan	P	15	
210	Situații și rapoarte operative periodice privind realizarea planului de producție: — decada — lunare — trimestriale — anuale	2 3 5 P	2 3 5 P	
211	Grafice și realizări plan producție: — operative — periodice	1 5 5	1 5 5	
212	Fișe de evidență a realizărilor planului de producție.	5	5	
213	Documente primare de evidență tehnico-operativă privind producția industrială (grupe formulare privind producția industrială, inclusiv cele specifice).	5	5	
214	Documente primare de evidență operativă privind producția industrială (grupe formulare privind producția industrială, inclusiv cele specifice).	5	5	
215	Documente primare de evidență operativă privind comerțul, cantine și restaurante (grupa formulare privind comerțul, inclusiv cele specifice, cu excepția facturilor și bonierelor de vânzare cu amănuntul)	5	5	
216	Documente primare de evidență tehnico-operativă privind materiile și materialele (grupa de formulare privind materiile și materialele, inclusiv cele specifice).	5	5	
217	Correspondența de orice fel, legată de executarea planului de producție.	5	5	
218	Acțiuni de reducere a normelor de consum (Decret 620/1973).	10	10	
C. Energetic				
219	Lucrări cu probleme de termoficare.	P	P	
220	Studii finanțate de la buget (ISPE, ISPH).	10	10	
221	Plan cincinal.	P	P	
222	Studii prognoză până în 1990.	P	P	
223	Centrale termoelectrice cu combustibili.	15	15	
224	Programe și documente privind realizarea de centrale nucleare-electrice, studii, centrale hidro-amenajarea hidrotehnică complexă, probleme legate de siguranța sistemului energetic național.	15	15	
225	Documente privind realizarea de linii și stații electrice.	15	15	
226	Situații privind necesarul de livrare de echipamente energetice.	15	15	
227	Documentații privind probleme de statistică energetică.	15	15	
228	Documente privind sistematizarea teritorială.	P	P	
229	Documentații privind planul cincinal pe linie de PCI.	15	15	
230	Materiale de analiză operative, carnete de date statistice.	5	5	
231	Studii plan perspectivă.	15	15	
232	Norme de consum și procese tehnologice.	3	3	
233	Nomenclator de dotare anual.	P	P	

0	1	2	3	4
234	Acorduri unice și teme de proiectare.	15	15	
235	Calculații puteri.	P	P	
236	Încărcări stații	P	P	
237	Încărcări viri iarnă.	15	15	
238	Probleme ale marilor consumatori.		P	
239	Măsurători irigații.	10	10	
<i>D. Situații, dări de seamă și plan forțe de muncă</i>				
240	Informații periodice cu privire la executarea sarcinilor de plan.	3	3	
241	Procese-verbale de analiza muncii pe ramuri de activitate:			
	— lunare	3	3	
	— trimestriale	5	5	
	— anuale	P	P	
242	Situații statistice pentru evidență.	5	5	
243	Situații sinteză plan producție.	P	P	
244	Rapoarte de sinteză privind îndeplinirea sarcinilor de plan:			
	— lunare	3	3	
	— trimestriale	5	5	
	— anuale	P	P	
245	Centralizator al rapoartelor de sinteză.	5	5	
IV. PLANIFICAREA FINANCIARĂ ȘI EVIDENȚA CONTABILĂ				
<i>A. Directive</i>				
246	Instrucțiuni privind planificarea financiară (normarea cheltuielilor, întocmirea planului de venituri și a planului de cheltuieli, clasificare bugetară) întocmirea și executarea bugetelor, a planurilor de conturi, a metodelor și formelor de evidență privind completarea dărilor de seamă contabile, precum și a instrucțiunilor de îndrumare contabil-financiară.	15	15	
247	Instrucțiuni pentru întocmirea bilanțelor de venituri și cheltuieli și a calculațiilor anexe, inclusiv normativul mijloacelor circulante.	15	15	
<i>B. Planuri financiare</i>				
248	Propunerile ministerului și ale unităților în subordine cu privire la normarea cheltuielilor.	5	5	
249	Propuneri pentru planurile de venituri și planurile de cheltuieli ale mijloacelor bugetare și speciale-extrabugetare, întocmite de ministere și de instituții subordonate acestuia (centralizate și individuale).	5	5	
250	Planurile definitive de venituri și cheltuieli privind mijloacele bugetare și speciale extrabugetare ale ministerului și unităților subordonate, precum și rectificările de plan aprobate.	15	15	
251	Lucrări pregătitoare pentru întocmirea bilanțelor de venituri și cheltuieli întocmite de ministere și unitățile în subordine.	5	5	
252	Planurile financiare ale ministerului și unităților în subordine (bilanțe de venituri și cheltuieli, planurile amortizării anuale a mijloacelor fixe, planuri financiare de construcții și reparații capitale curente, revizii periodice)	15	15	
253	Plan credite centralizate:			
	— trimestrial	3	3	
254	Plan casă:			
	— trimestrial	5	5	
255	Planul forțelor de muncă, fond salarii și cheltuieli administrativ-gospodărești.	15	15	
256	Deschiderea finanțării și relații cu Banca de Investiții.	P	P	
<i>C. Acte de dotare a organizațiilor economice socialiste și finanțarea instituțiilor.</i>				
257	Decizii originale privind transferurile de acte de dotare, decizii originale privind transferurile cu mijloace fixe.	15 CS	15 CS	
258	Comunicări de aprobare a livrărilor de credite bugetare și modificări de alocație trimestriale, precum și înștiințări de modificare a creditelor deschise.	5	5	
259	Cereri de deschidere de credite și mandate bugetare.	5	5	
260	Dispoziții bugetare de retragere a creditelor.	5	5	
<i>D. Dări de seamă contabile și statistice</i>				
261	Dări de seamă contabile și statistice întocmite de ministere sau unitățile subordonate:			
	— indicatori	1	1	
	— trimestriale	1	1	
	— anuale	P	P	
262	Balanțe de finanțare a investițiilor centralizate.	15	15	
263	Dări de seamă asupra utilizării fondurilor de investiții.	10	10	
264	Situații privind îndeplinirea planului de investiții (cu memorii explicative).	P	P	
265	Plan amortizare (fără mijloace fixe).	15	15	

0	1	2	3	4
	<i>E. Evidențe contabile</i>			
266	Fișe de conturi sintetice, jurnale și situații order, jurnale contabile sintetice (jurnal cartea mare, fișa rulajelor, jurnale pe genuri de operațiuni).	P	P	
267	Registre și fișe analitice de orice fel pentru materiale, mărfuri, debitori, creditori, credite bugetare, cheltuieli.	15 15	15 15	
268	Balanțe de verificare, sintetice și analitice.			
269	Scadențe de orice fel (pentru delimitarea cheltuielilor anticipate ale debitorilor, pentru mărfuri în rate etc.)	5 5	5 5	
270	Registre și fișe de evidență tehnică operativă.	P	P	
271	Fișă salarii (fără industrie).	5	5	
272	Analize economico-financiare pe bază de bilanș.	P	P	
273	Analize și situații BIRD.	5	5	
274	Documentații fond de gratificații și adaus retribuții trimestriale.	5	5	
275	Correspondență cu organele centrale și cu direcțiile din MEE.	5	5	
276	Correspondență cu unitățile în subordine.			
277	Verificări tematice și planuri de muncă.	5	5	
278	Probleme privind mecanizarea evidențelor.			
279	Contracte, acte adiționale pentru lucrări de cercetare buget, tehnică nouă, norme de devize etc.	15 CS	15 CS	
280	Acte justificative, documente primare și contabile care stau la baza înregistrărilor în conturi contabile (note de contabilitate, extrase de cont, centralizatoare de materiale, facturi, avize, acte de recepție, documente de cheltuieli, contul casierului etc. care se păstrează anexate în notele de contabilitate, la jurnalele și situațiile order și alte asemenea).	15	15	
281	Correspondență în legătură cu operațiunile contabile și financiare, care nu se anexează la notele contabile.	5	5	
282	Extrase de cont curent de pe conturi verificate (care nu se anexează la documentele contabile).	15	15	
283	Boniere de vânzare cu amănuntul.	1	1	
284	Chitanțiere, carente de cecuri, facturieri, tichete, avize și foi de transport sau de parcurs.	5 15	5 15	
285	Acte de primire și predare a gestiunilor.			
286	Documente privind inventarierea bunurilor și valorilor (procese-verbale de inventariere, liste și rapoarte ale comisiei)	10 CS	10 CS	
287	Plan de cheltuieli administrativ-gospodărești.	10	10	
	<i>F. Preț de cost</i>			
288	Instrucțiuni privind întocmirea planului prețului de cost.	15	15	
289	Situații și evidențe de orice fel privind urmărirea realizării prețului de cost.	15	15	
290	Dări de seamă și situații statistice privind prețul de cost.	15	15	
291	Correspondență în legătură cu prețul de cost.	2	2	
292	Situații tarife căldură.	15	15	
293	Instrucțiuni privind întocmirea planului costurilor de producție.	15	15	
294	Situații privind evidența realizării costurilor de producție.	10	10	
295	Plan credite centralizate.	5	5	
296	Informări periodice cu privire la executarea sarcinilor de plan.	3	3	
297	Situații sinteză preț cost.	10	10	
	<i>G. Control financiar</i>			
298	Plan de îndrumare, control și schimb de experiență.	2	2	
299	Planificarea activității de control.	15	15	
300	Informări, dări de seamă pentru activitatea de control.	15	15	
301	Planuri lunare de deplasare pe teren a personalului tehnic, pentru îndrumare și control.			
302	Proces-verbal de constatare și rapoarte de control tehnic și administrativ.	2	2	
303	Ordine, observații și îndrumări date unităților controlate.	15	15	
304	Situații centralizate privind controlul pe teren.	10	10	
305	Probleme organizatorice și administrative privind activitatea financiară și de control.	5	5	
306	Documente privind verificarea activității gestiunilor din subordinea centralelor, inclusiv CIEET.	15	15	
307	Instrucțiuni de organizare și funcționare a organelor de control financiar.	10	10	
308	Instrucțiuni metodologice și tehnice pentru desfășurarea muncii de control financiar.	15	15	
309	Planuri de muncă :			
	— anuale	10	10	
	— trimestriale	5	5	
	— lunare	1	1	
310	Sinteză privind actele de control.	15	15	
311	Documente privind verificarea de fond a activității gestiunii în unități.	P	P	
	<i>V. TEHNICE</i>			
	<i>A. Acte și lucrări tehnice</i>			
312	Instrucțiuni și directive tehnice, pe ramuri de specialitate	15	15	
313	Plan tehnic anual (propuneri, documentate, studii și cercetări, proiect, text definitiv, corespondență).	P	P	
314	Proiecte, planuri, cu documentația tehnică, tema de proiectare, studiul preliminar, memoriul justificativ, avizele, proiectele tehnice și cereri de execuție, procesele-verbale de predare-preluare a proiectelor.	P	P	

0	1	2	3	4
315	Planuri tehnice anuale de colaborare tehnico-științifică.	15	15	
316	Protocolale comisiei de colaborare tehnico-științifică, cu fișele de colaborare respective.	15	15	
317	Correspondență privind colaborarea dintre instituțiile de cercetare științifică, convenții de colaborare și tematica comună respectivă.	10 CS	10 CS	
318	Referate tehnico-economice ale serviciilor în probleme de importanță deosebită și avizele Consiliului tehnic.	10 CS	10 CS	
319	Minute (procese-verbale) de stabilire a măsurilor tehnico-organizatorice în procesul tehnologic.	15	15	
320	Tabele de realizări fizice și valorice (trimise de unități și centralizate).	15	15	
321	Lucrări de evidență și executării proiectelor de plan.	15	15	
322	Opise alfabetic de evidența planurilor și a dosarelor tehnice.	15	15	
	<i>B. Norme interne, STAS-uri</i>			
323	Propuneri, anteproiecte și proiecte de STAS-uri și norme interne, cu avizele și documentația respectivă.	15	15	
324	Planul anual de standardizare	5 CS	5 CS	
325	STAS-uri și norme interne (tabele de corespondență).	P	P	
326	Lucrări referitoare la derogări și modificări de STAS-uri și norme interne.	15	15	
327	Registre de evidența STAS-urilor și a normelor interne.	P	P	
	<i>C. Norme de consum</i>			
328	Plan de normare a consumului de materiale (propuneri, plan definitiv și corespondență).	10 CS	10 CS	
329	Norme de calcule de consumuri specifice (propuneri, studii și realizări).	P	P	
330	Rapoarte asupra consumului de carburanți și lubrefianți (lunare și centralizate).	5	5	
331	Situații privind consumurile specifice și procese-verbale de control.	10	10	
	<i>D. Studii și documentare</i>			
332	Planuri de cercetări științifice și dezvoltare tehnologică (anuale și cincinale).	5	5	
333	Contracte de colaborare științifică încheiate cu specialiștii din afara instituției. Situații și fișe de executare a contractelor.	10 CS	10 CS	
344	Lucrări privind aplicarea metodelor înaintate în producție (studii, programe analitice, referate, avize, rapoartele de realizări și evidențe).	P	P	
335	Rapoarte și studii ale specialiștilor trimiși în străinătate și fișele de aplicare (extrase-probleme-din rapoartele menționate).	P	P	
336	Bibliografii ale studiilor de specialitate	5	5	
337	Contracte încheiate între instituții și întreprinderi de editură și de difuzarea presei, pentru procurarea de cărți și reviste.	5	5	
338	Documentație tehnică pentru utilaj.	15	10	
339	Buletin informativ documentar al tehnicilor din serviciu.	10	10	
340	Fișe pentru traducerea de material documentar străin.	10	10	
341	Traduceri de material documentar străin (dactilografiate).	15 CS	15 CS	
342	Fișe de ieșire a materialului documentar din arhiva tehnică.	3	3	
343	Planul comisiei urmăririi comportării barajelor, încheieri ale comisiei și corespondență	P	P	
344	Planul geologic anual și cincinal.	P	P	
345	Lucrări topogeodezice și documentație exproprii:			
	- calc	P	P	
	- milimetrică	P	P	
	- carnet topo	P	P	
	<i>E. Inovații, invenții</i>			
346	Instrucțiuni privind propunerile, aprobarea, premiarea și aplicarea invențiilor și a inovațiilor de muncă.	15 CS	15 CS	
347	Instrucțiuni tehnice pentru omologarea produselor noi.	15 CS	15 CS	
348	Plan tematic de inovații, cu documentația și corespondența respectivă.	10	10	
349	Invenții, inovații și raționalizări (propuneri primite, cu documentația respectivă) și lucrările colectivului de invenții și inovații.	P	P	
350	Registre de înscriere a propunerilor de invenții și inovații, cu soluția dată.	P	P	
351	Omologări de prototipuri.	10 CS	10 CS	
352	Situații de finanțare a invențiilor și inovațiilor.	15	15	
353	Evidențieri și premieri.	10	10	
354	Registru de evidență a inovatorilor.	P	P	
355	Certificate de inovator.	P	P	
356	Registre de evidență a certificatelor de inovator - eliberate.	P	P	
357	Tabele de inovațiile prezentate la expoziții.	10	10	
	<i>F. Schimb de experiență</i>			
358	Schimb de experiență (cereri de vizitare a unităților, autorizații, program de vizitare și rezultatul obținut).	5 CS	5 CS	
359	Correspondență în legătură cu aplicarea metodelor înaintate (adrese, referate, răspunsuri).	5	5	
360	Rapoarte privind activitatea brigăzilor complexe de inovatori.	15 CS	15 CS	
361	Fișe S.E. (schimb de experiență) de înregistrare a metodelor aplicate.	P	P	
362	Registre de evidență a schimburilor de experiență.	15 CS	15 CS	
363	Plan prescripții.	15 CS	15 CS	

0	1	2	3	4
364	Probleme energetice generale de dezvoltare, calitate, echipamente poluare.	P	P	
365	Propuneri anteproiecte STAS-uri.	P	P	
366	Contracte încheiate între instituții.	5	5	
367	Finanțări proiecte și utilaje.	5	5	
368	Rapoarte anuale de recepție și metodologia de recepție.	P	P	
369	Conciliieri.	5	5	
370	Materiale de propagandă și îndrumare a consumatorilor.	P	P	
371	Registru unic de control.	P	P	
372	Vizite cetățeni români și străini.	P	P	
373	Note convorbiri și acte cheltuieli.	10 CS	10 CS	
	<i>G. Utilizarea energiei electrice</i>			
374	Situații statistice (decadele, lunare și trimestriale) primite de la unitățile în subordine și trimise la forurile competente. — Situația evidenței categoriilor de consumatori — Rapoarte lunare și trimestriale ale MEE — Situația limitărilor de putere	15 CS	15 CS	
375	Grafice (diagrame) de sarcini pentru marii consumatori.	5	5	
376	Registru de evidența energiei electrice vîndută pe categorii de consumatori industriali și casnici.	5	5	
377	Note și referate privind problemele de utilizare a energiei electrice.	10 CS	10 CS	
378	Situații tarife căldură.	10	10	
379	Procese-verbale cu probleme de contravenție.	5	5	
380	Grafice cuprinzînd curbe de tensiuni electrice.	10	10	
381	Probleme de raționalizare a consumului de energie electrică (instrucțiuni și dispoziții, normativ de limitări, ore de vîrf, evidența delegațiilor de control, aplatizarea curbei de sarcină etc.)	10 CS	10 CS	
382	Deconectări — liste pentru întrerupere de curent electric planificat sau din cauză de forță majoră.	3	3	
383	Lucrări de verificarea instalațiilor interioare la marii consumatori.	5	5	
384	Correspondență cu consumatori.	2	2	
385	Aprobări pentru condensatoare statice pînă la 500 Kw.	2	2	
386	Avize pentru centrale autoproducătoare.	2	2	
387	Puteri contracte noi.	1	1	
388	Plan activitate — București — Ploiești — Constanța.	3	3	
389	Situații, rapoarte activitate.	3	3	
390	Documentații avize — puteri acordate.	5	5	
391	Documentații note telefonice la consumatori.	5	5	
392	Documentații evidență puteri.	P	P	
	<i>Protecția muncii</i>			
393	1. Analiza accidentelor mortale. 2. Formulare accidente de muncă și protecția muncii. 3. Ordine M.E.E. 4. Correspondență cu unitățile MEE în legătură cu protecția muncii.	P P P 5	P P 5 5	
	VI. INVESTIȚII			
	<i>A. Construcții, reparații capitale, curente și revizii periodice</i>			
394	Instrucțiuni de serviciu privind investițiile (difuzate direcțiilor productive și unităților).	15	15	
395	Planuri de investiții pentru construcții și reparații capitale.	15 CS	15	
396	Planuri construcții, amenajări și sistematizări.	P	P	
397	Plan de proiectări.	P	P	
398	Contracte de proiectări, lucrări geologice și corespondența respectivă.	10	10	
399	Proiecte de construcții și reparații capitale cu documentația respectivă.	P	P	
400	Proiecte de reparații curente și revizii periodice.	10	10	
401	Documentații tehnice pentru lucrări de investiții.	15 CS	15 CS	
402	Reparații capitale și dotarea cu mobilier	P	P	
404	Proiecte preliminare de organizare a șantierelor.	10 CS	10 CS	
405	Fișe de proiecte pentru construcții și reparații capitale.	P	P	
406	Fișe de proiecte pentru reparații curente pentru revizii.	10	10	
407	Opise de evidența proiectelor și a dosarelor și lucrările proiectate.	P	P	
408	Contracte de executare de lucrări cu întreprinderile de construcții industriale.	10	10	
409	Indicații tehnice pentru executarea de lucrări.	5	5	
410	Avize date de autorități pentru diferite construcții.	P	P	
411	Cereri, tabele, propuneri și repartizări de fonduri și materiale pentru construcții și reparații	5	5	
412	Registru de comenzi pentru investiții.	10	10	
413	Procese-verbale privind termenele de executare a lucrărilor.	5	5	
414	Correspondență curentă privind executarea de lucrări specifice M.E.E.	5	5	
415	Rapoarte de activitate ale diriginților de șantier.	5	5	
416	Situații semestriale și anuale, centralizatoare, referitoare la materiale, indici de norme și fonduri alocate pentru construcții și reparații capitale.	5	5	
417	Procese-verbale de recepții provizorii și definitive ale lucrărilor.	15	15	
418	Correspondență privind construcția de locuințe muncitorești și construcțiile cu caracter social-cultural.	15 CS	15	
419	Proiecte investiții identice cu cele de proiectare.	10	10	

0	1	2	3	4
	B. Utilaj			
420	Plan investiții utilaj (propuneri proiecte, text cu lucrările pregătitoare).			
421		10	10	
422	Plan reparații utilaj.	10	10	
	Lucrări curente privind executarea planului de investiții și reparații utilaj.	10	10	
	C. Devize			
423	Instrucțiuni și corespondență referitoare la modul de întocmire a devizelor.	10	10	
424	Devize de investiții trimise de unități.	10	10	
425	Devize-oferte prezentate de executanți.	10	10	
426	Dosare tehnice cu proiecte și devize (memorii justificative, analize de prețuri, planificarea lucrărilor și organizarea șantierelor.	P	P	
427	Situații definitive de lucrări de construcții, reparații.	10	10	
428	Registru de evidența devizelor.	10	10	
	VII. APROVIZIONARE – IMPORT – EXPORT, RELAȚII EXTERNE			
	A. Planuri, lucrări curente, evidențe și situații privind aprovizionarea și desfacerea			
429	Instrucțiuni pentru întocmirea și executarea planului de aprovizionare anual.	10	10	
430	Propuneri și proiect de plan de aprovizionare anual, cu specificații de materiale și memorii explicative.	5	5	
431	Planuri de preluări și desfaceri din import.	5	5	
432	Tabele de necesarul de materiale (calcul, justificări, centralizatoare).	2	2	
433	Plan de aprovizionare cu specificații de materiale, pe ramuri de producție, pentru materiale dirijate de CSP și pentru produsele dirijate de departamentele producătoare:			
	– anual	10	10	
	– trimestrial	5	5	
	– lunar	1	1	
434	Planuri de desfacere cu documentația respectivă.	10	10	
435	Plan repartiții CSP (balanță de resurse cu repartiții prin defalcarea pe beneficiari a cifrei totale din resurse).	5	5	
436	Planuri de repartiții pentru produsele dirijate de ministere.	5	5	
437	Referate de servicii privind aprovizionarea și desfacerea de materiale.	5	5	
438	Acte justificative (procese-verbale, situații, date tehnice) pentru obținerea repartițiilor de materiale.	5	5	
439	Tabele de materiale de repartizat în cursul trimestrului.	2	2	
440	Comunicări (ordine) de repartiții.	5	5	
441	Registre de ieșire pentru repartițiile emise.	10	10	
442	Tabele de evidența acoperirii planului de repartiții prin ordine și desfacere.	5	5	
443	Desfășurătoare (tabele) anuale ale repartițiilor de materiale pentru producție, investiții și reparații capitale (defalcate trimestrial, pe beneficiari).	5	5	
444	Fișe tehnice de evidența materialelor repartizate și livrate beneficiarilor.	5	5	
445	Lucrări privind modificările de plan (renunțări, suplimentări, cereri ale unităților beneficiare cu documentația respectivă, dispoziții de anulare și de suplimentare de repartiții).	5	5	
446	Scadențar pentru termenele de livrare.	2	2	
447	Correspondență privind contractările și livrările de mărfuri (referate de necesitate, lucrări pregătitoare, reclamații ale beneficiarilor pentru necontractare sau pentru nepotriviri cantitative sau calitative la livrare).	5	5	
448	Correspondență privind lucrările către marii beneficiari – instituții centrale.	5	–	
449	Correspondență cu bazele de aprovizionare și desfacere privind modul de facturare, emiterea de bonuri și situații financiare	5	5	
450	Correspondență privind evidența și centralizarea materialelor dirijate în custodie.	5	5	
451	Situații decadales și lunare de livrări.	5	5	
452	Situații statistice periodice privind necesarul de materiale, repartiția și dirijarea dispozițiilor de livrare, consumul de materiale și valorificarea celor fără mișcare și a celor cu mișcare lentă.	5	5	
453	Dări de seamă materiale.	10	10	
454	Dări de seamă privind realizarea planului de aprovizionare și desfacere (raportări cantitative și valorice de produse și beneficiari):			
	– lunare	1	1	
	– trimestriale	5	5	
	– anuale	P	P	
455	Rapoarte de sinteză și procese-verbale de urmărire pe teren a desfășurării aprovizionării.	10	10	
456	Situații cerute și trimise Controlului de stat.	10	10	
457	Balanșa actualizată (resurse și repartiții).	10	10	
458	Balanșa CSP – realizate (plan, ordine, și desfacere, livrări).	10	10	

	1	2	3	4
	B. Prețuri			
459	Liste de prețuri, cataloage de prețuri, cataloage privind standarde și norme tehnice, nomenclatorul minimal, fișe.	P	P	
460	Adrese, referate și lucrări privind fixarea și reducerea prețurilor, situații cuprinzând cifre de plan sau de realizări privind cantitățile de produse și valorificările acestora.	10	10	
461	Ordinele emise de ministere și deciziile emise de Consiliile Populare pentru stabilirea de prețuri.	P	P	
462	Situații lunare privind prețul de cost mediu unitar.	5	5	
	C. Contracte economice			
463	Lucrările de elaborare a condițiilor fundamentale pentru contractele generale.	15 CS	15 CS	
464	Contracte generale privind materiale de producție și utilaje, cu lucrările anexe.	15 CS	15 CS	
465	Contracte locale și directe privitoare la materiale de producție și utilaje.	5	5	
466	Situații periodice de necontractări, nelivrări și de renunțări la repartiții și corespondența respectivă dintre beneficiari și furnizori.	5	5	
467	Centralizatoare de necontractări, nelivrări și de renunțări la repartiții.	5	5	
468	Registre de evidență a contractelor încheiate.	P	P	
	D. Import-export			
469	Situații (caiete) statistice de evidență realizării planului calitativ și valoric pentru produsele din import sau export.	P	P	
470	Situații de repartizare a produselor pentru export.	15	15	
471	Avizări ale întreprinderilor de import către beneficiari cu privire la sosirea mărfurilor și avizele de expediție ale mărfurilor.	2	2	
472	Facturi import-export.	15 CS	15 CS	
473	Fișe de evidență pentru import-export, pe întreprinderi de comerț exterior.	10	10	
474	Dări de seamă privind realizarea planului de import-export în unități naturale și în valută.	15 CS	15 CS	
475	Dări de seamă asupra operațiunilor de plăți cu străinătatea.	15 CS	15 CS	
476	Dosare cuprinzând fișele tehnice de import pe obiecte.	5	5	
477	Correspondență cu caracter metodologic și de îndrumare privind activitatea de comerț exterior primită în serviciu.	15	15	
478	Instrucțiuni metodologice date unităților din subordine în probleme de comerț exterior.	15	15	
479	Intervenții la organe superioare pentru rezolvarea problemelor de import, suplimentări valutare etc.	1	1	
480	Sarcini din planul de import înscrise în fișele tehnice.	1	1	
481	Correspondență cu firmele importatoare privind derularea importurilor curente.	1	1	
482	Modificări valutare ale sarcinilor de plan-import.	1	1	
483	Fișe evidență importuri, pe obiecte și firme importatoare.	5	5	
484	Registre depuneri în plan-import și consumul plafoanelor valutare.	5	5	
485	Correspondență cu unitățile din exterior.	3	3	
486	Raportări statistice operative și dări de seamă statistice de stat și departamentale privind îndeplinirea planului de export și import.	P	P	
487	Correspondență privind indicatorii anuali și planul de stat de export și import (modificări plan, preliminară, eșalonări pe luni ale planului de export etc.)	15	15	
488	Correspondență cu unitățile subordonate MEE și alte unități cu privire la activitatea de comerț exterior.	1	1	
489	Statistică generală (nomenclatorul DCS privind dările de seamă statistice de stat).	5	5	
490	Correspondență cu MEE și unitățile subordonate privind perfecționarea cadrelor din compartimentele de comerț exterior, prin centrul de perfecționarea cadrelor din MEE.	5	5	
491	Lucrări de fundamentare a planului de comerț exterior pe perioada 1981-1985.	5	5	
	E. Cooperare și colaborare tehnico-economică			
492	Documente, note și referate privind cooperarea și colaborarea cu : - Europa - Orient - Africa - Cooperare (AT cu alte țări în curs de dezvoltare, raportări cooperare, planuri anuale și cincinale de cooperare). - Situații, oferte, protocoale, societăți mixte, engineering, probleme generale). - Perfecționări, târguri și expoziții, Romconsult, abonamente, prospecte, Romenergo. Corespondență, des. I și II. - Referate deplasări în străinătate în scopuri comerciale, necomerciale).	2 3 2 2 1	- - - - -	
493	Note cu propuneri, referate, protocoale și corespondență privind realizarea unor cooperări pe linie energetică cu țări din est și vest.	2	-	
494	Documente despre planurile de specializare în străinătate (burse).	2	-	
495	Acțiuni cu țările socialiste.	2	2	
496	Correspondență cu Comisia Guvernamentală.	3	-	
497	Plan anual deplasări necomerciale.	2	-	
498	Asistență tehnică cu toate țările.	2	-	
499	Plan realizări științifice.	5	-	
500	Delegații permanenți în străinătate.	P	-	
501	Valorificarea deplasărilor necomerciale.	P	-	

0	1	2	3	4
	F. Stocuri			
502	Norme de consum.	3	3	
503	Documente referitoare la stocuri de materiale (instrucțiuni, comunicații primite, centralizate și inventare ale stocului real de materiale).	5	5	
504	Circulare oferite de materiale pentru valorificarea materialelor existente în stoc.	2	2	
505	Lucrări privind urmărirea stocurilor supranormative de la întreprinderi.	2	2	
506	Situații de stocurile supranormative:			
	— lunare	1	1	
	— trimestriale	5	5	
	— anuale	10	10	
507	Situații-inventare de materiale din depozit (recensămîntul stocurilor).	5	5	
	G. Casări și declasări de materiale			
508	Lucrări privind casări și declasări de materiale (propuneri, procese-verbale, decizii, tabele-oferte, acceptări, negații).	10	10	
509	Dispoziții de livrare de materiale casate și declasate.	5	5	
510	Procese-verbale de scădere din inventar a materialelor scoase din uz (casate, vîndute sau distruse).	5	5	
511	Situații (tabele) de materiale disponibile și de cele scoase din uz.	2	2	
	VIII. PROBLEME ADMINISTRATIV—GOSPODĂREȘTI			
	A. Evidența bunurilor			
512	Tabele de evidența repartizării rechizitelor.	3	3	
513	Boniere de predare-primire a materialelor de birou.	5	5	
514	Inventare de cameră și bonuri de mișcare privind mijloacele fixe.	1	1	
515	Procese-verbale de reformă privind mijloacele fixe.	5	5	
516	Situații de existența și de mișcarea materialelor și a mijloacelor fixe.	5	5	
517	Acte privind comenzile și recepțiile de materiale (copii de pe facturi și fișe de recepție).	5 CS	5 CS	
518	Registre de evidența comenzilor (repartiții, furnizori, mod de plată).	5	5	
519	Lucrări privind transferul de mijloace fixe între unități și departamente (cereri, acte justificative, referate, avizo, copii de pe decizii și ordinele de transfer, procesele-verbale de predare-preluare).	10	10	
520	Contracte prestări servicii.	5	5	
521	Cereri și referate de necesitate și corespondență privind construcțiile, repartițiile și procurarea de materiale.	5	5	
522	Dezize de reparare a utilajelor și mașinilor de scris și de calculat cu corespondența respectivă.	5	5	
523	Corespondență și acte privind închirierea imobilelor (cereri, contracte, chitanțe, descărcătoare și fișe de evidență a mașinilor de scris).	5	5	
524	Lucrări de acte justificative privind întreținerea de imobile.	5	5	
525	Corespondență cu Spațiul Locativ (adrese, intervenții privitoare la repartizări de imobile pentru birouri și angajați).	5	5	
526	Situații de consum apă și lumină.	5	5	
527	Abonamente consum apă	5	5	
528	Dosar autovehicule (act de identitate, tichet de circulație și corespondență întreținere).	10	10	
529	Corespondență privind aprovizionarea cu combustibil, carburanți și lubrefianți.	5	5	
530	Foi zilnice de parcurs auto, borderouri zilnice de centralizare a foilor de parcurs auto, situații auto de depășiri de kilometraj.	5	5	
531	Propuneri de plan și planurile de transporturi cu autovehiculele, transporturi feroviare, navale și aeriene:			
	— anuale	10	10	
	— trimestriale	5	5	
	— lunare	1	1	
532	Procese-verbale de locații și penalizări CFR și tabele centralizatoare.	5	5	
533	Grafice lunare de exploatare a autovehiculelor.	3	3	
534	Situații periodice de executare a planului de transporturile.	5	5	
535	Dări de seamă statistice privind transporturile:			
	— lunare	1	1	
	— trimestriale	5	5	
	— anuale	10	10	
536	Evidență abonamente călătorii CFR, IRTA, ITA, ITB	5	5	
537	Referate și procese-verbale privind serviciul de pază și pompieri.	5	5	
538	Planuri de activitate social-culturală:			
	— anuale	10	10	
	— trimestriale	5	5	
	— lunare	1	1	
539	Lucrări privind cantinele (referate pentru cheltuieli în regie și tabele de angajați-abonați). Corespondență cu furnizorii pentru procurarea de alimente (cantină-bufet).	5	5	
540	Tabel de locurile ocupate în cămine la oraș.	3	3	
541	Tabel de angajații trimiși la case de odihnă.	3	3	
542	Tabele de angajații cărora li s-au acordat credite pentru construirea de locuințe.	90	90	
543	Situații statistice de activități social-culturale.	3	3	
544	Nomenclator de dotare a planului în curs.	15	15	

0	1	2	3	4
	IX. CENTRALA INDUSTRIALĂ. DISPECER			
	A. Electrificări rurale			
545	Lucrări privind electrificări rurale (documentație tehnico-economică, contracte, comenzi interne, acte adiționale privind execuția, procese-verbale de punere în funcțiune, defalcarea pe contribuabili a costului lucrării, fișă de lichidare financiară).	15	15	
546	Procese tehnologice.	5	5	
547	Proiecte de instalații tehnice.	P	P	
548	Avizări, încheieri energetice.	P	P	
549	Buletin energetic.	P	P	
550	Carte energetică.	P	P	
	B. Rețele, centrale electrice			
551	Registre evidență blocage, deranjamente, intervenții.	—	10	
552	Dosar cu cereri de extinderi de rețele de joasă tensiune.	—	15 CS	
553	Situații de plată, devize, lucrări la terți.	—	15 CS	
554	Correspondență și situații, măsuri de iluminat public.	—	10	
555	Rapoarte zilnice de exploatare (stația de termoficare, exploatare cazane, exploatare turbine, exploatare stația de distribuire a energiei electrice-tablou electric, exploatare combustibili).	—	5	
556	Informări decadales.	—	5	
557	Buletine de analiza motorinei și a păcurei.	—	5	
558	Note de decontare pentru combustibili.	—	15	
559	Registre rapoarte ture (jurnal de tură).	—	5	
560	Documente de autoutilitare.	—	P	
561	Documente privind repartizi zilnică a puterilor pe centrale.	—	3	
562	Grafice zilnice de sarcini active și reactive.	—	5	
	C. Dispecerul energetic			
563	Pregătirea instalațiilor specifice pentru anotimpul de iarnă și primăvară.	—	5	
564	Fișe tehnice ale centralelor, stațiilor și rețelelor electrice.	—	15	
565	Registru operativ de tură.	—	15	
566	Registru pentru cereri de opriri agregate.	—	3	
567	Registru pentru deranjamente telefonice și telecomandă, măsuri de îndreptare. Registru de note telefonice. Registru note informative de avarii. Registru de evidența funcționării protecției prin teles.	—	15	
568	Instrucțiuni MEE, foi control și scheme normale. Planul tehnic de protecție a supratensiunilor. Documente privind repartizi zilnică a puterilor pe centrale. Grafice zilnice de sarcini active și reactive.	—	3	
569	Situația energetică la ore de vîrf. Rapoarte de producție ale centralei industriale. Programul de sarcină, inclusiv circulații de putere.	—	15	
570	Regulemente material primar: ordinea de import-instalații: instruc-taj contor DET; întrerupători linii; alte date (grupuri trafa, tratate neutru, bobine de stingere. Aprobări scheme normale, justificări scheme normale, asistență tehnică, DAS I și DAS II; material primar, dotări de cameră de comandă, at. primar.	—	10	
571	Copii automatizări de regim DERI. RAR; reglementări, calcule de regim pentru protecții telemăsură, teleseminalizare, telecomenzi, RAF-pentru material primar; calcule regimuri.	—	3	
572	Probleme strângări puncte slabe, reglaj tensiune, producție și reglaj; siguranța sistemului (materiale, Consiliul de siguranță, reglementări; puteri de scurt-circuit-calcule și materiale primare; funcționare eco-nomică-corespondență primară).	—	3	
573	Funcționare CHE, calcule de optimizare, instrucțiuni, strângări etc. depășite, opriri centrale neeconomice (calcule funcționare, avize, casări, funcționare centrale industriale, combustibil).	—	3	
574	Reparații grupuri; reparații și modificări instalații, linii trafic, în-trerupători, stații, reglementări retrageri din exploatare, materiale primare, puneri în funcțiune materiale primare.	—	2	
575	Instrucțiuni funcționare interconectată în cadrul DCD, inclusiv co-respondență; instrucțiuni realizate; schimb cu alte sisteme energe-tice, documente privind incidente, analize etc.	—	10	
576	Platforme industriale, consumatori tampon irigații etc., analize regi-muri de funcționare, reglementări etc.; registre unice de evidență AMC, fișe AMC.	—	10	
577	Registre verificări AMC, raportări situații metrologice, buletine veri-ficări.	—	5	
578	Registru deranjamente telefonice, pe circuite închiriate MTTC, registru deranjamente în rețeaua proprie de transmisiuni (telefonie, telec, telemac). Evidențe de producție, evidență import, proiecte de apro-vizionare.	—	10	
579	Balanțe de puteri și energie (balanțe de puteri-energia respectivă; balanțe de putere și energie recurentă — realizarea balanței de putere, realizarea graficului de puteri programate).	—	10	
580	Capacități de producție și consum (evidență grupuri în centrale, evi-dență consumatori, capacități de producție mobilizate, producție de energie consum, export).	—	10	
581	Probleme de plan (corespondență cu MEE, cu întreprinderile, cores-pondență internă cu privire la plan.	—	5	
582	Probleme centrale industriale (plan producție și reparații centrale industriale, restructurări sau majorări plan producție centrale, in-dustrializări producție pe centrale industriale).	—	10	

0	1	2	3	4
583	Plan de investiții încadrare sistem-caracteristici; (plan investiții de la IRE-uri și ICH-uri, caracteristici pe centrale pe transformatoare și pe linii).	—	5	
584	Tratare neutru în rețelele sistemului RSR (studii tratare neutru, evidență tratare neutru corespondență cu privire la tratare neutru).	—	5	
585	Studii regimuri de funcționare (plan de studii SRP, studii elaborate de SRP, privind regimurile de funcționare ale sistemului RSR, studii elaborate de SRP privind interconexiunea cu alte sisteme energetice, studii regimuri elaborate de alte organizații).	—	10	
586	Studii privind deservirea sistemului energetic (studii de dezvoltare efectuate de SRP, studii de dezvoltare efectuate de alte organizații, studii de cercetare).	—	P	
587	Avize CTS-referate, puncte de vedere (avize CTS-CIPEET, CTS-MEE, hotărâri colegiu și BECOM, referate, puncte de vedere).	—	10	
588	Note de conducere MEE, (note miniștri, material Consiliul de administrație, material de colegiu, materiale Consiliul pentru siguranța sistemului).	—	10	
589	Instrucțiuni-metodologii (instrucțiuni, recomandări, metodologii, materiale de documentare CIPEET).	—	P	
C.I.P.E.E.T.				
590	Măsurarea puterii active (generatoare-1-6 în camera de comandă, linii de 110 și 220 Kv unități, cupla de transfer, autotrafo T.200 linia 400 Kv Mukacevo și Sibiu Sud, cupla combinate, autotrafo T.400 și totalizator al puterii active pe centrală).	—	5	
591	Măsurarea puterii reactive la generatorale 1-6, linii 110 și 220 kv. la unități, linii 400 kv. Mukacevo-Sibiu, cupla combinată și autotrafo T.400).	—	5	
592	Măsurarea tensiunii pe barele de 6 kv bloc 1,6 tensiune la borne generatoare 5-6 la barele de 110, 220 și 400 kv.	—	5	
593	Mărirea frecvenței la linia de 400 kv. Mukacevo.	—	5	
594	Banda înregistratoare Maxiprint (bandă osciloperturbografa).	—	1	
595	Diagrama partea termomecanică bloc 14 : — nivel tambur — O2 în gaze arse (focar) — conductivitate tambur, apă alimentare — presiune abur supraîncălzit și apă alimentare — presiune și debit CS 4 — debit abur supraîncălzit și apă alimentare — presiune abur supraîncălzit înainte VIR — debit condensat nivel, deganor. — temperatura apă aliment. deganor — temperatura metal turbină — DT metal turbină — conductivitate abur supraîncălzit și abur saturat — debit abur supraîncălzit intermediar — abur saturat — temperaturi perete exterior — temperatura gaze arse — temperatura by-pass — presiune abut după roata Curtis — temperatura baraj — presiunea abur supraîncălzit intrare CMP — vibrații — debit apă alimentară — PH apă alimentară — puritatea H2 — dilatări relative abs. și dep. axială (debit termoficare, temperatura și presiunea termoficare)	—	P	
596	Aparate FEA bloc 1-4 (presiune și debit CH4, raport aer-gaze, CO și O2 în gaze arse): — temp. abur intermediar stg. dr. — temp. abur viu stg. dr. — temp. baraj — DT, CMP, DT, CIP — temp. abur intermed. intrare TA — temp. abur viu intrare TA	—	15	
597	Bloc 5-6 : — conductivitate abur, apă alimen. condensator I.II — PH apă alimentare — temp. abur ieșire supraîncălzit interm. dr. CA st. CA — O2 după zona de trecere temp. apă, alim. și gaze arse. — presiune abur supraîncălzit intern ieșire CA, temp. idem st. CB — O2 după zona de trecere, presiunea CH4 în conductă magistrală. — presiune abur supraîncălzit intern ieșire CB — debit CH4- CA și CB debit apă alim. CA și VB — temp. abur supraîncălzit ieșire CA și CB — debit abur supraîncălzit CA și CB presiune abur supraîncălzit, ieșire CA și CB presiune apă alimentare — debit condensat după PJP 4 — presiune degazor — temp. abur viu intrare în turbină — presiune abur în cond. de paralel — presiune de condensator — temp. metal CMP temp. melta CMP	—		

0	1	2	3	4
	- vibrații lagăre - dilatare relativ, abs. depl. axială - debit apă răcire stator generator - temp. generator - AP ulei și B2 presiune H2 la generator - presiunea după roate CURTIS			
598	Bilanș orar telecomprimator IBM și Siemens.	-	P	
599	Diagrame cu evidența semnalizărilor și depășirilor de limite la puncte de măsură.	-	1	
600	Documentație de verificare protecții și automatizări instalații electrice-energetice.	-	5	
601	Scheme coordonatori.	-	10	
602	Calcul amortisment mijloace fixe.	-	10	
603	Documentație personal ture și securitate zile efectuate.	-	10	
604	Fișe tehnice ale utilajelor.	-	15	
605	Materiale prezentate în ședințele de lucru ale comitetului camenilor muncii.	-	10	
606	Situații centralizatoare ale energiei electrice emise, încașate și solduri la nivelul IRE secții și centre.	-	P	
607	Centralizarea privind urmărirea analitică a încașărilor provenite din C/V curentului electric consumat de sectorul socialist.	-	P	
608	Copii ale facturilor marilor consumatori industriali.	P	P	
609	Note de regularizare a noilor consumatori industriali.	15 CS	15 CS	
610	Documentații privind calcularea penalităților conform HCM 306/1970.	P	P	
611	Correspondență în legătură cu justificări abonamente ITB, IRTA, CFR, corespondență în legătură cu serviciul de pompieri, procurare de materiale, umplere extinctoare, verificări, procese-verbale contra-venție, corespondență în legătură cu consum tehnologic.	15 CS	15 CS	
612	Planuri lucrări cu secțiile.	3	3	
613	Correspondență în legătură cu construcții -montaj-reparații capitale, realizări forță muncă, realizări investiții; corespondență în legătură cu energia vindută, corespondență în legătură cu MTC; machete, informări - diverse situații.	5	5	
614	Fișe incident.	-	5	
615	Fișe echipament deteriorat.	P	P	
616	Note informative incident-avarii, note informative deranjamente rețea, note informative deranjamente iluminat public.	15 CS	15 CS	
617	Probleme în legătură cu deteriorări echipament pe șantiere.	15 CS	15CS	
618	Situații raportări incidente.	5	-	
619	Scheme și instrucțiuni obiective.	P	-	
620	Plan salarizare-personal.	10	-	
621	Rapoarte activitate pentru CCO.	10	-	
622	Acțiuni urmărite de CIPEET.	5	-	
623	Investiții proiectare-dispecer.	-	5	
624	Scrisori contracte, încetări contracte.	-	5	
625	Contracte încheiate cu marii consumatori industriali, corespondență etc.	-	2	
626	Documentații privind planuri și rapoarte lunare.	-	5	
627	Borderouri zilnice de mișcare a contoarelor.	-	2	
628	Probleme în legătură cu schimbul de tensiune.	-	10	
629	Avize energetice: - avize edilitare - avize CTA - avize MEE	-	5	
630	Registrul alajii, caracteristici protecție. Registru controale industriale. Registru dispoziții dispecer. Registru de dispoziții PRAM. Registru modificări reglaje, protecții. Registru citiri sarcini. Registru contori, balanșe energie, achiziții.	-	15	
631	Instrucțiuni tehnice interne, evidența posturi de transformare și PA (citire sarcini diagrame), scheme stații IDEB, schema PA, scheme consumatori industriali.	-	10	
633	Decizii comunicate.	-	10	
634	Fișe anuale de calcul a retribuțiilor muncitorilor și personalului TESA.	-	P	
635	Carte tip de citirea contoarelor pe teren de către casier.	-	5	
636	Informări privind documentații tehnice.	-	5	
637	Acte în legătură cu anchete, cercetări etc.	5	5	
638	Lucrări sociale de protecția muncii CIT.	-	P	
639	Probleme cultural-educative de masă.	-	-	
640	Bonuri materiale, echipament.	15	15	
641	Bonuri de lucru.	5	5	
642	Note de serviciu privind diferite comunicări, atribuții de serviciu.	2	2	
642	Planuri de muncă zilnice, săptămânale, lunare pentru șefi echipă, secție, birou, planuri de măsuri în serviciu, secție.	-	2	
644	Correspondență în legătură cu întârzieri, învorii, recuperări, sancțiuni, concedii, corespondență în legătură cu protecția muncii, corespondență telex, corespondență în legătură cu ordine primite de la MEE.	2	2	
X. PROBLEME COMERȚ EXTERIOR				
645	Plan import-export anual cu întreaga documentație.	P	P	
646	Plan import-export trimestrial cu întreaga documentație.	-	5	
647	Autorizații de import-export cu documentația și cotespondența respectivă.	10	10	
648	Contracte locale și directe privind aprovizionarea tehnico -materia la	2	2	

0	1	2	3	4
649	Comunicări periodice de necontractări, nelivrări și corespondența respectivă cu furnizorii.	2	2	
650	Inventarul materialelor din depozit-stocuri.	2	2	
651	Normative.	10	10	
652	Fișe de instructaj al personalului de execuție	2	2	
653	Inventarul stocurilor de timbre.	2	2	
654	Avize de rectificare a declarațiilor vamale, fișe de evidență pentru import-export, pe întreprinderi de comerț exterior, lucrări în legătură cu import-exportul temporar, asigurări transporturi (cereri și avize de asigurare, contori).	15	15	
655	Liste de prețuri, cataloage, nomenclatoare, produse, fișe.	10	10	
656	Correspondență cu agențiile economice.	5	5	
657	Situații și informări privind evoluția prețurilor pe piața externă.	5	5	
658	Rapoarte de activitate ale delegațiilor temporari sau permanenți ai ISCE Romenergo în străinătate.	10 CS	10 CS	
659	Probleme CAER.	P	P	
660	Buletine informații externe.	5 CS	5 CS	
661	Lucrări în legătură cu aplicarea tarifelor vamale.	10 CS	10 CS	
662	Acte participări (tîrguri, expoziții, standuri interne și externe).	15 CS	15 CS	
663	Decizii și ordine privind deplasarea delegațiilor în diferite țări	15 CS	15 CS	
664	Copii de pe tratative, acorduri convenții, protocoale comerciale, comisi mixte și societăți mixte.	P	P	
XI. PROBLEME DE STUDII ȘI PROIECTĂRI HIDROENERGETICE				
665	Scadențar de proiectare a lucrărilor.	5	5	
666	Fișe tarifare a lucrărilor.	10	10	
667	Studii hidrologice, buletine de niveluri, măsurători hidrometrice, diagrame limnigraf-jurnale de măsură, prelucrări hidrologice.	P	P	
668	Contracte observatori hidrometrici.	P	P	
669	Activitatea meteorologică.	10	10	
670	Activitatea ISCIR (instalații mecanice de ridicat și sub presiune).	10	10	
XII. COMISIA MIXTĂ PENTRU CENTRALELE HIDROELECTRICE DE PE DUNĂRE				
671	Statutul Secretariatului.	P	P	
672	Nomenclator și stat de funcțiuni, retribuție.	P	P	
673	Ordine de numire, încetare de angajare, transfer.	90	90	
674	Acțiuni de elaborare și cooperare în legătură cu amenajarea Dunării.	P	P	
675	Protocoale ale sesiunilor, adie-memoire.	P	P	
676	Correspondența Comisiei mixte a organelor sale.	P	P	
677	Procese-verbale OLOC (organ local al Comisiei mixte).	P	P	
678	Lucrări de apărare a terenurilor riverane.	P	P	
679	Aplicarea protocolului privind reglementarea unor probleme și a convenției de credit.	P	P	
680	Procese-verbale ale Comisiei mixte Porțile de Fier și ale organelor sale.	P	P	
681	Lucrări pe teritoriul iugoslav de executat de partea română.	P	P	
682	Correspondență și referate privind împrumuturi reciproce, materiale și prestări de servicii în timpul execuției SHEN Porțile de Fier.	—	P	
683	Materiale privind reșitul de 16 ml.	P	P	
684	Regulamente ale Comisiei mixte și ale organelor sale.	P	P	
685	Porțile de Fier II (note, date, ipoteze, variante, calcule).	P	P	
686	Echipamente pentru Porțile de Fier II, avize CTS.	P	P	
687	Procese-verbale ale comisiei de avizare Porțile de Fier II.	P	P	
XIII. PROBLEME INFORMARE-DOCUMENTARE PENTRU ENERGETICĂ				
688	Documente care stau la baza operațiunilor contabile (state de plată colaboratori externi din fond nescriptic).	5	5	
689	Publicații presă (manuscrise ale lucrărilor apărute în publicații periodice și neperiodice).	5	5	
690	Contracte spații grafice.	2	2	
691	Planuri editoriale.	5	5	
692	Rapoarte privind activitatea editorială.	5	5	
XIV. PROBLEME ALE CENTRULUI DE PERFECTIONARE A LUCRĂRILOR DIN SECTORUL ENERGETIC				
693	Lucrări de absolvire a ciclurilor de perfecționare.	3	3	

INDICATOR

**al termenelor de păstrare a documentelor create
de administrația centrală a Ministerului Industriei Metalurgice,
centralele industriale, grupuri industriale, unități independente,
institute și școli**

În cadrul activităților de organizare a arhivelor la organizațiile socialiste desfășurate de Direcția generală a Arhivelor Statului se înscrie și preocuparea de îmbunătățire a indicatoarelor termenelor de păstrare a documentelor. În acest cadru s-a inclus și îmbunătățirea indicatorului pentru documentele create de Ministerul Industriei Metalurgice cu unitățile sale (centrale industriale, uzine, fabrici, școli etc.)

Avînd la bază prevederile Decretului nr. 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național, indicatorul a fost elaborat în urma propunerilor făcute de unități din subordine și cu sprijinul compartimentelor din minister. Acest fapt a dat posibilitatea ca indicatorul să cuprindă într-o formă corespunzătoare grupele de documente pe care le crează ministerul și unitățile aflate în subordinea sa, să redea cît mai clar conținutul lor.

Indicatorul cuprinde un număr de 432 poziții dintre care 65 sînt cu termen de păstrare permanent. La stabilirea termenelor de păstrare s-a avut în vedere necesitatea de a nu se păstra prea mult documentele fără valoare istorică sau cu utilitate practică redusă, de a se intensifica acțiunea de selecționare și de redare în circuitul economic a maculaturii. Între documentele cu caracter permanent sînt cuprinse cele referitoare la organizarea și funcționarea instituției, lucrările organelor de conducere, planurile anuale, cincinale și de perspectivă, dările de seamă anuale și cincinale, studiile și sintezele în legătură cu dezvoltarea muncii, lucrările de investiții și inovații, protocoale și convenții de colaborare, proiecte de uzine și fabrici ș.a.

Prin aplicarea indicatorului se asigură constituirea arhivei curente la compartimentele de muncă pe probleme și termene de păstrare, buna orientare a comisiilor de selecționare în aprecierea valorii documentelor în procesul de selecționare.

Nr. crt.	Denumirea grupelor de documente	Termene de păstrare — ani	
		La organizația centrală	La organizația subordonată
0	1	2	3
	I. ACTE ȘI LUCRĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU ORGANIZAREA, CONDUCEREA ȘI COORDONAREA ACTIVITĂȚII		
	<i>a. Acte normative</i>		
1	Legi, proiecte de legi, decrete, HCM, dispoziții ale C. M. inițiate de minister sau unități, cu documentația respectivă.	P	P
2	Instrucțiuni pentru aplicarea actelor normative.	5 CS	5 CS
3	Ordine ministeriale, decizii în probleme tehnico-organizatorico-economice.	P	P

0	1	2	3
4	Referate, avize, procese-verbale, protocoale și corespondență privind coordonarea activității unităților în subordine.	3	3
5	Circulare prin care se transmit dispozițiuni de serviciu.	3	3
6	Regulamente de organizare și funcționare.	50	50
7	Dispozițiuni normative primite de la alte foruri sau întocmite de departamente, centrale și grupuri de uzine pentru execuție.	5	5
8	Instrucțiuni cu caracter tehnic, elaborate de unități, departamente centrale, secții și transmise serviciilor și atelierelor.	5	5
9	Scheme definitive de organizare.	P	P
10	Referate, memorii, avize, hotărâri etc. privind organizări, înființări, comasări, extinderi de întreprinderi sau fixarea gradului întreprinderilor.	P	P
11	Procese-verbale ale organelor de conducere colectivă (comitete, consilii și comisii ale oamenilor muncii) cu lucrările aferente.	P	P
12	Note de serviciu și comunicări privind organizarea și coordonarea lucrărilor din cadrul direcțiilor, serviciilor, atelierelor.	5	5
13	Materiale de propagandă, publicații, presă, fotografice cu aspecte din activitatea ministerului și a unităților acestuia: filme, afișe, pliante, folosite în vederea îmbunătățirii activității de producție, protecției muncii, prevenirii bolilor profesionale.	P	P
14	Anunțuri publicate în presă sau transmise prin radio, televiziune, cu corespondența respectivă.	2	2
15	Correspondență în legătură cu rezolvarea sesizărilor făcute prin presă, radio, privind aspecte ale activității departamentelor, centralelor, unităților.	5 CS	5 CS
16	Manuscrisele buletinelor de informare, publicațiilor, lucrărilor grafice.	2	2
17	Autorizații de funcționare a mașinilor de tipărit și reprodus cu componența respectivă.	3	3

II. ACTE DE PERSONAL ȘI ÎNVĂȚĂMÎNT

a. Numirea, evidența, mișcarea personalului

18	Normative privind reglementarea angajării, încadrării și pensionării personalului.	P	P
19	Ordine, decizii de mișcare a personalului, încadrări, detașări, transferări, desfaceri contracte de muncă, sancționări, cu lucrările aferente.	80	80
20	Procese-verbale pentru încadrarea personalului.	5	5
21	Referate, avize, caracterizări privind angajarea, notarea, mișcarea și lichidarea personalului.	80	80
22	Fișele de evidență și actele anexă care constituie dosarele personale ale personalului.	80	80
23	Cărți de muncă și registrele cu evidența cărților de muncă.	80	80
24	Correspondență în legătură cu întocmirea și completarea cărților de muncă.	5	5
25	Correspondență privind acordarea gradelor didactice.	5	5
26	Correspondență în legătură cu necesarul de cadre, încadrarea, detașarea, transferarea personalului etc.	10	10
27	Centralizatoare și situații nominale-desfășurătoare cu indicarea încadrării, vechimii, calificării, evidența mișcării personalului.	80	80
28	Correspondență și procese-verbale de control încheiate cu Direcția generală a recrutării și repartizării forțelor de muncă în legătură cu completarea locurilor vacante.	2	2
29	Referate, note, avize, ordine și decizii în legătură cu aprobarea plecării personalului în străinătate.	5	5
30	Situații cu evidența cadrelor didactice, cu corespondența respectivă.	5	5
31	Referate, situații și corespondență privind decorarea personalului.	5	5
32	Referate și note cu privire la evidențierea în muncă a personalului.	5	5

0	1	2	3
33	Cereri și copii de adeverințe eliberate personalului, cu corespondența respectivă.	2 CS	2 CS
34	Carnete de identitate (legitimații) și registre de evidență eliberării legitimațiilor.	1	1
35	Dispoziții de serviciu și delegații cu corespondența respectivă pentru ridicarea sau cercetarea dosarelor de personal.	2'	2
36	Registre și situații de evidență deplasării delegaților sau a celor sosiți în unitate.	2	2
37	Cereri și bilete de învoire, condici, fișe de prezență la serviciu a personalului, liste nominale de absențe.	1	1
38	Correspondență internă privind mișcări de personal, drepturi, schimbarea locului de muncă.	5	5
39	Dispozițiuni, situații, fișe și corespondență cu privire la evidența personalului mobilizabil și nemobilizabil.	5	5
40	Correspondență, registre și situații cu privire la drepturile și (efectuarea) concediilor.	2	2
41	Cereri de oferte de serviciu, de transfer, nerezolvate.	1	1
b. ÎNVĂȚĂMÎNT			
42	Referate și informări cu privire la organizarea și desfășurarea de ansamblu a procesului de învățămînt sau instruire a cadrelor.	5	5
43	Rapoarte de control privind activitatea școlilor sau cursurilor de instruire și perfecționare.	3	3
44	Rapoarte cu privire la organizarea și desfășurarea activității administrative în școli.	2	2
45	Correspondență cu ministere și instituții privind colaborarea pe linie de învățămînt.	5	5
46	Correspondență cu școlile de diferite grade în legătură cu înscrierea, transferarea, reprimirea elevilor sau schimbarea meseriei.	3	3
47	Referate și corespondență cu privire la aplicarea de măsuri disciplinare în școli.	2	2
48	Programele analitice de învățămînt pentru toate tipurile de școli sau cursuri, cu referatele de prezentare și avizele de aprobare.	10 CS	10 CS
49	Planuri sistematice de perfecționare a cadrelor și de ridicare a calificării muncitorilor.	5	5
50	Referate și corespondență cu privire la organizarea și desfășurarea examenelor de admitere sau absolvire în școli de orice grad, la cursuri etc.	5	5
51	Referate, procese-verbale, situații cu rezultatele examenelor de admitere sau absolvire de la școli — sau cursuri de orice fel.	P	P
52	Referate, propuneri, avize, situații de corespondență cu privire la repartizarea și prezentarea la locul de muncă a absolvenților institutelor și școlilor.	10	10
53	Referate și corespondență cu privire la înființarea și dotarea atelierelor de pe lângă școli.	3	3
54	Referate, informări și corespondență cu privire la organizarea și desfășurarea practicii studenților și elevilor.	3	3
55	Referate, avize și corespondență cu privire la organizarea, aprobarea și desfășurarea de vizite la întreprinderi și expoziții.	2	2
56	Correspondență cu privire la eliberarea de certificate de studii sau de calificare profesională.	5	5
57	Duplicatele diplomelor de studii sau certificatelor de calificare rămase după eliberarea originalelor.	P	P
58	Registrele cu evidența nominală a diplomelor de studii sau certificatelor eliberate.	P	P
59	Borderouri cu eliberări de diplome și certificate întocmite la sfîrșitul absolvirii cursurilor.	P	P
60	Referate, avize și corespondență referitoare la echivalarea de studii și cursuri.	P	P
61	Referate și avize privind aprobarea manualelor școlare.	5	5
62	Referate, procese-verbale, situații, corespondență privind rezultatele obținute în procesul de instruire desfășurat în vederea ridicării calificării sau verificării cunoștințelor personalului.	5	5

0	1	2	1
63	Registrele cu evidența rezultatelor verificării cunoștințelor profesionale.	2	2
64	Referate și corespondență în legătură cu organizarea și desfășurarea procesului de învățământ în școli (semnalarea de greutăți, propuneri).	5	5
65	Referate și corespondență în legătură cu starea disciplinară a elevilor, propuneri, sancțiuni, ridicări sancțiuni, reexaminări.	3	3
66	Cereri, avizări și corespondență pentru aprobarea de concedii de studii.	2	2
67	Referate, procese-verbale, situații și corespondență în legătură cu acordarea de burse în școli.	5	5
68	Referate, cereri, avize și corespondență cu privire la plata cheltuielilor de școlarizare sau scutirea de plată a acestora.	5	5
69	Contracte încheiate cu studenții și elevii.	5	5
70	Referate și procese-verbale, privind organizarea activității cabinetelor metodice și cercurilor profesionale în școli.	—	5
71	Referate și comunicări prezentate în cabinetele de activitate ale cercurilor pedagogice.	—	5
72	Convocări, procese-verbale ale ședințelor, corespondență în legătură cu activitatea comitetelor de părinți.	—	2
73	Condiții și procese-verbale ale ședințelor consiliului pedagogic.	—	10
74	Registre-matricole sau cataloage de clasă cu consemnarea rezultatelor la învățământ :		
	— anuale	—	P
	— trimestriale	—	2
75	Registre, situații și corespondență cu consemnarea și desfășurarea activității extra-școlare a elevilor din școli.	—	1
76	Lucrări scrise de control :		
	— la examenul de admitere	—	2
	— în cursul anului	—	1
77	Referate, situații, corespondență în legătură cu aprovizionarea și dotarea cu material didactic a școlilor.		
78	Registre cu evidența materialelor didactice.	—	5
79	Referate și corespondență cu documentațiile anexe cu privire la organizarea de expoziții cu material didactic și produse ale atelierelor școlare.	2	2
80	Referate și corespondență cu privire la valorificarea produselor atelierelor școlare.	5	5
	<i>c. Cereri, reclamații — disciplină</i>		
81	Acte anchete, abateri disciplinare și financiare.	10	10
82	Cereri și reclamații privind probleme personale și corespondență în legătură cu înscrierea la audiențe.	2	2
83	Corespondență privind sancționarea personalului.	5	5
	III. DOCUMENTE PLANIFICARE		
84	Referate și informări cu privire la îmbunătățirea muncii de planificare.	5	5
85	Proiecte și situații privind definitivarea planului de perspectivă.	5	5
86	Planuri de perspectivă cu documentațiile și lucrările (referate, protocoale) privitoare la modificările ulterioare.	P	P
87	Proiecte și lucrări pregătitoare pentru întocmirea planurilor de producție anuale și trimestriale.	2	2
88	Planuri de producție cu lucrări anexă și modificările ulterioare :		
	— anuale	P	P
	— lunare și trimestriale	2	2
89	Planuri de producție, întocmite de centrale, grupuri de uzine, unități independente, permise în vederea centralizării de către departamente și direcții :		
	— anuale	5	5
	— trimestriale și lunare	2	2

0	1	2	3
90	Tabele cu cifre de control C.S.P. : — anuale — trimestriale	10 2	10 2
91	Planuri de măsuri tehnico-organizatorice întocmite de centrale, grupuri de uzine, pe baza sarcinilor rezultate din acte normative, hotărâri ale organelor colective de conducere pentru îmbunătățirea activității din departamente, centrale, unități, secții și ateliere.	15	15
92	Planuri de muncă întocmite de departamente, direcții, centrale, unități : — anuale — lunare și trimestriale	10 2	10 2
93	Planuri de control financiar intern : — anuale — trimestriale	2 1	2 1
94	Planuri indicatori mecanizare, economici, autodotare și autoutilare etc., cu documentația respectivă.	15 CS	15 CS
95	Planuri de măsuri pentru îmbunătățirea calității produselor, de colaborare tehnico-economico-științifică între departamente, centrale, unități sau alte instituții : — anuale — trimestriale	5 2	5 2
96	Planurile tehnice de inovații cu documentația respectivă.	10	10
97	Planurile de proiectare și de investiții capitale (construcții, utilaj, amenajări, sistematizări) cu documentația respectivă.	P	P
98	Planuri de reparații capitale, construcții, și utilaje, reparații curente și revizii periodice, cu corespondența respectivă.	15	15
99	Planuri de import-export definitive : — anuale — trimestriale	10 CS 5	10 CS 5
100	Planuri indice de utilizare și încărcare a mașinilor : — anuale — trimestriale	2 1	2 1
101	Planuri tehnice de asimilare a produselor noi : — anuale — trimestriale	10 2	10 —
102	Planuri de măsuri pentru purificarea apelor și combaterea poluării.	10	10
103	Planuri de măsuri administrative, amenajări combaterea intemperiilor, pază și prevenire a incendiilor.	2	2
104	Planuri privind îmbunătățirea condițiilor de muncă : — anuale — trimestriale	5 2	5 2
105	Planuri preț cost și vânzare, planuri de livrare a produselor la fondul pieții : — anuale — trimestriale și lunare	10 2	10 2
106	Planuri financiare definitive, centralizate, cu documentația respectivă : — anuale — lunare și trimestriale	P 2	P 2
107	Propuneri în vederea definitivării planurilor financiare.	2	2
108	Planurile valutare pentru trimiterea delegațiilor în străinătate — anuale — lunare și trimestriale	5 2	5 2
109	Plan forță de muncă, fond de retribuție și cheltuieli gospodărești : — anuale — lunare și trimestriale	10 2	10 2
110	Planuri de reciclare și testare a personalului tehnico-economic-administrativ.	5	5
111	Planuri de școlarizare-învățământ mediu și profesional și ridicare a calificării.	5	5

0	1	5	3
112	Planuri calendaristice (consilii pedagogice, orare, cursuri) cu privire la activitatea școlară.	2	2
113	Planuri de activitate social-culturală și de propagandă : — anuale — lunare și trimestriale	5 2	5 2
114	Planuri de aprovizionare și livrare utilaje tehnice, materii prime și semifabricate : — anuale — lunare și trimestriale	5 2	5 2
115	Planuri de valorificare a materialelor fără mișcare sau cu mișcare lentă : — anuale — trimestriale	2 1	2 1
116	Planuri interne de producție marfă.	—	2
117	Planuri de predare a deșeurilor.	2	2
118	Planuri de transport.	1	1
119	Planuri de normare a consumurilor de materiale și combustibil : — anuale — trimestriale	5 2	5 2
120	Planuri de verificare și control tehnic, financiar, administrativ : — anuale — lunare și trimestriale	2 1	2 1
121	Planuri de colaborări între țări, în cadrul și în afara CAER-ului, cu documentația respectivă.	P	P
122	Planurile de producție, tehnice, investiții, financiare primite pentru centralizare la departamente, centrale și grupuri de uzine : — anuale — lunare și trimestriale	5 2	5 2
123	Grafice și situații de evidență urmăririi realizării indicilor tehnico-economici.	5	5
IV. STUDII, CERCETARE, DOCUMENTARE, PROIECTARE, PRODUCȚIE ȘI NORME			
a. Acte legate de procesul tehnologic de producție și exploatare			
124	Referate și informări în legătură cu desfășurarea de ansamblu pe ramură sau unitate a procesului de producție, calitatea produselor, valorificarea resurselor etc.	P	P
125	Referate și informări în legătură cu aspecte parțiale ale procesului de producție sau calitatea produselor, propuneri privind îmbunătățirea procesului de producție, modernizarea utilajului, adaptarea produselor la condiții speciale.	10	10
126	Referate, informări, procese-verbale și minute încheiate în legătură cu probleme tehnico-organizatorice rezultate în urma controalelor.	10	10
127	Referate și situații cu evidența pe departamente, direcții, centrale, grupuri de uzine, privind urmărirea producției, controlul de calitate : — anual — lunar și trimestrial	15 2	15 2
128	Grafice de urmărire a producției și a funcționării utilajelor.		
129	Correspondență în legătură cu organizarea și desfășurarea procesului tehnic și de producție.	3	3
130	Cataloage și nomenclatoare de produse.	P	P
131	Correspondență cu privire la stadiul executării comenzilor, calitatea produselor, urgentarea executării comenzilor, colaborarea pe linie de producție, avizarea de lucrări.	3	3
132	Referate, propuneri, avize și corespondență cu privire la asimilarea sau stadiul asimilării produselor sau materialelor.	5	5
133	Referate, avize, procese-verbale și corespondență privind omologarea prototipurilor și produselor noi.	P	P
134	Referate, procese-verbale, corespondență privind rezultatele aplicării, finalizării și valorificării cercetărilor.	P	P

0	1	2	3
135	Referate, procese-verbale, avize, devize și corespondență cu privire la repararea utilajelor.	5	5
136	Procese-verbale, certificate, în legătură cu calitatea și recepția produselor livrate beneficiarilor.		10
137	Corespondență și situații în legătură cu constatarea și remunerarea rebuturilor.	2	2
138	Referate, avize tehnice, autorizații și corespondență privind montarea și revizia instalațiilor de forță și termoficare.	5	5
139	Dispoziții, procese-verbale și corespondență privitoare la inspecțiile energetice.	2	2
140	Referate, avize și corespondență privind executarea lucrărilor de purificare a apelor reziduale și a lucrărilor de combatere a poluării.	10 CS	10 CS
141	Balanțe și situații cu evidența realizării planului energetic : — anuale — lunare și trimestriale	10 CS 3	10 CS 3
142	Corespondență și situații referitoare la calculul energiei electrice produse și livrate în sistemul energetic național.	3	3
143	Corespondență privind blocaje, deranjamente, pierderi de energie, transformatori și rețele, intervenții și măsuri.	3	3
144	Situații și fișe de evidență și urmărire a instalațiilor energetice de exploatare.	—	10 CS
145	Situații — evidență, procese-verbale de constatare, dispoziții privind existentul și mișcarea utilajelor disponibile, funcționarea instalațiilor mecanice sub presiune de ridicat.	3	3
146	Situații și fișe de urmărire a SDV-urilor.	—	3
147	Instrucțiuni tehnice de folosire și întreținere a utilajelor, generatoarelor, agregatelor.	5	5
148	Foi zilnice, grafice, registre de evidență a consumurilor de energie.	2	2
149	Registre cu evidența analizelor de laborator a controlului și încercărilor produselor și utilajelor.	—	5
150	Buletine de analiza și controlul materialelor și produselor cu corespondență respectivă,	—	2
151	Formulare și fișe de încercare a motoarelor, grupurilor de conversatoare și demaroarelor.	2	2
152	Formulare, comenzi, dispoziții de fabricație, borderouri de lansare a comenzilor.	—	2
153	Formulare plan operații tehnologice.	—	1
154	Fișe, indici, situații de utilizare a mașinilor.	—	3
155	Fișe și cărți de evidență a pozițiilor de turnare a modelelor de încercare a produselor.	—	2
156	Borderouri, fișe și rapoarte de mișcare zilnică, livrare și evidența realizării SDV-urilor, modificarea, recondiționarea, eliberarea, retragerea și scoaterea din uz a SDV-urilor.	—	2
157	Corespondență privind realizarea sarcinilor, lansarea și executarea comenzilor, aprovizionarea cu materiale necesare fluxului tehnologic.	—	2
158	Documentări tehnice privind utilizarea calculatoarelor.	—	P
159	Procese-verbale și referate privind recepția și omologarea sistemelor informatice.	—	10 CS
160	Programe și sisteme de programare și exploatare a calculatoarelor.	—	10
161	Documentații privind analiza, proiectarea, programarea, testarea, experimentarea și suplimentarea sistemelor.	—	10
162	Documentații, referate referitoare la instalarea, întreținerea și exploatarea echipamentelor de calcul.	—	10
163	Studii efectuate de ministere, centrale, grupuri de uzine, unități pe linie de producție.	P	P
164	Rapoarte, dări de seamă, studii ale specialiștilor trimiși în străinătate pentru ridicarea calificării, schimb de experiență, tratative comerciale, participarea la conferințe sau simpozioane.	P	P
165	Convenții și protocoale de colaborare tehnico-stiințifică, încheiate cu partenerii interni sau externi și documentația anexă.	P	P

0	1	2	3
166	Correspondență în legătură cu propunerea de noi teme de cercetare pe linie de producție.	5	5
167	Teme, referate, avize și correspondență în legătură cu crearea de noi unități sau cu dezvoltarea capacității de producție a unităților existente.	10	10
168	Proiecte definitive și executarea lucrărilor capitale cu documentația respectivă (teme de proiectare, studii tehnico-economice, avize, memorii, desene).	P	P
169	Lucrări pregătitoare întocmite în vederea definitivării proiectelor de execuție a lucrărilor capitale.	5	5
170	Proiecte definitive de executare a lucrărilor de reparații capitale, completări interioare, montări instalații cu documentația respectivă.	P	P
171	Documentația tehnică pentru construcția mașinilor și utilajelor specifice ramurii pentru construcția de piese și produse curente.	P	P
172	Proiecte de executare a reparațiilor curente sau a amenajării interioare cu documentația respectivă.	5	5
173	Avize tehnice, procese-verbale ale ședințelor de avizare ale consiliilor tehnice inclusiv cele primite de la alte foruri.	P	P
174	Acte privind marca fabricii.	P	P
175	Contracte științifice și de proiectare cu documentația anexată-țară și externe.	10	10
176	Contracte încheiate pentru obținerea sau vânzarea de brevete și licențe, cu correspondența respectivă.	P	P
177	Correspondență cu străinătatea cu privire la contractarea, vânzarea sau cumpărarea de documentații-oferte.	10 CS	10 CS
178	Contracte și comenzi material documentar pentru nevoile instituției sau personale cu correspondența respectivă, din țară și străinătate.	10	10
179	Cereri, referate, avize, privind aprobarea de material documentar străin.	5	5
180	Cărți tehnice ale utilajelor și recipientilor.	10	P
181	Correspondență în legătură cu asigurarea documentației tehnice necesare procesului tehnologic.	—	1
<i>b. Norme și standarde</i>			
182	Standarde, norme și caiete de sarcini definitive, cu documentația respectivă.	P	P
183	Anteproiecte de standarde, norme și caiete de sarcini.	5	5
184	Catalog de standarde și norme, indicatoare și nomenclatoare de standarde și norme.	P	P
185	Memorii, fișe, măsurători, avize folosite la fixarea și revizuirea normelor.	5	5
186	Correspondență privitoare la elaborarea de norme tipizate.	2	2
187	Correspondență în legătură cu aplicarea normelor și standardelor în procesul tehnologic.	5	5
188	Correspondență, avize privind aprobarea derogărilor de la norme și standarde.	5 CS	5 CS
189	Nomenclatoare de produse de manoperă și materiale.	P	P
190	Fișe tehnologice de indici tehnico-economici și indici consum materiale.	—	10
191	Rapoarte, procese-verbale control și situații cu privire la consumurile specifice și aplicarea normelor de consum.	5	5
192	Fișe de înlocuiri de materiale.	—	2
193	Foi de observații, fișe de cronometrare folosite la întocmirea și verificarea normelor.	2	2
V. INVENȚII ȘI INOVAȚII			
<i>a. Lucrări curente, situații evidență</i>			
194	Referate și informări cu privire la desfășurarea activității de invenții și inovații.	10	10

0	1	2	3
195	Registre, fișe de înscriere a propunerilor de invenții și inovații a inventatorilor și inovatorilor.	P	P
196	Procese-verbale ale ședințelor de colectiv în care s-au analizat propunerile de invenții și inovații cu documentările respective (teme, schițe, avize).	P	P
197	Referate, informări, procese-verbale privind experimentarea, popularizarea aplicarea în producție sau respingerea inovațiilor și invențiilor.	P	P
198	Procese-verbale, hotărâri și corespondență în legătură cu judecarea contestațiilor cu privire la aprecierea, experimentarea și aplicarea inovațiilor a invențiilor.	P	P
199	Referate, teme, situații și corespondență în legătură cu organizarea sau participarea la expoziții sau invenții.	10 CS	10 CS
200	Informări, referate și corespondență cu privire la corelarea în țară sau străinătate a invențiilor.	P	P
201	Brevete și certificate de invenții și inovații române și străine.	P	P
202	Informări, referate și corespondență în legătură cu valorificarea invențiilor în străinătate.	P	P
203	Referate și informări, teme și corespondență în legătură cu organizarea de concursuri pentru invenții și inovații.	10	10
204	Correspondență, informări și referate privind drepturile și recompensele cuvenite inventatorilor și inovatorilor în urma aplicării în producție a noilor produse.	10	10
<i>b. Schimb de experiență</i>			
205	Referate și informări cu privire la organizarea, desfășurarea și eficiența schimburilor de experiență, efectuarea de vizite cu caracter tehnico-științific sau participarea la conferințe și simpozioane în țară și străinătate.	10	10
206	Referate, avize și corespondență privind rezultatele obținute în schimburile de experiență efectuate.	5	5
207	Registre și fișe de înregistrare a schimburilor de experiență și a metodelor aplicate.	2	2
208	Rapoarte privind activitatea brigăzilor complexe de inovații.	10	10
VI. INVESTIȚII			
209	Referate, informări, situații în legătură cu desfășurarea de ansamblu pe ramură, centrală, grup de uzine sau unitate a realizării programului de investiții.	10 CS	10 CS
210	Grafice și situații de urmărire a realizării lucrărilor sau dotare cu utilaje.	2	2
211	Procese-verbale de constatare a divergențelor, avize și corespondență în legătură cu executarea proiectelor.	5 CS	5
212	Contracte încheiate cu institute de proiectare sau cu întreprinderi de construcții, în vederea executării de proiecte sau lucrări de investiții, cu documentația respectivă.	10	10
213	Referate, note și corespondență cu privire la avizarea documentațiilor de investiții, stadiul executării proiectelor de execuție în vederea executării de capacități industriale sau alte lucrări.	10	10
214	Procese-verbale sau dovezi de predare a documentațiilor privind investițiile.	5	5
215	Procese-verbale de constatare și corespondență între executant, beneficiar și proiectant cu privire la mersul și calitatea lucrărilor de investiții.	5	5
216	Correspondență cu privire la finanțarea lucrărilor de investiții.	5	5
217	Avize date de alte autorități pentru construcții sau sistematizări.	P	P
218	Hotărâri, propuneri, avize cu documentația și corespondența privind exproprierea de terenuri sau alte bunuri.	P	P
219	Proiecte cu documentația anexă cu privire la construirea de obiective social-culturale sau locuințe muncitorești.	P	P

0	1	2	3
220	Proiecte și grafice de organizare a șantierelor, dispoziții de șantier, documentații întocmite de diriginții de șantier.	2	2
221	Correspondență și referate, privind scoaterea din evidență a proiectelor lucrărilor restante.	5	5
222	Procese-verbale de recepție a lucrărilor de investiții cu documentațiile respective.	10 CS	10 CS
223	Oferte lucrări, devize și documentații anexe la lucrările de investiții.	5	5
224	Memorii, referate, situații și corespondență cu privire la reducerea de devize asupra planului de investiții.	5	5
VII. JURIDICE			
225	Referate și informări cu privire la interpretarea actelor normative în probleme legate de drepturile personalului sau aspectele juridice ale procesului de producție.	3	3
226	Avizele oficiului juridic.	3 CS	3 CS
227	Registre cu evidența avizelor oficiului juridic.	3 CS	3 CS
228	Avize la actele normative inițiate de minister sau la cererea altor instituții.	5 CS	5 CS
229	Indicații date la cerere sau corespondență cu privire la interpretarea actelor normative.	5	5
230	Correspondență în legătură cu lucrări juridice necontencioase (trimiteri și completări de acte, trimiteri de informații).	2	2
231	Actele anchetelor (sesizări, declarații, referate, hotărâri) privitoare la litigiile de muncă sau ale consiliilor de judecată.	3	3
232	Correspondență în legătură cu activitatea consiliilor de judecată (urmăriri, aminări, ședințe) care nu se anexează la dosarele cauzei.	3	3
233	Dosare de arbitraj, sesizări, hotărâri, litigii cu corespondența respectivă.	5	5
234	Correspondență în legătură cu disciplina contractuală și cu cererile de rearbitraj.	3	3
235	Hotărâri arbitraj.	15 CS	15
236	Correspondență, acte, litigii, întocmite în cauze civile sau penale aflate în fața instanțelor judecătorești, și care implică sau nu despăgubiri.	5	5
237	Correspondență și acte întocmite în cauze penale (accidente de muncă, neglijențe cu urmări grave).	P	P
238	Correspondență cu privire la îndrumări în probleme juridice cerute de direcții sau servicii.	3	3
239	Registre, opisuri generale sau alfabetic de evidența proceselor dosarelor de litigii ale ordinelor și deciziilor date de organele în drept.	10	10
240	Condici de evidență a termenelor de judecată.	1	1
VIII. PROTECȚIA MUNCII			
241	Referate și informări în legătură cu aspecte de ansamblu ale organizării și desfășurării măsurilor de îmbunătățire a muncii, aplicarea principiilor de ergonomie pe ramură, centrale, grupuri de uzine.	P	P
242	Referate și informări în legătură cu stadiul organizării măsurilor normalizării condițiilor de muncă în unități, combaterea bolilor profesionale.	P	P
243	Rapoarte și informări cu privire la organizarea și funcționarea cabinetelor de protecția muncii în întreprinderi.	5	5
244	Procese-verbale de constatare ale organelor de control, dispozițiile de măsură și corespondență în legătură cu activitatea organelor de control pe teme de protecția muncii.	10	10
245	Correspondență în legătură cu aplicarea normelor de protecția muncii și generalizarea de dispoziții de protecția muncii.	3	3
246	Procese-verbale de revizie obștească întocmite de echipele de controlobștesc.	3	3

0	1	2	3
247	Nomenclatoare echipament de protecție și de lucru.	15	15
248	Propuneri, avize privind îmbunătățirea echipamentului de protecție și de lucru, cu corespondența respectivă.	3	3
249	Referate, avize, corespondență cu privire la autorizarea funcționării de instalații și dispozitive pentru protecția muncii și îmbunătățirea condițiilor de muncă.	5 CS	5 CS
250	Procese-verbale, situații și corespondență privitoare la administrarea și folosirea materialelor toxice.	5 CS	5 CS
251	Referate și corespondență în legătură cu aprovizionarea cu materiale de protecție, procese-verbale încheiate cu ocazia instruirii personalului, în vederea cunoașterii și respectării normelor de protecția muncii.	3	3
252	Referate, procese-verbale, declarații în legătură cu accidentele de muncă din timpul producției și cele din afara serviciului.	P	P
253	Procese-verbale, fișe și corespondență privind constatarea și evidența bolilor profesionale.	P	P
254	Situații și formulare — raportări accidente și boli profesionale registre cu evidența accidentelor de muncă : — anuale — trimestriale — lunare	P P 10 2	P P 10 2
255	Referate, note, corespondență privind obținerea autorizațiilor de funcționare a obiectivelor.	P	P
IX. MUNCĂ ȘI RETRIBUȚIE			
a. Organizarea muncii			
256	Referate și informări cu privire la organizarea și îmbunătățirea condițiilor de muncă în unități. Studii și documentații cu privire la psihologia muncii.	P	P
257	Referate și informări cu privire la realizările serviciilor prevăzute în problemele de muncă și retribuție.	5	5
258	Contracte de muncă.	10	10
b. Încadrare — retribuire			
259	Referate și informări cu privire la analiza și prezentarea experimentării sau aplicării sistemelor de încadrare și retribuire.	10	10
260	Indicatori de plan de muncă și retribuție cu evidența realizărilor.	10	10
261	Indicatori de pregătire și nomenclatoare de funcții pentru personalul tehnico-economico-administrativ.	10	10
262	State de funcțiuni și centralizările statelor de funcțiuni.	P	P
263	Referate, avize, corespondență privind derogările de vechime și stagiu.	10	10
264	Indicatoare tarifare și acte normative, privind drepturile de retribuire ale muncitorilor și personalului tehnic, economic, activ, didactic în condiții deosebite de muncă, sau unele drepturi suplimentare.	P	P
265	Referate și informări cu privire la rezultatele obținute în urma aplicării sistemelor de retribuire.	10	10
266	Cereri și reclamațiile muncitorilor, personalului tehnico-economic, administrativ, didactic cu privire la încadrare și retribuire, procese-verbale ale comisiei de încadrare.	3 CS	3 CS
267	Referate și corespondență cu privire la interpretarea dispozițiilor legale în legătură cu drepturile de retribuire cuvenite în condițiile vechimii neîntrerupte în muncă, în raport cu regimul de muncă etc.	5	5
268	Referate, informări, avize și documentații cu privire la stabilirea drepturilor personalului în condițiile nerealizării sau depășirii sarcinilor de plan.	5 CS	5 CS

0	1	2	3
269	Referate și corespondență cu privire la : — alocația pentru copii — drepturile de transport — sporul de toxicitate — plata orelor suplimentare	2 2 2 2	2 2 2 2
270	Fișe, declarații și corespondență în legătură cu înregistrarea statelor și cheltuielilor administrativ-gospodărești, depășirile fondului de retribuție, aprobarea de noi credite.	3	3
271	Note și situații privind realizarea planului forțelor de muncă și retribuției, situații privind organizarea și generalizarea schimburilor de producție.	3	3
272	Fișe, bonuri de lucru, pentru stabilirea drepturilor muncitorilor.	—	5
273	Formulare cu evidența absențelor și cîștigurilor.	2	2
274	Referate și informări privind realizarea planului și fixarea cotelor de beneficiu, încadrarea centralelor și întreprinderilor în grup și cote de beneficii.	5	5
275	Referate și corespondență cu privire la acordarea de recompense și premii, derogări privind plata drepturilor de beneficii.	5	5
276	Referate, corespondență în legătură cu acordarea de titluri muncitorilor, acordarea premiului de stat sau a titlului de întreprindere fruntașă.	P	P
277	Situații, referate și informări, grafice cu privire la rezultatele obținute în urma desfășurării întrecerilor socialiste și a contribuției muncii patriotice.	2	2
X. PREȚURI			
278	Referate și informări privind analiza producției planificate, stabilirea normelor de consum.	10	10
279	Referate, informări cu privire la analiza realizării prețului de cost și vânzare la produse.	10	10
280	Referate, corespondență și documentații privind fixarea cursului de revenire a produselor importate.	10	10
281	Referate, informări și corespondență cu documentația respectivă privind analiza producției nevandabile sau nerentabile.	5 CS	5 CS
282	Cataloage și liste de prețuri ordine emise pentru stabilirea prețurilor.	15	15
283	Documentații, referate, scheme etc. privind analiza de prețuri, fixarea prețului de cost și prețului de vânzare.	15	15
284	Fișe și situații cu date privind urmărirea și realizarea prețului de cost și de vânzare.	5	5
285	Fișe, analize, antecalculații pentru prețuri de produse lansate în unități.	5	5
286	Fișe de calculații care stau la baza avizării prețurilor provizorii luate în calcul la elaborarea STE.	5	5
287	Correspondență cu centrale, unități, cu beneficiarii în legătură cu prețul de cost și prețul de vânzare.	5	5
XI. DOTARE — APROVIZIONARE — DESFACERE, COMERT EXTERIOR, TRANSPORTURI			
<i>a. Dotare — Aprovizionare — Desfacere</i>			
288	Referate, situații, fișe în legătură cu urmărirea livrării de utilaj și tehnologii pentru dotarea obiectivelor noi și unităților.	5	5
289	Referate și informări cu privire la aprovizionarea și desfacerea produselor semifabricate și materialelor necesare procesului de producție.	2	2
290	Procese-verbale de constatare privind urmărirea aprovizionării și desfacerii de produse.	2	2
291	Contracte economice și protocoale încheiate între furnizori și beneficiari interni pentru livrarea sau aprovizionarea tehnico-materială.	2	2

0	1	2	3
292	Correspondență privitoare la elaborarea condițiilor fundamentale pentru încheierea contractelor economice, evidența contractelor încheiate între beneficiari și furnizori.	2	2
293	Correspondență privind aprovizionarea sau livrarea de materiale din țară cu documentația respectivă.	2	2
294	Registre și fișe pentru evidența comenzilor și aprovizionării cu materiale, note de comandă, fișe în legătură cu executarea comenzilor de materiale în unități.	2	2
295	Referate și correspondență în legătură cu fixarea necesarului de utilaje și tehnologii pentru dotarea unităților, grafice cu privire la stadiul livrării sau aprovizionării cu bunuri și utilaje.	3	3
296	Correspondență cu privire la fixarea necesarului în obținerea de materiale necesare procesului de producție.	3	3
297	Referate, correspondență privind livrări de produse la fondul pieții.	3	3
298	Correspondență privind evidența, administrarea și repartizarea materialelor din custodie.		2
299	Correspondență cu privire la stocarea, păstrarea materialelor din depozite, colectarea, predarea și valorificarea deșeurilor de orice fel sau a ambalajelor.	2	2
300	Situația imobilizării mijloacelor circulante și stocuri materiale, grafice de lichidare a stocurilor supranormative.	3	3
301	Correspondență cu privire la aprovizionarea creșelor, cantinelor, școlilor cu alimente, combustibil, carburanți și lubrefianți.	2	2
302	Cereri de materiale și SDV-urile secțiilor și atelierelor.	—	2
303	Correspondență privind aprovizionarea atelierelor și secțiilor.	—	1
<i>b. Comerț exterior</i>			
304	Referate cu privire la desfășurarea planului de import-export, aprovizionare sau livrare de utilaje, produse fabricate.	10	10
305	Referate și correspondență cu privire la executarea desfășurării aprovizionării și desfacerii cu produse prevăzute în cadrul contractelor și comenzilor.	10	10
306	Contracte și protocoale încheiate pentru aprovizionarea sau livrarea de utilaje și produse.	10	10
307	Correspondență cu întreprinderile de comerț exterior, beneficiarii sau furnizorii privind contractarea, aprovizionarea sau livrarea de produse cu documentații anexă.	10 CS	10 CS
308	Correspondență cu întreprinderile de comerț exterior sau beneficiarii și furnizorii privind avizarea sosirii sau expedierii de produse.	3	3
309	Referate și correspondență cu privire la înființarea și colaborarea cu societățile comerciale, organizarea și desfășurarea activității unităților de deservire.	10	10
310	Correspondență cu furnizorii în legătură cu executarea produselor pentru export și cu rezolvarea reclamațiilor privind calitatea produselor importate sau exportate.	5 CS	5 CS
311	Situații statistice cu evidența realizărilor planului cantitativ și valoric pentru produsele importate sau exportate : — anuale — trimestriale — lunare	15 CS 5 1	15 CS 5 1
312	Rapoarte, avize și correspondență cu privire la organizarea sau participarea la expoziții și târguri interne și internaționale.	P	P
<i>c. Transporturi</i>			
313	Referate și correspondență în legătură cu organizarea și efectuarea transporturilor, ordine de transport.	2	2
314	Referate și correspondență în legătură cu ambalarea materialelor.	2	2
315	Referate, procese-verbale privind penalizări transport, cu correspondență respectivă.	5	5
316	Acte de identitate a autovehiculelor și tichete de circulație.	10	10

0	1	2	3
317	Foi zilnice, carnete de parcurs auto, borderouri de centralizare a foilor de parcurs, avize de transport auto, programe zilnice de transport, situații auto depășiri kilometraj.	3	3
318	Formulare cu evidența eşalonării transporturilor, rapoarte de activitate ale șefilor de tură, fișe de activitate zilnică a autovehiculelor.	1	1
319	Procese-verbale, referate etc. cu privire la accidente auto.	15 CS	—
320	Correspondență și situații cu evidența parcului de auto și evidența statistică a transporturilor.	2	2
321	Cereri de transport C. F., scoateri de vagoane, propuneri de transporturi, avize de expediție, scrisori de trăsură, buletine de mesagerie.	3	3
322	Registre și situații de evidență a mișcării autovehiculelor și transporturilor.	2	2
323	Referate de necesitate, procese-verbale de constatare, devize, situații întreținere și reparații auto.	2	2
324	Correspondență consum carburanți și lubrefianți auto.	3	3
325	Procese-verbale de control ale organelor de miliție, cu corespondență respectivă.	5	5
326	Correspondență cu privire la examinarea și încadrarea conducătorilor auto.	5	5
327	Avize și corespondență în legătură cu autorizarea conducătorilor de vagonete și macarale.	5	5
328	Correspondență interioară în legătură cu expedierea transporturilor de materiale.	2	2

XII. CONTABILITATE — FINANCIAR

a. Informare-dotare, a ministrarea și evidența fondurilor

329	Referate și informări în legătură cu analiza situației financiare.	10	10
330	Dispozițiuni și avize în probleme financiare ale organelor colective de conducere.	10	10
331	Ordine și decizii de transfer al mijloacelor fixe și acte de dotare cu mijloace fixe și circulante.	10	10
332	Decizii, referate, avize, procese-verbale predare-primire, bonuri de mișcare și corespondență privind transferul de mijloace fixe și circulante.	10	10
333	Situații extracontabile cu evidența de mijloace fixe materiale disponibile sau scoase din uz.	2	2
334	Decizii, procese-verbale de constatare și scădere de clasare și de clasare a materialelor cu corespondență respectivă.	10	10
335	Avize, referate, procese-verbale predare-primire și corespondență privind închirierea și cedarea de mijloace fixe.	5 CS	5 CS
336	Referate, deconturi, justificare de cheltuieli, deplasări în străinătate.	15	15
337	Situații extracontabile cu evidența sumelor de recuperat din decontarea folosită la transportul în străinătate.	3	3
338	Fișe cu evidența întrebuințării fondurilor de invenții, inovații :		
	— anuale	15	15
	— trimestriale	5	5
	— lunare	1	1
339	Extrase de cont.	5	5
340	Bilanțuri cu lucrările anexe :		
	— anuale	P	P
	— trimestriale	5	5
	— lunare	1	1
341	Balanțe de verificare analitice și sintetice :		
	— anuale	5	5
	— lunare și trimestriale	2	2
342	Lucrări pregătitoare pentru întocmirea bilanțelor sintetice și analitice.	1	1
343	Grafice și situații cu urmărirea încasărilor și plăților.	1	1

0	1	2	3
	b. Documente care stau la baza operațiunilor contabile, evidențe contabile		
344	Acte justificative (dispoziții de încasări și plăți, referate anagajare plăți, note contabile, cu acte anexă, facturi, deconturi, chitanțe), încasări și plăți interne.	15	15
345	Acte justificative (dispoziții plăți, note contabile, cu actele anexă respective, facturi), plăți pentru operațiuni externe.	15	15
346	Borderouri de facturi introduse în bancă cu facturile emise asupra beneficiarilor pentru operațiuni.	5	5
347	Procese-verbale, inventare, dispozițiuni, predări, primiri de gestiuni.	10	10
348	Acte justificative pentru acordarea drepturilor de alocație pentru copii sau alte indemnizații.	10	10
349	Situații, rețineri din drepturile personalului, contracte OCL, imputații etc.	10	10
350	Situații de rambursare sau lichidare a creditelor.	10	10
351	Situații privind cheltuieli producție și investiții.	10	10
352	Referate, procese-verbale, decizii, situații, liste inventariere, bonuri.	10	10
353	Inventare de materiale.	5	5
354	Situații centralizatoare de bunuri de consum materiale.	5	5
355	Memorii justificative, situații privind imobilizări și lichidări mijloace fixe și circulante.	3	3
356	Copiile actelor justificative (facturi, bonuri, note) care nu s-au anexat la actele justificative de bază.	2	2
357	Cotoare chitanțe, carnete cecuri, facturiere, boniere, registre-casier.	3	3
358	Procese-verbale, referate și corespondență privind asigurări bunuri.	10	10
359	Correspondență în legătură cu efectuarea operațiunilor contabile interne.	5	5
360	Correspondență în legătură cu finanțarea operațiunilor comerciale externe.	5 CS	5 CS
361	Correspondență cu privire la coordonarea și rezolvarea problemelor financiare.	2	2
362	Statele lunare și chenzinale, liste de plată drepturi personal.	80	80
363	Liste și dispoziții de plată, drepturi CAS cu certificate medicale.	15 CS	15 CS
364	State drepturi ore suplimentare.	15	15
365	Fișe colective de retribuție.	5	5
366	Fișe individuale de retribuție.	15 CS	15 CS
367	Fișe de conturi și jurnale sintetice (cartea mare, jurnale pe genuri de operațiuni).	P	P
368	Fișe și registre de evidență a mijloacelor fixe.	15 CS	15 CS
369	Registre și fișe analitice pentru utilaje, mărfuri debitori, creditori.	15	15
370	Scadențare delimitări și cheltuieli materiale etc.	3	3
371	Registre și fișe de evidență tehnico-operativă (Integrări fond retribuții, mijloace materiale de mică valoare, anvelope).	5	5
	XIII. ADMINISTRAȚIE-PAZĂ ; SOCIAL-CULTURALE		
	a. Administrație-Pază		
372	Referate în legătură cu primirea cetățenilor străini și corespondență privitoare la vizitele efectuate de cetățeni străini în unități.	5 CS	5 CS
373	Contracte și corespondență cu privire la administrarea și întreținerea localurilor, reparații, amenajări, montări instalații.	3	3
374	Contracte închirieri localuri și prestații, cu corespondența respectivă.	3	3
375	Tabele cu evidența mașinilor de scris, de reproduș și calculat.	3	3
376	Acte și autorizații de funcționare a atelierelor sau mașinilor de reproduș și multiplicat, cu corespondența respectivă.	3 CS	3 CS

0	1	2	3
377	Correspondență întreținere și reparații mașini de scris, reprodus și calculat.	2	2
378	Referate, procese-verbale, situații și corespondență în legătură cu organizarea și executarea pazei.	3	3
379	Referate de anchete, situații și corespondență în legătură cu furturi și incendii.	3	3
380	Planuri de pază sau prevenire a incendiilor cu procesele-verbale PCI și lucrările comisiei PCI.	2	2
381	Registre cu evidența personalului de serviciu.	2	2
382	Registre și condici cu procese-verbale de predare a serviciilor (de pază pe unitate).	2	2
383	Registre și fișe de evidența instructajului pompierilor.	2	2
384	Registre cu evidența controlalelor efectuate de organele de miliție sau pază.	2	2
385	Registre și liste cu evidența persoanelor anunțate la serviciul de pază că au acces în instituție.	2	2
386	Bilete de intrare eliberate persoanelor din afara instituției.	1	1
387	Bilete de voie eliberate personalului.	1	1
388	Correspondență în legătură cu probleme de ordin administrativ, aprovizionări, întreținere, pază.	1	1
389	b. Social-Culturale	2	2
390	Referate de analiză a activității social-culturale.		
	Correspondență în legătură cu stabilirea personalului în localitate.	2	2
391		5	5
392	Correspondență, situații în legătură cu repartizarea de locuințe.		
	Correspondență în legătură cu organizarea și funcționarea cantinelor-restaurant, creșe, grădinițe.	2	2
393			
	Correspondență și situații privind aprovizionarea cantinelor, creșelor, grădinițelor de copii.	2	2
394		2	2
	Correspondență în legătură cu rezolvarea sarcinilor administrative.		
	XIV. CONTROL		
395	Referate și informații în legătură cu activitatea de ansamblu a controalelor efectuate.	5	5
396	Correspondență în legătură cu reclamațiile și semnalarea de nereguli în producția sau activitatea unităților.	5 CS	5 CS
397	Procese-verbale de constatare și raportare de control.	5 CS	5 CS
398	Procese-verbale de verificare ale organelor de control financiar, cu documentația respectivă.	10	10
399	Ordine și corespondență cu dispozițiile rezultate din constatările organelor de control.	10	10
400	Correspondență privind transmiterea de informații legate de activitatea de control.	5	5
401	Decizii de imputare.	5	5
402	Registre sau situații cu evidența serviciilor controlate.	2	2
403	Condici de inspecție și control tehnico-administrativ.	P	P
404	Correspondență în legătură cu controalele efectuate.	1	1
	XV. DARI DE SEAMĂ — SECRETARIAT		
	a. Dări de seamă — Situații		
405	Referate și informații periodice cu privire la executarea sarcinilor.	3	3
406	Dări de seamă de stat centralizate întocmite de direcții, centrale, grupuri de uzine :		
	— anuale	P	P
	— lunare și trimestriale	3	3
407	Dări de seamă pentru centralizare :		
	— anuale	10	10
	— trimestriale	5	5
	— lunare	1	1

0	1	2	3
408	Rapoarte și situații sintetice privind îndeplinirea sarcinilor de plan : — anuale — trimestriale	P 5	P 5
409	Centralizatoare, rapoarte de sinteză : — anuale — trimestriale	15 5	15 5
410	Lucrări periodice cu caracter statistic în afara dărilor de seamă generale.	5	5
411	Situații statistice, evidențe pentru documentare interioară.	5	5
412	Situații și dări de seamă întocmite de servicii și ateliere în vederea centralizării pe unitate : — anuale — trimestriale	3 1	3 1
413	Indrumări metodologice pentru executarea lucrărilor de evidență primară și a dărilor de seamă.	5	5
414	Ordine de serviciu, delegații de control, cu memoriile de activitate respective.	3	3
	<i>b. Secretariat</i>		
415	Copii, rapoarte și dări de seamă, corespondență expedită.	2	2
416	Correspondență secretariat (convocări la ședință, felicitări, anunțuri, vizite).	2	2
417	Registre intrare — ieșire.	30	30
418	Condici și borderouri de expediere a corespondenței și telegramelor, de repartizare a corespondenței la servicii.	2	2
419	Registre și situații cu evidența lucrărilor de serviciu sau a lucrărilor executate și de executat.	2	2
420	Copiile telexurilor și telegramelor expediate.	2	2
421	Registre de evidență a adeverințelor și delegațiilor eliberate.	2	2
422	Procese-verbale de predare-primire de lucrări cu ocazia schimbării personalului.	5	5
	XVI. ORGANIZAREA ȘI SELECȚIONAREA ARHIVELOR		
423	Dispoziții și corespondență în legătură cu organizarea arhivei.	5	5
424	Lucrări de selecționare a arhivei (procese-verbale ședințe comisie), comunicări în legătură cu selecționarea.	P	P
425	Inventarele fondurilor arhivistice.	P	P
426	Indicatorul termenelor de păstrare a documentelor.	P	P
427	Proiect indicator cu propunerile respective.	1	1
428	Nomenclatorul actelor curente.	5	5
429	Registre de evidență curentă a materialului documentar.	P	P
430	Registre de evidență a sigiliilor și ștampilelor.	P	P
431	Istoricul instituției și fondului.	P	P
432	Aprobări consultări material documentar.	2	2

Abonați-vă la

REVISTA ARHIVELOR

Abonamentele se fac la oficiile și agențiile P.T.T.R. din toată țara, ca și la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Prețul abonamentului este 25 de lei pe număr și 100 lei pe un an.

Revista poate fi cumpărată de la sediile Direcției generale și ale filialelor județene ale Arhivelor Statului.

Revista Arhivelor publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe documente noi de arhivă, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în două exemplare, dactilografiate la două rînduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

ABONNEMENTS :

ILEXIM

Press Department 3—5, 13 Decembrie str.

P.O. Box 1.136 — 1.137 — Telex 70116,

Bucharest ROMÂNIA

R. M. ISSN 0034 — 7043

Articles appearing in this journal are
abstracted and indexed in HISTORICAL
ABSTRACT and AMERICA HISTORY
AND LIFE

c. 1240 — I. P. „INFORMAȚIA”
str. Brezoianu nr. 23—25, București
Republica Socialistă România

COTA LA DGAS 012-73-00132

TARA FRANTA

ROLA/PACHET 132

NR. DE CADRE 1038

PROVENIENTA MINISTERES DES AFFAIRES ETRAUGERES. ARCHIVES

FONDUL DIPLOMATIQUE, PARIS

COTE DOC. C. P. C. TURQUIE-CORRESPONDANCE CONSULAIRE ET

ANII EXTREMI VOL. 5, ANII 1849-1857; F. 1-485. VOL. 6

CONTINUTUL ANII 1859-1871; F. 1-504

ANII EXTREMI
CONTINUTUL

DESPRE BOGATIILE, COMERTUL SI ECONOMIA
MOLDOVEI, NAVIGATIA SI COMERTUL LA DUNAREA
DE JOS; INFLUENTA RUSIEI IN PRINCIPATE;
PROBLEMA CAPITULATIILOR; SITUATIE SANITARA;
INSTRUCTIUNEA PUBLICA; PROBLEMA MANASTIRILOR
INCLINATE SI REFORMELE LUI CUZA; CONSTRUIREA
DE CAI FERATE; TAXE VAMALE, IMPO SI
EXPORTUL MOLDOVEI
FRANCEZA, ROMANA

LIMBA
INVENTAR NR.
PAGINA
DESCRIPTORI

1275
845-920
COMERT, ECONOMIE
RUSIA, PRINCIPATE
SITUATIE
A

ITALA,
NT,
FORMA

155-156	INV.C.2384	C.157-158	INV.C.2386	C.
159-161	INV.C.3034	C.167-169	INV.C.3572	C.
185-189	INV.C.4047	C.202-207	INV.C.4049	C.
208-211	INV.C.4612	C.219-222	INV.C.5101	C.223-
227	INV.C.5672	C.237-242	INV.C.5673	C.243-
244	INV.C.6290	C.256-258	INV.C.1583	C.499-
500	INV.C.4175	C.506-511		

ANII EXTREMI
CONTINUTUL

1813-1813
RAPOARTE LUNARE ALE TRIBUNALULUI MONTANISTIC
DIN VARAZDIN PRIVIND ACTIVITATEA MINIERA,
TAXE, PRETUL PRODUSELOR MINIERE
GERMANA

LIMBA
INVENTAR NR.
PAGINA
DE CRIPTORI

EXPLOATARE MINIERA, MINEREU, PRET, CEHOSLOVACIA